

দূৰ আৰু মুক্ত শিক্ষা প্ৰতিষ্ঠান
Institute of Distance and Open Learning

AS-01-1.4

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
Gauhati University

অসমীয়াৰ স্নাতকোত্তৰ পাঠ্যক্রম (০১)
M. A. in Assamese (01)

পাঠ্যবিষয় : ১.৪ (Course : 1.4)
অসমৰ সংস্কৃতি
(Culture of Assam)

বিষয়সূচী

প্ৰথম খণ্ড : সংস্কৃতি আৰু অসমৰ সংস্কৃতি

দ্বিতীয় খণ্ড : অসমৰ পৰম্পৰাগত কলা আৰু লোক জীৱন

Course Advisor
Prof. Kandarpa Das
Dr. Apurba Kr. Deka

Contributors

Block 1

Unit-1&2:

Dr. Nabin Chandra Sarma

Retd. Prof.
Dept. of Folklore Research
Gauhati University

Unit- 3 & 5:

Dr. Upen Rabha Hakacham

Dept. of Assamese
Gauhati University

Unit- 4 :

Dr. Prafulla Kr. Nath

Dept. of Assamese
Gauhati University

Content Editing

Dr. Upen Rabha Hakacham

Dept. of Assamese
Gauhati University

Block 2

Unit- 1&2

Dr. Kanak Chandra Saharia

Department of Assamese
Gauhati University

Unit- 3

Dr. Pradip Jyoti Mahanta

Retd. Professor
Department of Cultural Studies
Tezpur University

Unit-4

Dr. Paramananda Rajbongshi

Department of Assamese
Pragjyotish College

Unit- 5

Dr. Upen Rabha Hakacham

Department of Assamese
Gauhati University

Unit- 6

Dr. Prafulla Kr. Nath

Department of Assamese
Gauhati University

Content Editing

Dr. Upen Rabha Hakacham

Department of Assamese
Gauhati University

Reviewer:

Dr. Umesh Chandra Deka

Retd. Prof. Pub-Kamrup College
Baihata Chariali

Cover Page Design

Naba Kr. Choudhury

Dept. of Anthropology
Gauhati University

© Institute of Distance and Open Learning, Gauhati University.

All rights reserved. No part of this work may be reproduced in any form, by mimeograph or any other means, without permission in writing from the Institute of Distance and Open Learning, Gauhati University.

Further information about the Institute of Distance and Open Learning, Gauhati University courses may be obtained from the office of Institute of Distance and Open Learning, Gauhati University, Guwahati-14.

Published on behalf of the Institute of Distance and Open Learning, Gauhati University by Prof. Amit Choudhury, Director and Printed under the aegis of G.U. Press as per procedure laid down for the purpose. Copies Printed 5,000

ISBN : 978-93-84018-41-2

Re print: September 2018

অসমীয়াৰ স্নাতকোত্তৰ পাঠ্যক্রম

অসমীয়া বিষয়ৰ স্নাতকোত্তৰ পাঠ্যক্রম (Programme) চাৰিটা বাণ্ণাসিকত সম্পন্ন হ'ব। প্ৰত্যেকটো বাণ্ণাসিকত পাঁচোটাকৈ পাঠ্যবিষয় (Course) থাকিব। প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় বাণ্ণাসিকৰ আটাইকেইটা পাঠ্যবিষয় আৰু তৃতীয় বাণ্ণাসিকৰ প্ৰথম চাৰিটা পাঠ্যবিষয় উমৈহতীয়া। সকলো বিদ্যাৰ্থীয়ে এই পাঠ্যবিষয়সমূহ অধ্যয়ন কৰিব লাগিব। তৃতীয় বাণ্ণাসিকৰ পঞ্চম পাঠ্যবিষয় (৩.৫) টো আৰু চতুৰ্থ বাণ্ণাসিকৰ আটাইকেইটা পাঠ্যবিষয় দুটা শাখাত বিভক্ত হ'ব —(ক) সাহিত্য শাখা আৰু (খ) ভাষা শাখা। বিদ্যাৰ্থীসকলে যিকোনো এটা শাখাৰ পাঠ্যবিষয়হে অধ্যয়ন কৰিব লাগিব।

সমগ্ৰ পাঠ্যক্রমৰ সৰ্বমুঠ নম্বৰ : ১৬০০। প্ৰতিটো পাঠ্যবিষয়ৰ বাবে মুঠ নম্বৰ থাকিব : ৮০। পাঠ্যবিষয়সমূহৰ মূল্যায়ন দুই ধৰণে হ'ব - আভ্যন্তৰীণ আৰু মূল পৰীক্ষা। দুয়োটা শিতানত নম্বৰ থাকিব এনেধৰণে —

আভ্যন্তৰীণ	:	১৬ (মুঠ নম্বৰৰ ২০ শতাংশ)
মূল পৰীক্ষা	:	৬৪ (মুঠ নম্বৰৰ ৮০ শতাংশ)।

মূল পৰীক্ষাত বৰ্ণনাধৰ্মী আৰু চমু প্ৰশ্ন অথবা চমু টোকা — এই দুই ধৰণৰ প্ৰশ্ন থাকিব। দুয়ো প্ৰকাৰৰ প্ৰশ্নৰ বাবে নম্বৰৰ গঠন তলত দিয়া ধৰণৰ :

বৰ্ণনাধৰ্মী প্ৰশ্ন	:	৪৮
চমু প্ৰশ্ন/চমু টোকা প্ৰশ্ন	:	১৬

এই পাঠ্যক্রমৰ মূল্যায়ন Credit and Grading পদ্ধতিৰে সম্পন্ন হ'ব। প্ৰতিটো পাঠ্যবিষয়ৰ Credit Point হ'ল ৮।

বাণ্ণাসিক অনুসৰি এই পাঠ্যক্রম তলত দিয়া ধৰণৰ —

প্ৰথম বাণ্ণাসিক

পাঠ্যবিষয় ১.১	অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (আদি আৰু মধ্যযুগ)
পাঠ্যবিষয় ১.২	অসমীয়া কবিতা
পাঠ্যবিষয় ১.৩	প্ৰাচ্য সাহিত্য সমালোচনা
পাঠ্যবিষয় ১.৪	অসমৰ সংস্কৃতি
পাঠ্যবিষয় ১.৫	ভাষাবিজ্ঞানৰ সাধাৰণ পৰিচয়

দ্বিতীয় বাণ্ণাসিক

পাঠ্যবিষয় ২.১	অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী (আধুনিক যুগ)
পাঠ্যবিষয় ২.২	অসমীয়া নাটক
পাঠ্যবিষয় ২.৩	পাশ্চাত্য সাহিত্য সমালোচনা
পাঠ্যবিষয় ২.৪	সাহিত্যৰ তত্ত্ব আৰু ধাৰা
পাঠ্যবিষয় ২.৫	সংস্কৃত সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী

তৃতীয় বাণ্ণাসিক

পাঠ্যবিষয় ৩.১	অসমীয়া গদ্য
পাঠ্যবিষয় ৩.২	অসমীয়া উপন্যাস
পাঠ্যবিষয় ৩.৩	অসমীয়া চুটিগল্প
পাঠ্যবিষয় ৩.৪	লিপি আৰু পাঠ-সমীক্ষা

- পাঠ্যবিষয় ৩.৫ (ক) তুলনাত্মক সাহিত্য আৰু অনুবাদ প্ৰসঙ্গ
- ৩.৫ (খ) ভাষাবিজ্ঞান আৰু ইয়াৰ অধ্যয়ন ক্ষেত্ৰ

চতুৰ্থ বাৰ্ষিক

- পাঠ্যবিষয় ৪.১ (ক) ভক্তি সাহিত্য
- ৪.১ (খ) মধ্যভাৰতীয় আৰ্যভাষাৰ পাঠ
- পাঠ্যবিষয় ৪.২ (ক) সংস্কৃত সাহিত্য
- ৪.২ (খ) ভাৰতীয় আৰ্যভাষাৰ তুলনামূলক ব্যাকৰণ
- পাঠ্যবিষয় ৪.৩ (ক) পাশ্চাত্য সাহিত্য
- ৪.৩ (খ) অসমীয়া ভাষাৰ ঐতিহাসিক বিকাশ আৰু ইয়াৰ সাম্প্ৰতিক গাঁথনি
- পাঠ্যবিষয় ৪.৪ (ক) ভাৰতীয় সাহিত্য অধ্যয়ন
- ৪.৪ (খ) সমাজ-ভাষাবিজ্ঞান, উপভাষা-বিজ্ঞান আৰু অসমীয়া ভাষাৰ উপভাষা
- পাঠ্যবিষয় ৪.৫ (ক) বিশেষ লিখকৰ নিৰ্বাচিত ৰচনা
- ৪.৫ (খ) অসমৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা আৰু ভাষাতত্ত্ব

পাঠ্যবিষয় : ১.৪

অসমৰ সংস্কৃতি

- প্ৰথম খণ্ড : সংস্কৃতি আৰু অসমৰ সংস্কৃতি :
 - সংস্কৃতি আৰু ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য
 - সংস্কৃতিৰ ৰূপ আৰু সংযুতি
 - অসমৰ জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি
 - অসমৰ জাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি
 - অসমৰ অন্যান্য জনগোষ্ঠী আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি
- দ্বিতীয় খণ্ড : অসমৰ পৰম্পৰাগত কলা আৰু লোকজীৱন :
 - অসমৰ ভৌতিক কলা
 - অসমৰ স্থাপত্য আৰু ভাস্কৰ্য
 - অসমৰ চাক আৰু কাৰুকলা (সাঁচিপতীয়া পুথি, চিত্ৰকলা আদি)
 - অসমৰ পৰিৱেশ্য কলা (লোকনৃত্য, গীত-বাদ্য আদি)
 - অসমৰ লোকাচাৰ, লোক-বিশ্বাস আৰু লোক-চিকিৎসা
 - অসমৰ লোক-উৎসৱ আৰু পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালি

	পাঠ্য বিষয়ৰ পৰিচয়	৭
প্ৰথম খণ্ড :	সংস্কৃতি আৰু অসমৰ সংস্কৃতি :	
	খণ্ডৰ পৰিচয়	৮
	সংস্কৃতি আৰু ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য	৯
	সংস্কৃতিৰ ৰূপ আৰু সংযুতি	২৮
	অসমৰ জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি	৪৪
	অসমৰ জাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি	৯০
	অসমৰ অন্যান্য জনগোষ্ঠী আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি	১০৬
দ্বিতীয় খণ্ড :	অসমৰ পৰম্পৰাগত কলা আৰু লোকজীৱন :	
	খণ্ডৰ পৰিচয়	১৩১
	অসমৰ ভৌতিক কলা	১৩২
	অসমৰ স্থাপত্য আৰু ভাস্কৰ্য	১৪৬
	অসমৰ চাক আৰু কাৰুকলা (সাঁচিপতীয়া পুথি, চিত্ৰকলা আদি)	১৫৪
	অসমৰ পৰিবেশ্য কলা (লোকনৃত্য, গীত-বাদ্য আদি)	১৬২
	অসমৰ লোকাচাৰ, লোক-বিশ্বাস আৰু লোক-চিকিৎসা	১৮৪
	অসমৰ লোক-উৎসৱ আৰু পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালি	২০৫

অসমৰ সংস্কৃতি

এই পাঠ্যবিষয়টিত সংস্কৃতিৰ সংজ্ঞা, পৰিসৰ, বৈশিষ্ট্য সম্পৰ্কে পুংখানুপুংখভাৱে আলোচনা কৰাৰ লগতে অসমৰ সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন দিশসমূহক সামৰি লোৱা হৈছে। অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়া, অসমৰ পৰম্পৰাগত লোক-কলা, অসমৰ লোক জীৱনৰ লগত সম্পৃক্ত লোক-বিশ্বাস, লোকাচাৰ, লোক-উৎসৱ, পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালি আদি এই খণ্ডটিৰ আলোচনাৰ বিষয়বস্তু।

অসমীয়া জাতি-সত্তা সমন্বয়ৰ ভেটিত গঢ় লোৱা। বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন জাতি-প্ৰজাতিৰ লগতে বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ লোকৰ অসমলৈ আগমন ঘটিছে আৰু তেওঁলোকে অসমত নিগাজিকৈ বসবাস কৰিবলৈ লৈছে। এই আটাইবোৰ জাতি-জনজাতি-জনগোষ্ঠীৰ সংমিশ্ৰণত এক বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি-সত্তা গঢ় লৈ উঠিছে। জাতি গঠন-প্ৰক্ৰিয়াৰ নিচিনাকৈ অসমীয়া সংস্কৃতিও সমাহৰণৰ ফলশ্ৰুতি। বিভিন্ন জাতি-জনজাতি-জনগোষ্ঠীৰ সংস্কৃতিৰ সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে পূৰ্ণতা লাভ কৰিছে।

অসমৰ ভৌতিক কলা, স্থাপত্য-ভাস্কৰ্য্য, চাক আৰু কাৰু-কলা, পৰিবেশ্যকলা আদি অসমীয়া সংস্কৃতিৰ উল্লেখনীয় উপাদান। ইয়াৰ লগত সম্পৃক্ত হৈ আছে লোক-বিশ্বাস, লোকাচাৰ, লোক-উৎসৱ আৰু পৰম্পৰাগতভাৱে চলি অহা বিভিন্ন খেল-ধেমালিসমূহ। এই আটাইবোৰৰ সমাহাৰত অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে এক বৰ্ণাঢ্য আৰু বিশিষ্ট ৰূপ লাভ কৰিছে।

আলোচনাৰ সুবিধাৰ কাৰণে এই বিষয়বস্তুক দুটা খণ্ড (Block)-ত খণ্ডিত কৰা হৈছে—

প্ৰথম খণ্ড : সংস্কৃতি আৰু অসমৰ সংস্কৃতি

দ্বিতীয় খণ্ড : অসমৰ পৰম্পৰাগত কলা আৰু লোকজীৱন

সংস্কৃতি আৰু অসমৰ সংস্কৃতি

খণ্ডৰ পৰিচয়

সংস্কৃতি মানৱ সমাজৰ অন্যতম আলোচ্য বিষয়। সমাজ থাকিলেহে সংস্কৃতি থাকে। মানৱ ভিন্ন কোনোবা প্ৰাণীৰ সমাজ থাকিব পাৰে কিন্তু ইহঁতৰ সংস্কৃতি থাকিব নোৱাৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে : উৰণীয়া মৌমাখি বা মাউখে উটা গুৰি পৰুৱাৰো সমাজ আছে। কিন্তু সিহঁতৰ কৃষ্টি বা সংস্কৃতি থাকিব নোৱাৰে। এই কথাটো বুজিবৰ কাৰণে আমাৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে এটা সম্যক জ্ঞান থকা দৰকাৰ।

সংস্কৃতি সামাজিক আচৰণ। সমাজত মানুহে সম্পাদন কৰা বিভিন্ন কৃতিৰ সমন্বয়ত সংস্কৃতিৰ জন্ম। সমাজৰ লগে লগে সংস্কৃতিৰ অৱলম্বৰো পৰিবৰ্তন ঘটে। বৈশিষ্ট্যৰ ফালৰ পৰা সংস্কৃতি তিনিটা শ্ৰেণীত বিভক্ত : লোকসংস্কৃতি, জনজাতীয় সংস্কৃতি আৰু অভিজাত সংস্কৃতি। এই তিনিবিধ সংস্কৃতিৰ মাজত সদা-সৰ্বদাই অন্যান্য প্ৰক্ৰিয়া চলি আহিছে।

অসমৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ যাওঁতে অসমৰ মানুহ সম্বন্ধে ভাল পৰিচয় আৰু ধাৰণা থকাটো নিতান্তই যুগুত। সময়ে সময়ে সম্প্ৰসাৰণ আৰু সংকোচন ঘটিলেও প্ৰাচীন তথা আধুনিক অসমৰ ভৌগোলিক পৰিচয় সম্বন্ধেও আমাৰ মনত এটা ভাল ধাৰণা থাকিব লাগিব। তেতিয়া আমি বৰ্তমান অসমত বসবাস কৰা বিভিন্ন জনগোষ্ঠী, সম্প্ৰদায়ৰ স্থায়ী নিবাস আৰু প্ৰব্ৰজন সম্বন্ধে এটা সঠিক সিদ্ধান্তত উপনীত হ'বহি পাবিম। অসমীয়া কোন, অসমৰ সকলো জনগোষ্ঠী তথা সম্প্ৰদায়ৰ লোকেই বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াত সমানে অংশীদাৰী হয় নে নহয় ইত্যাদি প্ৰশ্নৰ সমিধানৰ বাবেও আমাৰ অসমৰ সাংস্কৃতিক বুৰঞ্জী অধ্যয়নৰ আৱশ্যকতা আছে। সেইবাবেই অসমৰ সাংস্কৃতিক বুৰঞ্জী অধ্যয়ন কৰাটো একান্তই কাম্য। এই উদ্দেশ্যে এইখিনি আলোচনা যুগুত কৰা হৈছে। আমি আশা কৰিব পাৰোঁ যে, অসমীয়া ভাষা, সাহিত্য আৰু সমাজ-সংস্কৃতিৰ প্ৰতি অনুৰাগী আৰু দায়বদ্ধ আটাইবিলাকলোকে এই খণ্ডটিত সন্নিবিষ্ট আলোচনাসমূহ অতি মনোযোগেৰে আৰু গুৰুত্বসহকাৰে অধ্যয়নৰ বাবে প্ৰয়াস কৰিব। অত্যন্ত বিশাল পৰিসৰৰ এই বিষয়টিয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মাজত নিশ্চয় অনুসন্ধিৎসা বঢ়াব পাৰিব আৰু আমাৰ মাজত থকা সাত্যমপুৰুষীয়া সম্প্ৰীতিৰ কথা পুনৰ বিল্লেখ কৰি চোৱাৰ পৰিবেশ ৰচনা কৰিব।

বিষয়বস্তুৰ পৰ্যালোচনাৰ সুবিধাৰ্থে এই খণ্ডটিক পাঁচটা বিভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে :

প্ৰথম বিভাগ : সংস্কৃতি আৰু ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য

দ্বিতীয় বিভাগ : সংস্কৃতিৰ ৰূপ আৰু সংযুতি

তৃতীয় বিভাগ : অসমৰ জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি

চতুৰ্থ বিভাগ : অসমৰ জাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি

পঞ্চম বিভাগ : অসমৰ অন্যান্য জনগোষ্ঠী আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি

প্ৰথম বিভাগ
সংস্কৃতি আৰু ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য

বিভাগৰ গঠন :

- ১.১ ভূমিকা (Introduction)
- ১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ১.৩ প্ৰাক্ ঐতিহাসিক সংস্কৃতি
- ১.৪ প্ৰাক্ ঐতিহাসিক যুগৰ সংস্কৃতিৰ বিন্যাস
- ১.৫ সংস্কৃতিৰ সংজ্ঞা আৰু ধাৰণা
 - ১.৫.১ জীৱনৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু সংস্কৃতি
 - ১.৫.২ সংস্কৃতিৰ উপাদান
 - ১.৫.৩ সংস্কৃতিৰ বৈশিষ্ট্য
- ১.৬ সাৰাংশ (Summing Up)
- ১.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ১.৮ প্ৰসংগগ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

১.১ ভূমিকা (Introduction)

সংস্কৃতি মানৱৰ প্ৰতি মানৱ সমাজৰ দান। সামাজিক জীৱ মানুহে সামাজিক পৰিস্থিতি সৃষ্টি কৰা বিবিধ আচৰণ বা কৃতিৰ সমষ্টিৰ আধাৰত সংস্কৃতিৰ উদ্ভৱ হয়। মানুহৰ জন্ম কেতিয়া হ'ল সঠিককৈ ক'ব নোৱাৰিলেও কিছুমান প্ৰত্নতাত্ত্বিক প্ৰমাণৰ আধাৰত ক'ব পাৰি যে, মানুহৰ পোনতে জন্ম হৈছিল উত্তৰ ভাৰতত। কোনো কোনো পণ্ডিতৰ মতে আকৌ মানুহৰ জন্ম হৈছিল আফ্ৰিকাত। সবহসংখ্যক পণ্ডিতৰ মতে আদিমতম মানুহৰ সন্ধান পোৱা গৈছে দূৰ প্ৰাচ্যত। জীৱাশ্ম বিজ্ঞানীসকলৰ মতে আন আন জীৱ-জন্তুয়ে বিভিন্ন বিবৰ্তন আৰু বিবৰ্ধনৰ মাজেৰে যি দৰে বৰ্তমানৰ ৰূপ লাভ কৰিছে, তদুপ মানুহৰ শাৰীৰিক বিবৰ্তনো বিভিন্ন পৰিস্থিতি আৰু বিবৰ্ধনৰ পৰিণতিৰ বাবেহে হৈছে। মানুহ যে নেজবিহীন বান্দৰৰ (ape) বিবৰ্ধনৰ পৰিণতি এই তন্ত্ৰটো ডাৰবিনৰ গৱেষণাৰ ফলশ্ৰুতি মাথোন। বান্দৰ য'তে আছে মানুহো ত'তে আছে। বান্দৰৰ শাৰীৰিক বৈশিষ্ট্যৰ সৈতে মানুহৰ শাৰীৰিক বৈশিষ্ট্যৰ সাদৃশ্য লক্ষ্য কৰা যায়। সেইফালৰ পৰা অনুমান কৰিব পাৰি যে বন মানুহৰ (ape) বিবৰ্ধিত ৰূপেই মানুহ।

প্ৰাক্ ঐতিহাসিক মানৱে সমাজ পাতি বাস কৰিছিল। গতিকে তেওঁলোকৰ মাজত বিবিধ বিশ্বাস, আচাৰ-অনুষ্ঠান, উৎসৱ-অনুষ্ঠানৰ প্ৰচলন আছিল। ভৌতিক সংস্কৃতিও তেওঁলোকৰ সমাজত উদ্ভৱ নোহোৱাকৈ থকা নাছিল। সেইদৰে বৃষ্টি কামনা,

অপশক্তি বিদূষণ, বেমাৰ-ব্যাদি নিৰাময় আদিৰ বাবে বিবিধ ধৰ্মীয় কৃত্য অনুষ্ঠিত হৈছিল আৰু তেনে অনুষ্ঠানত তেওঁলোকে গীত-পদ, নাচ-নাচোন পৰিবেশন কৰিছিল। এইদৰে তেওঁলোকৰ মাজত সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন সমলৰাজিৰ স্থিতি লক্ষ্য কৰিব পাৰি।

তাপ আৰু লৌহ যুগৰ পৰাই প্ৰাক্ ঐতিহাসিক মানৱ সমাজত বিভিন্ন পৰিবৰ্তনবোৰ দেখা গৈছিল। সেই সমাজ-ব্যৱস্থাত খেতি-বাতিৰ উন্নতি হৈছিল। অৰ্থনৈতিক বিকাশো ঘটিছিল—লাহে লাহে ধনী-দুখীয়া, দুটা অৰ্থনৈতিক গোটৰ সৃষ্টি হ'বলৈ ধৰিছিল।

সংস্কাৰৰ জৰিয়তে সংস্কৃতিৰ সৃষ্টি হয়। সংস্কৃতিৰ দ্যোতনা অতিকৈ বিশাল। বিভিন্ন পণ্ডিতে বিভিন্নভাৱে সংস্কৃতিৰ ব্যাখ্যা দি আহিছে। সংস্কৃতি মানসিক আৰু শাৰীৰিক এই হিচাপে দুভাগত বিভক্ত হ'ব পাৰে। জীৱনৰ বিভিন্ন প্ৰয়োজনীয়তাৰ সৈতে সংস্কৃতি বিজড়িত। এই প্ৰয়োজনীয়তাবোৰ হৈছে - জীৱ দেহৰ ৰাসায়নিক ৰূপান্তৰ, প্ৰজনন, দৈহিক সুখ-স্বাস্থ্য, আৰাম, নিৰাপত্তা, গতি, বৃদ্ধি, স্বাস্থ্য আদি।

সংস্কৃতি বিভিন্ন উপাদানৰ সমষ্টি, যেনে— বস্তু বা ভৌতিক সংস্কৃতি, সামাজিক আচাৰ-অনুষ্ঠান আদি, মানুহ আৰু বিশ্বজগত, নান্দনিকতা, সাহিত্য, সংগীত-নাটক-নৃত্য আৰু ভাষা।

১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পাছত আপুনি —

- মানৱ সৃষ্ট সংস্কৃতিৰ স্বৰূপ সম্পৰ্কে বুজিবলৈ সমৰ্থ হ'ব,
- সংস্কৃতিৰ বিশ্বজনীনতাৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব,
- সংস্কৃতিৰ উদ্ভৱৰ বিভিন্ন দিশসমূহৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰিব,
- সমাজৰ বিভিন্নতা অনুসৰি বিভিন্ন শ্ৰেণীত বিভক্ত হোৱা লোকসংস্কৃতি, শিল্প সংস্কৃতি, গঞসংস্কৃতি আৰু জনজাতীয় সংস্কৃতি আদিৰ বিষয়ে পৰ্যালোচনা আগবঢ়াব পাৰিব।

১.৩ প্ৰাক্ ঐতিহাসিক সংস্কৃতি

প্ৰাক্ ঐতিহাসিক সংস্কৃতিক এক প্ৰকাৰে প্ৰত্নতত্ত্ব আখ্যা দিব পাৰি; যিহেতু প্ৰাক্ ঐতিহাসিক মানুহে নিৰ্মাণ কৰা কোনো এটা বস্তু বা শিল্পবস্তুৰ আধাৰতহে এই যুগৰ সংস্কৃতি নিৰ্ভৰ কৰে। কুৰি হাজাৰ বছৰ পূৰণি বেৰ চিত্ৰ লেখন (wall painting) উদ্ধাৰ হৈছে ফৰাচীত। বেৰ চিত্ৰ বিদ্যাৰ এই প্ৰাচীনতম নমুনাটি জগত বিখ্যাত আৰু ই মগডলেনিয়ান (Magdalenian) যুগৰ উৎকৃষ্ট কৃতি। এই মূৰ্তিটো থিয় হৈ আছে ওহাৰ ওচৰত মানুহৰ ভবিৰ সহায়ত, এই মূৰ্তিটোৰ মস্তক আছে। এই ফালৰপৰা ইয়াক শিঙাল বাহৰ মূৰ্তি বুলিব পাৰি। যি ঠাইত এই মূৰ্তিটো প্ৰতিষ্ঠিত হৈছে তাত বা তাৰ ওচৰে - পাজৰে মানুহৰ বসতিৰ চিন-মোকাম নাই। গতিকে অলৌকিক শক্তি নিয়ন্ত্ৰণৰ প্ৰতীক

হিচাপেও এই মূৰ্তিটো নিৰ্মিত বা প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল বুলিও ক'ব নোৱাৰি। সেইবাবে এই মূৰ্তিটো যাদুৰ সৈতে জড়িত হ'ব পাৰে। মূৰ্তিটোৰ নাম দিয়া হৈছে— *Le Sorcier de Trois Freres*। মগ্‌ডলেনিয়ানসকলৰ মৌখিক ইতিহাসৰ আধাৰত ক'ব পাৰি যে, দুব অতীতত এই গুহাটোত আদিম মানবে বাস কৰিছিল। কোনো কোনোৰ মতে এই গুহাটোত বাস কৰিছিল মগ্‌ডলেনিয়াৰ লোকসকলে। তেওঁলোক যাদুবিদ্যাত সুদক্ষ আছিল। এই গুহাটো যে মানুহৰ বাসস্থান আছিল তাৰ আভাস পোৱা যায়- তাত থকা জুই ধৰা সঁজুলিবোৰৰ পৰা। মানুহৰ জঁকা কিছুমানো এই গুহাত দেখা গৈছে। ইয়াত ছাইৰ দম পৰি আছে। ইয়াৰপৰা অনুমান কৰিব পাৰি যে ইয়াত বহুদিন ধৰি মানুহে বসবাস কৰিছিল। দ্বিতীয়তে, আৰু এটি কথা অনুমান কৰিব পাৰি যে, এই গুহাত সামাজিক-দল বা গোষ্ঠী এটাই দীঘলীয়া সময় ধৰি বসবাস কৰিছিল। তাত উদ্ধাৰ হোৱা জঁকাটোৰ পৰা ঠাৱৰ কৰিব পাৰি যে, যি ঠাইত জঁকাটো পোৱা হৈছে - তাতেই শৰটোক সমাধিস্থ কৰা হৈছিল। মাংসবোৰ নিঃশেষ হৈ যোৱাৰ পিছত হাড়বোৰ পৰি থাকিল— মাটিৰ মাজত। সমাধিস্থ কৰাৰ পূৰ্বে শৰটো সজোৱা হৈছিল। তাৰ অধিবাসীসকলে মৃতকৰ উদ্দেশ্যে বাদ্য দিছিল আৰু সুৰক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। মৃতকৰ সৈতে জড়িত ধৰ্মীয় কৃত্যৰ পৰম্পৰা পৃথিবীৰ সৰ্বত্ৰতে লক্ষ্য কৰা যায়। ইয়াৰপৰা সহজে অনুমান কৰিব পাৰি যে মানৱৰ জন্মৰ লগে লগেই বিবিধ ধৰণৰ বিশ্বাস-বৃত্তৰ সৃষ্টি হৈছিল- বিশেষকৈ জন্ম-মৃত্যুক কেন্দ্ৰ কৰি।

পৰ্বতৰ গহবৰ-গুহাত মানুহে সমাজ পাতি বাস কৰিছিল-এই সন্দৰ্ভত আপত্তি কৰিব লগীয়া একো নাই। প্ৰশ্ন উঠিব পাৰে গুহাশায়ী মানৱৰ এজনী পত্নী আছিল নে বহুজনী আছিল অথবা এজনী মহিলাৰ এজন স্বামী আছিল নে বহুজন আছিল, সেই সময়ত সমাজ জীৱনৰ পৰম্পৰা প্ৰচলিত হৈছিল নে নাই, গোটেই গোষ্ঠীটোৰে বাচ-বিচাৰ নোহোৱাকৈ যৌনসম্বোগত প্ৰবৃত্ত হৈছিল নে নাই ইত্যাদি প্ৰশ্নৰ উত্তৰ সহজে দিব নোৱাৰি। আমি ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰি অহা শৰটো ধৰ্ম সাপেক্ষ নেতাৰ আছিল নে ধৰ্ম নিৰপেক্ষ দলপতিৰ আছিল তাকো খাটাঙকৈ কোৱা টান। সেই মানুহবিলাকৰ বিশ্বাসৰ প্ৰকৃতি কেনে আছিল স্পষ্টকৈ ক'ব নোৱাৰি। আমাৰ হাতত মাত্ৰ আছে গুহাটো, ছাইখিনি, হাড়বোৰ আৰু শিল্পবস্তুটো। এইবোৰৰ ভিত্তিত অৱশ্যে ক'ব পাৰি যে, তেতিয়াও আছিল সামাজিক জীৱন আৰু শব সৎকাৰবোৰী বীতি।

আন যি কি নহওক প্ৰাক্-ঐতিহাসিক পুৰাতত্ত্বই মানুহৰ প্ৰাকৃতিক বা ভৌতিক অথবা বস্তু-সংস্কৃতিৰ বিষয়েহে কিছু আভাস দিব পাৰে। মানুহৰ সভ্যতাৰ বিষয়েও ইয়াৰ পৰা সবিশেষ পোৱা টান অথবা অনেক বিষয় অৱোধগম্য হৈ থাকিব লগা হয়। প্ৰাক্ ঐতিহাসিক পুৰাতত্ত্বৰ আধাৰত আমি স্পষ্টভাৱে ক'ব নোৱাৰোঁ যে সেই সময়ৰ মানুহে গুহাৰ বাহিৰে আন খোলা ঠাইত বাস কৰিছিল নে নাই, ছালৰ তন্তু ব্যৱহাৰ কৰিছিল নে নাই, তেওঁলোকে কাঠৰ বাচন-বৰ্তন ব্যৱহাৰ কৰিছিল নে নাই, - এনেবিলাক প্ৰশ্নৰ উত্তৰ অলপ-অচৰণ জীৱাশ্মৰপৰা পদ্ধতিগতভাৱে পোৱা টান; অৱশ্যে এই সন্দেহে অলপ ধাৰণা কৰিব পাৰি।

পুৰাতত্ত্ববিদসকলে এনে পুৰাতাত্ত্বিক সমলৰ আধাৰত প্ৰাক্ ঐতিহাসিক মানুহ, সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ বিষয়ে সাধাৰণ আভাস দিব পাৰে। প্ৰাক্ ঐতিহাসিক পুৰাতত্ত্বৰ গৱেষণাৰ আধাৰত ফ্ৰান্স, আমেৰিকা আদিত সেই অঞ্চলৰ সভ্যতা-সংস্কৃতিৰ পৰিচয় পোৱা গৈছে। ভাৰতবৰ্ষৰ মহেঞ্জদাৰো-হৰপ্পা আদিৰ আধাৰত চলোৱা প্ৰত্নতাত্ত্বিক অধ্যয়ন-চিন্তন আদিৰ মাধ্যমেৰে ভাৰতবৰ্ষৰ সভ্যতা-সংস্কৃতিৰ সম্বন্ধ পোৱা গৈছে। অসমৰ নুমলিগড়, কপিলী, আমবাৰী আদিৰ খনন কাৰ্য অৰ্থাৎ প্ৰত্নতাত্ত্বিক সমলৰ অধ্যয়নৰ সহায়ত অসমৰ সভ্যতা সংস্কৃতি বিষয়ক অনেক নতুন সম্বন্ধ পোৱা গৈছে।

বৰ্তমানলৈকে উদ্ধাৰ হোৱা প্ৰাক্-ঐতিহাসিক সমলৰ আধাৰত প্ৰত্নতাত্ত্বিক সংস্কৃতিৰ সুনিৰ্দিষ্ট বিভাজন কৰা টান, কাৰণ এনে বিভাজন অনেক ক্ষেত্ৰত স্থানিক, কালিক হোৱাৰ সম্ভাৱনা বেছি। দেশে দেশে আৱিষ্কৃত প্ৰাক্ ঐতিহাসিক সমলৰ প্ৰকৃতি বেলেগ বেলেগ আৰু বিকাশৰ ধাৰাও সুকীয়া সুকীয়া। ইউৰোপীয় প্ৰাক্-ঐতিহাসিক প্ৰত্নতত্ত্বৰ শ্ৰেণী বিভাজন এটি প্ৰচলিত হৈ আছে। এই শ্ৰেণী বিভাজন এচিয়া আৰু আফ্ৰিকা আদিতো প্ৰয়োগ কৰা দেখা গৈছে। কিন্তু এই শ্ৰেণী বিভাজন নতুন বিশ্বত প্ৰয়োগ কৰা টান—যিহেতু এইবোৰ অঞ্চলত মানুহৰ বসবাস সৌ সিদিনাহে সম্ভৱ হৈছে। এই প্ৰসংগত এগৰাকী পণ্ডিতে কৈছে যে, যোৱা কেইবছৰ মানৰ ভিতৰত এচিয়া মহাদেশত উদ্ধাৰ হোৱা সমলে প্ৰত্ন প্ৰস্তৰ যুগীয়া প্ৰত্নতত্ত্বৰ নতুন দিশ উদ্ঘাটন কৰিছে। পশ্চিম ইউৰোপীয় শাস্ত্ৰীয় প্ৰত্নতাত্ত্বিক সমল দূৰ-প্ৰাচ্যত লক্ষ্য কৰা নাযায়। গতিকে আমি এই ক্ষেত্ৰত বেলেগ উপায় উদ্ভাৱন কৰিব লাগিব। মানব আৰু সমাজৰ বিভিন্নতা অনুসৰি সংস্কৃতিৰ ৰূপতো বিভিন্নতা আহি পৰে। এই পৰিৱৰ্তনত সহায় কৰিব পাৰে—শিলৰপৰা নিৰ্মিত সঁজুলি আৰু নিৰ্মাণ পদ্ধতি আদিয়ে।

এই পণ্ডিতগৰাকীয়ে Lower Paleolithic অৰ্থাৎ প্ৰত্ন প্ৰস্তৰযুগীয় প্ৰত্নতত্ত্ব অধ্যয়নৰ প্ৰসংগত প্ৰাচ্য প্ৰত্ন প্ৰস্তৰ যুগ আৰু পাশ্চাত্য প্ৰত্নপ্ৰস্তৰ যুগ—এই শ্ৰেণী দুটি মানি ল'বলৈ ইচ্ছা নকৰি পাশ্চাত্যৰ 'হস্ত-কুঠাৰ সংস্কৃতি' (hand-axe cultures) আৰু প্ৰাচ্যৰ 'ছেদন সঁজুলি সংস্কৃতি' (chopping tool cultures) এই দুটা শ্ৰেণীহে মানি ল'ব খোজে। আদিম যুগত প্ৰচলিত আন আন সা-সঁজুলিৰ ভিতৰত বৰ্তমানলৈ শিলেৰে নিৰ্মাণ কৰা কুঠাৰ আৰু ছেদন সঁজুলি দুটিহে ধ্বংসৰ গ্ৰাসৰপৰা ৰক্ষিত হৈ আছে। বাকীবোৰ সঁজুলি কালৰ হাতত ধ্বংস হৈ গ'ল আৰু সেইবাবে সংস্কৃতিৰ নামো এই সঁজুলি দুটাৰ আধাৰতেই ৰক্ষিত হৈছে।

প্ৰাক্-ঐতিহাসিক সংস্কৃতি কেইবা শ বছৰলৈকে এইদৰে শ্ৰেণীবিভাজন কৰা হৈছিল—

- ক) প্ৰত্ন প্ৰস্তৰ যুগ (প্ৰাচীন প্ৰস্তৰ, old stone) Paleolithic Age.
- খ) মধ্যযুগীয় প্ৰস্তৰ যুগ (উত্তৰণ-যুগ Transition) বা Mesolithic Age.
- গ) নব্য প্ৰস্তৰ যুগ (নৱ-প্ৰস্তৰ, New stone age) বা Neolithic Age.
- ঘ) তাম্ৰযুগ, Bronze Age.

ঙ) লৌহযুগ, Iron Age.

প্ৰত্ন প্ৰস্তৰ যুগ তিনিটা শ্ৰেণীত বিভক্ত - প্ৰাথমিক (Lower), মধ্যযুগীয় (Middle) আৰু উৰ্দ্ধতৰ (Upper)। খৃ. ১৯২৫ চন মানলৈকে ৰচিত গ্ৰন্থত এনে ভাগবোৰ স্বীকাৰ কৰা হৈছিল।

মানুহে অশেষ চেষ্টাৰ বিনিময়ত কিদৰে উন্নতিৰ পথত অগ্ৰসৰ হ'ব পাৰিছিল - তাৰ সাধাৰণ নিদৰ্শন পশ্চিম ইউৰোপৰ প্ৰাক্ ঐতিহাসিক বিকাশৰ পৰা অনুমান কৰিব পাৰি। মানুহে হাজাৰ হাজাৰ পীৰি বনৰীয়া জন্তুৰ দৰে জীৱন নিৰ্বাহ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। তেতিয়া তেওঁলোকৰ হাতত পৰাহি নাছিল চকা, খেতিৰ সা-সঁজুলি, মাটিৰ বাচন-কৰ্তন বা ধাতুৰ সা-সঁজুলি। হাজাৰ হাজাৰ পীৰিৰ চেষ্টা-প্ৰচেষ্টাৰ অন্তত তেওঁলোকে শিকিছিল শিলেৰে নিৰ্মিত কটাৰীৰ ব্যৱহাৰ। সেইদৰে হাজাৰ হাজাৰ পীৰিৰ অশেষ চেষ্টাৰ বিনিময়তহে মানুহে কঠোৰতাৰ ঠাইত সহনশীলতা ভাব পোষণ কৰিবলৈ শিকিছিল আৰু সেইদৰে আভাস পাইছিল নান্দনিকতাৰ। ইয়াৰ বাবে কিমান চেষ্টা-প্ৰচেষ্টাৰ প্ৰয়োজন হৈছিল তাক কোৱা নিষ্প্ৰয়োজন।

প্ৰত্ন প্ৰস্তৰ যুগীয় প্ৰাথমিক সঁজুলিসমূহ তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি। যেনে :

- ক) মূল সঁজুলি (Core)
- খ) গৌণ সঁজুলি (flake) আৰু
- গ) ছেদক অস্ত্ৰ (blade)

মূল সঁজুলিৰ ভিতৰত হাত কুঠাৰ (শিলৰ), গৌণ অৰ্থাৎ flake সঁজুলিৰ ভিতৰত হাত-কুঠাৰ আৰু ছেদক অস্ত্ৰৰ বাহিৰে যি কোনো সঁজুলিয়েই হ'ব পাৰে। এনে সঁজুলিৰ আকৃতি বা গঠনৰীতিৰ কোনো সুনিৰ্দিষ্ট ৰূপ নাই। ছেদক অস্ত্ৰ অৰ্থাৎ blade এডোখৰ শিল আন এডোখৰ শিলত ঘাঁহি নিৰ্মাণ কৰা কিছু পৰিমাণে নিমজ্ঞ অস্ত্ৰ।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

প্ৰাক্ ঐতিহাসিক সংস্কৃতি এই শিতানত এটি টোকা প্ৰস্তুত কৰক (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

১.৪ প্ৰাক্ ঐতিহাসিক যুগৰ সংস্কৃতিৰ বিন্যাস

মানৱ সংস্কৃতিৰ আৰম্ভ কেতিয়াৰ পৰা হ'ল — ই এক বিবদমান বিষয়। কোনো কোনো পণ্ডিতৰ মতে মানৱৰ জন্মৰ লগে লগেই বিভিন্ন সামাজিক আচৰণৰ সৃষ্টি হৈছিল আৰু এই আচৰণৰাজিৰ সমষ্টিৰ আধাৰত সৃষ্টি হৈছিল সংস্কৃতিৰ। কিন্তু আমি এই প্ৰসংগত মনত ৰাখিব লাগিব যে সংস্কৃতি সামাজিক আচৰণহে, ব্যক্তিগত আচৰণ নহয়। গতিকে প্ৰাক্ ঐতিহাসিক যুগত বা প্ৰাক্‌প্ৰস্তৰ যুগত মানুহে সমাজ পাতি বাস কৰিছিল নে নাই ভাবি চাবলগীয়া। মানুহৰ বাহিৰে অন্য জীৱ-জন্তুৰে সমাজ পাতি বাস কৰে; আনকি মানৱৰ দৈহিক গঠন আৰু মানসিক অভিবৃ্তিৰ সৈতে মিল থকা বনমানুহ, গৰিলা, গিৰন, চিম্পাঞ্জী আদি জীৱ-জন্তুৰেও সমাজ পাতি বাস কৰে। এইফালৰপৰা মানুহেও প্ৰত্নপ্ৰস্তৰ যুগতো সমাজ পাতিয়েই বাস কৰিছিল বুলি অনুমান কৰিব পাৰি।

প্ৰত্নপ্ৰস্তৰ যুগৰ মানুহে শিলৰপৰা বিভিন্ন সা-সঁজুলি নিৰ্মাণ কৰিছিল। এই সঁজুলিবিলাকে ক্ৰমশঃ পৰিমাৰ্জিত ৰূপ লাভ কৰিবলৈ ধৰিছিল। গুহা বা গহুৰৰ প্ৰবেশ পথত বিভিন্ন চিত্ৰ অঙ্কিত হৈছিল - যাৰপৰা সেই সময়ৰ মানৱৰ অংকন প্ৰণালীৰ বৈশিষ্ট্য আৰু অনুভূতিৰ বৈচিত্ৰ্যৰ আভাস পোৱা যায়। ভাস্কৰ্য আৰু স্থাপত্যৰ দৰে চিত্ৰাংকনৰ ক্ষেত্ৰতো প্ৰাক্ ঐতিহাসিক মানৱ সমাজে দক্ষতা লাভ কৰিছিল।

তাম্ৰ আৰু লৌহ যুগত সংস্কৃতিৰ বিকাশত জটিলতাই দেখা দিছিল। মানুহে লিখিব পৰা ক্ষমতা লাভ কৰাৰ লগে লগে সংস্কৃতিৰ ইতিহাসত এক অভিনৱ আলোড়নৰ সৃষ্টি হ'ল। ধাতৱ পদাৰ্থৰ ব্যৱহাৰে ইউৰোপ, ভাৰতবৰ্ষ আদিত সভ্যতা আৰু সংস্কৃতিৰ বিকাশত তাৎপৰ্যপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। মানৱ ইতিহাসৰ বিকাশ আৰু অগ্ৰগতিত ধাতৱ পদাৰ্থৰ ব্যৱহাৰেও বিভিন্নভাৱে সহায় কৰিছিল। মানুহে প্ৰযুক্তিবিদ্যাত দক্ষতা লাভ কৰাৰ লগে লগে প্ৰকৃতি বা পৰিবেশৰ ওপৰত গভীৰভাৱে নিৰ্ভৰ কৰিব নলগা হ'ল। তেওঁলোকৰ বাসস্থানৰ ক্ষেত্ৰতো পৰিৱৰ্তনে দেখা দিলে। খেতিত পানীযোগান ধৰাৰ ব্যৱস্থাও কৰা হ'ল। খেতি-বাতিৰ ফচলৰ ক্ষেত্ৰতো পূৰ্বতকৈ লাভবান হ'ব পৰা হ'ল। এইদৰে তেওঁলোকৰ অৰ্থনৈতিক উদ্বৃদ্ধ অৱস্থাই দেখা দিছিল। ফলস্বৰূপে তেওঁলোকৰ মাজত শ্ৰেণী-বিন্যাসৰ সৃষ্টি হ'বলৈ ধৰিলে। সমাজৰ একাংশ লোকে উদ্বৃদ্ধ ধন লাভ কৰি ধনী হ'ল। ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা সহজে অনুমান কৰিব পাৰি যে, তাম্ৰ আৰু লৌহ যুগৰ সূচনাৰ লগে লগে প্ৰকৃত অৰ্থত সংস্কৃতিৰ উদ্ভৱ হ'বলৈ ধৰিছিল।

মানুহে মাটিৰ ঘৰ বা পৰ্বতৰ গুহাত বাস কৰাৰ উপৰি খেৰ-তৃণাদিৰে নিৰ্মিত ঘৰত বাস কৰিবলৈ শিকিছিল। জুইৰ ব্যৱহাৰো লাহে লাহে শিকিছিল। কেঁচা মঙহ খাবলৈ এৰি পোৰা মঙহ খাবলৈ লৈছিল। পানী যোগান, হাল, শিলৰ কোৰ আদিৰ প্ৰচলন হোৱাৰ লগে লগে কৃষি-জীৱন আৰম্ভ হৈছিল। শস্য সংগ্ৰহ কৰা হৈছিল। বনবীয়া জীৱ-জন্তুক ঘৰচীয়া কৰি লোৱা হৈছিল আৰু সেই জীৱ-জন্তুক পৰিয়ালৰ স্বাৰ্থ সাধনত লগোৱা হৈছিল। পৰিয়াল আৰু সমাজৰ স্পষ্ট চিত্ৰ সেই সময়ত দেখা গৈছিল।

প্ৰাক্ ঐতিহাসিক মানুহে নিজৰ প্ৰয়োজনৰ বাবে শিল, তাম্ৰ, লোহা, কাঠ আদিৰ পৰা প্ৰয়োজনী সা-সঁজুলি, শিল্প-বস্তু নিৰ্মাণ কৰি ব্যৱহাৰ কৰিছিল। বাসস্থান নিৰ্মাণ কৰিবলৈও শিকিছিল। পিঙ্কা-উৰা আদিৰ ক্ষেত্ৰতো পৰিবৰ্তন সূচিত হৈছিল। সেইদৰে খাদ্য সংগ্ৰহ আৰু সেই খাদ্য দ্ৰব্য ৰান্ধি-বাঢ়ি খাবলৈও তেওঁলোকে শিকিছিল। এইদৰে বস্তু-সংস্কৃতিৰ প্ৰস্ফুৰ্তি পৰ্ব আৰম্ভ হৈছিল।

আমি ইতিমধ্যে আলোচনা কৰি আহিছোঁ যে, আদিম মানৱৰ মাজতো বিভিন্ন বিশ্বাস প্ৰচলিত হৈ আছিল। এই বিশ্বাস আকাশ, পৃথিৱী, বৰষুণ, ধুমুহা, বাৰিষা, অন্ধকাৰ, পোহৰ আদি কেন্দ্ৰিক আছিল। ইয়াৰ বাহিৰে জন্ম-মৃত্যু-বিবাহ বা যুগ্ম জীৱন সম্পৰ্কেও বিবিধ বিশ্বাস জনপ্ৰিয় হৈ উঠিছিল। এনে বিশ্বাসৰ আধাৰতেই বিবিধ সংস্কাৰ বা আচাৰ-অনুষ্ঠান সৃষ্টি হৈছিল আৰু এইদৰে ধৰ্ম আৰু ধৰ্মীয় জীৱনৰ পথ পৰিষ্কাৰ হৈ উঠিছিল। উৎসৱ-অনুষ্ঠানৰ বিকাশত ধৰ্মীয় বিশ্বাসে অনেক পৰিমাণে সহায় কৰিছিল। ৰোগ-ব্যাদি নিৰাময়ৰ বাবে আদিম মানুহে বিবিধ বনৌষধি ব্যৱহাৰ কৰিছিল। আনকি মন্ত্ৰও প্ৰয়োগ কৰিছিল। পৰিত্ৰাস্ত আদিম মানৱে পৰিশ্ৰম লাঘবৰ অৰ্থে নানা খেল-খেলিছিল, চিকাৰ কৰিছিল, সাঁতুৰিবলৈ শিকিছিল। নানা অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠান বা ধৰ্মীয় বা সামাজিক অনুষ্ঠানত গীত-পদ গাইছিল, নাচিছিল, অভিনয় কৰিছিল আৰু এইদৰে আৰম্ভ হৈছিল পৰিবেশ্য-কলাৰ। আদিম মানৱ পোনতে অধিকাৰী হৈছিল গীত-নৃত্যৰ। সময়ৰ অগ্ৰগতিৰ লগে লগে তেওঁলোক ভাষাৰ অধিকাৰী হোৱাৰ লগতে তেওঁলোকৰ সৃজনী প্ৰতিভাৰ বিকাশ ঘটিছিল আৰু তেওঁলোকৰ মাজত লাহে লাহে গীত-পদ, কথা-সাধুকথা, আখ্যান - উপাখ্যান, বচন-প্ৰবচন, মন্ত্ৰ আদি বাচিক ৰূপত প্ৰচলিত হৈছিল।

ইয়াৰপৰা আমি সহজে অনুমান কৰিব পাৰোঁ যে, প্ৰাক্ ঐতিহাসিক মানৱ সমাজত সংস্কৃতিৰ আৰম্ভ আৰু বিকাশ সম্ভৱ হৈ উঠিছিল। সংস্কৃতিৰ আন দিশৰ কথা নকলেও স্থাপত্য আৰু ভাস্কৰ্যৰ দিশত প্ৰাক্ ঐতিহাসিক সংস্কৃতিৰ তাৎপৰ্য লক্ষ্য কৰা গৈছিল। চিত্ৰকলাই এই সময়ত বিকাশ লাভ কৰিছিল। প্ৰাক্ ঐতিহাসিক চিত্ৰকলাই পূৰ্বৰ বিস্তৃতি এৰি লাহে লাহে জ্যামিতিক চিহ্ন বা ৰূপলৈ সংকুচিত হৈছিল। প্ৰাক্ ঐতিহাসিক শিল্পীয়ে শিলগুটিত বিবিধ নক্সা অংকন কৰিছিল। চিত্ৰৰূপ সম্পাদিত বা চিত্ৰায়িত শিলগুটিবোৰে বৰ্ণমালাৰ পৰম্পৰা নিৰ্মাণত বিশেষভাৱে সহায় কৰিব পাৰিছিল বুলি কোনো কোনো পণ্ডিতে ক'ব খোজে। আকৌ কোনো কোনো পণ্ডিতে চিত্ৰায়িত এই শিলগুটিবোৰে ধৰ্মীয় জীৱনৰ আৰম্ভণিৰ ইংগিত দিব পাৰে বুলিও ক'ব খোজে। কিছুমানে আকৌ এই শিলগুটিবোৰত দেৱোপম শক্তি নিহিত থকা বুলিও কৈছিল। অন্যহাতে খেলা-খুলাৰ প্ৰসংগতো এনে শিলে ভূমিকা গ্ৰহণ কৰাৰ সপক্ষেও যুক্তি প্ৰদৰ্শন কৰিব পাৰি।

প্ৰাক্ ঐতিহাসিক যুগৰ আদি ছোৱাত মানুহে শিলৰ অস্ত্ৰ - শস্ত্ৰ বা সা-সঁজুলি ব্যৱহাৰ কৰিছিল। সময়ৰ অগ্ৰগতিৰ লগে লগে তেওঁলোকে ধাতৱ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ বা সা-সঁজুলি ব্যৱহাৰ কৰিছিল। কটাৰী, কুঠাৰ, বটালী, ছেদন সঁজুলি, তৰোবাল, শেল আদি

নিৰ্মাণ কৰি বস্তু সংস্কৃতিত তেওঁলোকে নতুন নতুন প্ৰযুক্তি-বিদ্যাৰ বা নিৰ্মাণ কৌশল আৰু ক্ষমতাৰ পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

গৃহ-বাৰী নিৰ্মাণ, সূতাৰকাটা, কাপোৰবোৰা, মৃন্ময় অথবা ধাতুৰ বাচন-বৰ্তন নিৰ্মাণ পদ্ধতি আদিতো আদিম মানৱ সমাজে শেষস্তৰত দক্ষতা প্ৰদৰ্শন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। নাও নিৰ্মাণ, জলপথৰ চিনাক্ত কৰণ, বেপাৰ-বাণিজ্য আদিতো তেওঁলোকে প্ৰগতি পথেৰে অগ্ৰসৰ হৈছিল।

ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰি অহা আদিম সমাজৰ তাম্ৰ আৰু লৌহ যুগতেই তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক জীৱন দ্ৰুত গতিত পৰিৱৰ্তিত হৈছিল, যি পৰিৱৰ্তনে পৰৱৰ্তী যুগৰ সংস্কৃতি বিশ্বয়কৰভাৱে নিৰ্মাণৰ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

মানৱ আচৰণৰ লগত সংস্কৃতিৰ সম্পৰ্ক বিচাৰ কৰক? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

১.৫ সংস্কৃতিৰ সংজ্ঞা আৰু ধাৰণা

ভাৰতীয় দৃষ্টিভঙ্গীমতে সংস্কাৰৰ জৰিয়তে সংস্কৃতিৰ জন্ম হয়। জন্মোতেই মানুহে সংস্কাৰিত হৈ নাহে, তেনে অৱস্থাত মানুহ অপৰিমাৰ্জিত হৈ থাকে। তাৰ পিছত সামাজিক আচাৰ-অনুষ্ঠান আৰু শিক্ষা-দীক্ষাৰ মাজেৰে সংস্কাৰিত হৈ নতুন জীৱন লাভ কৰে, সংস্কৃতি সম্পন্ন বা সুশিক্ষিত হয় বা দ্বিতীয়বাৰ জন্ম লাভ কৰে। তেওঁ প্ৰথমবাৰ জন্ম লাভ কৰে মাকৰ গৰ্ভৰপৰা আৰু দ্বিতীয়বাৰ জন্ম লাভ কৰে সংস্কাৰৰ জৰিয়তে অৰ্থাৎ তেওঁ দ্বিজ হয়। সেইহে কোৱা হয় “জন্মনা জায়তে শূদ্ৰং সংস্কাৰাৎ দ্বিজ উচ্যতে।” অৰ্থাৎ পৰিমাৰ্জন প্ৰক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা লাভ কৰা অৱস্থা বা ব্যাপাৰৰ নাম সংস্কৃতি।

কোনো কোনো দাৰ্শনিকৰ মতে সামাজিক মাধুৰ্য বা সামাজিক সৌন্দৰ্যৰ নামেই সংস্কৃতি। ঐতৰেয় ব্ৰাহ্মণত সংস্কৃতিৰ বিষয়ে এনেদৰে কোৱা হৈছে: “আত্ম সংস্কৃতিৰাব শিল্পানি” অৰ্থাৎ শিল্পসমূহ আত্মাৰ সংস্কৃতি।

লেটিন ভাষাৰ ‘কোল’ ধাতুৰপৰা উদ্ভৱ হোৱা ‘কুলতুৰা’ শব্দৰ অৰ্থৰ লগত

ইন্দো-এৰিয়ান ভাষাৰ কৃষ্টি-সংস্কৃতি পৰিভাষাৰ মিল লক্ষ্য কৰিব পাৰি। কৃষ্ বা কৰ্মণ পৰিভাষাত মৰ্জিত বা ৰুচিবান হোৱাৰ ধাৰণাও স্পষ্ট।

সংস্কৃতি পদৰ দ্যোতনা অত্যন্ত বিশাল। সংস্কৃতি অন্তঃ আৰু বহিঃ এই দুটা ভাগতো বিভক্ত হ'ব পাৰে। মানসিক উৎকৰ্ষ সাধনেই অন্তঃসংস্কৃতি আৰু ভাষা-সাহিত্য, নৃত্য-গীত আদি বহিঃসংস্কৃতি। কৃষ্ণ, বুদ্ধ, যিশু, শংকৰদেৱ আদি মহাপুৰুষ আছিল অন্তঃসংস্কৃতিৰ প্ৰবৰ্তক।

সংস্কৃতিৰ অন্যতম লক্ষ্য আৰু সংস্কৃতিৰ বিকাশ অৰ্থাৎ চিন্তাৰ পূৰ্ণ বিকাশ সাধন। সংস্কৃতিৰ পৰিসৰ কিন্তু ইমানতেই সীমিত নহয়। প্ৰকৃত অৰ্থত সমগ্ৰ জীৱন চৰ্যাৰ মাধ্যমেৰে সংস্কৃতিৰ পূৰ্ণ বিকাশ ঘটে। জীৱনৰ বিচিত্ৰ কৃতিয়েই সংস্কৃতি অৰ্থাৎ সম্যক ভাৱে সম্পাদিত কৃতিৰ সমষ্টিয়েই সংস্কৃতি (সম-কৃ+ষ্টি)।

সামাজিক মন আৰু আৰু দেহ উভয়ৰ বিকাশৰ মাধ্যমেৰেই সংস্কৃতিৰ উদ্ভৱ হয়, বিকাশ হয়, প্ৰসাৰিত হয়। সেয়েহে বৌদ্ধিক পৰমোৎকৰ্ষ আৰু সামাজিক সৌন্দৰ্যকেই সংস্কৃতি আখ্যা দিয়া হৈছে। দাৰ্শনিক নৃতত্ত্ববিদ ডেবিড বিন্দিৰ মতে “কোনো এক ভৌগোলিক পৰিবেশৰ মাজত মানৱ প্ৰকৃতিৰ উৎকৰ্ষ সাধনেই সংস্কৃতি।”

আন এগৰাকী সমাজ বিজ্ঞানীৰ মতে মানৱ প্ৰকৃতিৰ উৰ্বৰতম প্ৰক্ৰিয়াই সংস্কৃতি। মানুহে জন্ম লাভ কৰে অসামাজিক (asocial) ৰূপে আৰু সংস্কাৰৰ মাধ্যমত লাভ কৰে সামাজিকতা। সংস্কাৰৰ আন নাম সংস্কৃতি।

ইংৰাজী কালছাৰ (culture) পদটো পোনতে প্ৰয়োগ কৰিছিল বৃটিছ নৃতত্ত্ববিদ এডৱাৰ্ড বাৰ্ণেট টাইলাৰ-এ; য়. ১৮৭১ চনত। তেওঁ কালছাৰ পৰিভাষাটিৰ ব্যাখ্যা এনেদৰে আগবঢ়াইছিল—

Culture is that complex whole which includes knowledge, belief, art, morals, law, custom and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society. অৰ্থাৎ

সমাজৰ অংগীভূত সদস্যৰূপে মানৱে আহৰণ কৰা জ্ঞান, বিশ্বাস, কলা-কৃষ্টি, বীতি-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, উৎসৱ-অনুষ্ঠান, আইন-কানুন, নৈতিকতা, অভ্যাস আৰু অন্যান্য সামাজিক সামৰ্থ্যৰ সামগ্ৰিক যৌগিক ৰূপেই সংস্কৃতি।

টাইলাৰৰ মতে সংস্কৃতি সামাজিক উত্তৰাধিকাৰ বা ঐতিহ্য (social heritage)। সংস্কৃতি ব্যক্তিৰ প্ৰতি সমাজৰ দান।

বিচাৰ্ড টি লেপাৰি নামৰ এগৰাকী বিখ্যাত সমাজ বিজ্ঞানীয়ে সংস্কৃতিৰ সূত্ৰ দিবলৈ এনেদৰে চেষ্টা কৰিছে :

মানুহে বংশ-পৰম্পৰা সমাজপাতি বাস কৰিবলৈ লোৱাৰে পৰা সামাজিক প্ৰাণী হিচাপে মানুহে বিভিন্ন পৰিস্থিতিত সেই সমাজৰ বীতি-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, বিশ্বাস-অবিশ্বাস, ধৰ্ম-অধৰ্ম-পৰম্পৰা আদি প্ৰবৃত্তিগতভাৱে শিকে। এই বীতি-নীতি আচাৰ-

ব্যৱহাৰ-পৰম্পৰা আদিৰ সামগ্ৰিক ৰূপক সংস্কৃতি আখ্যা দিয়া হয়। সংস্কৃতিত সামাজিক জীৱ মানৱৰ শাৰীৰিক আৰু জৈৱিক আচৰণ বৰ্তমান থাকে। সংস্কৃতি সামাজিক সংযুতিৰ উপাদান বিশেষ। ধৰ্ম, কলা, আৱেগিক উক্তি আদি বিভিন্ন সামাজিক ব্যাপাৰ সংস্কৃতি পৰিসীমাৰ অংগীভূত।

মালিনৱস্কি-এ টাইলাৰে আগবঢ়োৱা সূত্ৰটোৰ আধাৰত কৈছে যে, সংস্কৃতি সামাজিক উত্তৰাধিকাৰ মাথোন। এই উত্তৰাধিকাৰ আচলতে ভৌতিক (material) আৰু অভৌতিক (non material) উভয়বিধ উপাদানৰ সমষ্টি। অবশ্যে অভৌতিক উপাদানক সহজে উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰি। আনকথাত সংস্কৃতি, জীৱনৰ সামগ্ৰিক পদ্ধতি মাথোন। মানসিক, সামাজিক আৰু ভৌতিক আদি উপাদানেৰে জীৱন পদ্ধতি নিৰ্মিত হয়। বহলভাৱে সংস্কৃতিৰ দিশ দুটা (ক) সামাজিক সংস্কৃতি আৰু (খ) ভৌতিক সংস্কৃতি।

ৰথ বেনেডিষ্ট-এ সংস্কৃতিৰ সংজ্ঞা আনুষ্ঠানিক (formalistic) আৰু নান্দনিক (aesthetic) উভয় দিশৰ ফালৰ পৰা দিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছে। তেওঁৰ মতে সংস্কৃতিৰ ব্যাখ্যা সামাজিক জীৱনৰ আধাৰৰ আধাৰত নিৰ্ভৰ নকৰে। আনুষ্ঠানিক ব্যৱস্থা সংগঠনৰ আধাৰতহে নিৰ্ভৰ কৰে।

মেলৱিল জে হাৰক্লেৱিটছ-এ অতি কম কথাৰ ভিতৰতে সংস্কৃতিৰ সূত্ৰ এনেদৰে দিছে—culture is the man-made part of the environment, অৰ্থাৎ

মানৱৰদ্বাৰা পাৰিপাৰ্শ্বিক অংশবোৰেই সংস্কৃতি। স্বৰূপাৰ্থত মানৱ সৃষ্ট সামাজিক আচৰণেই সংস্কৃতি।

সংস্কৃতিৰ সৰ্বজনগ্ৰাহ্য আধুনিক সূত্ৰ এগৰাকী নৃতত্ত্ববিদে এনেদৰে দিছে :

সংস্কৃতি কিছুমান নিয়মৰ সংযুতি অথবা পৰিমাণক। এই সংযুতিবোৰে কোনো এখন সমাজৰ অংগীভূত ব্যক্তিসকলক প্ৰভাৱান্বিত কৰাৰ ফলস্বৰূপে সেই সমাজৰ অংগীভূত ব্যক্তিসকলৰ বাবে উপযুক্ত আৰু গ্ৰহণযোগ্য বিভিন্ন আচৰণৰ জন্ম হয়। এই আচৰণৰ সমষ্টিয়েই সংস্কৃতি।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

মানৱ প্ৰকৃতিৰ উৎকৰ্ষ সাধনেই সংস্কৃতি নে? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

১.৫.১ জীৱনৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু সংস্কৃতি

সংস্কৃতিৰ জন্ম হয় জীৱনৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ আধাৰত। গতিকে জীৱন আৰু সমাজক এৰি সংস্কৃতি সৃষ্টি হ'ব নোৱাৰে। সামাজিক আচৰণৰ সমলয়ত সংস্কৃতিৰ জন্ম। জীৱনক বাদ দি সমাজ হ'ব নোৱাৰে; যিহেতু জীৱন আৰু সমাজৰ মাজত নিবিড় সম্পৰ্ক আৰু সম্বন্ধ বশ্কিত হৈ আহিছে।

জীৱনৰ মূল প্ৰয়োজনীয়তা	সাংস্কৃতিক অভিব্যক্তি
১. জীৱদেহৰ ৰাসায়নিক কপান্তৰ (Metabolism)	খাদ্য সংগ্ৰহ (Commissariat)
২. প্ৰজনন (Reproduction)	জ্ঞাতিস্ব (Kinship)
৩. দৈহিক 'সুখ-স্বাচ্ছন্দ্য' আৰাম (Bodily comforts)	আশয় (Shelter)
৪. নিৰাপত্তা (Safety)	সুৰক্ষা (Protection)
৫. গতি (Movement)	বিবিধ কাৰ্য্যাবলী (Activities)
৬. বৃদ্ধি (Growth)	প্ৰশিক্ষণ (Traning)
৭. স্বাস্থ্য (Health)	স্বাস্থ্য বিজ্ঞান (Hygiene)

১.৫.২ সংস্কৃতিৰ উপাদান

সংস্কৃতিৰ পৰিসৰ অতিশয় ব্যাপক। জীৱনৰ সৈতে জড়িত সকলো বিধৰ আচৰণ-অভিভাৱতাৰ সমষ্টিয়েই সংস্কৃতি। জীৱনৰ এনে এটি দিশ নাই, এনে এখন ক্ষেত্ৰ নাই য'ত সৈতে সংস্কৃতিৰ সম্পৰ্ক নাই। সেইবাবে সংস্কৃতিৰ পৰিসৰে জীৱনৰ বিভিন্ন অভিজ্ঞতাক সামৰে। তলত সংস্কৃতিৰ সমলৰাজিৰ সাধাৰণ আভাস দিয়া হ'ল :

১. ভৌতিক সংস্কৃতি আৰু ইয়াৰ অনুমোদন (Material culture and its sanctions)
 - ক) প্ৰযুক্তিবিদ্যা, কাৰিকৰী বিদ্যা (Technology)
 - খ) অৰ্থনীতি (Economics)
২. সামাজিক অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠান (Social institutions)
 - ক) সামাজিক সংগঠন (Social organisation)
 - খ) শিক্ষা (Education)
 - গ) ৰাজনৈতিক সংযুতি (Political structure)
৩. মানুহ আৰু বিশ্বজগত (Man and the universe)
 - ক) বিশ্বাস পদ্ধতি (Belief system)
 - খ) অলৌকিক শক্তিৰ নিয়ন্ত্ৰণ প্ৰচেষ্টা (The control of supernatural power)

৪. নান্দনিকতা (Aesthetics) :

ক) চাক্কলা (Fine arts)

খ) গ্ৰাফিক কলা আৰু প্লাষ্টিক কলা (Graphic and plastic arts)

গ) লোকসংস্কৃতি (Folklore)

ঘ) সংগীত-নাটক-নৃত্য-নৃত (Music-drama -dance)

৫. ভাষা (Language)

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

সংস্কৃতিৰ মূল উপাদানসমূহ কি? (২৫ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

১.৫.৩ সংস্কৃতিৰ বৈশিষ্ট্য

নৃতত্ত্ববিদ হাৰস্কোবিটছৰ মতে সংস্কৃতিৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য তিনিটা :

ক) মানৱ অভিজ্ঞতাত সংস্কৃতি বিশ্বজনীন, তথাপি ইয়াৰ স্থানীয় আৰু আঞ্চলিক ৰূপ লক্ষ্য কৰা যায়।

খ) সংস্কৃতি স্থবিৰ অথচ ই গতিশীল অবিচ্ছিন্ন।

গ) সংস্কৃতিয়ে সমাজৰ প্ৰত্যেকজন সদস্যৰ জীৱন গতি নিৰ্ধাৰণ আৰু ইয়াৰ পৰিপূৰ্ণিত সমল যোগালেও কেতিয়াবাহে ই আমাৰ সচেতন ভাব-চিন্তাত প্ৰৱেশ কৰিব পাৰে।

তলত এই বৈশিষ্ট্যকেইটাৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰা হ'ল:

১) সংস্কৃতিৰ উৎস বিশ্বজনীন মন। বিশ্ব-মানৱৰ মন আৰু অনুভূতিৰ অমিল নাই। পৃথিৱীৰ সকলো লোকে হিয়াৰ জুই আৰু পেটৰ জুইৰ পোৰণি পাহৰিব নোৱাৰে। এনে পোৰণিৰ বাবে জীৱন সুখৰো হ'ব পাৰে দুখৰো হ'ব পাৰে। এনে ভাৱ অনুভূতিৰ সাদৃশ্যৰ বাবেই মানৱ-সংস্কৃতিৰ স্বৰূপো একেই। সংস্কৃতিগত উপাদানৰ পাৰ্থক্য থাকিলেও ইয়াৰ অন্তৰালত কিন্তু এক সমসূত্ৰই বিশ্ব সংস্কৃতিৰ ধাৰণাৰ জন্ম দিয়ে। এনে সাদৃশ্যৰ বাবে পৃথিৱীৰ সকলো মানুহে হাঁহে, দুখত কান্দে, কান্দিলে চকুৰ পানীৰ

নিজৰা বয়, নিজৰাৰ পানী শুকায়, চকুৰ পানী নুশুকায়। গতিকে বিশ্ব মানৱৰ মন যে এটাই তাক সহজে বুজিব পাৰি। শ্ৰেয় - প্ৰণয়, বিবাহ-পৰিণয়, বিবহ-বিচ্ছেদ, সুখৰ চকুপানী আৰু দুখৰ চকুপানী সংস্কৃতিৰ সমল। গতিকে সংস্কৃতি বিশ্বজনীন।

আকৌ মানুহ একে হ'লেও ভৌগোলিক, ঐতিহাসিক আদি কাৰণবশতঃ মানৱ সমাজত কিছুমান বৈচিত্ৰ্যও পৰিদৃষ্ট হয়। সংস্কৃতিৰ অন্যতম সমল পোছাক-পৰিচ্ছদ, খোৱা-লোৱা, খাদ্য-সামগ্ৰী, আচাৰ-অনুষ্ঠান, ভৌতিক সংস্কৃতি, পৰিবেশ্য কলা আদিৰ মাজত পাৰ্থক্য দেখা যায়।

২) সংস্কৃতিৰ দ্বিতীয় বৈশিষ্ট্য হৈছে- ই স্থবিৰ অথচ ই পৰিবৰ্তনশীল। পৰম্পৰা-আধাৰভূত হোৱা বাবে সংস্কৃতি স্থবিৰ হ'ব পাৰে। মানুহে বা সমাজে তেওঁলোক পিতৃ-পিতামহ আদিৰ দিনৰে পৰা চলি অহা নীতি-নিয়ম, বিধি-বিধান, আচাৰ-অনুষ্ঠান, বহন-চহন আদি পৰিবৰ্তন কৰিব নোখোজে। কিন্তু সময়ৰ অগ্ৰগতিৰ লগে লগে সমাজৰো পৰিবৰ্তন হয়; যিহেতু পৰম্পৰা অতীতৰ প্ৰতি অন্ধ আনুগত্য নহয়, ই এক ঐতিহাসিক চেতনাহে।

আমাৰ বিহ উৎসৱ আৰু বিহগীত আৰু বিহনাচৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰিলেই স্থবিৰ সংস্কৃতি যে পৰিৱৰ্তিত হয় - তাৰ স্পষ্ট আভাস পোৱা যায়। সৌ সিদিনালৈকে বিহগীত, বিহনাচ, বিহ-উৎসৱ আছিল গঞা সমাজৰ, পথাৰৰ, এতিয়া হ'ল নগৰৰ বিহ, হ'ল মঞ্চৰ বিহ। পোছাক-পৰিচ্ছদলৈ চালেও দেখা যায় যে পূৰ্বে অসমীয়া পুৰুষসকলে পিন্ধিছিল ধুতী, মহিলাই পিন্ধিছিল মেখেলা-চাদৰ; আজি-কালি পুৰুষে পিন্ধে পেণ্টছাৰ্ট আৰু মহিলাই পিন্ধে ছুবিদাৰ-কামিজ। ধুতী পিন্ধা আৰু মেখেলা চাদৰ পিন্ধা পুৰুষ-মহিলাৰ সংখ্যা কমিল বুলিয়েই ক'ব পাৰি।

৩) সংস্কৃতিয়ে আমাৰ জীৱন-গতি নিৰ্বাৰণ আৰু ইয়াৰ পৰিপূৰ্তিত সমল যোগালেও কেতিয়াবাহে ই আমাৰ সচেতন ভাব-চিন্তাত প্ৰবেশ লাভ কৰিব পাৰে। মানুহ হিচাপে আমাৰ কিছুমান মনস্তাত্ত্বিক আৰু দাৰ্শনিক সমস্যা আছে। মানুহে কেনেকৈ নিজৰ সংস্কৃতি শিকিবলৈ প্ৰয়াস কৰে আৰু সমাজৰ অংগীভূত সদস্য হিচাপে কিদৰে ক্ৰিয়া বা কাৰ্য সম্পাদন কৰে ইত্যাদি কথাবোৰ নিশ্চিতভাৱে এক মনস্তাত্ত্বিক সমস্যা। দ্বিতীয়তে, সংস্কৃতি মানৱ-মনৰ ক্ৰিয়া হয়নে নহয় তাৰ বিচাৰ কৰা বাস্তৱিকতে দাৰ্শনিক সমস্যা। সংস্কৃতি মানৱৰ বিশেষ গুণ, ই মানৱ সমাজতহে সীমিত। ব্যক্তি বিশেষে গ্ৰহণ কৰিব পৰা ক্ষমতাৰ বাহিৰতো সংস্কৃতিৰ সত্তা বৰ্তমান। গতিকে সংস্কৃতিৰ পৰিসৰ ব্যক্তিসত্তাৰ পৰিসৰতকৈও ব্যাপক। অন্য মনস্তাত্ত্বিক সত্তাৰ বাহিৰে সংস্কৃতিৰ আন দ্বিতীয় সত্তা নাই; মানৱ মনত নিৰ্মিত অনুৱৰ্তিতা ৰূপেহে ই স্থিতি লাভ কৰে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

সংস্কৃতিক স্থবিৰ অথচ পৰিৱৰ্তনশীল বোলাৰ কাৰণ কি? (৬০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

১.৬ সাৰাংশ (Summing Up)

এই খণ্ডটো পঢ়ি সংস্কৃতি নিৰ্মাতা মানুহৰ সামাজিক ইতিহাসৰ বিভিন্ন স্তৰ, প্ৰত্ন প্ৰস্তৰ যুগ, মধ্যযুগীয় প্ৰস্তৰ যুগ, নব্য প্ৰস্তৰ যুগ, তাম্ৰযুগ, লৌহ যুগ আদিৰ মাজেৰে গৈ কেনেদৰে তেওঁলোকে কৃষিকৰ্মত স্থিতি লাভ কৰি সামাজিক নান্দনিকতাৰ ফালে অগ্ৰসৰ হৈছে সেই বিষয়ে কিছু কথা শিকিলোঁ। এই ইতিহাস নানা ঘাত-প্ৰতিঘাত, নানা সংঘাত, নানা বিপৰ্যয়ৰ মাজেৰে অগ্ৰসৰ হোৱা এক জীৱন্ত আৰু চলন্ত ইতিহাস। কন্যাৰীৰ সদৃশ মানুহে কি দৰে নিজৰ নিবন্তৰ চেপ্টা - প্ৰচেষ্টাৰ মাজেৰে সংস্কৃতি নিৰ্মাতাকৰূপে আত্মপ্ৰকাশ কৰিলে সেই বিষয়েও আমি শিকিলোঁ।

আমি আৰু জানিলো যে, মানৱ সমাজতহে সংস্কৃতিৰ জন্ম। মানুহে নিৰ্মাণ কৰা পদাৰ্থইহে সংস্কৃতি নামবাচ্য হ'ব পাৰে। সংস্কৃতিৰ ব্যাখ্যা বিভিন্নজনে বিভিন্নভাৱে দিছে। জীৱনৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ সৈতে সংস্কৃতিৰ সম্পৰ্ক। জীৱনৰ বিভিন্ন অভিজ্ঞতাৰ আধাৰত সংস্কৃতিৰ জন্ম হয়।

১.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample questions)

- ১) মানৱৰ বিকাশ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক। প্ৰাক্ ঐতিহাসিক যুগৰ মানুহ, সমাজ আৰু সংস্কৃতি সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
- ২) মানুহক বান্দৰৰ বংশধৰ বোলাৰ কাৰণ কি কি?
- ৩) "সংস্কৃতি পদৰ দ্যোতনা অত্যন্ত বিশাল।" কথাৰ বহলাই আলোচনা কৰক।
- ৪) সংস্কৃতিক কি কাৰণে সামাজিক আচৰণৰ সৃষ্টি বোলা হৈছে উদাহৰণৰ সৈতে বুজাই লিখক।

- ৫) কৃতি-কৃষ্টি আৰু সংস্কৃতিৰ মাজত কিদৰে সম্পৰ্ক বন্ধিত হৈ আহিছে বুজাই লিখক।
- ৬) সংস্কৃতি মানব নিৰ্মিত বুলি কি কাৰণে কোৱা হৈছে বহলাই লিখক।
- ৭) জীৱনৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ সৈতে সংস্কৃতিৰ সম্পৰ্ক কি দৰে বন্ধিত হৈ আহিছে বুজাই লিখক।
- ৮) সংস্কৃতিৰ উপাদানবোৰ কি কি বুজাই লিখক।
- ৯) চমুটোকা লিখক :
জ্ঞাতিত্ব (Kinship), চাৰুকলা, হস্ত-কুঠাৰ, বিশ্বাস পদ্ধতি, অলৌকিক শক্তি, যৌথ নৃত্য, আদিম যৌন জীৱন।
- ১০) সংস্কৃতিৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য কেইটা কি কি বুজাই লিখক।
- ১১) সংস্কৃতি বিশ্বজনীন মনৰ আধাৰত সৃষ্টি হৈছে বুলি কোৱাৰ কাৰণ কি কি? বুজাই লিখক।
- ১২) সংস্কৃতিক বিশ্বজনীন ব্যাপাৰ বুলি কোৱাৰ কাৰণ কি বুজাই লিখক।
- ১৩) সংস্কৃতি কেনেদৰে একে সময়তে স্থবিৰ আৰু গতিশীল যুক্তিৰে বুজাই লিখক।

১.৮ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Books)

শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ	:	অসমীয়া লোকসংস্কৃতিৰ আভাস
—	:	লোকসংস্কৃতি
—	:	ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ লোকসংস্কৃতি
Herskovits, Melville, J	:	Cultural Anthropology
Gregory, W.K.	:	Our Face from Fish to Man

বিভাগৰ গঠন :

- ২.১ ভূমিকা (Introduction)
- ২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ২.৩ পৰম্পৰা আৰু সংস্কৃতি
- ২.৪ সংস্কৃতিৰ বিভাজন বা শ্ৰেণীবিভাগ
 - ২.৪.১ আদিম সংস্কৃতি
 - ২.৪.২ গঞা সংস্কৃতি
 - ২.৪.৩ লোক সংস্কৃতি
 - ২.৪.৪ জনজাতীয় সংস্কৃতি
 - ২.৪.৫ শিষ্ট বা অভিজাত সংস্কৃতি
- ২.৫ লোক সংস্কৃতি আৰু লোক জীৱন
- ২.৬ লোক সংস্কৃতি, জনজাতীয় সংস্কৃতি আৰু অভিজাত সংস্কৃতি
- ২.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ২.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ২.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

২.১ ভূমিকা (Introduction)

সংস্কৃতি মানৱ সমাজৰ সৃষ্টি। সময়ৰ সৈতে সমাজ জীৱনৰ সম্পৰ্ক অতিকৈ গাঢ়। সময়ে ইতিহাস সৃষ্টি কৰে। গতিকে ঐতিহাসিক পৰিক্ৰমা, মানৱ সমাজৰ প্ৰকৃতি আদিৰ আধাৰত সংস্কৃতিৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে। এই পৰিৱৰ্তনৰ বাবেই সংস্কৃতিক আদিম সংস্কৃতি, লোক সংস্কৃতি বা গঞা সংস্কৃতি, জনজাতীয় সংস্কৃতি, শিষ্ট সংস্কৃতি, নগৰীয়া সংস্কৃতি আদি শ্ৰেণীত ভাগ কৰিব পাৰি। এই বিভাগ বা শ্ৰেণীবোৰ পানী নসৰকাবিধৰ নহয়—বৰং পৰম্পৰাৰ মাজত সম্পৰ্ক ৰক্ষিত হৈ আহিছে। সেইবাবেই মৌখিক পৰম্পৰা লিখিত পৰম্পৰাত প্ৰৱেশ কৰে আৰু লিখিত পৰম্পৰাই গৈ মৌখিক পৰম্পৰাত প্ৰৱেশ কৰে।

২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ ফলত আপুনি —

- সংস্কৃতি মানৱ সৃষ্টি; গতিকে মানুহৰ ইতিহাসৰ সৈতে সংস্কৃতিৰ সম্পৰ্ক ৰক্ষিত হৈ আহিছে।
- পৰম্পৰা আৰু সংস্কৃতিৰ পাৰ্থক্যৰ বিষয়ে অবগত হ'ব পাৰিব।

- আঞ্চলিক বৈশিষ্ট্যসমূহ সংস্কৃতিৰ সংযুতভাৱে ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে। যেনে : অসমৰ সংস্কৃতি, গোৱালপাৰাৰ সংস্কৃতি, দৰঙাৰ সংস্কৃতি, কামৰূপৰ সংস্কৃতি ইত্যাদি। সংস্কৃতিৰ আঞ্চলিক বৈশিষ্ট্যসমূহৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব,
- সমাজৰ স্তৰ অনুসৰি স্তৰ বিভাজন হোৱা আদিম সংস্কৃতি, লোক সংস্কৃতি, জনজাতীয় সংস্কৃতি, অভিজাত বা শাস্ত্ৰীয় সংস্কৃতি আদিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব,
- সমাজৰ লগে লগে সংস্কৃতিৰো যে পৰিৱৰ্তন হয় এই বিষয়ে বুজিব পাৰিব।

২.৩ পৰম্পৰা আৰু সংস্কৃতি

সংস্কৃতি আৰু পৰম্পৰাৰ মাজত নিবিড় সম্পৰ্ক ৰক্ষিত হৈ আহিছে। পৰম্পৰিক সমাজ ব্যৱস্থাত জনকৃষ্টি বা জনসংস্কৃতিয়েই হওক বা লোকসংস্কৃতি বা লোকবিদ্যাই হওক সকলোৰে সম্পৰ্ক পৰম্পৰাৰ সৈতে। সংস্কৃতিৰ মূল কথা হ'ল যিখন সমাজত ই প্ৰচলিত সেইখন সমাজৰ মানুহে সেই সাংস্কৃতিক উপাদানৰাজিক নিজৰ বুলি গ্ৰহণ কৰিব লাগিব; অৰ্থাৎ, এক কথাত ক'বলৈ হ'লে সেই সমাজখনৰ পৰম্পৰাৰ সৈতে সেই সাংস্কৃতিক উপাদানৰাজি সুন্দৰকৈ খাপ খাব লাগিব। পৰম্পৰাৰ সৈতে খাপ নাখালে মানুহে সংস্কৃতি গ্ৰহণ নকৰে, বৰং ইয়াক বৰ্জন কৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে অসমীয়া লোকগীত পৰিবেশনত দোতোৰা, খঞ্জুৰী, জুৰি আদি ব্যৱহাৰ কৰাটো পৰম্পৰাগত; কিন্তু ইয়াৰ ইফাল-সিফাল হ'লে সেই সমাজৰ জনসাধাৰণে ইয়াক প্ৰকৃত্যৰ্থত গ্ৰহণ নকৰে।

পৰম্পৰা শব্দটো ইংৰাজী tradition শব্দৰ সমার্থক। এই শব্দটো আহিছে মূল tradition শব্দৰ পৰা য'ব অৰ্থ handed down. অৰ্থাৎ পৰম্পৰা হ'ল এটা প্ৰজন্মৰ পৰা আন এটা প্ৰজন্মলৈ সমাজৰ পদ্ধতি আৰু প্ৰথাৰ হস্তান্তৰকৰণ। পৰম্পৰাক এক প্ৰকাৰে ঐতিহ্য বুলিব পাৰি। ঐতিহ্যই আমাৰ স্বকীয় জীৱন ৰক্ষা কৰে। এই ফালৰপৰা সংস্কৃতি আৰু ঐতিহ্যৰ মাজত ৰক্ষিত হৈ আহিছে নিবিড় সম্পৰ্ক।

পৰম্পৰা স্থবিৰ নহয়, গতিশীল। সময়ৰ অগ্ৰগতিৰ লগে লগে, সমাজৰ পৰিৱৰ্তনৰ লগে লগে পৰম্পৰাৰো পৰিৱৰ্তন হয়। কোনোৱে কোনোৱে পৰম্পৰাৰ পৰিৱৰ্তন হোৱা দেখিলে তেনে সালসলনিক অস্বীকাৰ কৰিব খোজে। সমাজৰ পৰিৱৰ্তন ব্যৱস্থা পদটোৰ লগতে পৰিৱৰ্তন প্ৰক্ৰিয়াটোও অংগীভূত হৈ আছে। তদুপ সমাজৰ পৰিৱৰ্তনৰ লগতে পৰম্পৰাৰ পৰিৱৰ্তনৰ কথাটিও সাঙোৰ খাই আছে। সেই কাৰণে কোৱা হয়- অতীতৰ প্ৰতি থকা অন্ধ আনুগত্যই পৰম্পৰা নহয়, পৰম্পৰা মানে ঐতিহাসিক চেতনা। অতীত-বৰ্তমান-ভৱিষ্যতৰ সৈতে পৰম্পৰাৰ আছে এক নিবিড় সম্পৰ্ক।

পৰম্পৰা দুবিধ : ক) মৌখিক আৰু খ) লিখিত। যি পৰম্পৰা মুখে মুখে চলি আহিছে তাৰ নামেই মৌখিক পৰম্পৰা আৰু যি পৰম্পৰা লিখিতভাৱে চলি আছে

তাৰ নাম লিখিত পৰম্পৰা। মৌখিক পৰম্পৰা আশ্ৰয়ী সংস্কৃতিৰ নাম লোকসংস্কৃতি বা লোকবিদ্যা। জনজাতীয় সংস্কৃতি বা আদিম সংস্কৃতিৰ বহু কথা পৰম্পৰাৰ অন্তৰ্ভুক্ত। লোকসংস্কৃতি অৰ্থাৎ মৌখিক সংস্কৃতিক পৰিমাৰ্জন কৰি ল'লেই পৰিমাৰ্জিত বা অভিজাত বা আনুষ্ঠানিক বা শাস্ত্ৰীয় সংস্কৃতিৰ জন্ম হয়। ইয়াৰ বিপৰীতে সৃষ্টি হয় লোকসংস্কৃতিৰ।

লোক পৰম্পৰা আৰু লিখিত পৰম্পৰাৰ মাজত সদা সৰ্বদাই অন্যোনা প্ৰক্ৰিয়া চলি থাকে, অৰ্থাৎ এটাৰ পৰা আনটো আঁতৰি থাকিব নোৱাৰে। লোক পৰম্পৰাই লিখিত পৰম্পৰাত প্ৰবেশ কৰে আৰু লিখিত পৰম্পৰাই লোক পৰম্পৰাত প্ৰবেশ কৰে। এইদৰে দুয়োৰে মাজত অন্যোনা প্ৰক্ৰিয়া চলি থাকে।

ভাৰতীয় সমাজত লিখিত পৰম্পৰা আৰম্ভ হৈছে খৃ. পূৰ্ব তৃতীয় শতিকাত (খৃ. ২৭২) মহাবাহু অশোকৰ ৰাজত্ব কালত। বৌদ্ধধৰ্ম প্ৰচাৰৰ অৰ্থে তেওঁ তাহলিপি আৰু শিলালিপি লিখি দিয়াইছিল আৰু এই তাহলিপি আৰু শিলালিপিৰ জৰিয়তেই ভাৰতবৰ্ষত পোনতে লিখিত পৰম্পৰাৰ আৰম্ভ হৈছিল। ইয়াৰ পূৰ্বে যিবোৰ পৰম্পৰাকপে কথিত হৈছিল সেইবোৰ মুখে মুখে চলি মৌখিক পৰম্পৰাত প্ৰচলিত হৈ আছিল। বেদ-উপনিষদ আদিও মৌখিকভাৱে ৰচিত হৈ মুখ পৰম্পৰা প্ৰচলিত হৈ আছিল। আনকি বৰ্তমানো তেনেদৰে প্ৰচলিত হৈ আছে। সেইবাবে বেদৰ আন এটি নাম শ্ৰুতি। বেদ-উপনিষদ আদিয়ে লিখিত ৰূপ পোৱাৰ লগে লগে ইয়াৰ লিখিত পৰম্পৰাৰ সূত্ৰপাত হয়।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

পৰম্পৰাৰ অৰ্থ ব্যাখ্যা কৰা। পৰম্পৰাক অতীতৰ প্ৰতি অন্ধ আনুগত্য বুলিব পাৰি নে? (৬০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

২.৪ সংস্কৃতিৰ বিভাজন বা শ্ৰেণীবিভাগ

সমাজ - জীৱন, প্ৰকৃতি, গুণ আদি বৈশিষ্ট্যৰ আধাৰত সংস্কৃতিক কেইটিমান শ্ৰেণীত বিভক্ত কৰিব পাৰি। যেনে—

আদিম সংস্কৃতি, লোক সংস্কৃতি অথবা জন জাতীয় সংস্কৃতি মৌখিক পৰম্পৰাত প্ৰচলিত। পৰৱৰ্তী কালতহে এইবোৰে লিখিত ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰি লিখিত পৰম্পৰাত প্ৰবেশ কৰে। তলত বিভিন্ন সংস্কৃতিৰ সাধাৰণ আলোচনা আগবঢ়োৱা হ'ল।

২.৪.১ আদিম সংস্কৃতি

আদিম সমাজত প্ৰচলিত সংস্কৃতিৰ নাম আদিম সংস্কৃতি। কোনো কোনো সমাজ বিজ্ঞানীৰ মতে লোকসংস্কৃতিৰ পূৰ্ব ৰূপটোৱেই আদিম সংস্কৃতি। যাযাবৰী জীৱন, চিকাৰবৃত্তি, সুসংগঠিত সমাজ আৰু সামাজিক জীৱনৰ প্ৰায় পৰিচয় বিহীন, জীৱিকাৰ অন্যতম মাধ্যম হিচাবে কৃষি - বৃত্তিৰ বিষয়ে সম্পূৰ্ণ অজ্ঞান- এনেবিধ বৈশিষ্ট্যসম্পন্ন সংস্কৃতিৰ নামেই আদিম সংস্কৃতি। আদিম সংস্কৃতিৰ বিষয়ে ইতিমধ্যে পূৰ্বৱৰ্তী অধ্যায়ত আলোচনা কৰা হৈছে।

২.৪.২ গঞা সংস্কৃতি

নৃতত্ত্ববিদসকলে যাক Rural Culture বা Peasant Culture বোলে সেই সংস্কৃতিক গঞা সংস্কৃতি বুলিব পাৰি। পোনতে গাঁৱৰ জন্ম— তাৰ পিছহে নগৰ-চহৰ আদিৰ জন্ম। ৰবাৰ্ট বেডফিল্ডৰ মতে মানৱ সংস্কৃতিৰ যিটো স্তৰক আদিম আৰু শিল্প বা অভিজাত সংস্কৃতি নাম দিয়া হৈছে, এই দুয়ো সংস্কৃতিৰ মাজতেই গঞা সংস্কৃতিক স্থাপন কৰিব পাৰি; অৰ্থাৎ গঞা সংস্কৃতি আদিম আৰু অভিজাত সংস্কৃতিৰ মধ্যৱৰ্তী স্তৰ। গঞা সংস্কৃতি দুভাগত বিভক্ত : লোক সংস্কৃতি বা জনকৃষ্টি আৰু জনজাতীয় সংস্কৃতি বা জনজাতীয় সংস্কৃতি। প্ৰকৃত অৰ্থত এই দুয়োবিধ সংস্কৃতিয়েই গঞা সংস্কৃতি। লোকসংস্কৃতি আৰু জনজাতীয় সংস্কৃতি পৰম্পৰাবাদী, অতীতমুখী, কৃষি ভিত্তিক

অর্থনীতি নিৰ্ভৰশীল, যাদু মন্ত্ৰত বিশ্বাসী, হস্তশিল্প নিৰ্ভৰশীল, মৌখিক সঞ্চয়নত গুৰুত্ব প্ৰদান, বিভিন্ন দেৱ-দেৱী, ভূত প্ৰেত, যক্ষ-যখিনীত বিশ্বাসী, ভাগ্য, জ্যোতিষ আদিত বিশ্বাসী, বিজ্ঞানগত উদ্ভাৱন বা সিদ্ধান্তৰ প্ৰতি অসচেতন ইত্যাদি। এইফালৰপৰা লোক সংস্কৃতি আৰু জনজাতীয় সংস্কৃতিৰ মাজত অমিলতকৈ মিলৰ পৰিমাণহে অধিক। লোকসংস্কৃতিৰ পৰিসৰ বহল-বিস্তৃত। ইয়াৰ বিপৰীতে জনজাতীয় সংস্কৃতি বিশেষ বিশেষ নৃ-গোষ্ঠীৰ মাজত সীমিত। যেনে : বৰো নৃগোষ্ঠীৰ সংস্কৃতি, বাভা নৃগোষ্ঠীৰ সংস্কৃতি, মিছিং নৃগোষ্ঠীৰ সংস্কৃতি, কাৰ্ব্বি নৃগোষ্ঠীৰ সংস্কৃতি ইত্যাদি। প্ৰতিটো নৃগোষ্ঠীৰ সংস্কৃতি সুকীয়া সুকীয়া, তাত সামগ্ৰিকতা নাই। ইয়াৰ বিপৰীতে লোকসংস্কৃতিৰ পৰিসৰ বহল, সামগ্ৰিক ৰূপ এটা আছে। অনেক ক্ষেত্ৰত জনজাতীয় সংস্কৃতি লোক সংস্কৃতিৰ বহল পৰিসৰতে সোমাই পৰে। ইয়াৰ মূলতে আছে ইতিমধ্যে কৈ অহা সংস্কৃতিৰ বিশ্বজনীনতা।

২.৪.৩ লোকসংস্কৃতি

লোকসংস্কৃতি পৰিভাষাটো প্ৰযোজিত কৰা হৈছে ইংৰাজী Folklore পদটোৰ অৰ্থ সূচাবলৈ। এই অভিধাটি উদ্ভাৱন কৰে জন থমছ নামৰ এগৰাকী পণ্ডিতে যু: ১৮৪৬ চনৰ ২২ ফ্ৰেব্ৰুৱাৰী তাৰিখে।

লোকসংস্কৃতিৰ ব্যাখ্যা দিয়াৰ পূৰ্বে 'লোক'নো কোন এই বিষয়ে আলোচনা কৰা উচিত হ'ব। 'লোক' পদটোৰ সমাৰ্থক স্বৰূপে কোনো কোনো পণ্ডিতে 'জন' 'গণ' আদি পদো ব্যৱহাৰ কৰে। কিছুমানে আকৌ 'লোক সংস্কৃতি' অভিধাটিৰ ক্ষেত্ৰতো আপত্তি তোলে।

সাধাৰণতে Folk অৰ্থাৎ ফোক অৰ্থাৎ 'ফোক'ৰ পদটো প্ৰতিশব্দ স্বৰূপে 'লোক' পদটো ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ঊনবিংশ শতিকাৰ বৃটিছ সমাজবিজ্ঞানী আৰু নৃতত্ত্ববিদৰ মতে যিসকল মানুহ আদিম আৰু অভিজাত শ্ৰেণীৰ মধ্যবৰ্তী অৰ্থাৎ যিসকল আদিমো নহয় আনফালে অভিজাতো নহয়— যিসকল আদিম স্তৰৰ পৰা গগ্ৰ স্তৰলৈ আগবাঢ়িছে সেই শ্ৰেণীৰ মানুহহে Folk, ফোক বা লোক।

তেওঁলোক ক'ত বাস কৰিব লাগিব? - গাঁৱত।

তেওঁলোকৰ অর্থনীতি নিৰ্ভৰ কৰে কিহত? -

প্ৰধানকৈ কৃষিত, হস্ত শিল্পত, শ্ৰম দানত।

তেওঁলোকে বিশেষভাবে কিহত বিশ্বাস স্থাপন কৰে?

— পৰম্পৰাত।

ইয়াৰ বাহিৰেও 'লোক' বা 'Folk'ৰ আন আন বিশেষত্বৰাজি হৈছে : তেওঁলোক অতীতমুখী, যুক্তিতকৈ বিশ্বাসত অধিক গুৰুত্ব প্ৰদানৰ প্ৰতি আগ্ৰহী, যাদু-মন্ত্ৰ আশ্ৰয়ী, শিল্পজাত সামগ্ৰীতকৈ হস্ত নিৰ্মিত সঁজুলি বা সামগ্ৰীৰ তুলনামূলকভাৱে অধিক গুৰুত্ব প্ৰদানকাৰী। তেওঁলোক প্ৰায়ে নিৰক্ষৰ; কিন্তু শিক্ষিত বা জ্ঞানী, মৌখিক পৰম্পৰা আশ্ৰয়ী, অনগ্ৰসৰ, সমাজৰ নিম্নস্তৰৰ আৰু প্ৰায়ে কোনো এটা অঞ্চলৰ প্ৰান্তভাগ নিবাসী।

'লোক'ৰ যি বৈশিষ্ট্যৰাজি উল্লেখ কৰা হৈছে সেইবোৰ শিষ্ট বা অভিজাত শ্ৰেণীৰ বৈশিষ্ট্যৰ প্ৰতি সজাগ আৰু সচেতন হৈহে কৰা হৈছে। অভিজাত বা শিষ্টৰ ধাৰণা অবিহনে Folk বা লোকৰ ধাৰণা অৰ্থহীন হ'ব, যদিহে বৃটিছ নৃতত্ত্ববিদসকলে সময়ৰ সৈতে সংগতি ৰাখি 'লোক'ৰ অৰ্থ সলনি কৰিবলৈ তৎপৰ নহয়। ঐতিহাসিকভাৱে লোক বা জনৰ ধাৰণা শিষ্ট বা অভিজাত ধাৰণাৰ আধাৰত প্ৰতিষ্ঠিত নহয়। শিষ্ট বা অভিজাত শ্ৰেণী অবিহনেও লোকসমাজ জীয়াই থাকিব পাৰে, অথবা লোকসমাজৰ লগত সংগতি নৰখাকৈও শিষ্ট সমাজ বৰ্তি থাকিব পাৰে বা থাকিব। অন্যহাতে লোক আৰু কৃষকৰ মাজতো অনেক পাৰ্থক্য দেখা যায়। চহৰ বা নগৰত বাস কৰা অনেক লোককেই 'লোক' বা 'জন' আখ্যা দিয়াত আপত্তি উঠিব নোৱাৰে। ইয়াৰ বিপৰীতে চহৰ বা নগৰত বাস কৰা সকলক কৃষক আখ্যা দিব নোৱাৰি। চহৰ বা নগৰত বাস কৰা চহৰীয়া বা নগৰীয়া সকলো লোক কৃষ্টিৰ সমলৰ ক্ষেত্ৰত চহকী।

আন এদল সমাজতাত্ত্বিকে ক'ব খোজে যে লোকসংস্কৃতিৰ সমলৰাজি দূৰ অতীতত সৃষ্টি হৈছিল, বৰ্তমান আৰু সৃষ্টি নহয়— অতীতৰ সমলৰাজিৰ ঋণ-বিধগুবোৰহে বৰ্তমান সমাজত চলি আছে। তেওঁলোকৰ এই অনুমান অমূলক, যিহেতু আধুনিক যুগতো লোকসংস্কৃতিৰ সমলৰাজি সৃষ্টি হৈয়েই আছে। প্ৰকৃত অৰ্থত লোকসংস্কৃতি এক জীৱন্ত পৰম্পৰা; এক নিৰৱচ্ছিন্ন প্ৰবাহ।

বেডফিল্ডৰ মতে লোকসংস্কৃতি কোনো এক সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ ৰূপ নহয়। ই অৰ্ধসমাজ (half society), অৰ্থাৎ সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ ৰূপৰ অংশ বিশেষহে। তেওঁৰ মতে লোকসংস্কৃতি 'লিটল ট্ৰেডিছন'ৰ (little tradition) নামান্তৰ মাথোন আৰু অভিজাত সংস্কৃতি 'গ্ৰেট ট্ৰেডিছন'ৰ (great tradition) অন্যৰূপ। বেডফিল্ডৰ এইমত আজি-কালিৰ পণ্ডিতসকলে গ্ৰহণ কৰিব নোখোজে।

আচলতে কোনো এটা সম্প্ৰদায় বা নৃগোষ্ঠীৰ সামগ্ৰিক জীৱন পদ্ধতিৰ নামেই লোকসংস্কৃতি। এইফালৰ পৰা জনজাতীয় সংস্কৃতিকো লোকসংস্কৃতি আখ্যা দিয়াত আপত্তি উঠিব নোৱাৰে। সমাজৰ সৰ্বস্তৰৰ সৈতে লোকসংস্কৃতিৰ নিবিড় সম্পৰ্ক ৰক্ষিত হৈ আহিছে। Folk বা লোক বুলিলে কাক বুজায় সেই বিষয়ে মত পাৰ্থক্য থাকিলেও এলেন ডাণ্ডেচ (Alan Dundes)ৰ ব্যাখ্যা প্ৰায় গ্ৰহণীয়। তেওঁৰ মতে ন্যূনতম এটা উমৈহতীয়া উপাদানৰ অংশীদাৰ কোনো এক জনসমষ্টিয়েই লোক বা Folk। এই ন্যূনতম উপাদানটো ভাষা, ধৰ্ম, ব্যৱসায় আদিও হ'ব পাৰে, যিয়ে বিশেষ এটা জনগোষ্ঠীৰ সদস্যসকলৰ মাজত সম্পৰ্ক বা সম্বন্ধ ৰক্ষা কৰিব পাৰে। পিছে এইক্ষেত্ৰত অতি প্ৰয়োজনীয় চৰ্ত হৈছে — যি উমৈহতীয়া উপাদানৰ কাৰণে সেই জনগোষ্ঠী গঠিত নহওক কিয় তাত বৰ্তমান থাকিব লাগিব পৰম্পৰা আৰু এই পৰম্পৰাক তেওঁলোকে নিজৰ বুলি গ্ৰহণ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব লাগিব।

লোকসংস্কৃতি পৰম্পৰা আশ্ৰয়ী; কিন্তু পৰম্পৰাও কোনো দিনে স্থবিৰ নহয় ই গতিশীল, যুগ বা সময় সাপেক্ষ। গতিকে আধুনিক জীৱনত পৰম্পৰাৰ স্থিতি অস্বীকাৰ

কবিব নোবাৰি; যিহেতু পৰম্পৰা আশ্ৰয়ী সমাজেই লোকসমাজ আৰু লোকসমাজৰ সামাজিক আচৰণেই লোক সংস্কৃতি, গতিকে আধুনিক সমাজতো লোকসংস্কৃতি জীৱন্ত পৰম্পৰা স্বৰূপে বৰ্তি থাকিব পাৰে – অবিচ্ছিন্নভাৱে।

লোকসংস্কৃতি অতীতৰ সৈতে সম্পৰ্কযুক্ত হ'লেও ইয়াত সমসাময়িক বৈশিষ্ট্যও বৰ্তমান। নগৰ-চহৰৰ কেন্দ্ৰসমূহ, শিল্প বিপ্লৱ, বৰ্তমানৰ বিভিন্ন সমস্যা আৰু জীৱন তথা দৰ্শনতো লোকসংস্কৃতিৰ ভূমিকা স্পষ্ট। এই দৃষ্টি ভংগীৰ ফালৰপৰা ক'ব লাগিব যে, আধুনিক জগতৰ লোকসংস্কৃতিৰ অৱধাৰণাৰ ওপৰত কাৰ্য বা ক্ৰিয়াৰ আধাৰতহে গুৰুত্ব দিয়া হয়, সাম্প্ৰতিক ঘটনাৰ প্ৰভাৱ মুক্ত উপাদানৰ ক্ষেত্ৰত মুঠেই গুৰুত্ব দিয়া নহয়।

আপোনালোকে আগতে পাই আহিছে যে 'Folk' বা 'জন' বা 'লোক' অভিধাটিয়ে কেৱল গঞা, নিৰক্ষৰ বা অনগ্রসৰ লোককেই নুবুজায়, পৰম্পৰা আশ্ৰয়ী সকলো লোককেই বুজায়। সাধাৰণতে দেখা যায় যে, গঞালোকসকল চহৰ বা নগৰত নান কাৰণবশতঃ স্থায়ীভাবে বাস কৰিবলৈ লয় আৰু তেওঁলোকৰ জৰিয়তে লোকসংস্কৃতিক সমলৰাজি চহৰ-নগৰ বা ৰাজধানীতো বৰ্তি থাকে বা থাকিব পাৰে। নগৰ, চহৰ, ৰাজধানী আদিত স্থায়ীভাবে বাস কৰি থকা গঞা লোকসকলৰ বংশধৰসকলক লোক বা Folk আখ্যা দিয়া অনেক ক্ষেত্ৰত টান হ'লেও তেওঁলোকৰ জীৱন-পদ্ধতি, আচৰণ, পোছাক-পৰিচ্ছদ, বন্ধন-প্ৰণালী, জাগতিক দৃষ্টিভংগী পৰম্পৰাগত ৰীতি-নীতি অনুসাৰে পৰিচালিত হ'ব পাৰে।

ওপৰৰ আলোচনাৰ আধাৰত লোকসংস্কৃতিৰ অন্তৰ্গত 'লোক' পদটিৰ সূত্ৰ এনেদৰে দিব পাৰিঃ

ৰাজনৈতিকভাবে পৰিচিহ্নিত উন্নত সাংস্কৃতিক অঞ্চলত বসবাস কৰি অহা অথচ ভূসংস্থান, ভৌগোলিক পৰিবেশ, ধৰ্ম, কথিত ভাষা, অৰ্থনীতি আৰু প্ৰজাতিৰ ফালৰ পৰা পৃথক হৈ থকা জনসমষ্টিয়েই Folk বা লোক।

Folklore অভিধাটি দুটা পদৰ সমষ্টি folk আৰু lore; folk ৰ বিষয়ে ইতিমধ্যে আলোচনা কৰি অহা হৈছে। এতিয়া lore পদটোৰ অৰ্থ এনেদৰে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰি। lore – ৰ অৰ্থ জনসাধাৰণৰ কৃতি, তেওঁলোকৰ বিভিন্ন আচৰণ, জ্ঞান-বিদ্যা আদি। পৰম্পৰাগত জ্ঞান অভিজ্ঞাপনেই এইবিধ বিজ্ঞানৰ মূল লক্ষ্য। লোকসংস্কৃতি মানৱ-ইতিহাস আৰু মানৱ - বিজ্ঞান। সেইফালৰ পৰা এই বিজ্ঞানক 'লোকজ্ঞান' আখ্যা দিলেহে খাপ খায়। সৰ্বস্তৰৰ মানৱৰ মাজত জ্ঞান দেখা যায়। আজিৰ মানৱৰ বিবিধ কাৰ্যাৱলীতো জ্ঞানৰ অভিজ্ঞাপন লক্ষ্য কৰা যায়, আধুনিক মানৱ সমাজতো জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ জয়জয়কাৰ অহৰহ নিনাদিত হৈছে। সেইদৰে গঞাসমাজতো জ্ঞান চৰ্চাৰ অভাৱ নাই – এই জ্ঞান লিখিত নহ'ব পাৰে (মৌখিকজ্ঞান) “সাতত তিতা আঠত লোণ। তাৰ ঘৰলৈ বেজ গ'ল বা কোন?” – এনে উক্তি-প্ৰত্যুক্তি জ্ঞান-চৰ্চাবেই নিদৰ্শন। সেইবাবে ইংৰাজী 'folklore' অভিধানটিৰ সঠিক অসমীয়া সমাৰ্থক পদ হ'ব লোকজ্ঞান।

লোকজ্ঞান লোকবিদ্যাৰ ভিতৰুৱা। জ্ঞান এক মানসিক অৱস্থা। আনহাতে, বিদ্যা মানসিক আৰু শাৰীৰিক অৱস্থা। ঘৰবন্ধা, নাও নিৰ্মাণ কৰা, শৰাই আদি গৃহ-সজ্জাৰ সঁজুলি তৈয়াৰ কৰা, আ-অলংকাৰ গঢ়া, বাদ্যযন্ত্ৰ সজা বা নিৰ্মাণ কৰা, কাপোৰ - বস্ত্ৰ আদি বোৱা-কটা কৰা আদিত আকৌ বিদ্যাৰ গুৰুত্বটোহে বেছি। সেইবাবে folklore উপধাটিৰ অসমীয়া প্ৰতিশব্দ স্বৰূপে লোকবিদ্যা পৰিভাষাটি প্ৰয়োগ কৰা উচিত। এই প্ৰসংগত 'lore' পদটোক বুজাবলৈ কৃষ্টি পদটোও ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কৰ্ষণ প্ৰক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা যি পোৱা যায় সেয়ে কৃষ্টি আৰু কৃষ্টিক কৰ্ষণ কৰি পোৱা যায় সংস্কৃতি। সংস্কৃতিত বৰ্তমান থাকে পৰিমাৰ্জনৰ ক্ৰিয়া-প্ৰক্ৰিয়া; কিন্তু কৃষ্টিত এনে বিধৰ পৰিমাৰ্জন নাথাকে। জনসাধাৰণ বা লোকসাধাৰণৰ জীৱন - পদ্ধতি আৰু বিবিধ কৃত্য আৰু অভিব্যঞ্জনাৰ পৰিমাৰ্জনৰ গভীৰতা নাথাকে। সেইবাবে lore পদৰ প্ৰতিশব্দ ৰূপে আমি কৃষ্টি পদটো ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰোঁ।

লোকসংস্কৃতি, জনকৃষ্টি, লোকজ্ঞান লোকবিদ্যাৰ অংগীভূত বিষয়বস্তুৰো হৈছে মিথ-পুৰাণ-কথা, জনশ্ৰুতি, সাধু, সাধুকথা, টেটকুটি, লোকোক্তি, বচন-প্ৰবচন, সাঁথৰ দিষ্টান, আবৃত্তি, মন্ত্ৰ, আশীৰ্বাদ, অভিশাপ, শাও-শপনি, গালি-গালাজ, শপত, সখাধতোলা, অপমান- অমৰ্যাদা, প্ৰতিশোধ, উপহাস, উজ্জ্বলকৰণ, সুস্বাস্থ্যকামনা, মংগল কামনা, কুবচন, অশ্লীল শব্দ উচ্চাৰণ, দুৰুচাৰ্য শব্দ, সম্বৰ্ধনা আৰু বিদায় গ্ৰহণৰ সৈতে জড়িত আচৰণাদি, পোছক-পৰিচ্ছদ, বেশ-ভূষা, অয়-অলংকাৰ, লোকনৃত্য, নাট, লোককলা, লোকবিশ্বাস, লোকঔষধ আৰু চিকিৎসা পদ্ধতি, জ্যোতিষ-ভেষজ, জ্ঞান-বিজ্ঞান, বাদ্যযন্ত্ৰ, সংগীত, গীত-পদ, ভাৰা-বিভাৰা- দোৱান, উপমা-ৰূপক, নাম (উপনাম, স্থাননাম), লোক-কবিতা, পুৰাণ, খেল-খেমালি, বন্ধন প্ৰকৰণ আৰু খাদ্য সামগ্ৰী, জগৎ-জীৱন, জনম-মৰণ, আকাশ-পৃথিৱী, গছ-গছনি, নদ-নদী, সাগৰ-মহাসাগৰ, হৃদ-দীঘিকা, পুষ্প-পুখুৰী, পৰ্বত-পাহাৰ আদি সম্পৰ্কীয় ধ্যান-ধাৰণা আৰু বিশ্বাস, সমাধিস্তম্ভত উৎকীৰ্ণ লিপি (Epigraphs), ৰাজহুৱা ঘৰৰ বেৰ বা ৰাজহুৱা পায়খানা, স্নানাগৃহ আদিৰ প্ৰাচীৰ-লেখন, পঞ্চপদী অৰ্থহীন কবিতা, আঙুলি বা বুঢ়া আঙুলি বা দেহৰ অংগী-ভংগী, মুদ্ৰা, প্ৰাৰ্থনা, লোকব্যুৎপত্তি, গাৰু-তুলি, কঠা-খঙা, খাট-চালপীৰা, চাং-হেদালি, নাঙল-কোৰ, মৈ, জাপি-পাটী, ঢবা-ঢাবী, পীৰা-মুঢ়া, জাকৈ-খালৈ, পলো-জুলুকি, জাল-খেৱালী-আচাৰা আদিৰ প্ৰস্তুত প্ৰণালী, ঘৰ-বাৰী, বেৰ-হেঙাৰ-জেওৰা, দুৱাৰ - খিৰিকি আদি প্ৰস্তুত কৰণ; ৰাস্তাৰে গৈ থকা বস্ত্ৰ বিক্ৰেতাৰ চিঞৰ-বাখৰ, ঘৰচীয়া-জন্তুক মাঠোতে আৰু আদেশ দিয়াৰ প্ৰসংগত প্ৰয়োগ কৰা ধনি, স্মৃতি সহায়ক উপায় (গাঁথি মাৰি), হামি-হাঁচি-হেকতি আদিৰ অন্তত প্ৰকাশ কৰা পৰম্পৰাগত মন্ত্ৰবা, উৎসৱ অনুষ্ঠান, ব্ৰত-উপবাস, পৱিত্ৰ দিবস, দৃশ্য-শ্ৰব্য কলা আদি বিবিধ উপাদান আৰু আচৰণ লোকবিদ্যা বা লোককৃষ্টি বা জনকৃষ্টি পৰিসৰে সামৰে। এই উপাদানৰাজি প্ৰকৃত ক্ষেত্ৰৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰি আনি কিদৰে অধ্যয়ন-বিৱ্ৰেষণ কৰিব লাগে তাৰ দিহা দিয়ে লোকসংস্কৃতি বিজ্ঞান অৰ্থাৎ Folkloristics -

এ। আৰু সংগৃহীত সমলবাজিয়েই হ'ল লোকসংস্কৃতি।

২.৪.৪ জনজাতীয় সংস্কৃতি

নিৰ্দিষ্ট ভৌগোলিক সীমা বেখাৰ মাজত যিসকল লোকে দূৰ অতীতৰ পৰা বসবাস কৰি আহিছে, যিসকলৰ সুকীয়া ভাষা, সুকীয়া সংস্কৃতি আৰু সুকীয়া অৰ্থনীতি আছে, যিসকলৰ জীৱন-ধাৰণ প্ৰণালীত আন সংস্কৃতিৰ প্ৰায় প্ৰভাৱ পৰা নাই— তেনে নৃ-গোষ্ঠীক জনজাতি বা 'ট্ৰাইবেল গ্ৰুপ' বোলে আৰু তেওঁলোকৰ বিদ্যা বা জ্ঞান বা কৃষ্টিক জনজাতীয় সংস্কৃতি বুলিব পাৰি। 'লিটল ট্ৰেডিছন'ৰ অন্তৰ্গত জনজাতিসকলৰ সংস্কৃতিত 'গ্ৰেট ট্ৰেডিছন'ৰ সাংস্কৃতিক সমলৰ প্ৰভাৱ পৰে তেনেদৰে তেওঁলোকৰ সামাজিক মৰ্যাদাৰ উন্নতি হয় আৰু জাতিৰ শাৰীত উঠিবলৈ সক্ষম হয়। এই সামাজিক প্ৰক্ৰিয়াৰ নাম Sanskritisation বা সংস্কৃতীয়াকৰণ।

অসমত বৰো, ৰাভা, মিছিং, কাৰ্বি, দেউৰী, তিৱা, ডিমাছা আদি জনজাতীয় লোক আছে। আধুনিকতাৰ দ্বাৰা এওঁলোকৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ পৰিৱৰ্তন ঘটিলেও তেওঁলোকে নিজা নিজা সাংস্কৃতিক পৰিচয় অব্যাহতভাৱে ৰক্ষা কৰিছে। সেইহে বৰোসকলৰ জীৱন-সমাজ-সংস্কৃতিৰ সৈতে ৰাভাৰ জীৱন সমাজ-সংস্কৃতিৰ সামগ্ৰিক আৰু পূৰ্ণ সাদৃশ্য পৰিলক্ষিত নহয়; তদুপ ডিমাছা জীৱন-সমাজ-সংস্কৃতিৰ লগত মিছিংসকলৰ জীৱন-সমাজ-সংস্কৃতিৰ মিল নাই। তেওঁলোকৰ বাসস্থানৰ ক্ষেত্ৰতো মিল নাই, মিল নাই ভাষা আৰু অৰ্থনীতিৰ ক্ষেত্ৰতো।

মধ্যযুগত অসমৰ প্ৰায়বিলাক অধিবাসীয়েই জনজাতিকৰণ প্ৰক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা বিশেষভাবে প্ৰভাৱান্বিত হৈছিল আৰু ইয়াৰ পৰিণতিত কৈৱৰ্তিক মত বা ধৰ্মৰ সৃষ্টি হৈছিল। কিন্তু ভক্তি আন্দোলনৰ ক্ষেত্ৰত ইয়াৰ বিপৰীত প্ৰক্ৰিয়াই স্থান পালে - যাক আমি De-tribalization বুলিব পাৰোঁ। কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত অসমৰ অধিবাসীসকলৰ মাজত জাতি - জনজাতি অবিচ্ছেদ্যতা অৰ্থাৎ Caste-tribe-continuum ৰক্ষিত হৈ আছে। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণে এই প্ৰক্ৰিয়াটো সুন্দৰকৈ ৰক্ষা কৰিছিল। অসমৰ ক্ষেত্ৰত জাতি আৰু জনজাতিৰ মাজত নৃতাত্ত্বিক আৰু লোকসাংস্কৃতিক দিশৰ ফালৰ পৰা বিশেষ পাৰ্থক্য দেখা নাযায়।

২.৪.৫ শিষ্ট বা অভিজাত সংস্কৃতি

সাধাৰণতে মৌখিক সংস্কৃতিয়েই লোকসংস্কৃতি আৰু লিখিত সংস্কৃতিয়েই শিষ্ট বা অভিজাত সংস্কৃতি। পিছে এই মন্তব্যটি আলোচনা-বিলোচনা নকৰাকৈ গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰি। বেদ-উপনিষদ আদি মুখ-পৰম্পৰা ৰূপে প্ৰচলিত হৈছিল, তথাপি সেইবোৰক লোকসংস্কৃতিৰ অন্তৰ্গত সমল বুলিব নোৱাৰি।

শিষ্ট বা অভিজাত সংস্কৃতিৰ উদ্ভৱ আৰু বিকাশ লোকসংস্কৃতিৰ পূৰ্বে হৈছিল নে পৰৱৰ্তী কালত হৈছিল খাটাঙকৈ ক'ব নোৱাৰি। ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰসংগত ক'ব লাগিব যে,

২৫০০ বছৰৰ পূৰ্বেই শিষ্ট বা অভিজাত সংস্কৃতিৰ উদ্ভৱ হৈছে। অভিজাত সংস্কৃতি 'গ্ৰেট ট্ৰেডিছন' ৰূপেও পৰিচিত। লোকসংস্কৃতিৰ তুলনাত অভিজাত বা শিষ্ট সংস্কৃতি অধিক বীতিবদ্ধ, সুনিৰ্দিষ্ট, আত্মসচেতন, অধিক সুগঠী, সুপৰিমার্জিত আৰু প্ৰায় সমকণ বিশিষ্ট। অভিজাত বা শিষ্ট সংস্কৃতিক শাস্ত্ৰীয় বা বৈদিকী (sanskritic) বা মাৰ্গী বা মাৰ্গীয় সংস্কৃতি আখ্যা দিয়া হয়।

অভিজাত সংস্কৃতিক শাস্ত্ৰীয় সংস্কৃতি আখ্যা দিয়া হয়; কাৰণ শাস্ত্ৰৰ অনুশাসন অনুসৰি এই সংস্কৃতিৰ বীতি-নীতি, আচাৰ-অনুষ্ঠান পালিত বা অনুষ্ঠিত হয়, অৰ্থাৎ বৈদিক (বা শাস্ত্ৰীয়) পৰম্পৰাৰ আধাৰত উদ্ভৱ আৰু সঞ্চাৰিত হৈ যি প্ৰবাহমান হৈ থাকে সেই সংস্কৃতিৰ নাম শাস্ত্ৰীয় সংস্কৃতি। অভিজাত সংস্কৃতি বেদাদি শাস্ত্ৰৰ দ্বাৰা নিৰ্দেশিত মাৰ্গ বা পথ অনুসৰি সঞ্চাৰিত হৈ থাকে, সেইবাবে এইবিধ সংস্কৃতিৰ নাম মাৰ্গ বা মাৰ্গীয় সংস্কৃতি। ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰসংগত ক'ব পাৰি যে, শাস্ত্ৰীয় বা অভিজাত সংস্কৃতি 'গ্ৰেট ট্ৰেডিছন'ৰ সাংস্কৃতিক সমলৰ প্ৰভাৱ পৰে তেনেদৰে তেওঁলোকৰ সামাজিক মৰ্যাদাৰ উন্নতি হয় আৰু জাতিৰ শাৰীত উঠিবলৈ সক্ষম হয়।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

জনজাতীয় সংস্কৃতিৰ বিষয়ে এটি চমু টোকা লিখক। (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

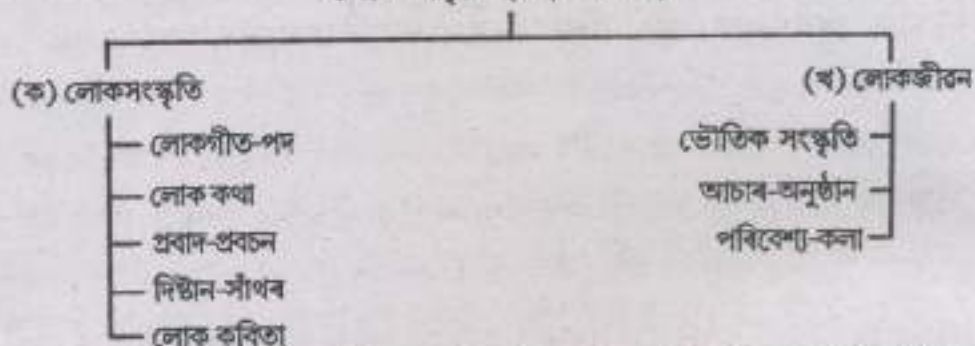
.....

২.৫ লোক সংস্কৃতি আৰু লোকজীৱন

লোকসংস্কৃতি অভিধাৰে বৃটিছ নৃতত্ত্ববিদসকলে মৌখিক প্ৰক্ৰমখিনিকহে সূচাইছিল। যু. বিংশ শতিকাৰ আমেৰিকাৰ সমাজ বিজ্ঞানীসকলে দেখুৱাই দিলে যে, লোকজীৱনৰ বিষয়ে নজনাকৈ লোকজ্ঞান বা লোকবিদ্যা অৰ্থাৎ মৌখিক লোকবিদ্যাৰ বিষয়ে প্ৰকৃতভাৱত একো জনা নাযায়। তেওঁলোকৰ এই সিদ্ধান্ত সমগ্ৰ পৃথিৱীতে

গৃহীত হয়। তেওঁলোকে এই দুয়োটাৰ মাজত বন্ধিত হৈ অহা সম্পৰ্কটো এনেদৰে দেখুৱাইছে। Folklore and folklife; এই যুগ্ম অভিধাৰ ব্যৱহাৰেৰে তেওঁলোকে লোকসংস্কৃতিৰ সামগ্ৰিকতাক বুজাইছিল।

লোকসংস্কৃতি (বহল অৰ্থত)

লোকগীত পদ, লোক কবিতা : উৎসৱ অনুষ্ঠানৰ সৈতে জড়িত গীত-পদ, পূজা উপাসনাৰ সৈতে জড়িত। সংস্কাৰমূলক গীত, কাহিনী গীত, ল'ৰা-ছোৱালীৰ সৈতে জড়িত গীত, প্ৰেম - প্ৰণয় মূলক, বিবিধ বিষয়ক, পুৰাণ কাব্য ভাষা।

লোক কথা : পুৰাবৃত্ত, জনশ্ৰুতি বা কিংবদন্তি আৰু সাধুকথা।

ভৌতিক সংস্কৃতি : হস্ত শিল্প, কলা স্থাপত্য-ভাস্কৰ্য, গৃহস্থালিৰ সা-সামগ্ৰী লোকবন্ধন প্ৰণালী আৰু খাদ্য সামগ্ৰী, বস্ত্ৰ, অলংকাৰ আৰু আভৰণ।

আচাৰ-অনুষ্ঠান : বিশ্বাস আৰু ধৰ্ম-উৎসৱ অনুষ্ঠান, ঔষধ আৰু চিকিৎসা, অৱসৰ, বিনোদন আৰু খেল-ধেমালি।

পৰিবেশ্য কলা : গীত-নৃত্য-নাটক।

২.৬ লোকসংস্কৃতি- জনজাতীয় সংস্কৃতি আৰু অভিজাত সংস্কৃতিৰ সম্পৰ্ক

লোকসংস্কৃতি, জনজাতীয় সংস্কৃতি আৰু মাৰ্গী তথা শিল্প সংস্কৃতিৰ মাজত জল নিৰোধক বা পানী নসৰা পাৰ্থক্য নাই; তিনিওবোৰ মাজত আছে অবিচ্ছেদ্য সম্পৰ্ক। মাৰ্গী বা অভিজাত সংস্কৃতিৰ দৰে লোকসংস্কৃতি আৰু জনজাতীয় সংস্কৃতিত সামাজিক

প্রক্রিয়া, তিনিওটা ধাৰা সমান্তৰালভাৱে চলি থকা নাই, ইটোৰ সৈতে সিটোৰ সম্বন্ধ আৰু সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰি চলি আছে। এই সম্পৰ্ক এক জীৱন্ত প্ৰক্ৰিয়া। সেইকাৰণে কোৱা হয় যে সংস্কৃতিৰ এই ত্ৰিধাৰাৰ মাজত গংগা-যমুনা-সৰস্বতী বা সন্ধ্যা-ললিতা-কান্তাৰ দৰে পাৰস্পৰিক মাজত অন্যান্য প্ৰক্ৰিয়া চলি আছে। দূৰ অতীতৰ পৰা লোকসংস্কৃতি বা জনজাতীয় সংস্কৃতিৰ সমলৰাজি পৰিমাৰ্জিত হৈ মাৰ্গী বা অভিজাত সংস্কৃতিত প্ৰবেশ কৰে। সৌ-সিদিনালৈ সত্ৰীয়া সংস্কৃতিয়ে শাস্ত্ৰীয় সংস্কৃতিৰ পৰিসীমাত প্ৰবেশ কৰিব পৰা নাছিল-শাস্ত্ৰীয় বৈশিষ্ট্য সম্পন্ন হোৱা সত্ত্বেও। ভাৰতৰ ক্ষেত্ৰত শাস্ত্ৰীয় সংস্কৃতি হ'ব লাগিলে চৰকাৰৰ স্বীকৃতি লাভ কৰিব পাবিব লাগিব। আজি কেইবছৰমান আগতে সত্ৰীয়া সংস্কৃতিয়ে শাস্ত্ৰীয় সংস্কৃতিৰ স্বীকৃতি লাভ কৰিছে। সত্ৰীয়া সংস্কৃতিত ৰিদ্যমান নৃত্য, গীত, বাগ-তাল, বাদ্য-ভাণ্ড, নাট মঞ্চ আদিৰ আদৰ্শ গ্ৰহণ কৰা হৈছিল তদানীন্তন সমাজত প্ৰচলিত লোক আৰু জনজাতীয় সাংস্কৃতিক উপাদানৰ পৰা। সত্ৰীয়া সংগীতত প্ৰচলিত 'মাছৰ' বাগটোৰ নামোল্লেখ কোনো সংগীত শাস্ত্ৰত পোৱা নাযায়, অন্য হৈছে ডিমাজা সংগীত পৰম্পৰাৰ পৰা। তেনেদৰে 'কৌ' বাগৰ উল্লেখ প্ৰাচীন সংগীত শাস্ত্ৰত নাই - কিন্তু শঙ্কৰদেৱৰ দ্বাৰা ৰচিত বৰগীতত কৌ বাগৰ প্ৰয়োগ আছে। কৌ বাগ অন্য হৈছে অসমৰ লোকসংগীতৰ পৰা। তেনেদৰে বিভিন্ন তাল, বাদ্যযন্ত্ৰ আদিতো লোকসংস্কৃতিৰ সৈতে সত্ৰীয়া সংস্কৃতিৰ অন্যান্য প্ৰক্ৰিয়া সংঘটিত হৈছে। সত্ৰীয়া নৃত্য-নাট-অভিনয়ৰ আদৰ্শ অন্য হৈছে লোক সংস্কৃতিত বিশিষ্ট স্থান অধিকাৰ কৰি অহা ঢুলীয়া, পুতলা-নাচ, গুজাপালি আদি অনুষ্ঠানৰ পৰা। বৰগীত বা আন আন মাৰ্জিত গীত-পদত লোক-গীতৰ প্ৰভাৱ সুস্পষ্ট।

ভাৰতীয় সংগীত শাস্ত্ৰত উল্লেখ থকা পাহাৰী, ভৈৰৱী আদি বাগৰ উৎস লোক সংস্কৃতি আৰু জনজাতীয় সংস্কৃতি। শাস্ত্ৰীয় নৃত্য দেৱদাসীৰ উদ্ভৱ হৈছে মোহিনী অত্তম নামৰ এটি লোকনৃত্যৰ পৰা। অসমৰ খেৰাই নৃত্যৰ দৌদিনীৰ আদৰ্শত নটী নাচৰ উদ্ভৱ হোৱা যেন লাগে। মণিপুৰী বাসনৃত্যবো উদ্ভৱ হৈছে লোকনৃত্যৰ পৰা।

বাদ্যযন্ত্ৰৰ ক্ষেত্ৰত দেখা যায় যে - বাঁহী, বেণু, লাউটোকাৰী, ঢোল, তাল আদি লোক আৰু জনজাতীয় বাদ্যযন্ত্ৰই শাস্ত্ৰীয় সংগীতত প্ৰবেশ কৰিছে।

শাস্ত্ৰীয় সাংস্কৃতিক সমলৰাজিও লোকসংস্কৃতি বা জনজাতীয় সংস্কৃতিলৈ যাব পাৰে। বান্দীকিৰ *ৰামায়ণ* আদিতো আছিল মুখ-পৰম্পৰা প্ৰচলিত গাঁথা বা কাহিনী গীত। *ৰামায়ণ* অভিজাত সংস্কৃতিৰ বিশিষ্ট উপাদান। পূৰ্ব কবি মাধৱ কন্দলীয়ে বান্দীকিৰ *ৰামায়ণ* পদবন্ধে অসমীয়া ভাষাত ৰচনা কৰে। মাধৱ কন্দলীক অসমীয়া *ৰামায়ণ*ৰ আদৰ্শত কাৰ্ব্বি ভাষাত মুখ-পৰম্পৰা ৰচিত হ'ল ছাবিন আলুন বা কাৰ্ব্বি *ৰামায়ণ*। এতিয়া চোৱা যাওক *ৰামায়ণ* পৰম্পৰাৰ বিভিন্ন প্ৰক্ৰিয়াবোৰ।

লোকসংস্কৃতি	শাস্ত্ৰীয় সংগীত	মাধব কন্দলী	জনজাতীয়
মৌখিক পৰম্পৰা →	লিখিত পৰম্পৰা →	লিখিত পৰম্পৰা →	মৌখিক পৰম্পৰা
মৌখিক গাথা →	বাস্তৱিক বামাৰণ →	মাধব কন্দলীৰ অসমীয়া বামাৰণ	কাব্বি বামাৰণ বা ছবিন আলুন

শংকৰদেৱ আৰু মাধবদেৱৰ বৰগীতৰ আধাৰত বিবিধ লোকগীতৰ সৃষ্টি হৈছে।

এইদৰে চালে দেখা যায় যে লোক, জনজাতীয় আৰু শাস্ত্ৰীয় পৰম্পৰাৰ মাজত অন্যান্য প্ৰক্ৰিয়া দূৰ অতীতৰ পৰা চলি আহিছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) লোকজীৱন অভিধাটোৱে কি সূচায়? (৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

২) লোকসংস্কৃতি আৰু শিষ্ট সংস্কৃতিৰ সম্পৰ্ক বিচাৰ কৰক। (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

২.৭ সাৰাংশ (Summing up)

ইতিহাস, ভূগোল-নৃগোষ্ঠী আদিৰ অভিবৃ্তিৰ আধাৰত সংস্কৃতি কেইটিমান শ্ৰেণীত বিভক্ত; যেনেঃ আদিম সংস্কৃতি, গঞাসংস্কৃতি, লোকসংস্কৃতি, জনজাতীয় সংস্কৃতি আৰু শিষ্ট সংস্কৃতি। পৰম্পৰাৰ আশ্ৰয়ত সংস্কৃতিৰ জন্ম অৰ্থাৎ পৰম্পৰাৰ সমাজতহে সংস্কৃতিৰ বিকাশসম্ভৱ হ'ব পাৰে। পৰম্পৰা আৰু ঐতিহ্যৰ মাজত বিশেষ পাৰ্থক্য নাই।

যি দূৰ অতীতৰ পৰা চলি থাকে তাৰ নামেই সংস্কৃতি। সংস্কৃতি স্থবিৰ নহয়, গতিশীল। আদিম সমাজত আদিম সংস্কৃতিৰ জন্ম হয়। পৰম্পৰাগত সমাজত বিশেষকৈ গঞা সমাজত বা লোক সমাজত লোকসংস্কৃতিৰ উদ্ভৱ হয়। লোকসংস্কৃতি চাৰিটি ভাগত বিভক্ত : বাচিক কলা, ভৌতিক সংস্কৃতি, সামাজিক লোকাচাৰ আৰু পৰিবেশ্য কলা। ভৌতিক সংস্কৃতি, সামাজিক লোকাচাৰ আৰু পৰিবেশ্য কলাক একেলগে লোক-সমাজ বোলে। জনজাতীয় আৰু লোক সংস্কৃতিৰ মাজত বিশেষ পাৰ্থক্য নাই। একো একোটি জনজাতীয় গোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত সংস্কৃতিৰ নাম জনজাতীয় সংস্কৃতি। পৰিমার্জিত বা সংস্কাৰিত সংস্কৃতিৰ নাম শাস্ত্ৰীয় বা শিষ্ট সংস্কৃতি।

গঞা বা লোকসংস্কৃতি, শিষ্ট সংস্কৃতি আৰু জনজাতীয় সংস্কৃতিৰ মাজত গভীৰ সম্পৰ্ক লক্ষ্য কৰা যায়।

২.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

১. সংস্কৃতিক কি কি ভাগত ভগাব পাৰি? প্ৰত্যেক ভাগৰে পৰিচয়মূলক বৰ্ণনা দিয়ক।
২. গঞা সংস্কৃতি আৰু লোকসংস্কৃতিৰ মাজত থকা সম্পৰ্কবোৰ কি কি বুজাই লিখক।
৩. শাস্ত্ৰীয় বা শিষ্ট সংস্কৃতিৰ বিকাশ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
৪. লোকসংস্কৃতি আৰু শিষ্ট সংস্কৃতিৰ মাজত কিদৰে গভীৰ সম্পৰ্ক বৰ্দ্ধিত হৈ আহিছে বুজাই লিখক।
৫. পৰম্পৰা কাক বোলে? পৰম্পৰা কেইবিধ আৰু কি কি? ইহঁতৰ মাজত কিদৰে সম্পৰ্ক বৰ্দ্ধিত হৈ আহিছে বুজাই লিখক।
৬. লোকসংস্কৃতি বা জনকৃষ্টি বা লোকবিদ্যা আৰু মৌখিক পৰম্পৰাৰ মাজত কিদৰে সম্পৰ্ক বৰ্দ্ধিত হৈ আহিছে বিতঙকৈ লিখক।
৭. পৰম্পৰাক অতীতৰ প্ৰতি অন্ধ আনুগত্য বুলিব পাৰি নে নোৱাৰি যুক্তিসহ আলোচনা কৰক।
৮. পৰম্পৰাগত সংস্কৃতিক শিষ্ট বা মাৰ্গী সংস্কৃতি আখ্যা দিব পাৰি নে আলোচনা কৰক।
৯. লোক সমাজৰ অন্যতম বৈশিষ্ট্যবোৰ কি কি? বহলাই আলোচনা কৰক।
১০. লোকসংস্কৃতিৰ ক্ষেত্ৰবোৰ কি কি? প্ৰত্যেকটো ক্ষেত্ৰৰ বিষয়ে খৰচি মাৰি লিখক।
১১. লোকজীৱন কাক বোলে? লোক জীৱন পৰিসৰে কি কি ক্ষেত্ৰ সামৰে? প্ৰত্যেকটো ক্ষেত্ৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।
১২. জনজাতীয় সংস্কৃতিৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ কি কি? লোকসংস্কৃতিৰ সৈতে জনজাতীয় সংস্কৃতিৰ সাদৃশ্য আৰু বৈসাদৃশ্যবোৰ দেখুৱাই দিয়ক।

১৩. জনজাতীয় সংস্কৃতিক গঞা সংস্কৃতি বুলিব পাৰি নে আলোচনা কৰক।
 ১৪. লোকসংস্কৃতি, জনজাতীয় সংস্কৃতি আৰু শিষ্ট সংস্কৃতিৰ মাজত কিদৰে
 অন্যান্য প্ৰক্ৰিয়া (Process of interaction) নিৰন্তৰভাৱে চলি থাকে
 দুটাসহ আলোচনা কৰক।

১৬. চমুটোকা লিখক

- ক) সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ সম্পৰ্ক
 খ) ই.বি. টাইলাৰ
 গ) গ্ৰীম ভাতৃদ্বয়
 ঘ) জেমছ ফ্ৰেজাৰ আৰু ডি গল্ডেন বাথ (James Frazer and *The Golden Bough*)
 ঙ) পৰম্পৰা আৰু ৰূপান্তৰ
 চ) পৰম্পৰা আৰু দ্বিতীয় অস্তিত্ব
 ছ) বিদেশী প্ৰব্ৰজন আৰু লোকসংস্কৃতি
 জ) আধুনিকতা আৰু লোকসংস্কৃতি
 ঝ) লোকসংস্কৃতি আৰু মহিলা
 ঞ) লোকসংস্কৃতি আৰু প্ৰচাৰ মাধ্যম
 চ) লোকসংস্কৃতিৰ দ্বিতীয় অস্তিত্ব

২.৯ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (Reference/Suggested Books)

ক) অসমীয়া

গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত	:	অসমীয়া জনসাহিত্য
বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা	:	অসমৰ লোকসংস্কৃতি
বৰুৱা, বিবিধি কুমাৰ,	:	অসমৰ লোকসংস্কৃতি
ৰাভা হাকাচাম, উপেন	:	অসমৰ জনজাতি সংস্কৃতি
শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ	:	অসমীয়া লোকসংস্কৃতিৰ আভাস
—	:	লোকসংস্কৃতি
—	:	ভাৰতৰ উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ লোক-সংস্কৃতি

খ) ইংৰাজী

Bascom, W.R	:	<i>Contribution to Folkloristics.</i>
Dorson, R.M	:	<i>Folklore and Folklife: An Introduction</i>
Dundes, Alan	:	<i>Essays in Folkloristics</i>
Handoo, J.	:	<i>Folklore : An Introduction</i>
Herskoists, M.J	:	<i>Cultural Anthropology</i>
Redfield, R.	:	<i>Peasant Society and Culture</i>
Sokolov, Y.M	:	<i>Russian folklore</i>
Yondev, Don. (ed.)	:	<i>American Folklife</i>

বিভাগৰ গঠন :

- ৩.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৩.৩ অসম আৰু অসমীয়াৰ ধাৰণা
- ৩.৪ অসমৰ জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি
 - ৩.৪.১ কাৰ্বি জনজাতি
 - ৩.৪.২ বৰো জনজাতি
 - ৩.৪.৩ বাভা জনজাতি
 - ৩.৪.৪ দেউৰী জনজাতি
 - ৩.৪.৫ মিছিং জনজাতি
 - ৩.৪.৬ সোণোৱাল-কছাৰী জনজাতি
 - ৩.৪.৭ হাজং জনজাতি
- ৩.৫ সাৰাংশ (Summing up)
- ৩.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample questions)
- ৩.৭ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested readings)

৩.১ ভূমিকা (Introduction)

ভাৰতবৰ্ষৰ অন্যান্য প্ৰদেশৰ তুলনাত অসমৰ জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়া অত্যন্ত জটিল। ইতিহাসৰ বিভিন্ন স্তৰত এই বৰ্মা ভূমিৰ সুবৰ্মা প্ৰকৃতিৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈ বিভিন্ন যুগত বিভিন্ন ঠাইৰ মানুহ অসমলৈ আহিছে আৰু ইয়াৰ প্ৰাকৃতিক শোভা-সৌন্দৰ্য, মানুহৰ আদৰ-শ্ৰেহ আৰু অতিথিপৰায়ণতাত সন্তুষ্ট হৈ ভবিষ্যতৰ বাবে অসমকে নিজৰ মাতৃভূমি হিচাপে গ্ৰহণ কৰি নিগাজিকৈ বসতি স্থাপন কৰিছে। ইতিহাসৰ বিভিন্ন স্তৰত এই দেশলৈ প্ৰব্ৰজন কৰা জনগোষ্ঠীসমূহৰ ভিতৰত অষ্ট্ৰিক জনগোষ্ঠীয়ে ইয়াৰ প্ৰাচীনতম অভিবাসী বুলি নৃতাত্ত্বিকসকলে মতপোষণ কৰিছে। তেওঁলোকৰ পাছতে ক্ৰমান্বয়ে মংগোলীয়, দ্ৰাবিড়, আৰ্য আদি নৃ-গোষ্ঠীৰ আগমণ ঘটে। ঐতিহাসিক দৃষ্টিৰে চালে অষ্ট্ৰিক আৰু মংগোলীয় নৃ-গোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত কাৰ্বি, বড়ো, বাভা, দেউৰী, মিছিং, সোণোৱাল-কছাৰী, হাজং আদি জনজাতিসমূহেই হ'ল অসমৰ প্ৰাচীনতম বসিন্দা। এই বিভিন্ন জনজাতিসমূহে তেওঁলোকৰ বিবিধ সাংস্কৃতিক সম্পদ, ভাষিক আৰু আৰ্থসামাজিক বৈশিষ্ট্যই অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সৈতে বিলীন হৈ থলুৱা সংস্কৃতি গ্ৰহণ, বৰ্জন আৰু বিনিময়ৰ যোগেদি পৰিপূৰ্ণ অসমীয়া সাংস্কৃতিক ভেটি নিৰ্মাণত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে।

৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পাছত আপুনি-

- অসম আৰু অসমীয়াৰ সংজ্ঞা সম্পৰ্কে বিভিন্ন জনে বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন ধৰণৰ মতপোষণ কৰি আহিছে বুলি জানিব পাৰিব। ইয়াৰ জৰিয়তে অসম আৰু অসমীয়াৰ সম্পৰ্কেও এটি সম্যক ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিব,
- প্ৰাচীন কালৰে পৰা অসমত বসবাস কৰি অহা কাৰ্বি, বড়ো, বাভা, দেউৰী, মিছিং, সোণোৱাল-কছাৰী, হাজং আদি জনজাতিসমূহৰ ধৰ্মীয়-পৰম্পৰা, আৰ্থ-সামাজিক গাঁথনি, সামাজিক পৰম্পৰা আদিৰ বিষয়ে অৱগত হ'ব,
- অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমাবেহণ প্ৰক্ৰিয়াত এই জনজাতিসমূহৰ অৱদান সম্পৰ্কে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব।

৩.৩ অসম আৰু অসমীয়াৰ ধাৰণা

উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল তথা 'বৰ অসম' নৃতত্ত্বৰ ভূস্বৰ্গ। ড° সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই জনপ্ৰিয় কৰা 'বৰ অসম' ৰ ঐতিহাসিক ধাৰণা সাংস্কৃতিক তথা নৃতাত্ত্বিক দিশতো প্ৰযোজ্য। প্ৰাচীন কামৰূপ বা প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন নামেৰে সৰু বৰ একাধিক খণ্ডত বিভক্ত হৈ বিভিন্ন বংশীয় বজ্জা-মহাবজ্জাৰ অধীনস্থ হৈ বা স্বতন্ত্ৰভাৱে শাসিত হৈ আহিছিল। লৌহিত্য / লুইত্ৰ লাওতু / তিলাও, নাম ডিলাও / নাম-দাও-ফি, বুলুং বুধুৰ / ব্ৰহ্মপুত্ৰ ইত্যাদি নামেৰে অভিহিত বৰনৈৰ দুয়োপাৰ আৰু দাঁতি কাষৰীয়া পাহাৰীয়া ভূখণ্ডক লৈয়ে পাৰলৌহিত্য বা লৌহিত্য দেশৰ ধাৰণা প্ৰাৰম্ভিত হৈছিল। অসুৰবংশীয় ঘটকাসুৰ, মহীৰঙ্গ দানৱ, বাণাসুৰ, ভীষ্মক, নৰক, ভগদত্ত প্ৰমুখ্যে বজ্জা-ৰাজন্যবৰ্গৰ দৰে পৰবৰ্তীকালত বৰ্মন বংশ, শালস্তম্ভ বংশ, পালবংশ, জিতাবি বংশ, কোচ-কছাৰী, চুতীয়া-ববাহী, লালুং- জয়ন্তীয়া- মিকিৰ, আহোম প্ৰভৃতি বংশজাত বজ্জা-মহাবজ্জাসকলেও কামৰূপ (কামৰূ / কা-মো-লু-পো), প্ৰাগজ্যোতিষ (গোগৰ জোহতিছ) কৌণ্ডিল্য (কুণ্ডিল), কামতাপুৰ, কোচবিহাৰ-কোচ হাজো, হৈড়ম (কছাৰী ৰাজ্য), গোভা-ডিমৰুৱা, হালালী / হাবুং (চুতীয়া ৰাজ্য), ভূঞা ৰাজ্য, কামপীঠ-বতুপীঠ-স্বৰ্ণপীঠ-সৌমাৰ পীঠ, আসাম / অসম আদি ৰাজ্য আৰু পোৱালী ৰাজ্য শাসন কৰি নিজ নিজ প্ৰজাৰ সাতপুৰুষীয়া ঐতিহ্য-পৰম্পৰাক কেতিয়াবা শ্ৰদ্ধা জনাই আৰু কেতিয়াবা মৰিমূৰ কৰি (আহোমৰ দিনত 'সাত ৰাজ মৰি একৰাজ কৰা' কথাটো কিন্তু সমন্বিত অসমীয়া সংস্কৃতিৰ বৰভেটি ৰচনা কৰা কাৰ্যতহে প্ৰযোজ্য) বৰ অসমত বৰ্ণাঢ্য জনগোষ্ঠীৰ এক বৰ্ণিল ভাষা-সংস্কৃতিয়ে ঠন ধৰি উঠা এক পৃষ্ঠভূমি ৰচিত হৈছিল।

এনে এক সাংস্কৃতিক তথা নৃতাত্ত্বিক পৰিঘটনাত সৃষ্টি হোৱা আৰ্য - দ্ৰাৱিড় আৰু অষ্ট - মগোলীয় সংস্কৃতিৰ ধাৰক আৰু বাহক হিচাপে চিহ্নিত কৰিব পৰা এই অঞ্চলৰ অধিবাসীসকলক নৃতাত্ত্বিকসকলৰ দৰে দুটা প্ৰধান ভাগত ভগাই আলোচনা

কবিলে কিছু নিয়াৰি লগা হয়। নৃতাত্ত্বিকসকলে ভগোৱা সেই প্রধান দুটা ভাগ হ'ল- ক) জাতিগোট আৰু খ) জনজাতি গোট। (ড° ভুবন মোহন দাস এইক্ষেত্ৰত বাটকটীয়া)

হিন্দু বৰ্ণাশ্ৰম ধৰ্মৰ অনুগামী নতুবা অন্য প্রধান ধৰ্মীয় পন্থাৰ শিষ্য-প্ৰশিষ্যসকল, যিসকলৰ মাজত বসবাসৰ কোনো নিৰ্দিষ্ট ভূখণ্ড নাই আৰু বৃত্তি বা জীৱিকাৰ ক্ষেত্ৰতো কোনো বাধ্যবাধকতা মানি চলিবলগা নহয়, তুলনামূলকভাৱে আৰ্থ-সামাজিক দিশত কিছু ক্ষেত্ৰত আগবঢ়া আৰু পৰিমার্জিত ভাষা-সাহিত্যৰে ধন্য, তেনে ভাষিক বা সামাজিক গোটৰ লোককে জাতিগোটত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে। জাতিগোট বুলিলে সেয়ে প্ৰাচীন হিন্দু ধৰ্মীয় চতুৰ্বৰ্ণৰ অন্তৰ্গত ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, বৈশ্য আৰু শূদ্ৰৰ পৰা জাত ভিন ভিন নামেৰে পৰিচিত বিভিন্ন বৃত্তিজীৱি লোক-সমষ্টি যেনে বামুন - গোঁসাই (ধ্বিজ), নাপিত-গণক (দৈবজ্ঞ), কায়স্থ-কলিতা (বৰকলিতা, সৰুকলিতা, কমাৰ, কুমাৰ, বণিয়া / সোণাৰি, সূত, নট, বেজ, খনিকৰ), শূদিৰ/নমঃ শূদ্ৰ আদিকে বুজোৱা হয়। এওঁলোককে বৰহিন্দুৰ লোক বোলা হয়। অসম তথা ভাৰতত সংবিধানে স্বীকৃত দিয়া আৰু কেতবোৰ পিছপৰা সম্প্ৰদায় (OBC/ MOBC) আৰু অনুসূচীত জাতি (Scheduled caste)-ৰ লোককো এই জাতিগোটৰ অন্তৰ্গত বুলিয়ে ধৰা হয়। তেনে জনগোটৰ ভিতৰত - নাথযোগী (কাটনী), কৈৱৰ্ত / কেওট (হালোৱা কেওট, জালোৱা কেওট, জালো-মালো, কাটনি, নদীয়াল, ডোম), মাৰ্গী/মালাকৰ, হীৰা, কুমাৰ, হাৰী, সুৰী, মুচি/চমাৰ, চড়াল/চণ্ডাল, জলধা / সূত্ৰধাৰ (তাঁতী), গৰীয়া-মৰিয়া (মুছলমান), ধোবা/বজক, গোৱাল, হৰিজন/বাছফৰ ইত্যাদিৰ নামে খাউকতে আমাৰ মনলৈ আহে। এইসমূহ জাতিগোটৰ লোকসকলৰ কোনো গাইওটীয়া ভাষা-ধৰ্ম, উল্হ-অনুষ্ঠান, খাদ্যাভাস-সাজপাৰ প্ৰভৃতি সাংস্কৃতিক পৰিচয় নাই। সাধাৰণতে অসমত আৰ্য ভাৰতীয় অসমীয়া ভাষাই তেওঁলোকৰ মাতৃভাষা আৰু অসমীয়াৰ জাতীয় উল্হৰ বিহু (বঙালী, ভোগালী আৰু কঙালী) আৰু শান্ত-শৈৱ-বৈষ্ণৱ পৰম্পৰাইও ঢুকি নোপোৱা শিলপূজা, বাঁহ পূজা, গো পূজা, আমতী (বসুমতী পূজা), বুঢ়া গোঁসাই-বুঢ়ী গোঁসানী, আই সৰাহ-লখিমী সৰাহ আদি অনুষ্ঠানেই তেওঁলোকৰ আদিম প্ৰকৃতি-পুৰুষৰ পূজা। বিহা-মেখেলা-চাদৰেই নাৰীৰ প্রধান আভৰণ আৰু খাৰু-মণি-কেৰেৰেই প্রধান আভূষণ। পুৰুষৰ আঁঠুমূৰীয়া বা আঁঠুছেৰা চুৰিয়া (ধুনি/ধুতি), গাত খনীয়া চেলেং আৰু সমাজত মান অনুসৰি ভিন ভিন পাগ বা পাণ্ডৰী। অসমত অসমীয়া ভাষী শ্বেখ , চৈয়দ, মোগল, পাঠান— এই চাৰি শ্ৰেণীৰ ইচলাম ধৰ্মাৱলম্বী মুছলমান লোকসকলৰো নিগাজী বাসস্থান আছে। সেইদৰে অসমত অসমীয়া ভাষী শিখ/পাঞ্জাবী, ৰাজস্থানীমূলীয় মাৰোৱাৰী/কেঞা, ডুটীয়া/চিকিমী , মণিপুৰী/ বিষ্ণুপ্ৰিয়া, গোৰ্খা/নেপালী, হিন্দুস্তানী/বিহাৰী, বাঙালী / চিলেটীয়া আদি লোকৰ সাতম পুৰুষীয়া সহ-অৱস্থানে ইয়াক ভাৰতৰ ক্ষুদ্ৰ সংস্কৰণ স্বৰূপ কৰি তুলিছে। হিন্দু, মুছলমান, বৌদ্ধ, শিখ, জৈনৰ দৰে খ্ৰীষ্টান ধৰ্মাৱলম্বী লোকৰ সংখ্যাও অসমত নিচেই সামান্য নহয়। অসমত তাওপন্থী টাই আহোমৰ বাহিৰে বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বী চিংফৌ / দোৱনীয়া, টাই ফাকে (ফাকিয়াল), টাই খামটি , টাই-

অহিতন আদি মান-টাই ভাষী মংগোলীয় লোকৰ সৰহ ভাগে কিন্তু জনজাতি গোটেহে। অকল সংখ্যাত সৰহ ভৈয়ামৰ আহোমসকল (টাই) অন্যান্য পিছপৰা সম্প্ৰদায়ৰ ভিতৰুৱা। ঠিক অনুৰূপভাবে উজনি অসমৰ মটক-মৰান, চুতীয়া আৰু নামনি অসমৰ কোচ ৰাজবংশী লোকসকল মূলতঃ মংগোলীয় মূলৰ হোৱা সত্ত্বেও অসমীয়া ভাষী বৰ্ণ হিন্দুসকলৰ সৈতে বিশেষ পাৰ্থক্য ৰক্ষিত কৰিব পৰা নাই বাবে জনজাতি শ্ৰেণীৰ মৰ্যাদা লাভ কৰা হিন্দু নাই। চাহ - জনগোষ্ঠী হিচাপে পৰিচিত সৰহসংখ্যক লোক অসমত বৰ্ণহিন্দু হিচাপে স্বীকৃত নহ'লেও তেওঁলোকেও জাতি গোটেৰে অন্তৰ্ভুক্ত। অৱশ্যে কোল, মুণ্ডা, চাওতালী আদি অহিন প্ৰান্তৰ জনজাতীয় মূলৰ লোকে অসমত চাহ জনগোষ্ঠীৰ সৈতে একাকৰ হৈ মিলি পৰিছে। তেওঁলোকৰ স্বকীয় ভাষা - ধৰ্ম-সংস্কৃতি থাকিলেও উমৈহতীয়া চাদানি বা সাদৰি (অসমীয়া সদৃশ অহিন আৰ্যভাৰতীয় ভাষাৰ সংমিশ্ৰিত ৰূপ) ভাষাই তেওঁলোকৰ সংযোগী ভাষা আৰু অসমীয়াই তেওঁলোকৰ ৰাজ্যিক ভাষা। এইদৰে জাতিগোটৰ অন্তৰ্গত সকলৰ অলেখ জাতি-জনগোষ্ঠী সম্প্ৰদায়েৰে বৃহত্তৰ অসমীয়া ভাষা সম্প্ৰদায় (Assamese community) গঢ়ি উঠিছে আৰু সেইবাবে তেওঁলোকেও অসমীয়া জাতিসত্ত্বাৰ একো একোটা অঙ্গ।

অনহাতে ৰাজনৈতিক ৰক্ষণাবেক্ষণৰ সুবিধাৰ্থে ভাৰতীয় সংবিধানে যিবিলাক জনগোষ্ঠী (Ethnic group) তুলনামূলকভাৱে অন্যান্যতকৈ পিছপৰা আৰু অনগ্রসৰ আৰু যিবিলাক জনগোষ্ঠী পুৰণিকলীয়া ৰীতি-নীতি খামোচ মাৰি ধৰি স্বকীয় পৰম্পৰা অটুত ৰখাত কিছুক্ষেত্ৰত হ'লেও এতিয়াও সক্ষম হৈ আছে সেইবিলাক জনগোষ্ঠীকে অনুসূচিত জনজাতি বা আদিবাসীৰ (Scheduled tribes) মৰ্যাদা প্ৰদান কৰিছে। দৰাচলতে এনে একোটা জনগোষ্ঠীয়ে আদিম ধ্যান-ধাৰণাৰে প্ৰৱৰ্তিত বৃত্তি আৰু অৰ্থনীতিজনিত কাৰণত কাৰিকৰী, অৰ্থনীতি আৰু শৈক্ষিক উন্নয়নৰ অভাৱ হেতুকে ভৌগোলিকভাৱে সম্পূৰ্ণ বা কিছু আওহতীয়া একোটা বিশেষ অঞ্চলত বসবাস কৰি ভাল পোৱা হয় আৰু নিজস্ব সমাজ - অৰ্থনীতি আৰু সাংস্কৃতিক পৰম্পৰা ৰীতি-নীতি মতে জীৱন যাপন কৰি গৌৰৱ বোধ কৰে। সেইবাবেই তেওঁলোকক বিশেষ ভৌগোলিক সীমাবেখাৰ গণ্যত পেলাব পাৰি আৰু সেই সেই ভৌগোলিক সীমাবেখাৰ ভিতৰত তেওঁলোকেই তাৰ খিলঞ্জীয়া (Indigenous tribe) আৰু ভূমিপুত্ৰ (Son of the soil autochthone)।

এই দৃষ্টি-ভংগীৰে আলোচনা কৰিলে অসমত দুই ধৰণৰ অনুসূচিত জনজাতিৰ লোক আছে। একশ্ৰেণীৰ লোকে দুৰ্গম পাহাৰীয়া ঠাইত কুম খেতি কৰি এতিয়াও নিজস্ব ভূখণ্ডত বসবাস কৰি আহিছে আৰু আন শ্ৰেণীৰ লোকে ব্ৰহ্মপুত্ৰ তথা বৰাক উপত্যকাত পানীখেতি কৰি অন্যান্য বৰ্ণহিন্দু জাতিগোটৰ সৈতে একেলগে সহ অৱস্থান কৰি আহিছে। প্ৰথম শ্ৰেণীৰ জনগোষ্ঠীকে পাহাৰীয়া জনজাতি (STH) আৰু দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ জনগোষ্ঠীকে ভৈয়ামৰ জনজাতি (STP) হিচাপে সংবিধানে স্বীকৃতি দিছে। ইয়াৰ উপৰি সৰহসংখ্যক জনজাতীয়ে সমাজতে বিশেষকৈ ভৈয়ামৰ জনজাতিৰ মাজত দুইধৰণৰ জীৱনধাৰা পৰিলক্ষিত হয়। এক শ্ৰেণীৰ লোকে নিজস্ব সাতানুপুৰুষীয়া ৰীতি নীতি, কলা-সংস্কৃতি পূৰ্ণমাত্ৰে বজাই ৰাখিব পাৰিছে আৰু আন শ্ৰেণীৰ লোকে সময়ৰ সোঁতত নিজৰ প্ৰাচীন ৰীতি-নীতি পৰম্পৰা হয় একেবাবে বিসৰ্জন দি নহয় নামমাত্ৰ অক্ষুণ্ণ ৰাখি বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ প্ৰধান অংশীদাৰ হিচাপে

নিয়োজিত হৈছে। আৰ্যীভূত (Sanskritised) পিছৰ শ্ৰেণীৰ লোকে নিজকে এতিয়া অসমীয়া বুলি চিনাকি দিয়ে গৌৰৱ অনুভৱ কৰে যদিও তাহানিতে তেওঁলোকক অইন বৰ্ণ হিন্দুৰ লোকে কোচ-কছাৰী, আহোম-চুতীয়া, মটক-মৰান ইত্যাদি নামেৰে অভিহিত কৰিছিল। পৰৱৰ্তী কালত এইসমূহ জনগোষ্ঠীৰ পৰাই কোচ ৰাজবংশী, মেচ, সোণোৱাল কছাৰী, ঠেঙাল কছাৰী, দেউৰী চুতীয়া, আহোম চুতীয়া, হিন্দু চুতীয়া, মিৰি চুতীয়া, মায়ামৰীয়া-মটক আদি জাতি-উপজাতিৰ সৃষ্টি হয়। আনহে নালাগে অসমত একমাত্ৰ কোচৰে সৰুকোচ, বৰকোচ, হেৰেমীয়া কোচ, মদাহী কোচ নতুবা শৰণীয়া কছাৰী বুলি পৃথক পৃথক পৰিচয় প্ৰাপ্ত কিছু জনগোষ্ঠীৰ সৃষ্টি হ'ল। সময়ৰ সোঁতত এনে কিছু জনগোষ্ঠীৰে চিন-চাব একেবাৰে নোহোৱা হ'ল। তাহানিৰ বৰাহী (কছাৰী য চুতীয়া), হোজাই কছাৰী, দাঁতিয়াল কছাৰী প্ৰভৃতি জাতি-জনগোষ্ঠীৰ সঁচ এতিয়া বিচাৰি পাবলৈ নাই। ইয়াৰ পৰিৱৰ্তে বৈদিক পানী কোচ বা কুৰাচ ভাষী নামে পৰিচিত কোচ জনজাতি, শ্লেছ ভাষী নামে পৰিচিত মেচ জনজাতি, প্ৰাচীন বৰ্মনবংশীয় ৰজাৰ উত্তৰাধিকাৰী বুলি দাবী কৰা কাছাৰৰ বৰ্মন কছাৰী আদি কিছু নতুন নতুন জনজাতিৰো নাম সংবিধানত অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে। এইদৰে ভৈয়ামৰ সৰহভাগ জনজাতিৰে তিনিটা পৰ্যায়ৰ নহ'লেও অত্যন্ত দুটা পৰ্যায়ৰ আৰ্যীকৰণৰ স্তৰ অতিক্ৰম কৰি বৰ্তমান হিন্দু হিচাপে নিজকে পৰিচয় দিব কৰিছে। হিন্দুধৰ্মীয় আচাৰ বিধি পালন কৰি গো প্ৰভৃতি মাংস উৎসৰ্গ পৰিৱৰ্তন কৰি আৰ্যীকৰণৰ (প্ৰথম স্তৰ), হিন্দু পুৰাণ আশ্ৰিত দেৱ-দেৱীক পূজা কৰি(দ্বিতীয় স্তৰ) আৰু সৰ্বশেহত অষ্ট- মংগোলীয় মাতৃতান্ত্ৰিক পৰম্পৰাৰ পৰিপন্থী পিতৃ তান্ত্ৰিক পৰম্পৰাক আদৰ্শ হিচাপে মানি চলি আৰ্যীকৰণৰ (তৃতীয় স্তৰ) পৰিগণিত নিজৰ সমাজ - বিধি , লোকাচাৰ পুনৰ নিৰ্মাণ কৰিছে। তেনে উপৰুৱা পৰিচয় (Sub - identity) লাভ কৰা জনগোষ্ঠীসমূহৰ ভিতৰত ৰাভাসকলৰ পাতি, দাহৰি, টেটলা, বিটলীয়া, হানা আদি আৰ্যীভূত ফৈদ (লেমা বা হাবাই অৰ্থাৎ ৰাভামিজ উপভাষা-ভাষী); দেউৰীৰ বৰগঞা, পাটৰ গঞা (লুপ্ত), টেঙাপনীয়া ফৈদ (দেউৰীমিজ উপভাষা-ভাষী); ডিমাচাৰ হাবাৰছা (বৰ্মন অৰ্থাৎ দেৱান উপভাষা-ভাষী) ; ভৈয়ামৰ তিৱা (খলুৱা); ভৈয়ামৰ কাৰ্বি (দুমৰালি) ; মিছিঙৰ তেমেৰ গঞা, চামুগৰীয়া , বংকোৱাল, বিহিয়া, বেবেজীয়া আদি মিছিং ভাষা নোকোৱা মিছিং (মিছিং মিজ উপভাষা - ভাষী) বিশেষভাবে উল্লেখযোগ্য। জনজাতীয় পৰিচয় প্ৰাপ্ত হাজং (পাৰ্বত্য অঞ্চলত পাহাৰীয়া জনজাতি হিচাপে), চাকমা বা অজনজাতীয় বিষ্ণুপ্ৰিয়া মণিপুৰীসকলৰ ক্ষেত্ৰতো পূৰ্বে এই ধৰণৰে মূলৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষাৰ প্ৰতি উদাসীন ভাৱাপন্ন আছিল যদিও বৰ্তমান তেওঁলোকৰ কথিত ভাষাই (আৰ্যভাৰতীয় বাংলা- অসমীয়া সংমিশ্ৰিত একধৰণৰ নৃগোষ্ঠীয় উপভাষা) স্বকীয় ভাষা হিচাপে মৰ্যাদা পোৱাৰ পথত। টাইমুলীয় হোৱা সত্ত্বেও সৰহসংখ্যক আহোম বুলি পৰিচিত অন্যান্য পিছপৰা সম্প্ৰদায়ৰ লোকৰো মাতৃভাষা এইধৰণৰ অসমীয়া নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাই (আহোমীয়া ৰূপ)। এইধৰণে অসমত নেফামিজ, নাগামিজ আদি সংযোগী ভাষা কোৱা জনজাতীয় - অজনজাতীয় মূলৰ লোকৰো বসবাস আছে।

অসমৰ জনজাতিগোটৰ লোক বুলিলে সংবিধান স্বীকৃত ভৈয়াম জনজাতিৰ ৯টা আৰু পাৰ্বত্য জনজাতিৰ ১৪ টা মিলি এই মুঠ ২৩ টা জনগোষ্ঠীকে বুজোৱা হয় যদিও আৰু বহু সৰু - সূৰা উপগোষ্ঠী ইয়াৰ ভিতৰতে সোমাই আছে। এইসমূহ খোৰতে ক'ব লাগিলে মংগোলীয় গোষ্ঠীৰ অন্তৰ্ভুক্ত অসম-বৰ্মীয়ৰ উত্তৰ অসম শাখাৰ ছহু (অঁকা), নিচি (ভফলা) মিছিং (মিৰি), মিচিমি, আদি (আবৰ), গালং, আপাটানি ইত্যাদি; বড়ো ভাষাপুঞ্জৰ অন্তৰ্গত কছাৰী (বৰো / মেচ / সোণোৱাল / ঠেঙাল), ডিমাচা, বাভা, গাৰো, তিপ্রা (ককবৰক), তিবা (জালুং), দেউৰী (চুতীয়া) ইত্যাদি; নগা উপভাষাৰ আও, আংগামী, লোঠা, চেমা, তাংখুল, কন্যাক, বেংমা, মাও, চাং, তাং, জেলিয়াং, বাংচু, তাংচা, নষ্টে ইত্যাদি; কুকি-চীন শাখাৰ - কুকি, হমাৰ, থাদৌ ৱাইফে, মিজো (লুচাই), ৰিয়াং, কাৰবি (মিকিৰ), মেইথেই (মণিপুৰী) ইত্যাদি তিব্বত বৰ্মীয় ভাষীৰ লগতে শ্যাম চীনীয় ভাষীৰ বিভিন্ন টাই গোষ্ঠীৰ খামতি, খাময়াং, ফাকে, নৰা, আইতন, তুকং, চিংফৌ ইত্যাদিৰ নামেই সতকাই আমাৰ মনলৈ আহে। অবশ্যে অষ্ট্ৰিক ভাষা পৰিয়ালৰ খাচী জয়ন্তীয়া (ছিনতেং), প্লাৰ, বাৰ, ভোই, লিয়াংগাম আদি ভাষা-ভাষী আৰু চাহ জনগোষ্ঠীৰ ভিতৰৰা কোল, মুণ্ডা, চাওতাল আদি ভাষা-ভাষীৰ কথাও আমি বিবেচনা কৰিব লাগিব।

জাতিগোটৰ মানুহবোৰৰ প্ৰধানকৈ আমাৰ দুয়োখন উপত্যকা - ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু বৰাকৰ ভৈয়াম অঞ্চলত আৰু জনজাতি গোটৰ মানুহবোৰে পৰ্বত-ভৈয়াম উভয়তে বসবাস কৰি আহিছে। প্ৰব্ৰজনৰ দিশৰ পৰা জনজাতিগোটৰ লোকসকল জাতিগোটৰ তুলনাত কিছু পুৰণি আৰু এই সকল লোক চীনদেশৰ হোৱাংহো আৰু ইয়াং চিকিয়াং আদি ঠাইৰ পৰা উত্তৰ-পূব দিশেৰে চামে চামে অসমত প্ৰৱেশ কৰিছিল বুলি পণ্ডিতসকলে ঠাৱৰ কৰিছে। প্ৰাচীন কিৰাত অসুৰ নামেৰে প্ৰখ্যাত এওঁলোক মূলতঃ পীতচৰ্মী মংগোলীয় প্ৰজাতিৰ লোক। প্ৰাক-অষ্ট্ৰেলীয় প্ৰজাতিৰ উপাদানৰ বাহক আৰু ধাৰক কিছু জনজাতীয় লোকে নগা ৰাজ্যত পোৱা গৈছে। তাৰো আগতে খাচী আদি অষ্ট্ৰ' এছিয়াটিক ভাষা-ভাষী লোকে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত থিতাপি লৈছিল বুলি কোৱা হয়। এইসকলোবোৰ নৃগোষ্ঠীয় লোকেই অসমৰ কিছুপৰিমাণে পুৰণি আদিবাসী অৰ্থাৎ ভূমিপুত্ৰ। আনহাতে জাতিগোটৰ লোকসকল মূলতঃ শ্বেতচৰ্মী ককেচীয় প্ৰজাতিৰ (নৰ্ডিক আৰু আলপাইনীয়া আৰ্য নামে পৰিচিত) আৰু ভূমধ্য সাগৰীয়া উপঠালৰ। আৰ্য ভাষা-ভাষী এইসকল লোকৰ ভাৰতৰ অন্যান্য প্ৰান্তৰ পৰা পশ্চিম দিশেৰে আজিকোপতি আগমন ঘটয়েই আছে। দ্ৰাবিড় মূলীয় লোকৰ পোনপটীয়া প্ৰব্ৰজন হিচাপে দুই একে মৎস্যজীৱি কৈবৰ্ত আৰু বৃত্তিজীৱি কলিতা জাতিৰ অসম আগমনৰ কথাটো বিবেচনা কৰে। অবশ্যে এই লৈ বিতৰ্কৰো যথেষ্ট অৱকাশ আছে। দ্ৰাবিড় সংস্কৃতিৰ বীজ অসমলৈ আৰ্যসকলৰ মাজেদি ওৱাদানি হৈছিল। বৰ অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল ভাৰত উপমহাদেশৰে ক্ষুদ্ৰ সংস্কৰণ। ইয়াতো কবি গুৰু ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰে বৰ্ণোৱা ভাৰত তীৰ্থত অৱগাহন কৰি বিভিন্ন জাতি-জনজাতিৰ মিলনেৰে ৰোপিত হোৱা

মহা মানবৰ বীজ স্বৰূপে বিভিন্ন জাতি উপজাতিৰ সমন্বয়ৰ সৌধ নিৰ্মিত হৈছে। প্ৰাগ্ ঐতিহাসিক মহাকাব্যৰ যুগৰে পৰা বিশেষকৈ *কালিকা পুৰাণ* ৰচিত হোৱা যুগৰ পৰা নিষাদ-শৰব, কিৰাত-অসুৰ নামেৰে আখ্যায়িত অনাৰ্যসকলৰ লগত আৰ্যসকলৰ তেজৰ সংমিশ্ৰণ আৰু সাংস্কৃতিক সমাহৰণ (আৰ্য্যাবৰ্ত্তৰ আৰ্য-দ্ৰাবিড় আৰু প্ৰাগজ্যোতিষপুৰৰ অষ্ট্ৰ'-মংগোলীয়) এই প্ৰান্ততো ঘটিছে - যাৰ পৃষ্ঠভূমিত বিভিন্ন ভাষা-উপভাষা, জাতি - জনজাতি, ধৰ্ম - সংস্কৃতিৰ সমন্বয় আৰু সহনশীলতাৰ আদৰ্শেৰে ধন্য পুনৰ্ভূমি 'আৰ্যভিন্ন সকলৰ সাগৰত আৰ্যৰ দ্বীপ স্বৰূপ' সুৰম্য স্থানত (বৰ অসমত) সুৱদি - সুৰীয়া অসমীয়া -ভাষাৰে লালিত-পালিত বৰ্ণাঢ্য অসমীয়া সংস্কৃতি গঢ় লৈছে। সেয়েহে কোৱা হয় অসমীয়াক আঁচুৰিবলৈ নাযাবা আঁচুৰিলে অসমীয়াৰ তেজ নোলাব, ওলাব বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ তেজ; ঠিক ৰাছিয়ানক আঁচুৰিলে ওলোৱা টাৰ্টাৰৰ তেজৰ দৰে (Scratch a Russian, you will find a Tarter)। অসমীয়া কোন প্ৰশ্নৰ সমিধানো ইয়াতেই আছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

অসমীয়া জাতি গঠন-প্ৰক্ৰিয়াত কোনকেইটা নৃ-গোষ্ঠীৰ উপাদান আছে? এই নৃ-গোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত জনজাতি, প্ৰজাতি, জনগোষ্ঠীসমূহ কি কি? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

৩.৪ অসমৰ জনজাতি আৰু তেওঁলোকৰ সংস্কৃতি

ইতিপূৰ্বে আলোচিত শ্ৰেণীৰ আধাৰত অসমৰ কিছুমান জনজাতীয় জনগোষ্ঠীৰ বিষয়ে সবিশেষ আলোচনা তলত আগবঢ়োৱা হ'ল—

৩.৪.১ কাৰ্ব্বি জনজাতি

আমি জানো যে অসমৰ পাহাৰে ভৈয়ামে বিভিন্ন জনগোষ্ঠী সিঁচৰতি হৈ আছে। তাৰ ভিতৰত পাহাৰৰ বুকুত সজীৱ হৈ উঠা মঙ্গোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা পৰিয়ালৰ অন্তৰ্গত কুকী-চীন শাখাৰ ভাষা-ভাষী হিচাপে কাৰ্ব্বি জনগোষ্ঠী উল্লেখযোগ্য।

কাৰ্বিসকল বিশেষকৈ অসমৰ পাৰ্বত্য জিলা দুখনত সংখ্যাগৰিষ্ঠভাৱে আছে। প্ৰাচীন কালৰ 'মিকিৰ' নামেৰে জনাজাত বৰ্তমানৰ কাৰ্বিসকল কিন্তু নিজৰ মাজত পুৰুষ হ'লে 'আৰ্লেং' আৰু নাৰী হ'লে 'আৰ্লেংপ' বুলিহে চিনাকি দি ভাল পায়। কাৰ্বি ভাষাত 'আৰ্লেং' শব্দৰ অৰ্থ হ'ল হেলনীয়া ওখ ঠাই। অৰ্থাৎ ওখ ঠাইৰ (পাহাৰ-পৰ্বত) বাসিন্দা এই অৰ্থতে তেওঁলোকে নিজকে এই নামেৰে বিভূষিত কৰে। সেইদৰে 'কাৰ্বি' আৰু 'মিকিৰ' শব্দৰ ব্যুৎপত্তি সম্বন্ধেও ভিন্ ভিন্ মত পোৱা যায়।

কাৰ্বি জনজাতিৰ ইতিহাস বিচাৰি গ'লে আমি পাওঁ যে তেওঁলোকে কছাৰী, আহোম নতুবা জয়ন্তীয়া ৰজাৰ অধীনতে বেছিভাগ সময় অতিবাহিত কৰিছিল। এই সম্বন্ধে কাৰ্বি জনশ্ৰুতি আৰু সমসাময়িক বুৰঞ্জীবোৰত উল্লেখ পোৱা যায়। কেউগৰাকী ৰজাৰ দিনতে কাৰ্বিসকলে অমানুসিক অত্যাচাৰৰ সন্মুখীন হ'ব লগীয়া হৈছিল। কছাৰী ৰজাই কাৰ্বি মাতৃৰ বুকুৰ পিয়াহেৰে বাঘ পোৱালী পোহ মনোবা আৰু জয়ন্তীয়া ৰজাই কাৰ্বি প্ৰজাৰ কপালত দাগ দি শ্ৰমিক গণনা কৰা ব্যবস্থাত বিতুষ্ট হৈ যথাক্ৰমে কাৰ্বি বীৰাঙ্গনা বংফাৰপী বংবে আৰু কাৰ্বি বীৰপুৰুষ ধং নকবেই বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰিছিল। কাৰ্বিসকলৰ মাজৰপৰাই আদিজনা ৰজা ছং ৰেচ', প্ৰথম সংগীতজ্ঞ বাংছিনা, নববলি প্ৰথাৰ বিলোপ সাধন কৰা সমাজ সংস্কাৰক বেংবহম আদি সিদ্ধ পুৰুষৰ আৰিভাৰ হৈছিল। কাৰ্বিসকল অতিশয় ধৰ্মভীৰু আৰু শাস্তিপ্ৰিয় লোক। কাৰ্বি সমাজত হংহাৰী (সনাতন হিন্দু ধৰ্মৰ অনুগামী) লোকৰ সংখ্যাই তুলনামূলকভাৱে বেছি। খৃষ্টান ধৰ্মীয় কাৰ্বি লোকৰ সংখ্যাও নিচেই তাকৰ নহয়। কাৰ্বিসকলৰ মাজত বাম কথাৰ বিশেষ সমাদৰ আছে। ছাবিন আলুন নামেৰে পৰিচিত কাৰ্বি ৰামায়ণৰ মূল কাহিনীভাগ বাগ্নিকী ৰামায়ণৰ লগত প্ৰায় একেই যদিও চৰিত্ৰসমূহৰ নামকৰণ কাৰ্বিৰ নিজ ভাষাৰে গঢ়া। কাৰ্বি ৰামায়ণৰ পটভূমি, অংকিত চৰিত্ৰ-চিত্ৰণ, জীৱন-প্ৰণালী, ধ্যান-ধাৰণা, বীতি-নীতি, লোক-বিশ্বাস আদি কাৰ্বি সমাজৰ বাস্তৱ ৰূপবোৰ ইয়াত অতি সুন্দৰভাৱে প্ৰতিফলিত হৈছে।

কাৰ্বিসকলৰ কিছুমান নিজস্ব সামাজিক বীতি-নীতি আছে। তেওঁলোকৰ সমাজ ব্যবস্থা মূলতঃ পিতৃতান্ত্ৰিক। পিতৃপক্ষীয় প্ৰধান পাঁচোটা কুৰ বা গোত্ৰ আছে। এই গোত্ৰবোৰৰ আকৌ কেইবাটাও উপগোত্ৰ আছে। উদাহৰণ স্বৰূপে ৮টা উপগোত্ৰৰে ইংতি ফৈদ, ৩০ টা উপগোত্ৰৰে তিমুং ফৈদ, ১৮ টা উপগোত্ৰৰে তেৰাং ফৈদ, ৯ টা উপগোত্ৰৰে টেকন ফৈদ আৰু ৩০ টা উপগোত্ৰৰে ইংতি ফৈদটো গঠিত। গোত্ৰ বা ফৈদবিলাকে নামৰ শেষত পুৰুষ হ'লে যথাযথ ভাবে আৰু স্ত্ৰী হ'লে - পী প্ৰত্যয়ান্ত ৰূপত উপাধি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। এই গোত্ৰসমূহ বহিৰ্বৈবাহিক অৰ্থাৎ একেটা গোত্ৰৰ ল'ৰা ছোৱালীৰ মাজত বিবাহ নিষিদ্ধ। বিয়াত মোমায়েক বা পেহাকৰ পুতেকক প্ৰাধান্য দিয়া হয় আৰু বিয়াৰ পিছত কইনাই স্বামী - গৃহত গৃহবাস কৰে। কাৰ্বিসকলৰ সামাজিক কাম গণতান্ত্ৰিক পদ্ধতিৰে চলে। তাহানিতে চছেং পাহাৰত অৱস্থিত বংখাং বংবং (নিজ বংখাং) নামৰ ঠাইৰ পৰাই গণতান্ত্ৰিক পদ্ধতিৰে প্ৰতিটো গোত্ৰৰপৰা নিৰ্বাচিত প্ৰতিনিধিৰে

কাৰ্বি ৰজা লিংদকপই কাৰ্বি সমাজত পৰিচালিত কৰিছিল। এজন লিংদকপৰ তলত সৰ্বমুঠ বাৰটা লংৰি বা অঞ্চল আছে। একোজন হাবাইৰ তলত আৰু কিছুমান সহায়কাৰী ছাৰবাছা বা ছাৰথে (কাংবুৰা) থাকে। বাইজ আৰু ৰজাৰ মাজত জনসংযোগকৰ্তা হ'ল পীনপ'।

এইটো সৰ্বজনবিদিত যে কাৰ্বি সংস্কৃতি বৃহত্তৰ মংগোলীয় সংস্কৃতিৰে ক্ষুদ্ৰ সংৰক্ষণ স্বৰূপ। সমাজতাত্ত্বিক ডব্লিউ. চি. স্মিথে উল্লেখ কৰি যোৱা মংগোলীয় সংস্কৃতিৰ তেৰটা উমৈহতীয়া বৈশিষ্ট্যৰ লগত লীলা গগৈয়ে উল্লেখ কৰা আন বাৰটা উমৈহতীয়া বৈশিষ্ট্যৰ প্ৰায়বিলাকেই কাৰ্বি সংস্কৃতিতো বিদ্যমান। সেইসমূহৰ ভিতৰত - কুমখেতিৰ প্ৰচলন, দুচলীয়া চাংঘৰত বসবাস, ডেকাচাং, গেবাৰি খাটি হোৱা বিবাহ, গাত উষ্কি (দুক) অঁকা, বেং-শাল (থেৰাং), ঢাল, পাণ-তামোলৰ প্ৰচলন, মদ কুকুৰাৰ প্ৰাধান্য, বলিদান, কইনাৰ গা ধন, সগোত্ৰ বিবাহ নিষিদ্ধ ইত্যাদিয়ে প্ৰধান। ইয়াৰ উপৰিও অন্যান্য তিব্বতবৰ্মীয় জনগোষ্ঠীসমূহৰ সৈতে মিল থকা কাৰ্বি সংস্কৃতিৰ উমৈহতীয়া লক্ষণ কেতবোৰ হ'ল - কেঁচুৱাক বোকোচাত লোৱা প্ৰথা, সাউৰি খোৱা, ৰাজহুৱা শ্ৰমদান প্ৰথা, শুকান মাছ-মাংসৰ প্ৰাচুৰ্য, বাঁহ গাঁজ-খৰিচাৰ প্ৰস্তুতি, মুদ্ৰাৰ মালা পৰিধান, জোলোঙা আৰু কটাৰীৰ ব্যৱহাৰ, তিতালাওৰ খোলত মদ সঞ্চয়, হোৰাত বস্ত্ৰ আহৰণ, কাঠৰ পৰা হেতা, পীৰা, উৰল-উৰলমাৰি আদি দৈনন্দিন ব্যৱহাৰ্য সঁজুলি প্ৰস্তুত কৰা, চূঙাত পানী কঢ়িওৱা আৰু খবাহিৰে খাবলি নিলৰোৱা, বাঁহী-পেঁপা-শিঙা-গগনা আৰু ঢোল জাতীয় বাদ্যযন্ত্ৰৰ প্ৰচলন ইত্যাদি।

প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্যৰ বুকুত বাস কৰা কাৰ্বিসকলৰ সৌন্দৰ্য-চৰ্চাৰ দিশতো এক স্বকীয় পৰম্পৰা আৰু ঐতিহ্য আছে। অতীজত কাৰ্বিসকলে কাঁজিলাৰে দাঁত বোলাই, কাণত বাঁহৰ কুণ্ডল (ন'লাংপং) পিন্ধি, কপালত দীঘলকৈ উষ্কি (দুক) আঁকি বেশভূষা কৰিছিল। উৎসৱ-সমাৰোহত ডেকাসকলে মূৰত পাগুৰী (পহ') মাৰি তাতে 'ব'জাক আনি' গুঁজি লৈ, গাত বিভিন্ন ৰঙৰ ফটুৱৈ চোলা (চ'ই) পিন্ধি, কঁকালত কোঁপীন সদৃশ ৰিকঙৰ ওপৰত চাতৰ ৰামকক্ মেৰিয়াই দি ডিঙিত কপৰ 'লেক জিনজিৰি' আৰু হাতৰ আঙুলিত 'আবনান' পিন্ধি সুসজ্জিত হৈ লয়। নাৰীসকলেও বয়স আৰু মৰ্যাদা অনুসৰি বিভিন্ন সাজ-পাৰ আৰু আ-অলংকাৰেৰে নিজকে সুশোভিতা কৰিছিল। বয়োবৃদ্ধাসকলৰ বাবে গাত 'পেছাৰপী' চাদৰ, কাণত মাকৈ গঢ়ীয়া 'ন'ৰেংপী কেৰু, হাতত কাঁহীয়া 'ৰয় পেংজা' ঝাৰু আৰু 'চই-আৰি' নামৰ হাঁচতি অপৰিহাৰ্য আভূষণ। সম্ভ্ৰান্ত মহিলাই দুতৰপীয়া 'পেচেলিং' চাদৰেৰে গা আবৃত কৰি, কলডিলীয়া কেৰু 'ন'জাংচাই'ৰে কৰ্ণশোভিত কৰি, সেন্দুৰীয়া পখিলা 'লেক - প্লি'প্লি' খোপাত গুঁজি লৈ কপসজ্জা কৰে। গাভৰুসকলে পেজাংফং, পেদুৰফিছ' আদি চাদৰ, পীনি নামৰ মেখেলা, ৰামকক নামৰ কঁকালবন্ধনী, জিছ' নামৰ বন্ধ বন্ধনীৰ লগতে লেক-হিকি, লেক-ছ'বাই, লেক-পংতেং আদি বিভিন্ন মালা-মণি আৰু হাতত ৰয় (খাৰু) আৰু আঙুলিত আঙঠি (আবনান) পিন্ধি ভাল পায়।

কাৰ্বিসকলৰ জীৱনযাত্ৰা কৃষিক কেন্দ্ৰ কৰি গঢ় লোৱা। বিশেষকৈ কুমখেতিৰ ওপৰত তেওঁলোকে বেছি নিৰ্ভৰ কৰে। কৃষিজীৱি কাৰণে তেওঁলোকৰ উৎসৱ-পাৰ্বণবোৰ কৃষিৰ লগতেই বেছিকৈ জড়িত। তেওঁলোক উদ্‌যাপন কৰা পূজা-পাৰ্বণৰ ভিতৰত বছৰৰ প্ৰথম দিনতে পতা বাছিনজা, কৃষি-কাৰ্যৰ আৰম্ভণিতে পতা ৰংকৈৰ (প্ৰাচীন কালত এই পূজাতে নৰবলি দিয়া হৈছিল) আৰু বৰষুণৰ বাবে পতা চ'জুন পূজা অন্যতম। ইয়াৰোপৰি সৃষ্টিকৰ্তা 'মুকৰাং', পালনকৰ্তা 'হেমফু' ৰণদেৱতা 'পেং' আৰু ব্যাঘ্ৰদেৱতা 'উম্ভ্ৰা' আদি দেৱতালৈও পূজা এভাগ দিয়া হয়। পূজাত উপচাৰ হিচাপে চাউল, পিঠাওৰি, মদ আৰু গাহৰি-কুকুৰাৰ তেজ প্ৰযোজ্য। অতি আড়ম্বৰপূৰ্ণভাৱে নৃত্য-গীতসহ উদ্‌যাপিত অন্যতম উৎসৱ হ'ল 'চমাংকান' বা মৃতকৰ যৌধ শ্ৰাদ্ধ। ই তিনি প্ৰকাৰৰ – (১) সাধাৰণ পৰ্যায়ৰ 'কান্‌গ্ৰাফা', (২) মধ্যমীয়া 'লাংটুক' আৰু (৩) উচ্চপাৰ 'হানৈ'। চমাংকান উৎসৱ 'জাখিলি আখন' নামৰ কাঠৰ-কাৰুকাৰ্য খচিত যতন প্ৰতিষ্ঠিত কৰি এফালে বৃত্তিধাৰী ওচেনীৰে মৃতকৰ দোষ-গুণ বৰ্ণাই কৰল শোক গীত (কাৰ্চাহে) গাই মৃতকৰ উদ্দেশ্যে মদ-ভাত অৰ্পন কৰি; আৰু আনফালে ডেকা-গাভৰুৱাৰা অশ্লীলধৰ্মী 'কাপায়েৰ' গীত গাই বিভিন্ন নাচ নাচি এবাতিৰ পৰা তিনি বাতিলৈকে উদ্‌যাপিত হয়। কাৰ্বিসকলৰ আন এটা পৱিত্ৰ বছৰেকীয়া উৎসৱ হ'ল 'ব'লকেতৰ'। এই উৎসৱ ৰাজকীয়ভাৱে ৰাজন্যবৰ্গহি পাতে। প্ৰজা তথা দেশৰ মঙ্গলৰ বাবে কৰা এই পূজা-উৎসৱত সৰ্বসাধাৰণৰ অংশগ্ৰহণ সীমিত।

কৃষিজীৱি কাৰ্বিসকলৰ মাজত ধানৰ আগমণ আৰু ধান সৃষ্টি সম্পৰ্কে বৰ্ণনা থকা ন-খোৱা উৎসৱত গোৱা 'লক্ষ্মী কেপ্লাং' আৰু চপোৱা উৎসৱৰ সৈতে জড়িত নৃত্য-গীত 'হাচাকেকান' দুয়োটাই কৰ্মগণী উৎসৱ। আন এবিধ শ্ৰম বিষয়ক নৃত্য হ'ল ডেকা-গাভৰুৱাৰা পৰিবেশিত অটব্য পাহাৰৰ পৰা কাঁক বাঁহ কাটি আনি সমজুৰাভাৱে খৰিচা প্ৰস্তুত কৰা পৰ্বৰ সৈতে জড়িত 'হান উপকেকান' নামৰ পৰম্পৰাগত লোকনৃত্য।

কাৰ্বি সমাজৰ বিবাহৰ বাবে কন্যা খোজা-বঢ়া কৰা ৰীতি গীতৰ মাজেদিহে সম্পাদিত হয়। এই গীতকে 'আদাম-আছাৰ কাংথুৰ' বোলা হয়। ককায়েক-নবৌয়েকৰ ওচৰত পুত্ৰৰ বাবে ভাগিনী বোৱাৰী বিচাৰি ভনীয়েকে 'বংদাম-দাম' নামৰ তিতালাওৰ খোলত মদ এলাও আগবঢ়াই প্ৰথমে ইংগিত প্ৰদান (নেংপি নেংছ কাচিংকি), দ্বিতীয়তে উদ্দেশ্য ব্যাখ্যা (পিছকেহাং), তাৰ পিছত বন্দবস্ত (লাম কেপাথিক) আৰু সৰ্বশেষত বিয়াৰ দিন-বাৰ নিৰ্দ্ধাৰণ (আজ আৰণি কেফা) এই চাৰিটা স্তৰত বিবাহ কাৰ্য সমাপন কৰে। কাৰ্বি সমাজত বিয়াৰ পাছত পালিবলগীয়া বিশেষ ৰীতিটো হৈছে এগৰাকী বিবাহিতা স্ত্ৰীয়ে সদায় গিৰিয়েকগৰাকীৰ আগে আগে যাবলগীয়া হোৱাটো; যাক বোলা হয় 'কাচাৰি' প্ৰথা।

লোক পৰম্পৰা আৰু লোক বিশ্বাসত কাৰ্বিসকলৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য আছে। পৃথিৱীৰ শস্য বৃদ্ধি হ'বৰ বাবে কাথৰ বুঢ়াই হাবাই-পীনপ' সমন্বিতে ডাক দিয়া বঙা কুকুৰা দুটা আৰু বগা কুকুৰা এটাবে বছৰেকীয়া পূজা পাতি 'হান্দি' অৰ্থাৎ বতৰৰ দেৱীৰ

গীত গাই বৰ্ষাদেৱীক আহ্বান কৰে। হাঙ্গি আৰু লঙৰ অমৰ প্ৰেমৰ কাহিনী শুনাই গীত গালে সৰগবাসী হাঙ্গিয়ে হেনো চকুপানী টোকে আৰু সেই চকুপানীয়ে বৰযুগৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি ধৰাতললৈ নামি আহে। সেইদৰে ঋতু পৰিবৰ্তনৰ বাবে বৰ্ষাৰ বাতৰি আনোতা ভেকৰাজ, জিলী আৰু 'কুকুৰ' পক্ষীক স্তুতি কৰা হয়।

উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ সৰহসংখ্যক জনগোষ্ঠীৰ দৰে তন্ত্ৰ - মন্ত্ৰ আৰু ভেঙ্কীবাঞ্জিৰ প্ৰভাৱ কাৰ্ব্বি সমাজতে অত্যন্ত ব্যাপক। মন্ত্ৰ বলত মানুহে বাঘকে প্ৰমুখ্য কৰি বিভিন্ন জীৱ-জন্তুৰ দেহ ধাৰণ কৰা নতুবা নিৰুদ্ধিষ্ট হোৱা আৰু লোকৰ নানা ধৰণৰ অহিত সাধন কৰাটো কোনো কথাই নাছিল। কাৰ্ব্বি সমাজত কুকুৰা কাটি মঙল চোৱা প্ৰথাৰো প্ৰচলন আছে। ওজাই নিজৰ মন্ত্ৰপুত্ৰ তামৰ আঙঠি (আৰ্নন) আৰু হাতী দাঁত কিস্মা বাঘৰ দাঁত জুবুৰিওৱা পানী খুৱাই নতুবা মূৰত এমুঠি মাটি লোৱাই চন্দ্ৰ-সূৰ্যকে প্ৰমুখ্যে পাৰ্থিৱ পদাৰ্থক দোহাই দি শপত খুওৱা প্ৰথাৰ প্ৰচলন কাৰ্ব্বি সমাজত আছে।

কাৰ্ব্বি জনশ্ৰুতি মতে- তেওঁলোকেই তিতালাও, ধান, কোমোৰা আদি কৃষিজাত সামগ্ৰীৰ উদ্ভাৱক। তেওঁলোকৰ মাজত লোকবিশ্বাস আছে যে আদিম মানৱ শিশুৰ প্ৰসৱৰ সময়ত মাকৰ গৰ্ভৰ পৰা সৰিপৰা ফুলটোৱে চাল-কোমোৰা হয়। সেয়ে তেওঁলোকে চাল-কোমোৰা নাখায়।

কাৰ্ব্বিসকলে নিজস্ব সুকীয়া পদ্ধতিৰে বাৰ, মাহ আৰু সময়ৰ জোখ-মাখ লয়। কাৰ্ব্বিৰ সাতবাৰৰ নামসমূহ এনে ধৰণৰ - উৰ্মি (সোম), দুৰ্মি (মঙ্গল), থেলাং (বুধ), থেমান (বৃহস্পতি), ভমতি (শুক্ৰ), ভমতা (শনি) আৰু ভমকুক (দেও)। কাৰ্ব্বি মাহবোৰৰ নাম বেছিভাগে ধান-খেতিৰ লগত সম্পৰ্কিত। যেনে - অক / আৰো (শস্যৰ ওটি সিঁচা - ব'হাগ), বহিক / বচিক (শস্য) বৃদ্ধি পোৱা - জেঠ, জাখং (বীহগাজ ভঙা-আহাৰ), পাই পাই (বীহ গাজ পূৰঠ হোৱা - শাওন), চিতি (ধানে গৈৰ মেলা - ভাদ), ফ্ৰে (ধানে ওটি ধৰা - আহিন), ফাইকুনি (পথাৰত ধান জমা কৰা - কাতি), মাতিয়ুং / মাতিজং (মেজিৰ বন্দবস্ত কৰা - আঘোণ), আৰকয় (ধান মৰণা মৰা - পুহ), চংলতি (ভোজভাত খোৱা - মাঘ), থাং থাং (ফুমতলী নিৰ্বাচন কৰা - ফাগুন), জাংমি (বনত জুই লগোৱা - চ'ত)। সেইদৰে কুকুৰা চৰায়ে ডাক দিয়াৰ সময় নিৰীক্ষণ কৰি, বেলিৰ (উদয় - অস্ত) আৰু জোনৰ (ন- জোন, পূৰ্ণিমা, শুক্লপক্ষ, কৃষ্ণপক্ষ) গতি নিৰীক্ষণ কৰি নতুবা তামোল এখন খোৱাৰ পৰ নিৰীক্ষণ কৰি সময়ৰ জোখ লয়। কাৰ্ব্বিসকলে ইচি (১) হিনি (২), কেথন (৩), ফ্ৰি (৪), ফ' (৫), থ্ৰক (৬) এই ছটা মৌলিক সংখ্যাৰে আৰু থ্ৰকছি (৭), নেক্ৰেপ (৮), ছিক্ৰেপ (৯), কেপ (১০) - এই চাৰিটা যৌগিক সংখ্যাৰে বস্তু গণনা কৰে।

লিপিৰ নিদৰ্শন নাথাকিলেও মুখে মুখে প্ৰচলিত হৈ অহা লোকগীত, ফঁকৰা যোজনা, সাধুকথা আদি লোক সাহিত্যৰে কাৰ্ব্বি ভাষা তেনেই চহকী। কাৰ্ব্বি ভাষাটো মূলতে কুকি চীন ভাষাগোষ্ঠীৰ পৰাই জন্ম লাভ কৰা যদিও অসমীয়া প্ৰভৃতি অন্যান্য

প্ৰতিবেশী ভাষাসমূহৰ পৰা স্বপ্নসূত্ৰে লাভ কৰা শব্দ সম্ভাৰ আৰু অন্যান্য ভাষাগত উপাদানেৰে ই সমৃদ্ধ। বামাণ্য মধুৰ প্ৰকাশ ছাৰিন আলুনসকলৰ কাহিনী গীত - হাঙ্গি মু আলুন (হাঙ্গি মু-লঙৰ প্ৰণয় গীত), ককাছেন আলুন (কাছেন ককাৰ গীত), কাচিং আলুন (কাছিঙৰ গীত), লাৰতা আলুন (লাৰতাৰ গীত), হানবী আলুন (হানবীৰ গীত), যৌনগন্ধী গীত - কাপায়েৰ, মহাপ্ৰস্থানৰ গীত - কাছাৰহে আলুন, শাও-শপনিৰ গীত - হৰণ জাটাং, সৃষ্টিতত্ত্ব বিষয়ক গীত মুছেৰা কেহিৰ, বিয়াগীত-থেলু আলুন, জোৰা নাম-চ'কৰে আলুন, নিচুকনি গীত - অছ' কেবেই / আহ'পাদক আলুন, প্ৰণয়ী গীত - বংঐ আলুন, চাক'ছন পোক মতা গীত - ছিংকাই আলুন, কৰ্মগীত / যঁতৰৰ গীত- মিচুং ক্ৰেত আলুন, সন্তানৰ অশৌচ খেদা বিধি সম্পৰ্কীয় - ক্ৰংক' আথেকাৰ বিতি, বৈবাহিক নিয়মৰ পৰম্পৰা বৰ্ণিত - আদাম আছাৰ কাংধুৰ ইত্যাদি লোক গীত (পৰম আলুন); ছেআমান, ছেআতাম, আৰ্গাম কিপু প্ৰভৃতি স্তোত্ৰ - মন্ত্ৰ - গীত; বয়োবৃদ্ধ লোকৰ মাজত প্ৰচলিত বিভিন্ন ফঁকৰা-যোজনা (চাৰ লামথে) ; হাবাতা কুংনৰ (শৰৎকোঁৱৰ) চংহ বেচ' (ভেকুলী বজা), ববামপী (ময়ৰী), হাৰপ'কাং (হাৰ পেটেলা), জাংবেচ (মাউৰা), বকলাপ' (অঁকৰা) ইত্যাদি সাধুকথা (আতম)-ৰে কাৰ্বি লোক-সাহিত্য সুন্দৰ খাই আছে।

মন কৰিবলগীয়া যে কাৰ্বি ভাষাৰ দুটা স্তৰ পোৱা যায় - এটা কথোপকথনৰ ভাষা আৰু আনটো গীত - মাতৰ ভাষা। কথোপকথনৰ ভাষাত অসমীয়া প্ৰভৃতি আৰ্যমূলীয় ভাষাৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট, আনহাতে গীত - মাতৰ ভাষাত খাচী প্ৰভৃতি অষ্ট্ৰিক ভাষাৰ প্ৰভাৱ স্পষ্ট। কাৰ্বি সংস্কৃতিৰ সকলোতে প্ৰযোজ্য এনে উঁমৈহতীয়া ৰীতিয়ে সমন্বয়ৰ এক প্ৰবাহৰ কথাকে নুসূচায় নে বাৰু?

সেইদৰে ভৈয়ামৰ কাৰ্বিসকলৰ বিশেষকৈ ডিমৰীয়া অঞ্চলৰ কাৰ্বিসকলৰ মাজত প্ৰচলিত মাঘবিহুৰ পৰম্পৰাকে প্ৰমুখ্যে কৰি বাঘ চিকাৰ (টিকে কিকান), আৰকুৰা (বেতকিনং), গৰখীয়া সবাহ আৰু এইবিলাক উৎসৱৰ লগত জড়িত দোমাহী আলুন (বিহুগীত), পথাৰ কিতাক আলুন (আঘোণৰ কৃষি উৎসৱৰ গীত), টিকে কিকান আলুন (বাঘ চিকাৰৰ গীত), আৰকুৰা গীত, বনগীত বা বনঘোষা (লুন ফাৰাৰ), বাৰে বৰনীয়া গীত (লালিলাং) আৰু নানা ধৰণৰ সাধুকথা আখ্যান - লোকাচাৰেৰে এওঁলোকৰ সংস্কৃতি বৰ্ণিত আৰু বৈচিত্ৰ্যময়। ভৈয়ামৰ কাৰ্বিসকলৰ মুখে মুখে বাগৰি অহা লালিলাং গীতৰ ভাব-ভাষা আৰু প্ৰতীক বা প্ৰকৃতি চিত্ৰণত বিহুগীত - বনঘোষাৰ দুৰণিবটীয়া সাদৃশ্য সততে বিৰাজমান। এওঁলোকৰ এই বাৰে -বহনীয়া সংস্কৃতিয়ে প্ৰকাৰান্তৰে অসমীয়া সংস্কৃতিৰে সোণত সুৱগা চৰাইছে। সেয়েহে সমন্বয় প্ৰবাহৰ আজীৱন অৰেষক পদ্মশ্ৰী ৰংবং তেৰাঙৰ সুৰতে সুৰ মিলাই আমিও ক'ব পাৰোঁ যে- "কাৰ্বি কৃষ্টিৰ ইতিহাস এখন সমন্বয়ৰ ইতিহাস। স্মৃতিৰ মাজেৰে গঢ়ি উঠা কাৰ্বি সমাজ গাঁথনিত অষ্ট্ৰিক জনগোষ্ঠীৰ প্ৰভাৱে অতি গভীৰ। খাছী ছিনটেং দৰ্শনৰ উপৰিও ভাৰতীয় হিন্দু দৰ্শনৰ প্ৰভাৱ কাৰ্বিসকলৰ কৃষ্টিৰ গছ-জোপাক পল্লৱিত কৰি তুলিছে। স্মৃতিৰ মাজেৰেই তেওঁলোকৰ জীৱনৰ অভিজ্ঞতাসমূহক গীত-মাতৰ সহায়ত জীয়াই ৰাখিছে।

জনগোষ্ঠীৰ সংমিশ্ৰণে একোটা জাতিৰ ভাষা কৃষ্টিক বিচিত্ৰতা দান কৰে আৰু বিকাশতো সহায় কৰে। কলং আৰু কপিলীৰ পাৰতেই অসমীয়া সমাজ জীৱনৰ লগত পৰিচয় ঘটি, আজিৰ কাব্যি ভাষা-কৃষ্টিয়ে বিকাশৰ সুযোগ পাইছে। 'ছাবিন আলুন' অসমীয়া সাংস্কৃতিক জীৱনৰে সৈতে ঘটা দীৰ্ঘদিনীয়া সমন্বয়ৰ এক স্বৰ্ণ সৌধ। সমন্বয়ৰ এই প্ৰবাহটোৱেই কাব্যি কৃষ্টি-সংস্কৃতিৰ অবিনাশী আত্মা।”

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) কাব্যি সমাজব্যৱস্থাৰ লগত গণতান্ত্ৰিক প্ৰক্ৰিয়া কেনেদৰে জড়িত হৈ আছে?
(৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

২) পাহাৰৰ কাব্যি আৰু ভৈয়ামৰ কাব্যিৰ মাজত সাংস্কৃতিক দিশত পাৰ্থক্য
আছেনে? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

৩.৪.২ বৰো জনজাতি

আপোনালোকৰ নিশ্চয় এইটো অবিদিত নহয় যে, অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল নৃত্যৰ ভূ-স্বৰ্গ। ই শতাব্দিক জাতি-জনজাতিৰ বাসভূমিয়ে নহয় মিলনভূমিও। এই বিচিত্ৰ জনগোষ্ঠীৰ ভিতৰত বৰোসকল অন্যতম। অসমৰ ভৈয়াম অঞ্চলত বসবাস কৰা

জনজাতীয়সকলৰ ভিতৰত বৰোসকল ঘাইকৈ কোকৰাঝাৰ জিলা অঞ্চলতে খুপ খাই আছে যদিও অসমৰ সকলোকেইখন ভৈয়ামৰ জিলা আৰু পাৰ্বত্য জিলা দুখনৰ উপৰিও পশ্চিমবঙ্গ, উত্তৰবঙ্গ, মেঘালয়, নগালেণ্ড, অৰুণাচল আনকি ভূটান-নেপালতো বৰো জনসংখ্যা পোৱা যায়।

বৰোসকল মংগোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ তিব্বত-বৰ্মীয় ভাষা-ভাষী লোক। বৰোসকল ঘাইকৈ শৈৱ পন্থাৰ লগত জড়িত বাথৌ-পন্থীয় লোক। অৱশ্যে তেওঁলোকৰ মাজত কিছুসংখ্যক সনাতন, বৈষ্ণৱ আদি হিন্দুধৰ্মৰ ধাৰাৰ আৰু খৃষ্টধৰ্মীয় লোকো নথকা নহয়। (ব : স : সং :, পৃ: ১৭) বৰোসকলৰ এচামে পুৰণি সমাজ, ৰীতি-নীতি, সাজ-পাৰ, ভাষা-কৃষ্টি খামোচ মাৰি ধৰি ৰাখিবলৈ সমৰ্থ হৈছে আৰু আন এচামে ভিন্ ভিন্ পন্থাৰ প্ৰতি অনুৰক্ত হৈ নিজৰ সাতমপুৰুষীয়া আচাৰ-নীতি বিসৰ্জন দিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। পুৰণি আচাৰ-নীতি বিসৰ্জন দি সম্পূৰ্ণ আৰ্যীভূত হোৱা খেলৰ ভিতৰত সোণোৱাল কছাৰী, ঠেঙাল কছাৰী, শৰণীয়া, মদাহী, মেছ আদি অন্যতম। বুৰঞ্জী বৰ্ণিত প্ৰাচীন বৰাহী কছাৰী, তিব্বতাল কছাৰী (তিব্ব পৰ্বতৰ লোৱ খনিত কাম কৰা কছাৰী সম্প্ৰদায়ৰ কমাৰসকল), হোজাই কছাৰী— এইবিলাক বৰো মূলীয় লোকৰ অৱস্থিতি বৰ্তমান পোৱা নাযায়। আনহাতে নিজৰ ভাষা-সংস্কৃতি সংৰক্ষণ কৰা দলৰ ভিতৰত হাজোৱাৰী (পাহাৰৰ), হায়েনাৰী (ভৈয়ামৰ), ছীনাবমাৰী / ছীন্দামাৰী (পশ্চিমৰ), ছানমাৰী ছীনজামাৰী (পূবৰ), দৈখলংখোলাৰি (ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰৰ) আদিয়ে প্ৰধান। এইবিলাক বৰো-কছাৰী সম্প্ৰদায়ে নিজৰ ভিতৰতে দি লোৱা নাম। তেওঁলোকৰ সমাজ-ব্যৱস্থা পিতৃতান্ত্ৰিক যদিও মাতৃতান্ত্ৰিক (মাহাৰী) সমাজ-ব্যৱস্থাও কিছুমান সামাজিক অনুষ্ঠানত পৰিলক্ষিত হয়। বিবাহ-অনুষ্ঠানত কইনাৰ উদ্দেশ্যে ৰাইজৰ বাবে 'মালছা' আৰু মোমায়েকৰ বাবে 'মামায় মাৰা' নামৰ গা-ধন দিবলগীয়া হোৱা, 'ছামদাং জাগাৰনায়' প্ৰথমতে ঘৰজোঁৱাই ৰখা আৰু ঢোক ৰখা প্ৰথা - মাতৃতান্ত্ৰিক ৰীতিৰ কেইটামান উদাহৰণ। (ব : স : সং :, পৃ.-২১-২২) বিয়াৰ পাছত কইনা দৰাৰ ঘৰত গৃহবাস কৰে আৰু সতি-সন্ততিয়ে দেউতাকৰ উপাধি গ্ৰহণ কৰে। অৱশ্যে অন্য জনজাতীয় সমাজত প্ৰচলিত নথকা সগোত্ৰীয় বিবাহ বৰোৰ মাজত প্ৰচলন আছে।

আমি জানো যে মানুহ সামাজিক প্ৰাণী আৰু ইহঁতে সমাজ পাতি বাস কৰে। বৰোসকলো ইয়াৰ উৰ্দ্ধত নহয়। তেওঁলোকে পৰম্পৰাগতভাৱে পাঁচোটা সমাজ বান্ধোনেৰে (বৰো ভাষাত ই 'আচাৰবা' নামে পৰিচিত) সমাজ পৰিচালনা কৰে। যেনে -অগৰবাদ, ফংছুলথবাদ, দাওখিবাদ, খাওয়ালিবাদ আৰু বৌলৌবীদবাদ। গাওঁ খনৰ মন্ত্ৰপাঠ (স্বীগিয়াৰী), প্ৰায়শ্চিত্ত বিধান (নাৰ্জিয়াৰী), খেতি-বাতি (বসুমতাৰী), মাছমবা (দৈমাৰী), চিকাৰ কৰা (মুছাহাৰী) আদি ভিন্ ভিন্ কাৰ্যৰ বাবে ভিন্ ভিন্ ফৈদৰ লোকৰ হাতত দায়িত্ব ন্যস্ত থাকে যদিও গোত্ৰ ভিত্তিক এই শ্ৰম বিভাজনৰ সিমান ধৰা-বন্ধা নিয়ম নাই।

বৰোসকলে প্ৰধানতে ভৈয়ামত বাস কৰে বাবে মংগোলীয় সংস্কৃতিৰ অন্যতম

উপাদান স্বৰূপ চাংঘৰ, কুমখেতি আদিৰ প্ৰচলন নাই। তেওঁলোকৰ ঘৰ-বাৰী মুকলিমূৰীয়াকৈ সোঁমাজত এখন চোতাল ৰাখি চাৰিওফালে সজোৱা। চোতালখনৰ উত্তৰ-পূব চুকত সিজু গছ এজুপি ৰুই তাত পাঁচোটা বাঁহৰ টাটী-চকোৱাৰে ঘেৰি 'বাথোঁশালী' প্ৰতিষ্ঠা কৰা থাকে। অৱশ্যে আদৰ্শ বৰো বৰঘৰৰ (নোমানো) কুঠৰি তিনিটা - ইছিং, ওখং আৰু খফা। বৰঘৰৰ উপৰিও আলহী অতিথি থকা-মেলাৰ সুবিধাৰ্থে বা অবিবাহিত ডেকা ল'ৰাৰ বাবে 'চৌৰানো' একোটাও থাকে। পূবে পুখুৰী, পশ্চিমে ঔৱাৰাৰী (বাঁহ), উত্তৰে গয়বাৰী (গুৱা) আৰু দক্ষিণে ধুৱা (মুকলি) ৰাখি বাৰীত ঢাপ তুলি (চেখৰ দুমনায়) উত্তৰলৈ নঙলামুখ ৰাখি বাৰী পাতে আৰু নিচেই কাষতে হাঁহ কুকুৰাৰ গঁৰাল, উঁৰাল, গোহালিঘৰ আৰু কিছু আঁতৰত গাহৰিৰ গঁৰাল, কুঁৱা আদি থাকে। তাঁতশাল, খৰিঘৰ আদি থাকিলেও টেকীশাল নাই বুলিবই পাৰি। ঘৰবোৰ বাঁহ-খেৰেৰে সজোৱা আৰু গোবৰেৰে লিপা-মচা কৰা। বাঁহৰ ব্যৱহাৰ বৰোসকলৰ এক অন্যতম বৈশিষ্ট্য। তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজনীয় বহু সামগ্ৰী বাঁহেৰে নিৰ্মিত। খেতি-পথাৰৰ কাষতে বৰো সকলে সৰু সৰু চুবুৰী পাতি বাস কৰে আৰু খেতি-খোলাত পুৰুষৰ লগতে তিৰোতাই সমানে সমানে ভাগ লয়। বৰো তিৰোতাসকল প্ৰত্যেকে একোগৰাকী পাকৈত দাবনী, ৰোবনী, মাছুৱৈ আৰু ৰাফনী। এড়ি পালন আৰু এড়ি সূতা কটাত বৰো তিৰোতা অতিশয় সুদক্ষ। কাপোৰ বৰ নজনা 'আলুবি' ছোৱালীৰ বিয়াৰ বজাৰত মূল্যহীন। বৰো মহিলাসকল ভাল শিপিনী আৰু নাচনীও। উছৰ-পাৰ্বনত পুৰুষৰ লগতে বৰো ছিখ্লা (গাভৰু), আয়থা (আয়তী), বৈবাথী (নামতী) আৰু বয়বুছা লোকৰ বিশেষ ভূমিকা আছে। খেৰাই পূজাৰ দৈদিনী (দেওধনী) আৰু বাগুৰুখা আদি নৃত্যগীত নাৰীকেন্দ্ৰিক। বৰো তিৰোতাই বুকুত দখনা (মেথনী) মাৰি, গাত ফাছুৱা লৈ, ঘিলা খোপা বান্ধি, খোপাত একোটা কাকৈ গুজি লৈ ধুনপেছ মাৰি ভাল পায়। কাণত খেৰা (বেন্ধ), তালিং লৰা (দুল); নাকত বালি (নাকফুল); ডিঙিত লী (চন্দ্ৰহাৰ) হাতত আছন মুঠা (বালা); আঙুলিত আখথাম (আঙঠি) আৰু গাত দখনা থাউছি (তেল-গামোছা)ৰে সালংকৃত হৈ কইনাজনী হৈ বহিলে বৰো নাৰীৰ অপূৰ্ব ৰূপ ফুটি উঠে। তেওঁলোকৰ মাজত প্ৰিয়জনৰ সৈতে ঘৰ-সংসাৰ কৰিব নোৱাৰাৰ দুখত দিয়া 'হাংমা-হাংছানি ফালি' নামৰ ৰুমালৰ ব্যৱহাৰ অতিশয় চিন্তা উৎকৰ্ষক। অনহাতে বৰো পুৰুষৰ সাজ-পাৰ অতি সাধাৰণ বিধৰ। ককালত আঁঠুমূৰীয়া বা আঁঠুচেৰা ফখৰা-চিতৰা গাম্ছা (চুবীয়া), গাত গছুলা (চোলা) আৰু ডিঙিত ফুলাম (আবনাই) - এই তিনিবিধ বৰো পুৰুষৰ উমৈহতীয়া সাজপাৰ।

বৰোসকলৰ জন্ম, বিবাহ আৰু মৃত্যুৰ লগত জড়িত বিভিন্ন আচাৰ-অনুষ্ঠান আছে। তাৰ ভিতৰত সন্তানৰ নাড়ী এঁৱা সূতাৰে বান্ধি বাঁহৰ চেঁচুৰে কটা, নাড়ী কটাৰ পিছত শান্তি পানী চাঁটয়াই প্ৰায়শ্চিত্ত কৰা (জাতত তোলা), এবছৰৰ ভিতৰত ধাইক মান ধৰা, পাঁচ বছৰত মোমায়েকৰ দ্বাৰা চূড়াকৰণ কৰা পৰ্ব আছে। অল্পপ্ৰাসন্ন জাতীয়

সম্ভৱনৰ মুখত ভাত দিয়া অনুষ্ঠানৰ অতীজত প্ৰচলন নাছিল। আদিমধৰ্মী বৰোসকলে 'হাথাছুনি' প্ৰথাৰে আৰু ব্ৰহ্মধৰ্মীয় বৰোসকলে হিন্দুৰ বৈদিক প্ৰথাৰে (বৰো ভাষাৰ মন্ত্ৰৰে) বিয়া-বাৰু কৰে। বৰো সমাজত প্ৰচলিত বিয়া ছয় প্ৰকাৰৰ - (ক) হাবা গীলাও (চাই-মেলি কৰা), (খ) খাৰছননায় (ঘৰ সোমোৰা), (গ) গীৰজিয়া লাখিনায় (ঘৰজৌবাই বখা), (ঘ) দংখা হাবনায় (ঢোকা বখা), (ঙ) বীনীনে হাবা খালামনায় (জোৰ পূৰ্বক হৰণ) আৰু (চ) দীনখাৰ লাংনায় (পলুৱাই নিয়া)। বৰোৰ হাথাছুনি প্ৰথাটো বাইজে স্বামী - স্ত্ৰী হিচাপে স্বীকৃতি দিয়া পৰ্ববিশেষহে। সকলো প্ৰকাৰৰ বিয়াতে ভোজন পৰ্বৰ সময়ত এই নিয়ম পালন কৰিবলগীয়া হয়। শুচি-শুদ্ধাচাৰে ব্যৱস্থা এগৰাকী তিবোতাৰ (আয়থা) তত্ত্বাৱধানত ন-কইনাই নিজ হাতে বান্ধি-বাঢ়ি বাথৌ - শালী বা বৰঘৰৰ ইছিত্ত ইষ্টদেৱতাৰ উদ্দেশ্যে আগ কৰি, দৰা সমন্বিতে সমজুৱা বাইজৰ ভোজনৰ পাত্ৰত প্ৰথমবাৰৰ বাবে অলপ অলপ পৰিমাণৰ হ'লেও এটা কাঠৰ পাত্ৰৰ পৰা (হাথা) ভাত বিতৰণ কৰা অনুষ্ঠানৰ নামেই হাথাছুনি। বৰোৰ বিয়াৰ বাবে দুগৰাকী বৈবাহী (ব্ৰতী) আৰু দুগৰাকী আয়থা (আয়তী) আৰু এজন বা দুজন বাৰলাক্ষা (ভাৰী) অতি আৱশ্যক। বিয়াৰ জোৰোণ দিয়া, অভ্যাগতক মান ধৰা, নানা ধৰণৰ মাংগলিক কাৰ্যত সহায় কৰা আৰু নৃত্য গীতৰ মাজেদি গোটেই অনুষ্ঠানটোকে সতেজ কৰি বখাত এওঁলোকৰ বিশেষ ভূমিকা আছে। বাৰলাক্ষাই বোকোচাত মাটিৰ চপৰা বান্ধি নাচি নাচি দৰাক আগবঢ়াই নিয়া দৃশ্য অতি অপূৰ্ব আৰু তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। বৰোসকলৰ মাজত মৃত্যুৰ লগত জড়িত বিভিন্ন লোকাচাৰ আৰু লোকবিশ্বাস আছে। মৃতকক গা ধুৱাই, মিঠাতেল সানি মূৰ ফণিয়াই, ভোজনাহাৰ কৰাই (ভাওজুৰি), পাৰি নথকা বগা কাপোৰেৰে ঢাকি বাঁহৰ চাঙত কঢ়িয়াই আগে আগে গোবৰ - পানী চাঁটিয়াই আৰু এঁৰা সূতা টানি নি গাঁথোবাৰীত (মৰিশালী) সৎকাৰ কৰে। মৰাশ সৎকাৰ কৰাৰ পিছত শৱযাত্ৰীক গোবৰ-পানীৰে শুচি কৰে আৰু শোকোতা চোবাই মৃতকৰ সৈতে সকলো পাৰ্থিৱ সম্বন্ধ ছেদ কৰাৰ বিধান আছে। মৃত্যুৰ দহ দিনৰ দিনা 'দাহা গাবনায়' (দহা পেলোৱা) পৰ্ব আৰু বাৰ দিনত শ্ৰাদ্ধ পাতে। মূল গৃহস্থৰ মৃত্যুৰ ক্ষেত্ৰত শ্ৰাদ্ধত ষাঁড় গৰু এৰি দিয়া হয়। সেইদৰে অবিবাহিত পুৰুষৰ মৃত্যু হ'লে খশানত মূৰৰ ফালে কলগছ এজুপি আৰু অন্যান্যৰ ক্ষেত্ৰত হ'লে ঠানি এডাল কই দিয়া হয়। এনে কৰিলে পৰজন্মত যথাক্ৰমে বিবাহ আৰু চুলি ঘন হয় বুলি লোকবিশ্বাস আছে। মৃতকৰ পৰজন্মত যাতে ওঁঠ ৰঙা হয় তাৰ বাবে শৱযাত্ৰীসকলে আঁহতৰ পাতেৰে পানী খুৱাই দি একোচা ৰঙা সূতা ওঁঠত পাৰি দিয়ে। পৰজন্মত কঁকাল চিয়া হ'বৰ বাবে মৃতকক চাঙীত বান্ধোতে কঁকাল অংশত বেঁতেৰে দুব টানকৈ আঁটি আঁটি বান্ধি দিয়া হয়।

অসমৰ সমাজ ব্যৱস্থাত তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰৰ প্ৰভাৱ নুই কৰিব নোৱাৰি। বৰোসকলৰ মাজতো তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ, ভেঙ্কি বাজি, ডাকিনী-যোগিনী (ডায়না), বীৰা-ভূত-প্ৰেতৰ বিশ্বাস অতি প্ৰবল। আনকি মন্ত্ৰৰ দ্বাৰা ভালুকৰ সৈতে সখি পতা, বীৰা পোহা আৰু মেলি দিয়া, বেঁত জৰা, বাতি চলোৱা আদি কাৰ্যও কৰিব পাৰে বুলি বিশ্বাস আছে। বৰোসকলৰ

মাজত প্ৰচলিত ছুথি দাননায় (নজৰ কটা), খুগা দাননায় (মুখ ভঙা), সমায় (শপত খোৱা), শপত মোচন, বধ-শপত দিয়া, বৰ লোৱা প্ৰথাত কিছু স্বকীয়তা থাকিলেও অন্যান্য সমাজৰ সৈতে প্ৰায় একেই।

ববোসকল প্ৰধানতঃ কৃষিজীৱি। শালি, আহ আৰু বাও এই তিনিবিধ-ধানখেতিৰ লগতে মাহ-সৰিয়হ, তিল, আদা, কচু, লাই-লফা আদি শাক-পাচলিৰ খেতিও কৰে। ববো সকলকে দোং-খান্দি পথাৰত আলি বান্ধি কৰা শালি খেতিৰ প্ৰৱৰ্তক বুলি কোৱা হয়। কৃষিৰ লগত জড়িত নানান ধৰণৰ লোকাচাৰ যেনে- ন গছ দিয়া, মায়নাও লায়নায় (লখিমীৰ আগ অনা) ন- ভাত খোৱা, কাতি গাছ ছাওনায় (কঙালী বিহুত ও খোলেৰে পথাৰত বস্তি ছলোৱা), শইচ চপোৱা আৰু মাঘবিহুত বেলাগুৰ (মেজিৰ ভোজ) খোৱা, ব'হাগ বিহুত গৰুক গা ধুওৱা আদিৰ উদ্ভাৱক এওঁলোকেই বুলি পণ্ডিতসকলৰ ধাৰণা। ববোসকল বন্ধন কলাত অতি নিপুন। তেওঁলোক ভোজনবিলাসী আৰু আমিষহাৰী। অতি কম খৰচত বাৰীত হোৱা শাক-পাচলিৰ উপৰি ঠাইতে পোৱা বনবীয়া শাক-পাতেৰে অতি উপাদেয় ব্যঞ্জন প্ৰস্তুত কৰি জুতি-বুধিৰে তেওঁলোকে খায়। পচলা, ঢেঁকীয়া, কচু খোৱা, পালেং, লফা, বাঁহগাজ-খৰিচা আদি ব্যঞ্জন মংগোলীয় সংস্কৃতিৰ দান। শুকান মাছ (নাফাম), শুকান মাংস, শোকোতা আদি তেওঁলোকৰ উদ্ভাৱন। জুমায়, জৌ, ফিথিখা আদি বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ লাওপানী, কোমল চাউল, ভাপ পিঠা, চুঙা পিঠা, টোপোলা পিঠা, খাবলি-কাঁহুদি আদি লোক কচিকৰ খাদ্য প্ৰস্তুত কৰাত তেওঁলোক সিদ্ধহস্ত।

ববোসকল পট্টকত চিকাৰী আৰু ভাল মাছমৰীয়া। জন্তুৰ লাদ আৰু খোজ নিৰীক্ষণ কৰি চোঙত ঘেৰি জালেৰে চিকাৰ কৰা প্ৰথা ববোৰ এদনীয়া। চিকাৰৰ বাবে বনদেৱতা-দেৱীক পূজা এভাগি দি বিশেষ শুচি-শুদ্ধাচাৰে জাল কঢ়িয়াই নিয়ে। এই ক্ষেত্ৰত বিশেষ সাৱধানতা অৱলম্বন কৰি জাল পাতি পিছফালৰপৰা বেঢ়ি-কুঢ়ি খেদি নি গাহৰি, হৰিণ আদিৰ উপৰি বাঘ চিকাৰ কৰে। বাঘ চিকাৰৰ বেলিকা মুছাহাৰী গোত্ৰৰ লোকে বিশেষ ভূমিকা পালন কৰে। ফাল পাতি বনকুকুৰা, শহা, হেপা জাতীয় জীৱ-জন্তু ধৰে। ঘোঁৰা দি গাঁতৰ কেটেলা পহ ধৰা, কুকুৰ মেলি ওঁই চিকাৰ কৰা, গছত বগাই কেৰ্কেটুৱা ধৰা আদি কাৰ্যত আদিম খাদ্য সংগ্ৰহ ৰীতিৰ লগতে তেওঁলোকৰ ক্ৰীড়া প্ৰেমী মনৰো উমান পোৱা যায়। ববোসকলে চেপা-ডিঙৰা-খোকা আদি পাতি, শূলেৰে কুচিয়া হানি, হাঁকুটিৰে কেঁকোৰা ঘুকটিয়াই, জাকৈ বাই, পলৰে চৰিয়াই, জাল মাৰি সাধাৰণতে মাছ-কাছ ধৰে। ববোসকলৰ 'চাক জে' নামৰ সাত/আঠ হাত দীঘল বাঁহৰ নালযুক্ত জালেৰে দ পানীত মাছ ধৰা কাৰ্যত বুদ্ধিৰ লগতে বলৰো পৰিচয় পোৱা যায়। ববোসকলৰ 'দাহাব' প্ৰথাৰে সমজুৱাকৈ মাছ মাৰি সমানে ভগাই লোৱা ব্যৱহাৰ

সমবায় আদৰ্শ জড়িত হৈ আছে। ববোসকলে সকলো বিধৰ মাছ-পুঠিৰ উপৰিও পানী ভালুক, লিংকৰি, শামুক, কেঁকোৰা আদি খায়। আমৰলি পৰুৱাৰ টোপ, উঁইচিবিঙা, পাখি গজা উঁই, ওঁই বা কাছৰ কনী ববোসকলৰ বৰ প্ৰিয়।

ববোসকলে বছৰেকত সমজুৱাকৈ অতিকমেও এবাৰ গাৰ্জা, এবাৰ খেৰাই (বাথৌ) আৰু সময়-সুবিধা অনুযায়ী ব্যক্তিগতভাবে মায়নাওৱী (লক্ষ্মী), বুন্নীৱী (কামাখ্যা), মাৰাই (মনসা) আৰু আনুষঙ্গিক দেৱতা হিচাপে লাওখাৰ গছাই (শ্ৰীকৃষ্ণ), নবাব বাদচা বা পীৰ চাহাবৰ (মুছলমানৰ দেৱতা) উদ্দেশ্যে বিশেষ ৰীতি-নীতিৰে আৰু বলি-বাহনেৰে পূজা দিয়ে। খেৰাই উৎসৱ অতি জাক-জমকতাবে উদ্‌যাপন কৰে। 'আমথিছুৱা' (অধুবাচী), 'কাতিগাছ' (কাতি বিহ), 'দোমাছি' (ভোগালী বিহ), 'ফুছুলি হাবা' (পুতলী বিয়া), 'বৈছাগু' (ব'হাগ বিহ) আদিৰো বৰো সমাজত প্ৰচলন আছে। খাম-ছিফুং, জখা-ছেৰজা এই চাৰিবিধ লোকবাদ্য উছৰত অপৰিহাৰ্য। পহিলা বহাগত মানুহ বিশ্বৰ দিনাখন নিচেই পুৱাতে বজোৱা ছিফুং বাঁহীৰ ছত্ৰাওলি বাগে বিষাক্ত সাপৰো কনী ঘোলা কৰিব পাৰে বুলি বিশ্বাস আছে। বাগুৰুমা, বৈশাণু বসন্তকালীন মন উৰুঙা কৰা নৃত্য-গীতৰ লগতে জাৰাফাগা, থেপ্তামালি, ছাবানি ছুলাছিপ, খফ্ৰি মীছনায় (জাপি নৃত্য), বানচণ্ডী আদি ধৰ্মীয় প্ৰকাৰৰ নৃত্য-গীত আৰু দাওহা (যুদ্ধ), না ছমনায় (মাছমৰা) আদি বিভিন্ন শ্ৰমবিষয়ক নৃত্য-গীত বৰো সমাজত বিদ্যমান। নানা প্ৰকাৰৰ লোকগীত, হাবা মেথায় (বিয়াগীত), 'গথ'বুৰ্ণনায় (নিচুকপি গীত), দেহবিচাৰৰ গীত আদিৰে বৰো লোকসাহিত্য অতি চহকী। ৰাওনা-ৰাওনী, চন্দ্ৰমালি-বৌথিয়া, থেখুন, আছাগি-বৈছাগি, জাৰা ফাগা আদি সাধুকথা; বাছিবাম জাহীলাও, জাওলিয়াছীন নেওৱান আদি কাহিনীগীত আৰু বিভিন্ন মন্ত্ৰ-স্তোত্ৰ, ফকৰা-যোজনা, প্ৰবচন ইত্যাদিৰে এওঁলোকৰ লোক-সাহিত্য উভৈনদী। অসমীয়াৰ দৰে বৰো ভাষাও সংবিধানৰ অষ্টম অনুসূচীত অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে। সেইদৰে ভাৰতৰ কেইবাখনো বিশ্ববিদ্যালয়ত বৰ্তমানে বৰো ভাষা-সাহিত্যৰ গৱেষণা আৰু পঠন-পাঠন হৈ আছে। এই ভাষাৰ সাহিত্যই সাহিত্য অকাদেমিৰ বঁটা লাভ কৰি আন এক গৌৰৱোজ্বল পৰিচয় দাঙি ধৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। তাৰ উপৰি বৰ্তমান বৰোভাষাত তথ্যচিত্ৰ, কথা ছবি আদি সৃষ্টিৰ দ্বাৰা ই স্বমহিমামণ্ডিত হৈ উঠিছে। এই জয় যাত্ৰাৰে বৰো ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিয়ে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল তথা ভাৰততে নহয় বিশ্বৰ দুৱাৰদলিতো আগশাৰীৰ স্থান পোৱাৰ যোগ্যতা ক্ৰমে ক্ৰমে লাভ কৰিছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

বৰো জনগোষ্ঠীয় সংস্কৃতিৰ কোনবোৰ উপাদান বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ প্ৰধান অংগ হৈ পৰিছে ? (৪০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

৩.৪.৩ ৰাভা জনজাতি

আপোনালোকে নিশ্চয় জানে যে অসমলৈ বিভিন্ন সময়ত বিশ্বৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰপৰা ভিন্ ভিন্ লোকৰ প্ৰব্ৰজন ঘটিছিল। ভাৰতৰ উত্তৰ-পূব কোণেৰে প্ৰব্ৰজন ঘটা মংগোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ ভিতৰত ৰাভাসকল অন্যতম। তেওঁলোকে অসমৰ বুকুত সোমাই অসমৰ বায়ু পানী সেৱন কৰি নিজকে উজলাই ৰাখিছে। অসমৰ বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ বৰ্ণিল সংস্কৃতিত ৰাভা জনগোষ্ঠীৰ এক সুকীয়া আসন আছে।

ভাৰতীয় সংবিধানৰ অনুসূচীত জনজাতি (ভৈয়ামৰ) হিচাপে তালিকাভুক্ত হোৱা তিব্বত-বৰ্মীয় মূলৰ ভাষা-ভাষী ৰাভাসকলৰ নামনি জিলা কেইখনত আৰু মেঘালয়ৰ পূব আৰু পশ্চিম গাৰোপাহাৰ জিলাত কেন্দ্ৰীভূত হৈ আছে। তদুপৰি অসমত পাৰ্বত্য জিলা দুখনত, অবিভক্ত শিৱসাগৰ, লক্ষীমপুৰ, দৰং আৰু পশ্চিমবঙ্গৰ কোচবিহাৰ, জলপাইগুৰি অঞ্চলতো ৰাভাসকল ছেগা-ছোৰোগাকৈ বসবাস কৰি আছে।

ৰাভাসকলৰ সমাজ ব্যৱস্থা গণতান্ত্ৰিক। গাঁৱৰ সমাজ পৰিচালনা কৰিবৰ বাবে গাঁওবুঢ়া আৰু মণ্ডল থাকে। গাঁৱৰ সকলো ধৰণৰ কাৰ্যত গাঁওবুঢ়াজনৰ গুৰুত্ব অ পৰিসীম। তেওঁলোকে প্ৰয়োজন অনুসৰি সুচল ঠাইত গাঁও পাতি বাস কৰে। বাঁহ, ধেৰ, ইকৰা, কাঠ, বেত আদিৰে গৃহ নিৰ্মাণ কৰে। পুৰুষ মহিলা উভয়ে কৃষিকাৰ্য, মাছমৰা আদি কামত হাত উজান দিয়ে। ৰাভা জনগোষ্ঠী প্ৰধানকৈ আঠটা খেলত বিভক্ত। যেনে - বংদানি, মায়তৰি, পাতি, দাহৰি, বিটলীয়া, টোটলা, কোচা (ছেংগা) আৰু হানা।

ৰাভাসকলৰ পৰিয়াল-গাঁথনি আগতে মাতৃতান্ত্ৰিক আছিল যদিও বৰ্তমান পিতৃতান্ত্ৰিক হোৱা দেখা যায়। আচলতে সম্পত্তিৰ অধিকাৰী বা অধিকাৰিণীৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি সমান্তৰালভাবে পিতৃ-মাতৃ প্ৰধান ৰূপত সমাজ-ব্যৱস্থা আছে। ৰাভা সমাজত পিতৃস্বত্ব আৰু মাতৃস্বত্ব – এই দুটা অধিকাৰৰ প্ৰথা থাকিলেও বৰ্তমান সংশ্লিষ্ট আত্মীয়-

কুটুম্ব আৰু মাহাৰীৰ বিবেচনা আৰু অনুগ্রহক্ৰমে কোনো সা-সম্পত্তি বা তাৰ অংশ পিতৃস্বত্বৰপৰা মাতৃস্বত্বলৈ নাইবা মাতৃস্বত্বৰপৰা পিতৃস্বত্বলৈ ৰূপান্তৰিত হোৱা দেখা যায়। এই প্ৰথা বাভাসকলৰ সকলো শাখা সমাজৰ দ্বাৰাই বৰ্তমান স্বীকৃত। তেওঁলোকৰ গোত্ৰবোৰ মাকৰপৰা অহা আৰু কন্যাসন্তানে মাকৰ আ-অলংকাৰ স্থাৱৰ-অস্থাৱৰ আদি সম্পত্তি বংশানুক্ৰমে লাভ কৰে। তাত পুত্ৰ সন্তানৰ কোনো অধিকাৰ নাথাকে। তেনেকৈ বাপেকৰ স্থাৱৰ-অস্থাৱৰ সম্পত্তিৰ ক্ষেত্ৰত কন্যা সন্তানৰ কোনো অধিকাৰ নাই। অৱশ্যে ঘৰ জোঁৱাই ৰাখি দুই - এক ভিতৰুৱা গাঁৱত এতিয়াও মাতৃতান্ত্ৰিক পৰিয়াল প্ৰথাৰ প্ৰচলন বাহাল ৰখা দেখা যায়।

বাভাসকল ঘাইকৈ কৃষিজীৱি। তেওঁলোকৰ প্ৰধান আহাৰ ভাত। আগতে কৃষিজাত শস্যবোৰ খন্তিজাতীয় সঁজুলিৰে (বাখু) ঝুম খেতি কৰি উৎপাদন কৰিছিল যদিও বৰ্তমান স্থায়ী পথাৰত পানী-খেতিৰ প্ৰচলন কৰি নানা ধৰণৰ শস্য উৎপাদন কৰে। চিকাৰীজীৱিৰ দৰে আগেয়ে হাবিত বিভিন্ন জন্তু চিকাৰ কৰি তাৰ মাংস ভক্ষণ কৰিছিল যদিও বৰ্তমান ঘৰতে কুকুৰা-গাহৰি পুহি তাৰ মাংস খায়। সমজুৰাভাৱে মাছ ধৰা নিয়ম আছে যদিও গাই ওটীয়াভাৱেও বাৰিষাৰ পথাৰত চেপা, ঠোহা আদি পাতি, বৰশী বাই, জাকৈ নতুবা টঙী জাল আদিৰে মাছ সংগ্ৰহ কৰে। এইবোৰ কামত বয়স আৰু লিংগ নিৰ্বিচাবে পৰিয়ালৰ আটায়ে অংশগ্ৰহণ কৰাত বাধা আৰোপ কৰা নহয়।

উইলিয়াম শ্মিথ-এ উল্লেখ কৰা তেৰটা মঙ্গোলীয় সংস্কৃতিৰ উমৈহতীয়া লক্ষণ মাত্ৰ তিনিটাহে বাভাসকলৰ মাজত দেখা যায়। সেইকেইটা হ'ল - ১. সৰ্বত্ৰতে তামোল-পাণৰ ব্যৱহাৰ, ২. পূজা আৰু খাদ্যৰ তালিকাত গাৰীৰ বৰ্জন আৰু ৩. সাধাৰণ ধৰণৰ ঠাঁতশাল। বাকীবোৰ লক্ষণ যেনে - চাৰি বা ছয়কোণীয়া চালৰ ব্যৱহাৰ, পৰ্বতীয়া অংশত বাসস্থান, ৰাজনৈতিক সংগঠনৰ অভাৱ, গাত উন্ধি অঁকা, প্ৰাক্ বৈবাহিক যৌন সম্পৰ্ক, চাংঘৰত বসবাস আদিৰ প্ৰচলন হয়তো তাহানিতে আছিল। কিন্তু মূৰ চিকাৰ, ডেকাসকলৰ বাবে ডেকা চাং আৰু চাঙত ব'দাই মৰাশ সংকাৰ কৰা এই তিনিটা বৈশিষ্ট্য বাভাসকলৰ মাজত একেবাৰে নাছিল যেন অনুমেয় হয়। অৱশ্যে নৰবলি (সৰ্পৰাজক নাৰী বলিৰ যোগান ধৰা), টঙীঘৰ (ভৰং), আৰু মৃতকক মদ প্ৰস্তুত নোহোৱালৈকে মাটিত পুতি থৈ পুনৰ উলিয়াই সংকাৰ কৰা বীতিৰ (কায় বদায়কায়) সৈতে ইয়াৰ আংশিক সাদৃশ্য আছে। ইয়াৰ উপৰি লীলা গগৈয়ে উল্লেখ কৰা মঙ্গোলীয় সংস্কৃতিৰ কেতবোৰ উমৈহতীয়া লক্ষণে বাভাসকলৰ মাজত বৰ্তমান। সেইবোৰ হ'ল - ১) দেৱ-দেৱীৰ পূজাত কেঁচা তেজৰ উপহাৰ, ২) সামাজিক আৰু ধৰ্মীয় অনুষ্ঠানত চাউলৰপৰা তৈয়াৰী লাওপানী বা মদৰ মুকলি ব্যৱহাৰ, ৩) হিন্দুৰ আদৰ্শত অস্পৃশ্য বুলি বিবেচিত কুকুৰা - গাহৰি আদিক খাদ্যৰূপে গ্ৰহণ, ৪) বিবাহত গা-খন লোৱাৰ ব্যৱস্থা, ৫) ঝুমখেতিৰ জনপ্ৰিয়তা, ৬) শুকান মাছ-মাংস খাদ্যৰূপে গ্ৰহণ, ৭) কৈৰাতজ ধৰ্মৰ প্ৰভাৱ, ৮) বিপদ-আপদ, বং-আনন্দ সকলোতে সামূহিক দায়িত্ব গ্ৰহণ, ৯) মান-

মৰ্যাদাৰ প্ৰশ্নত অনমনীয়তা, ১০)নিজা অস্তিত্ব - বন্ধাৰ অৰ্থে অসীম চেপ্টা, ১১)সবলতা আৰু ১২)জাতি-বৰ্ণ ভেদভাবহীনতা।

এইবিলাকৰ উপৰি ৰাভাসকলৰ মাজত এনে কেতবোৰ ভৌতিক সংস্কৃতিৰ প্ৰচলন আছে যিবোৰ সকলো জনজাতিৰ মাজতে সমানেই সমাদৃত। যেনে - ধান খুন্দা উৰাল, মদ বিতৰণৰ বাবে তিতালাউৰ খোল, পীৰা, ভাত বন্ধা-বঢ়া আৰু খোৱাৰ বাবে কাঠৰ হেতা, দীঘল ঢোল (খাম), বাঁহী, বাঁহৰ বিভিন্ন খাং-জুপা, মদ আৰু খাৰনি নিগৰোৱা বাঁহৰ শংকু আকৃতিৰ ছেকনি (জান্তি/পানাতোপ), বোকোচাত লোৱা ফুলাম কাপোৰ (বাছেক), হাতত পিন্ধা গধুৰ বাক, ডিঙিত পিন্ধা মুদ্ৰাৰ মালা ইত্যাদি।

সাজপাৰৰ দিশতো ৰাভাসকলৰ বৈশিষ্ট্য মনকৰিবলগীয়া। নাৰীসকলে তিনিখলপীয়াকৈ পৰিধান কৰা সাজৰ ভিতৰত ক'ফান বা পাতানি, কাশুং আৰু খদাবাং (খপ্ৰং)। কিছুমান মহিলাই বুকুৰপৰা গেকুৱালৈকে ক'ফান বা লেমাফোটা আৰু লগতে গাত এখন আংচা বা কাশুং মেৰিয়াই লয়। বাহিৰত যিকোনো কাপোৰ পিন্ধিলেও সামাজিক অনুষ্ঠানত তেওঁলোকে জাতীয় সাজ পৰিধানত গুৰুত্ব দিয়া দেখা যায়। পুৰুষবোৰে সাধাৰণতে ঘৰত পাজাল (চুৰিয়া) পিন্ধে। উৎসৱ আদিত ডিঙিত মেৰিয়াই লোৱা পাজাৰ (ফালি) একোখন, জামা (কামিজ জাতীয়) আৰু পোন্ধ মাৰি পিন্ধা পখৰা-চিখৰা আঁঠুমূৰীয়া (গামোচা) চুৰিয়াৰ সমাদৰ আছে।

ৰাভাসকলৰ ঘৰবোৰ আহল-বহলকৈ খেৰ-বাঁহেৰে সজা ঘৰৰ কেইবাটাও কোঠালী থাকে। তাহানিতে বনৰীয়া জীৱ-জন্তুৰ পৰা খেতি বন্ধা কৰিবলৈ হামজাৰ (বুমতলী)ত টঙীঘৰ সাজি লৈছিল। ডেকাচাং, চাংঘৰ আদি তেওঁলোকৰ মাজত বৰ্তমানৰ দৰে অতি পূৰ্বকালতো নাছিল যেন লাগে।

অলংকাৰপ্ৰিয়তা ৰাভা মহিলাসকলৰ আন এক দিশ। অলংকাৰবিহীন মহিলাক সমাজত ঘৃণাৰ চকুৰে চায়। তেওঁলোকৰ কেইবিধমান আকৰ্ষণীয় অলংকাৰ হ'ল - নামৱি, বলানামৱি (কাণত পিন্ধা), দালা (কাণত পিন্ধা), নাকপাতি, নাকবালি, ছান, খুছুমাত্ৰং, বালি, চন্দ্ৰহাৰ, হাঞ্চা, কাটা বাজু, জিঞ্জিবি, মৰচিংচাপ, ছাছিতাম, ঠেংচেলা (ভৰিখাক), ওটিমালা, ছুকিমালা (সিকিহাৰ), ফোফ্লা খাক, কবুক (কঁকালত পিন্ধা) ইত্যাদি।

ৰাভাসকল বোৱা - কটা শিল্পতো চহকী। কপাহৰ খেতি কৰি, পলু পুহি, সূতা কাটি তেওঁলোকে পৰম্পৰাগত ভাবে কাপোৰ বয়। গছৰ শিপা, পাত, ফুল আৰু ফলৰ পৰা বস উলিয়াই তেওঁলোকে সূতাত ৰং দিয়ে। প্ৰকৃতিৰ পৰাই তেওঁলোকে ফুলৰ চানেকি সংগ্ৰহ কৰে। একেৰাতিৰ ভিতৰতে বৈ - কাটি উলিওৱা কৰচ কাপোৰো তেওঁলোকৰ সমাজত আছিল। কাপোৰত তোলা কিছুমান ফুলৰ চানেকিৰ নাম হ'ল - গোৰাইনি পাৰ (ঘোঁৰাৰ চিত্ৰ), হুতিনি পাৰ (হাতীৰ চিত্ৰ), মাছ চামেন পাৰ (বাঘৰ খোজৰ চিত্ৰ), বিন্দা বু'কাই পাৰ (শাৰীকৈ ধোৱা ফুলৰ চিত্ৰ), বেবগা পাৰ (বিভিন্ন ফুলৰ), বাংছাং পাৰ (সূৰ্যৰ চিত্ৰ), কদম পাৰ (কদম ফুলৰ চিত্ৰ), হাচুপাৰ (পাহাৰৰ

চিত্ৰ), চিকাদাৰা (নিজৰাৰ চিত্ৰ), বাগাবাগি (বাঘৰ চিত্ৰ) বথচাকা (বথৰ চিত্ৰ) ইত্যাদি।

বিয়াৰ ক্ষেত্ৰত পলুৱাই আনি কৰা বিবাহ, উপযাচি যোৱা বিবাহ (নোক ধাংকায়), দৰা সাজি যোৱা বিবাহ (বুৰি ছিংকায়) ঘৰজোঁৱাই বা চপনীয়া বিবাহ (জাঙয় ধাংকায়) আদি অন্যতম। আগতে জোৰপূৰ্বক ঘেৰাও পদ্ধতিৰে কইনা হৰণ কৰা জাতীয় আসুৰিক বিবাহকো ৰাভা সমাজত স্বীকৃতি দিয়া হৈছিল। বিয়াত মোমায়েকৰ জীয়েকক প্ৰাধান্য দিয়া আচাৰো আছিল। বাল্য বিবাহ, বহুপতি বিবাহ (polyandry), গেবাৰি খাটি হোৱা বিবাহ (trial marriage) আদিৰ উদাহৰণ ৰাভা সমাজত আগৰে পৰা প্ৰচলন নাই। কিন্তু বিধবা বিবাহ- বৰলাৰ বিবাহ, বহুপত্নী বিবাহ পূৰ্ববিধি মতে প্ৰচলিত হৈ আহিছে। সগোত্ৰীয় বিবাহ সমাজ বিগৰ্হিত। লাহে লাহে তেওঁলোকৰ সমাজ আন্তঃগোষ্ঠীয় বিবাহৰ (intercast marriage) প্ৰতি সহনশীল হোৱা দেখা হৈছে। বিবাহত তেলৰ ডাৰ (পানছিনি), আঠমঙলা (ঘৰ ফেৰানি), গা-ধন (কাননিটাকা) আদিৰ প্ৰচলন আছে।

স্বজনতা আৰু আত্মীয়তা দুফালৰ পৰা গঢ়ি উঠে। এবিধ জন্মসূত্ৰে আৰু আনবিধ বৈবাহিক সূত্ৰে। ইয়াৰ উপৰি পোষ্য পুত্ৰ (বেটাডাস), ধৰ্ম পিতৃ (বাপদায়), সখিপতা, মিত্ৰতা আদিৰ যোগেদিও তেওঁলোকৰ মাজত সম্বন্ধ গঢ়ি উঠে। ৰাভা সমাজ সংস্কৃতিত মোমাই - ভাগিন আৰু মোমাই -ভাগিনী সম্বন্ধ অতি মধুৰ। ভাগিনীয়েকৰ চূড়াকৰণ, চিকাথাতা (শিশুৰ কেঁচুৱা অৱস্থাত শুকাই যোৱা বেমাৰত গোত্ৰৰ উৎস সুমৰি কৰা পূজা) আদিত মোমায়েকৰ ভূমিকা মন কৰিবলগীয়া। মোমায়েকৰ মৃত্যুৰ ফাৰকান্তি (শ্ৰাদ্ধ) উৎসৱত ভাগিনীয়েকবোৰে 'গাছি' (কৃত্ৰিম কাপোৰৰ অস্থি) বোকোচাত লৈ নাচি নাচি সংসাৰ বন্ধনৰপৰা মুক্তি প্ৰদান কৰিবলগীয়া হয়। সেই সূত্ৰেই ৰাভা মোমায়েকগৰাকীৰ বাবে ভাগিনীয়েকগৰাকী হাত পাতিলেই পাব পৰা সহায়কাৰী অৰ্থাৎ 'নামচাক্ৰা' আৰু তেনে ভাগিনীয়েক এগৰাকীকে পুত্ৰলৈ বোৱাৰী কৰি অনাত গুৰুত্ব দিছিল। ৰাভা সম্বন্ধ ব্যবস্থা মতে মাকৰ ককায়েক বা ভায়েক যেনেকৈ মামা হয়, তেনেকৈ বাপেকৰ ভনীয়েক বা বায়েকৰ গিৰিয়েকো পেহা, জেঠপেহাৰ পৰিৱৰ্তে 'মামাই' হয়। ৰাভা সমাজত বৌবেক-দেওবেক, ভিনিহি, খুলশালী (মোমায়েকৰ পুতেক - জীয়েক), ককা-নাতি, আইতা-নাতিনীৰ মাজত থকা সম্বন্ধ পৰিহাসসূচক কিন্তু বৰজনাক - ভাই বোৱাৰী, জেশাং - ভনী জোঁৱাইৰ সম্বন্ধ পৰিহাসসূচক। স্ত্ৰীয়ে স্বামীৰ নাম ভুলতেও নাকাঢ়ে আৰু পুতেক বা জীয়েকৰ নাম ধৰি অমুক বা অমুকৰ বাপেক বুলিহে মাতে। ঠিক তেনেদৰে - শাহৰেকেও জোঁৱায়েকক জীয়েকক নাম ধৰি অমুকীৰ গিৰিয়েক (আমকা - জাক) আৰু বোৱাৰীয়েকক পুতেকৰ নাম ধৰি অমুকৰ ঘৈণীয়েক (আমকা - জাক) বুলিহে সম্বন্ধ লয়। বোৱাৰীয়েক বা জোঁৱায়েকেও নিজৰ শহৰেক - শাহৰেকক দেউতা-আই নুবুলি 'মামা-মামী' বুলিহে সম্বন্ধ লোৱা দেখা যায়। বিশেষকৈ বংদানি ফৈদৰ মাজত এই ৰীতি প্ৰচলিত আছে।

জন্ম-মৃত্যু-বিবাহ উপলক্ষে নানাধৰণৰ লোকাচাৰ লোকবিশ্বাস ৰাভা সমাজত

পালিত হৈ আহিছে। নোৱাই তোলনী বিয়া, পুংসবন, পঞ্চামৃত ভক্ষণ আদিৰ প্ৰচলন পূৰ্বতে ৰাভা সমাজত নাছিল। সুপ্ৰসৱৰ বাবে 'বায়মাৰা' দেৱতাৰ নামত পূজা এভাগি আগবঢ়োৱা হয় আৰু নাভি সৰাৰ লগে লগে অশৌচ খেদা হয়। গাঁৱৰ অবুত্তিধাৰী ঘাইমাকে প্ৰসূতি গৰাকীৰ পৰিচৰ্যা লয় আৰু তেওঁক মদ-কাপোৰেৰে মাননি আগবঢ়োৱা হয়। অন্যথাই মৃত্যুৰ পিছত পৌৰাতীৰ তেজ পান কৰাবলগীয়া হয় বুলি লোকবিশ্বাস আছে। ৰাভা সমাজত যঁজা সন্তান প্ৰসৱ দুবাৰলৈ স্বাভাৱিক বুলি গণ্য কৰিলেও তৃতীয় বাৰত এনে প্ৰসৱ হ'বলৈ পালে পশুজ্ঞান কৰি ন-কৈ প্ৰস্তুত কৰা গাহৰিৰ আহাৰ খোৱা পাত্ৰ (বাকচিকং) এটাত ভাত খাবলৈ দি উদ্ধাৰ পৰাচিত কৰা হয়। গৰ্ভৱতী অৱস্থাত কোনো জীয়া বস্তক মৰিয়াবলৈও দিয়া নহয় আৰু বন্ধন শালতো (ৰাজহুৱা ভোজৰ) সোমাবলৈ দিয়া নহয়। কাৰণ এই কাৰ্যৰ দ্বাৰা যথাক্ৰমে পেটত থকা সন্তানৰ অনিষ্ট হোৱা আৰু ভোজৰ বৃহদাংশ পেটত থকা সন্তানে চান কাটি খোৱা বুলি বিশ্বাস। ঘৈণীয়েকৰ গৰ্ভৱতী অৱস্থাত গিৰিয়েকে কোনো মৰাশ নকঢ়িয়ায়। ৰাভা সামাজ্য-বিধি মতে মৰাশ সাধাৰণতে দাহ কৰি চান্দোৱা তৰি এটি সৰু পঁজাঘৰ (মাংখ্ৰাম) সাজি দিয়া হয়। কেতিয়াবা অৱশ্যে মাটিত পুতিও খোৱা হয়। 'মৰাকাম' বা দহাৰ বাধ্য-বাধ্যকতা থাকিলেও কোনো নিৰ্দ্ধাৰিত সময় বান্ধি দিয়া নহয়। সময় আৰু সুযোগ উলিয়াই পৰিয়ালে গাই গুটীয়াকৈ বা সমজুৱাকৈ বহু মৃতকক একেলগে শ্ৰাদ্ধ পাতি মূৰ খুৰাই আমিষ বা নিৰামিষ ভোজ দি সমাজৰ পৰা প্ৰায়চিত্ত লভে। শ্ৰাদ্ধত বামুণ মতা নহয় যদিও দুই একে গন্ধাত পিণ্ডদানো কৰা দেখা যায়। অবিবাহিত অৱস্থাত মৃত্যু হ'লে মৃতকৰ আত্মাই শান্তি নাপায় বুলি ভবা হয়। বিবাহ ৰাভা সমাজত একান্ত বাঞ্ছনীয়।

ৰাভাসকল জড়োপাসক যদিও শিৱ (লাঙা) আৰু পাৰ্বতী (কালী)কো মানে। নানাধৰণৰ অপ-দেৱতা, যম-যমিনী, ডাইনী, ভূত-প্ৰেত আদিৰ আক্ৰমণৰ পৰা হাত সাৰিবলৈ তেওঁলোকে বিভিন্ন সময়ত অসংখ্য বলি বিধানেৰে পূজা দি সন্তুষ্ট কৰি ৰাখে। হাছং, বায়খো, বোস্তাক আদি হ'ল পৰম্পৰাগত মঙ্গলকাৰী দেৱ-দেৱী। আনহাতে লাঙামাৰা, কেঁচাই -খাইতী, ঝাকুৱা (বাত্ৰা) আদি হ'ল অমঙ্গলকাৰী দেৱ-দেৱী। ৰাভাসকল পৰজন্ম বিশ্বাসী। সেয়ে কপৌ চৰাইৰূপে মৃতকৰ আত্মাই জন্ম লৈ কিছুদিন কৰুণ বিননি তুলিবলৈ গৃহস্থৰ কাষ চাপে বুলি বিশ্বাস কৰে। মউল চোৱা, দেওধা-দেওধনী উঠা, তন্তু-মন্তু, বাণ মৰা - হৰা কৰা আদিৰ প্ৰতি তেওঁলোকৰ অগাধ বিশ্বাস। ৰাভাসকলৰ পূজাৰ বিধি দুই প্ৰকাৰৰ ১) লেমাৰায়ৰ বাবে লেমাৰাখা (আৰ্য্য অসমীয়া ভাষা) আৰু ২) ৰাভাৰায়ৰ বাবে ৰাভাকাৰা (ৰাভা-ভাষা) ৰচিত স্তোত্ৰগীত গাই যথাক্ৰমে হাঁহ পাৰ-ছাগলী, মাহ প্ৰসাদেৰে (আৰ্য্য - হিন্দু বিধি অনুসাৰে) আৰু কুকুৰা - গাহৰি- মদ অৰ্পন কৰি (ৰাভা-বিধি অনুসাৰে) পূজা আৰাধনা কৰে। ইয়াৰোপৰি গাৰোৰ দেৱতা, কছাৰীৰ দেৱতাৰ লগতে মুছলমান পীৰ বা বাৰাজী পূজাও ৰাভাসকলৰ মাজত প্ৰচলন আছে।

ৰাভাসকল উৎসৱপ্ৰিয়। ৰাভা সমাজত বাৰ মাহত তেৰ পূজা অনুষ্ঠিত হয়

আৰু প্ৰতিটো অনুষ্ঠান নৃত্য - গীতেৰে মুখৰিত। অঞ্চল আৰু খেল ভেদে উছৰ - অনুষ্ঠানৰ পাৰ্থক্য বিদ্যমান। মায়তৰি খেলৰ বায়খো; বংদানি খেলৰ ফাৰকান্তি, হাংং; কোচাখেলৰ ছোংবায় তাণ্ডি; দাহৰি খেলৰ খোকটি, তৰঙা; পাতি বাভাৰ লাঙামাৰা, টুকুৰীয়া; টোটলা খেলৰ মেক গোহাই, সুবচনী আৰু হানা খেলৰ জাৰীঘোঁৰা, হানাঘোঁৰা তেনে কেতবোৰ ধৰ্মীয় কৃত। আনহাতে ছাথাৰ, গিৰকায়, বগেজাৰী, বহুৰঙী, ধেং চংচং (ভালুক নচুৰা), হামজাৰ আদি নৃত্যৰে আৰু শ্ৰদ্ধগীত, নিচুকনি গীত, গৰখীয়া বা বাংদিয়া গীত, বাৰকামলাৰ গীত ডৰপুৰ বাভা লোক সংস্কৃতি অতি গৰিমাময়ী। স্বভাৱতে সংগীত প্ৰাণা হোৱা বাবে আৰু ফকৰা - যোজনা, প্ৰবাদ-পটন্তৰ, সাঁথৰ, সাধুকথা, আদি লোক-সাহিত্যৰে তেওঁলোকৰ লোকবাদ্য-নৃত্য-লোকনাট্য আদিয়ে অকল বাভা সংস্কৃতিকে চহকী কৰা নাই ই অসমৰ সংস্কৃতিকে সমৃদ্ধ আৰু বৈচিত্ৰ্যময় কৰি তুলিছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

বাভাসকলৰ পৰিয়াল-গাঁথনি সম্পৰ্কে পৰ্যালোচনা কৰক? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

৩.৪.৪ দেউৰী জনজাতি

আপোনালোকে নিশ্চয় অসমৰ বিভিন্ন জনজাতিৰ বিষয়ে এতিয়া সম্যক ধাৰণা কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। লগতে জনজাতি গোট, অজনজাতি গোট আৰু দুয়োটাৰ সংমিশ্ৰণত একশ্ৰেণীৰ জাতি-জনজাতিৰ দোমোজাত থকা পৰ্যায়ৰ (Tribe Caste continuum) ফৈদ বা জন-সমাজৰ সৃষ্টি হোৱা কথাটোও নিশ্চয় মন কৰিছে। এই জাতি - জনজাতিৰ ধাৰাবাহিকতা অক্ষুণ্ণ ৰখা স্তৰৰ জনজাতিৰ ভিতৰত দেউৰীসকলো অন্যতম। দেউৰীসকলৰ আৰ্যীকৰণ প্ৰক্ৰিয়া তথা সামাজিক স্থিতি অনুযায়ী চাৰিটা শাখা পোৱা যায়। সেই শাখা চাৰিটা হ'ল - ক) একালত দিবং নৈৰ পাৰত বাস কৰা আৰু গিৰা-গিৰাচিৰ (বুঢ়াগৌসাই - বুঢ়ীগৌসানী) উপাসকসকলৰ বংশধৰ হ'ল ডিবঙীয়া, খ) টেঙাপানী নৈৰ পাৰত বাস কৰা আৰু পিচা ডেমাৰ (বলিয়া বাবা) উপাসকসকলৰ

বংশধৰ হ'ল টেঙা পনীয়া, গ) বৰগাং অৰ্থাৎ বৰনৈৰ পাৰত বাস কৰা আৰু পিচাচিৰ (তাম্বেশ্বৰী / কেঁচাই খাতী) উপাসকসকলৰ বংশধৰ হ'ল বৰগঞা। এইবোৰৰ উপৰি বৰ্তমান বিলুপ্ত পাটশদিয়াৰ পাটৰ শালত যিসকলে পূজা উপাসনা কৰি জীৱন-যাপন কৰিছিল তেওঁলোকেই পাটৰ গঞা। কিছুমানৰ মতে তিব্বাসকলৰ পাটৰ উপাধিৰ লোকসকলেই এই লুপ্তপ্ৰায় পাটৰ গঞাৰ বংশধৰ। এই চাৰিটা ফৈদৰ ভিতৰত অকল ডিবঙীয়াসকলৰ মাজতহে তেওঁলোকৰ প্ৰাচীন ভাষা - সংস্কৃতি পূৰ্ণমাত্ৰে বৰ্তি আছে। অইন ফৈদৰ ক্ষেত্ৰত আৰ্যীকৰণৰ মাত্ৰাধিক্য ঘটি ভাষাটো সম্পূৰ্ণ ৰূপে বিসৰ্জন দিছেই আনকি সাংস্কৃতিক দিশতো মংগোলীয় বৈশিষ্ট্য কথমপি ৰক্ষিত হৈ আছে। অৱশ্যে দেউৰীসকলৰ মাজত এসময়ত বৰাহী চুতীয়াসকলৰ মুখত সমাদৃত সৌমাৰ প্ৰাকৃতৰ বেহ থকা অসমীয়াৰ নৃগোষ্ঠীয় উপভাষাই (দেউৰীমিজ) স্বকীয় ৰূপত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছে। বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ দৰে সাৰ্বজনীন অসমীয়া ভাষাৰ (Assamese lingua franca) উদ্ভবে বিকাশ আৰু সমৃদ্ধিত এইসকল দেউৰীৰ অৱদান সৰ্বাধিক।

দেউৰীসকলে বৰ্তমান নিজকে জিম'চায়া (নৈপৰীয়া) বুলি চিনাকি দি ভাল পালেও এসময়ত তেওঁলোকক চুতীয়া বুলিও অভিহিত কৰা হৈছিল। আহোম বুৰঞ্জীত সঘনাই উল্লিখিত চুতীয়া ৰাজ্য আৰু ইয়াৰ প্ৰজা চুতীয়াসকলৰ পৰাই আহোম চুতীয়া, দেউৰী চুতীয়া, বৰাহী চুতীয়া, মিৰি চুতীয়া আদি ভিন ভিন পৰিচয়ৰ জনজাতি বা সামাজিক খুপ একোটাৰ যে একালত সৃষ্টি হৈছিল এয়া নিশ্চিত। অৱশ্যে এইসকল জনগোষ্ঠীৰ বৰ্তমান স্থিতি কি এয়া কিন্তু বিতৰ্কিত বিষয়। বুৰঞ্জীবিদ বেণুধৰ শৰ্মা প্ৰমুখ্যে পণ্ডিতসকলৰ অভিমত এয়ে যে- স্বৰ্গী নদীৰ তীৰৱৰ্তী কুণ্ডিল ৰাজ্যৰ প্ৰজা আৰু ভীষ্মকৰ বংশধৰসকলেই স্বৰ্গীয়া বা চুতীয়া। এওঁলোক চুতীয়াসকলৰ পুৰোহিত এই অৰ্থত দেউৰী। দেউৰীসকলে শদিয়াৰ তাম্বেশ্বৰী বা কেঁচাইখাতী গৌসানীক একালত নববলি দি পূজিছিল বুলি জনশ্ৰুতি আছে। উজনি অসমত শদিয়া, তিনিচুকীয়া, ডিব্ৰুগড়, শিৱসাগৰ, যোৰহাট, লখিমপুৰ, ধেমাজি আদি অঞ্চলত সংখ্যাগৰিষ্ঠভাৱে বসবাস কৰি থকা বৰ্তমান দেউৰী নামেৰে সংবিধান স্বীকৃত অসমৰ অন্যতম ভৈয়ামৰ জনজাতিয়ে সামগ্ৰিকভাৱে নিজস্ব ভাষা-সংস্কৃতি আৰু সমাজ ব্যৱস্থাৰ দিশত স্বকীয়তা বজাই ৰাখিব পাৰিছে ইয়াত কাৰো সন্দেহ নাই। দেউৰীসকলৰ মাজত আৰ্যীভূত জনজাতি হিচাপে হিন্দুধৰ্মীয় পৰম্পৰা অতি প্ৰবল। নাৰীৰ স্বাধীনতা সম্পূৰ্ণৰূপে খৰ্ব নহ'লেও প্ৰাচীন অষ্ট' মংগোলীয় মাতৃতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থা তেওঁলোকৰ সমাজ জীৱনত অনুপস্থিত। বিয়াৰ পিছত কইনা দৰাৰ ঘৰত বসবাস আৰু দৰাৰ গোত্ৰলৈ গোত্ৰান্তৰ, পিতৃতান্ত্ৰিক গোত্ৰ-ব্যৱস্থাৰ প্ৰচলন, পিতৃসূত্ৰীয় সম্পত্তিৰ আৰু উত্তৰাধিকাৰৰ দৰে হিন্দুধৰ্মীয় মনুসংহিতা আৰু ব্ৰাহ্মণ্যধৰ্মৰ গভীৰ প্ৰভাৱে দেউৰী সমাজৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য। জন্ম-মৃত্যুৰ অশৌচ বিচাৰ নাৰীৰ স্তন্যদান, পুষ্পিতা প্ৰাপ্ত কিম্বা গৰ্ভাবস্থাত পালন কৰিবলগীয়া নানা ধৰণৰ আচাৰ বিধি হিন্দুৰ দশ সংস্কাৰ কেন্দ্ৰিক। অৱশ্যে পুষ্পিতা

প্ৰাপ্ত হ'লে বুকুত বিহা মেখেলা লোৱা পৰ্ব পালন (ইণ্ড পিচ্চ চিকৰা) আৰু এটা উপনাম ধাৰণ প্ৰথাটো দেউৰীৰ নিজস্ব উদ্ভাৱন। বিবাহৰ ক্ষেত্ৰতো হিন্দুধৰ্মৰ আঠ প্ৰকাৰৰ বিবাহকে গুৰুত্ব দিয়া হয় আৰু অধিবাস আদি মনা হয়। হিন্দুধৰ্মীয় বিভিন্ন দেৱ-দেৱীকে তেওঁলোকে নিজস্ব নাম আৰু ৰীতিৰে পূজা - পাতল কৰে আৰু তিনিও প্ৰকাৰৰ বিহুকো ধৰ্ম -কাৰ্য হিচাপে উদ্‌যাপন কৰে। তেওঁলোকে অন্যান্য মংগোলীয় মূলীয় জনজাতিৰ দৰে মঙ্গলে উৰুকা, বুধে বিহু তিথিটো পূৰ্ব পৰম্পৰা ক্ৰমে মানি আহিছে। সকলো ধৰণৰ উছৰ-অনুষ্ঠান কিম্বা পূজা-পাৰ্বণ তেওঁলোকে অস্থায়ীভাবে নিৰ্মান কৰা নৈ পাৰৰ 'দেগৰ' নামৰ ধানটিত সম্পাদন কৰে। অৱশ্যে গিৰা-গিৰাচি, বলিয়া বাবা, তাম্ৰেশ্বৰী আদিৰ বাবে স্থায়ী দেওশালো নথকা নহয়। দেউৰীসকলে পূজা আদি সম্পাদনৰ বাবে গণতান্ত্ৰিক পদ্ধতিৰে ৰাইজৰ মাজৰ পৰা ন-জন বিষয়া বাচি লয়, তাৰ ভিতৰত চাৰিজন মুখ্য - ১) বৰদেউৰী (বদেৰী), ২) সৰুদেউৰী (সদেৰী), ৩) বৰভঁৰালী আৰু ৪) সৰু ভঁৰালী।

দেউৰীসকল মূলতঃ কৃষিজীৱি। কৃষিৰ উদ্দেশ্যে নৈ পৰীয়া অঞ্চলতে বসবাসৰ বাবে স্থান নিৰ্ধাৰণ কৰে। তেওঁলোকৰ ঘৰবোৰ সাধাৰণতে কাঠ-বাঁহ-খেৰৰে পূৰ্ব-পশ্চিমাকৈ চাংঘৰ হিচাপে সাজি লোৱা আৰু কেবা কোঠালীয়া। প্ৰত্যেক ঘৰৰে ঘাই দুৱাৰ এখন। ঘৰৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ থকা দীঘলীয়া বাটেৰে ইবিলাক সংলগ্ন। চাংঘৰৰ প্ৰথমচোৱা মুকলিকৈ ৰখা হয় আৰু ল'ৰাবোৰে ৰাতি এই কোঠাতে শোৱে। এই কোঠালীটো 'মিচ্চ' বুলি কোৱা হয় আৰু ইয়াতে জুহাল অৱস্থিত। তাৰ পিছত গৃহদেৱতাৰ নামত সংৰক্ষিত 'সুবচনী' কোঠা ৰন্ধনশাল একেবাৰে ঘৰটোৰ সিটো মূৰত থাকে। তাৰ কাষতে মূল গৃহস্থ - গৃহস্থনীৰ শোৱা কোঠা। পৰিয়ালৰ অটাইবোৰে একেলগে ৰহি ৰন্ধনশালতে খোৱা-বোৱা কৰে। মন কৰিবলগীয়া যে দেউৰীসকল মাটিত ৰহি খোৱা-বোৱা কৰিলেও ভাতৰ কাঁহীখন 'মেহেঙা' নামৰ বেতেৰে নিৰ্মিত বিশেষ সঁজুলিৰ ওপৰত থৈহে খোৱা বোৱা কৰে। কাঠৰ জখলাৰে চাংঘৰত উঠা-নমা কৰে।

দেউৰীসকল আমিষাহাৰী আৰু দুই - এজন মহাপুৰুষীয়া ভকত - বৈষ্ণৱৰ বাহিৰে প্ৰায়ে মাছ-মাংসহে নালাগে কেঁকোৰা, কুঁচিয়া, কুকুৰা-গাহৰি আদিও খায়। অৱশ্যে হিন্দুৰ নিষিদ্ধ গো মাংস আদি ভক্ষণ কৰাটো সমাজ বিৰুদ্ধ কাৰ্য। নিজ ঘৰতে পতা মদ চঁজে, খাৰ-খাৰলিকে ৰন্ধা ডাল জুবৰা, শুকতি মাছৰ আঞ্জা আদি খাদ্য তেওঁলোকৰ অতি প্ৰিয়। তেওঁলোক অতি অতিথিপৰায়ণ আৰু আলহী-অতিথিক তামোল-পাণ নাযাচি নোসোধে। সমাজৰ দুই-এক ক্ষেত্ৰতো নাৰীৰ অংশগ্ৰহণৰ সীমাবদ্ধতা থাকিলেও প্ৰায়বিলাক উৎসৱ - পাৰ্বণ, বিয়া-সবাহত নাৰীৰ ভূমিকাই মুখ্য। গাহৰি-কুকুৰা পালন, এড়ীপলু পালন, বয়নশিল্প আদিত নাৰী ব্যক্তিকে পুৰুষৰ ভূমিকা নাই। যৌথ পৰিয়ালক প্ৰাধান্য দিয়া দেউৰীসকল পুৰুষ - নাৰী উভয়ে সমানে পৰিশ্ৰমী আৰু পৰম্পৰাৰ প্ৰতি দায়বদ্ধ।

দেউৰীসকলৰ জন্ম-মৃত্যুৰ লোকাচাৰ অইনতকৈ কিছু বেলেগ। নৱজাতকৰ

নাভি নসবালৈকে অৰ্থাৎ সাতৰ পৰা দহ দিনলৈকে জন্মৰ অশৌচ পালন কৰা হয় আৰু নাভি সৰাৰ দিনাখন কেঁচুৰাক ঘৰৰ বাহিৰ উলিয়াই মূৰ বুৰাই 'ভেজনী খুউৰা' পৰ্ব পালন কৰা হয় যদিও পৌৰতীৰ অশুচি এমাহলৈ থাকে। এই সময় ছোৱাৰ ভিতৰত পৌৰতীৰ লগতে পৰিয়ালকো ৰাইজৰ সকাম-নিকাম আৰু থান পূজাত অংশগ্ৰহণ কৰিবলৈ দিয়া নহয়। ঠিক সেইদৰে মৃতকৰ সংকাৰৰ পিছত স্যদিনলৈকে পুৱা-সন্ধ্যা পিণ্ড দিয়া হয় আৰু ইয়াকে 'মৰা দিয়া' বোলে। স্ত্ৰী- পুৰুষ আৰু বিশেষ ব্যক্তি সাপেক্ষে যথাক্ৰমে পাঁচ, সাত আৰু ন দিনলৈ মৃত্যুৰ অশৌচ মানি সুবিধা অনুসৰি যিকোনো এদিন গৃহস্থই গাহৰি মাৰি আদ্যশ্ৰাদ্ধ পতা নিয়ম। ৰাইজেও সাধ্যানুসাৰে ধনে-জনে গৃহস্থক সহায় কৰে। দেউৰী সমাজত প্ৰধানকৈ তিনিপ্ৰকাৰৰ বিবাহ চলে - ক) বৰ বিয়া, খ) মাজু বিয়া আৰু গ) সৰু বিয়া। সমাজত ছোৱালী খোজা-বঢ়া নিয়ম আছে যদিও গন্ধৰ্ব বিবাহৰো প্ৰচলন আছে। বিষয়া দেউৰী-ভৰালীয়ে পৰম্পৰাগত নীতি-নিয়মেৰে বিয়া পাতি দিয়ে।

দেউৰীসকলেও অইন জনজাতীয় মূলৰ লোকৰ দৰে বাৰমাহত তেৰ পূজা পাতে আৰু পূজাত নৃত্য-গীতৰ পৰিবেশন বাধ্যতামূলক। বুধবাৰে বুধবাৰে উদ্‌যাপিত বিহু তিনিটাৰ উপৰি শাওনত 'ন ভাতৰ পূজা', আহাৰত 'ঘাঠৰ চুৰা', পুহত 'ন খুউৰা' ইত্যাদি অতি জাক-জমকতাৰে পালন কৰে। পূজাত সকলোৰে ইষ্টদেৱতাক তামোল-পাণৰ শৰাই দি 'এৰাও কৰে' (বন্দনা কৰে) আৰু ব'হাগৰ বিহুত হ'লে সাতবিহুৰ দিনাখন বিহু উৰুৱা, দেওধনি নচুৰা, পীৰি বা ডিঙা উটুৱা আদি পৰ্ব পালন কৰে। ইয়াৰ উপৰিও লখিমী, গৰখীয়া ভোজ, দেওপূজা, বুঢ়া ডাঙৰীয়াৰ পূজা, জলশাই- থলশাই ডাঙৰীয়া পূজা গাঁৱৰখীয়া পূজা, গাটীয়াল আৰু খেদি ধুকুৰি, ছয়ায়া বা সূৰ্য দেৱতাৰ পূজা, ৰঙাচন দেৱতাৰ পূজা, অপেশ্বৰী সৰাহ, আইনাম গোৱা, প্ৰেতকৰ্ম, নপুৰুষৰ সকাম আদি অনুষ্ঠান। বিশেষ বিশেষ কাৰণত অনুষ্ঠিত কৰে। প্ৰাচীন বিধিমতে পূজাৰ চমো (মোগেলা), চকাৰি (খাগৰি), চাগি বিচা (কৌপাত), কিমাক (টংলতি) আদিহে বিশেষ নৈবেদ্য বা উপচাৰ আছিল যদিও বৰ্তমান তুলসী, পিঠাগুৰি, কলপাত তেল-সেন্দূৰৰ বিশেষ ব্যৱহাৰ আছে।

উৎসৱ-পাৰ্বণৰ লগত জড়িত গীতৰ ভিতৰত বিহুনাৰ (দেৱ-দেৱীৰ শালত গোৱা আৰু গাঁৱৰ ভিতৰত গোৱা নাম), দেওধনি উৎসৱত গোৱা নাম, হাঁচতি নাম, আবৰব' হৰাই ৰাঙলী, ছৰি, আইনাম, বিয়ানাৰ, মজেৰা ইত্যাদিয়ে প্ৰধান। এইসমূহৰ বেছিভাগে অসমীয়াত ৰচিত আৰু সৈতে ৰচিত আৰু নৃত্যৰ সৈতে পৰিবেশিত। অৱশ্যে মন্ত্ৰ বা স্তোত্ৰ গীত দেউৰী ভাষাত ৰচিত। দেউৰীসকলৰ মাজত নিচুকনি গীত বা ওমলা গীতৰো প্ৰচলন আছে। গীত-মাত চৰ্চাৰ উপৰিও নানা ধৰণৰ খেল-ধেমালি কৰি অৱসৰ বিনোদন কৰে। খেলসমূহৰ ভিতৰত ঘিলাখেল, লাটুম ঘুৰোৱা, ধোপ-খেল, বাঘ-গৰু, লাঠি খেল, মালযুঁজ, জাঁপমৰা, চেকুৰা, সাঁতোৰা, নাওবোৱা প্ৰভৃতিয়ে প্ৰধান। পুৰুষৰ ক্ষেত্ৰত নহ'লেও দেউৰী নাৰীৰ সাজ পাৰত সম্পূৰ্ণ স্বকীয়তা বিদ্যমান। পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্ন

আৰু একৰঙী সাজ-পোছাক পৰিধান কৰি ভালপোৱা দেউৰী পুৰুষসকলে হাতে বোৱা চুবিয়া আৰু গামোচা লোৱাৰ উপৰি উছৰে-পাৰ্বণে চলেজো লয়। দেউৰী নাৰীৰ সাজ-পাৰ বয়স আৰু সামাজিক মৰ্যাদাভেদে কিছু সুকীয়া সুকীয়া। গাভৰু হোৱাৰ আগলৈকে কঁকালত আঁঠুমূৰীয়া মেখেলা পিন্ধে, তাৰপিছত গাভৰু হ'লে কলাফুল ঢকা মেখেলাৰে বুকুত পাউগা / বাইগা নামৰ টঙালি মেৰিয়াই বান্ধে। বিবাহিতাসকলে কঁকালত জোৰ পাৰলৈ 'জকা চিবা' নামৰ কাপোৰেৰে কঁকাল বান্ধে। মুৰত ওৰণিসদৃশ 'গাতিগি' নামৰ ফুলাম গামোচা বান্ধে। অইন দিনা কামৰ সময়ত চুলি বন্ধা মুজোৰি বা টকয়া ব্যৱহাৰ কৰে। দেউৰী মহিলাৰো অলংকাৰ বৰ প্ৰিয়। অলংকাৰৰ ভিতৰত বাখৰ খটোৱা জাংফাই, থুবিয়া, কাণফুলি, কেৰু, উজন্টি বা উন্টি, গলপতা, ডুগডুগি, গেজেৰা-জোনমণি, পোৱালমণি আদি বিশেষভাবে উল্লেখযোগ্য। দেউৰী নাৰীয়ে নাকফুলি নিপিন্ধে। দেউৰী নাৰীৰ সাজ-পাৰৰ বিশেষকৈ বিবাহিতা নাৰীৰ সাজ-পাৰত এতিয়াও প্ৰাচীন বৈশিষ্ট্য পূৰ্ণমাত্ৰেই সুৰক্ষিত আছে— এইবাবেই যে দেউৰীসকলে তেওঁলোকৰ পূৰ্বপুৰুষে লাভ কৰা কেৰ্কেটুৱাৰ দৰে কঁকাল বান্ধনীৰে খোৰ মেলা সাজ-পাৰতে জাতীয় তথা ধৰ্মীয় ঐতিহ্য নিহিত হৈ আছে বুলি ধাৰণা কৰে।

বৰ্তমান দেউৰীসকলৰ মাজত অতীত প্ৰীতিৰ লগতে ৰাজনৈতিক জাগৰণ আৰম্ভ হৈছে। নিজৰ হেৰুৱাবলৈ ধৰা সাতামপুৰুষীয়া ভাষা-সংস্কৃতিৰ উদ্ধাৰ আৰু বিকাশৰ বাবে তেওঁলোক এতিয়া বন্ধপৰিকৰ। লোকসাহিত্যৰ দিশত অতি সমৃদ্ধ দেউৰী ভাষাত বৰ্তমান পাঠ্যপুথি ৰচনাৰ লগতে সাহিত্যৰ নানা দিশত চিন্তা - চৰ্চা হ'ব ধৰিছে।

৩.৪.৫ মিছিং জনজাতি

মিৰি বা মিছিংসকল অসমৰ ভৈয়াম অঞ্চলত বাস কৰা এটি উন্নত কৃষ্টিসমৃদ্ধ জনজাতি। বৰ্তমানে আৰু পাহাৰত থকা 'মিয়ং' আৰু 'দাশ' নামৰ দুই জাতিৰ মানুহৰ পৰা এওঁলোক ফাটি আহিছে বুলি অনুমান কৰা হয়।

মিৰি বা মিছিংসকলে নিজকে 'মিছিং'; 'মি' (মানুহ) 'য়াছিং' (বগা বা ভাল) বুলি পৰিচয় দিয়ে আৰু অন্য মিছিংসকলক 'মি' (মানুহ) + 'কি পাগ্' (লেখত ল'ব নোৱাৰা, অৰ্থাৎ বেয়া) - আমাৰ ভাল জাতত নপৰা মানুহ বুলিছিল। পাহাৰৰ ফালে দেওখাইসকলক 'মিক' (মি-ৰ-উ) বুলি কয়, যিহেতুকে পূৰ্বতে মিকসকলেও মিৰি বা মিছিংসকলৰ পুৰোহিত কাম কৰিছিল সেয়ে 'মিক' শব্দৰ পৰাই 'মিৰি' হোৱা বুলি ভাবিব পাৰি।

মিছিংসকলে চন্দ্ৰক পিতৃ আৰু সূৰ্যক মাতৃ ৰূপত স্মৰণ কৰে। সেইবাবে কোনো পৰ্ব, উৎসৱ, সকাম-নিকামত তেওঁলোকে প্ৰথমতেই 'আনে দাশ্ৰি' (মাতৃ সূৰ্য) আৰু 'আবু-প-ল-ৰ' (পিতৃ চন্দ্ৰ)ক স্মৰণ কৰি পূজা-সেৱা আগবঢ়ায়। মিছিংসকলৰ পূৰ্বপুৰুষসকল সোণ-ৰূপৰ জখলাইদি স্বৰ্গৰ পৰা নামি আহিছিল বুলি তেওঁলোকৰ

মাজত বিশ্বাস প্রচলিত।

নদীমাতৃক ৰাজ্য অসমৰ প্ৰধানতঃ উজনি অসমৰ সৰু-ডাঙৰ নৈৰ পাৰত মিছিং লোকৰ বসতি আছে। ব্ৰহ্মপুত্ৰ, সোৱণশিৰি, ধনশিৰি, ভবলী, দিচাং, দিখৌ, দিহিং-দিবাং, লোহিত, খেৰকটা, ঘুণাসূতিৰ পাৰে পাৰে মিছিং সমাজৰ বসতি। বাসস্থান অনুসাৰে মিছিংসকলক প্ৰধানকৈ আঠোটা খেলত ভগাব পাৰি। যেনে- 'চায়াং' বা চায়েঙ্গীয়া, 'অয়ন বা অয়েঙ্গীয়া, 'ময়িং' বা ময়েঙ্গীয়া, 'দেলো', 'পাগৰ', 'দাম্বুক', 'চামগুৰীয়া' আৰু 'তামাৰ'। সম্ভৱতঃ 'চামগুৰীয়া' আৰু 'তামাৰ' খেলৰ মানুহেই পোন প্ৰথম ভৈয়ামলৈ নামি আহিছিল। ওপৰত উল্লেখ কৰা খেলসমূহৰ উপৰি মিছিংসকলৰ বমি, মিয় পাংকং, চুংগা-চুৰাং, কন্দাৰ, চ-ব আদি বহুতো গোট আছে। সেইদৰে বিভিন্ন গোটৰ পায়ং, টায়ে, পেৰতিন, পেৰমে, দলে, পেণ্ড আদি বহুতো জাত মিছিংসকলৰ মাজত পোৱা যায়।

মিছিংসকল মঙ্গোলীয় নৃগোষ্ঠীৰ তিব্বত বৰ্মীয় ভাষাগোষ্ঠীৰ মানুহ। শাৰীৰিক গঠনৰ দিশৰ পৰা তেওঁলোকক আন মঙ্গোলীয় জাতিৰ মানুহৰ সৈতে একে শ্ৰেণীত ৰাখিব পাৰি। মধ্যমীয়া উচ্চতা, গাৰ বৰণ প্ৰায় বগা, হাত ভৰি নোদোকা আৰু শৰীৰ হাট-পুট। নাক চুটি আৰু গাল উঠা। সৰুৰে পৰা জখলাত উঠা-নমা কৰাৰ বাবে ভৰিৰ কলাফুল শকত।

মিছিংসকলৰ মাজত বহুতো পৰিয়াল লগলাগি একে ঘৰতে বাস কৰাৰ নিয়ম আছে। এজন মুখিয়াল মানুহৰ দিহামতে ঘৰৰ সকলো কাম-কাজ পৰিচালিত হয়। মিছিং পুৰুষ - মহিলা উভয়ে পৰিশ্ৰমী। তেওঁলোক প্ৰধানকৈ কৃষিজীৱি। ধান, মাহ, সৰিয়হ, আলু, কচু ইত্যাদি প্ৰধান খেতি। মিছিং মহিলাসকলে ঘৰুৱা কাম-কাজ, খেতি বাতিৰ কাম কৰাৰ লগতে তাঁত বোৱা, কুকুৰা-গাহৰি পোহা আদিৰ দ্বাৰা নিজৰ যাবতীয় খৰচ উলিয়াই লয়। পুৰুষসকলেও ঘৰৰ সমূহীয়া কামকাজ কৰাৰ উপৰি আজৰি সময়ত 'বিকচেং' অৰ্থাৎ বেলেগে মাহ, সৰিয়হ আদিৰ খেতি কৰি নিজৰ লাগতিয়াল খৰচ যোগাৰ কৰে।

মিছিংসকল নৈপৰীয়া জনজাতি। নৈৰ দাঁতি - কাষৰীয়া অঞ্চলত তেওঁলোকে চাংঘৰ সাজি বাস কৰে। ভাত এওঁলোকৰ প্ৰধান খাদ্য। মা-মচলাৰ ব্যৱহাৰ বা ভজা-পোৰাতকৈ সিজোৱা আহাৰ তেওঁলোকৰ প্ৰিয়। 'কিংকগ' (চিকাৰ কৰি পোৱা আৰু শুকুৱাই থোৱা মাংস), 'ঙচান' (শুকান মাছ) আদি খোৱাটো মিছিংসকলৰ পৰম্পৰাগত ৰীতি। তেওঁলোকে চাউলৰ পৰা 'আপং' (এবিধ মদ) তৈয়াৰ কৰে আৰু অতিথিক আপঙেৰে ওশ্ৰয়া কৰে। বৰ্তমানে মিছিংসকলে নৱবৈষ্ণৱধৰ্ম গ্ৰহণ কৰিলেও তেওঁলোকৰ কিছুমান সকাম-নিকাম, পৰ্ব, উৎসৱাদিত 'আপং' ব্যৱহাৰ কৰে। দেৱ-দেৱীক উদ্দেশ্য কৰিও 'আপং' আগবঢ়োৱা হয়।

বয়ন শিল্পত মিছিং মহিলা অতি পাকৈত। উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ জনজাতিসকলৰ

ভিতৰত মিছিংসকলৰ কাপোৰত অধিক বিবিধ্য আৰু বৈচিত্ৰ্য দেখা যায়। মিছিং
তিৰোতাই ব্যৱহাৰ কৰা পোছাক হৈছে—এগে, বিংবি, গাচেং, ছমৌৰ, পতালি বা চেগ্বেগ,
চেগবুং, পঃতুব, কেবুং, পেংবে, পুচুংএগে, পুচুংগাচৰ, নিচেগ, কেগ্বেগ, মচাঃ নাম
এগে ইত্যাদি। সেইদৰে পুৰুষে ব্যৱহাৰ কৰা কাপোৰবোৰ হৈছে—মিবু গালুক, লুকৰ,
গালুন, গনৰ, উগন, দুমৌৰ আদি। এইবোৰৰ উপৰি মিছিং তিৰোতাই গাদু (মিৰিজিম),
তাপুম, গাচৰ আদি মূল্যবান কাপোৰ বয়।

মিছিং সমাজ শান্তিপ্ৰিয়। কোনো বাদ-বিবাদ হ'লে বা কোনোবাই দায়-জগৰ
লগালে 'কেবাং' বা সমাজ গোট খায়। এই 'কেবাঙ'তে বয়োবৃদ্ধসকলে বিচাৰ কৰি
বায় দিয়ে। অতীতত গাম বা গাঁৱৰ বয়োবৃদ্ধসকলেই সমাজ একোখনৰ প্ৰধান ব্যক্তি
আছিল। তেওঁলোকৰ দিহা-পৰামৰ্শতেই গাঁও বা সমাজখন পৰিচালিত হয়। উৎসৱ -
পাৰ্বণ, সকাম-নিকাম আদিত গাঁৱৰ সকলোৱে একগোট হৈ কাম কৰে।

সহজ-সবল মিছিং সমাজত ভেদভাবৰ স্থা দেখা নাযায়। তেওঁলোকৰ মাজত
একতা আৰু ভাতৃত্ববোধ বৰ প্ৰবল। উৎসৱ-পাৰ্বণ আদিত তেওঁলোকে নাচ-বাগ কৰি
ভাল পায় আৰু পুৰুষ - তিৰোতা উভয়ে নৃত্য গীতত যোগদান কৰে। এই নৃত্যবিলাকৰ
কিছুমান অৰ্থ আৰু উদ্দেশ্য আছে। নৰা ছিগা বিছ বা 'পঃবাগ'ত নচা নাচ সামাজিক
হ'লেও মূলতঃ এই নৃত্যই এখন সমাজৰ আশীৰ্বাদ লাভ বা মিলা প্ৰীতি বিধিৰ পৰিবেশো
প্ৰদান কৰে। দেওধাইৰ লগত গাভৰু ছোৱালীয়ে নচা নাচ ধৰ্মমূলক। দেওধাইৰ লগত
নাচিলে দেওধাইৰ দেও উঠে আৰু তেতিয়া দেওধায়ে গাঁৱৰ বা সমাজৰ আগন্তুক অপায়-
অমঙ্গলৰ কথা কয় আৰু তাৰ প্ৰতিকাৰৰ বিধান দিয়ে। তেনেদৰে 'আলি-আয়ে-লুগাং'
বা গুটি সিঁচা উৎসৱত নচা নাচতো (গুমবাগ) ধৰ্মমূলক বিশ্বাস প্ৰচলিত আছে। এই
উৎসৱত প্ৰাণভৰি নানাচিলে দেৱতা বিতুষ্ট হ'ব আৰু মেঘ দেৱতাই পানী নমাই নানিৰ
বুলি তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰে আৰু সেয়ে ডেকা-গাভৰু, বুঢ়া-বুঢ়ী, ল'ৰা-ছোৱালী
সকলোৱে অবাধে নাচ-ধেমালি কৰে।

মিছিং সমাজত দাস প্ৰথা নাই। তেনেদৰে তেওঁলোকৰ মাজত কোনো উচ্চ-
নীচৰ ভেদ দেখা নাযায়। সমানে সকলোৱে খোৱা-বোৱা কৰিব পাৰে। তেওঁলোকৰ
মাজত একে গোত্ৰৰ ভিতৰত বিয়া হ'ব নোৱাৰে। একে গোত্ৰৰ বা একে জাতৰ মানুহ
তেওঁলোকৰ ভিতৰত ভাই-ককাই হৈয়েই থাকিব। পেগুবে-পেগুক বা পায়েঙে-পায়েঙক
যুগ যুগ পাৰ হ'লেও কেতিয়াও বিয়া কৰাব নোৱাৰে। তেওঁলোকৰ সমাজত পলুৱাই
নি বিয়া কৰা, 'কুমচুজু' বা জোৰণ পিন্ধাই ছোৱালী অনা আৰু বিয়া পাতি ছোৱালী
অনা প্ৰথা আছে। বিয়াৰ এই নিয়মবোৰ তেওঁলোকৰ নিজস্ব।

মিছিংসকল হিন্দুধৰ্মী হ'লেও তেওঁলোকৰ কিছুমান নিজা পূজা সেৱা আৰু
উৎসৱ আছে। তেওঁলোকে 'তালেং উয়ু' বুলি ওপৰ দেৱতা দু-মুৰ্গ, দংবাং, মুগলিং,
তাকাৰ, দণ্ডি, পল (মেঘ-বিজুলী-তৰা-চন্দ্ৰ - সূৰ্য) আদিক পূজা কৰে। 'অচাগ' আৰু

'গিয়াতি' বুলিও ন-পুৰুষীয়া সকাম পাতে। তদুপৰি বছৰি 'দবুৰ' বুলি পৃথিৱীত শস্য হ'বৰ কাৰণে এভাগ পূজা পাতে। এই 'দবুৰ' পূজা নাপাতিলে - গাঁৱত মানুহ আৰু গৰু-ম'হৰ অমঙ্গল হয় বুলি বিশ্বাস। মিছিংসকলে কাতি বিহু, মাঘ বিহু, ব'হাগ বিহু পালন কৰাৰ উপৰি আহিন কাতিমহীয়া আৰু চপাই শেষ কৰি 'পংবাগ' (নৰাছিগা বিহু) আৰু আৰুধান সিঁচিবৰ সময়ত 'আলি - আয়ে-লুগাং' বা চমুকৈ 'লু-গাং' (গুটি সিঁচা) উৎসৱ পাতে।

মিছিংসকলৰ গীত-মাতত অতি চহকী। মৌখিক ভাষাত ৰচনা কৰা তেওঁলোকৰ অনেক বনগীত (অইনিঃতম) আছে। অইনিঃতমসমূহত ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰেমৰ মূৰ্ত প্ৰকাশ ঘটে এই। প্ৰেম-সৌন্দৰ্য পিপাসা, আশা-নিৰাশা, মিলন-বিচ্ছেদ আদিৰ ছবি ইয়াত প্ৰতিফলিত হয়। উদাহৰণস্বৰূপে -

“তাগাদ চিংগি আপুনদৌ
আলি লুগাং মীঃপা মদাগ
একী লুকাম আগমদৌ
চুঃ চাং আচিন ৰংকি মদাগ।”

(ভাৱাৰ্থ : শিমলু -মদাৰ ফুলে
আলি লুগাঙলৈ মনত পেলায়
চেনাই তোমাৰ কোৱা কথাই
যৌৱনৰ মন উতলায়।)

তদুপৰি নিচুকনি গীততো মিছিং লোকগীত চহকী। তেনেদৰে আদিম মানুহৰ বিশ্বাসৰ ভেটিত মিছিং সমাজত বহুতো সাধু (Myth) পোৱা যায়। পৃথিৱীলৈ ভূত-প্ৰেতবিলাক কেনেকৈ আহিল, নানা প্ৰাণীবোৰৰ জন্ম কিদৰে হ'ল আদি বিষয় এই সাধুবোৰৰ মাজত পোৱা যায়। যোজনা-পটন্তৰ, ফকৰা আদিয়ে মিছিং সমাজৰ ছবি প্ৰতিফলিত কৰে।

বাদ্যযন্ত্ৰৰ দিশতো মিছিং সকল চহকী। দুম্‌দুম্ (এবিধ ঢোল), পেম্পা (পেঁপা), তু-লু (পেঁপাজাতীয় বাদ্য), গুংগাং (গগনা), কুকলি, পুলি (বাঁহী), অজুক বা এজুক (এবিধ তিতা লাওৰ খেলাৰে সজা পেঁপা), দুম্পাক, দেনদুন (টোকাৰী), কেফুং (বীণ), তক্ক (বাঁহৰ টকা), লেলং, লুপি (তাল) আদি মিছিংসকলৰ পৰম্পৰাগত বাদ্যযন্ত্ৰ।

মিছিং সমাজ জীৱনত বহুতো জন বিশ্বাস প্ৰচলিত। যেনে- কুকুৰাই যদি কাণে কাণে কথা পতাৰ নিচিনা কৰি থাকে তেতিয়া আলহী আহিব বুলি বিশ্বাস। অকলশৰীয়াকৈ যদি বৰ ঘৰৰ মুখত কপৌবে ৰুণ দিয়ে তেতিয়া সেই ঘৰৰ কোনো উপৰি-পুৰুষৰ আত্মাই কপৌৰ ৰূপ ধৰি কন্দা বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। তেনেদৰে উৰাল ঘৰত যদি ঘৰচিৰিকা চৰাই নাথাকে তেতিয়া তেওঁলোকে কোনো বেমাৰ-আজাৰ হ'ব বুলি বিশ্বাস কৰে। এনেদৰে আৰু বহুতো লোক-বিশ্বাস মিছিং সমাজৰ মাজত যুগে

যুগে প্রচলিত।

মিছিংসকলৰ লিখিত ভাষা নাছিল। যদিও বৰ্তমানে ই এক লিখিত পৰম্পৰা লাভ কৰিবলৈ ধৰিছে। তেওঁলোকৰ লিখিত ভাষা নথকাৰ সন্দৰ্ভত এটা সাধুকথা মিছিং সমাজত প্রচলিত আছে। সৃষ্টিকৰ্তাই যেতিয়া সকলো জাতিক আখৰ ভাগ কৰি দিছিল তেতিয়া মিছিংসকলে তেওঁলোকৰ আখৰবোৰ পছৰ ছাল এখনত লিখি ৰাখিলে। পিছত সেই কথা পাহৰি পছৰ ছালখন তেওঁলোকে খাই পেলোৱাত তেওঁলোকৰ আখৰ নোহোৱা হ'ল। বীতি-নীতি, পূজা-পাৰ্বণ আদিত 'মিছিং ভাষা' ব্যৱহাৰ হয়।

অসমৰ উত্তৰ - পূব প্ৰান্তৰ পাহাৰৰ পৰা নামি অহা এই মিৰি বা মিছিংসকল অসমৰ অতি পুৰণি বাসিন্দা। নৈৰ পাৰে পাৰে এওঁলোকৰ বসতি সিঁচৰতি হৈ আছে। কোনো ভৌগোলিক পৰিসীমাত এওঁলোকক বান্ধিব নোৱাৰি। তেনেদৰে তেওঁলোকৰ বৰ্ণাঢ় কৃষ্টি-সংস্কৃতিকো সীমাৰ ভিতৰত ৰাখিব পৰা নাযায়। বৰ্তমান বিভিন্ন ৰাজনৈতিক-অৰ্থনৈতিক তথা সামগ্ৰিক কাৰণত বীতি-নীতি বা জনগাঁথনিৰ পৰিবৰ্তন সামান্যভাৱে ঘটিলেও মিছিংসকলে স্বকীয়তা বিসৰ্জন দিনা নাই।

অসমীয়া সামাজিক-সাংস্কৃতিক পৰিক্ৰমাত মিছিংসকলৰ অৱদান অনস্বীকাৰ্য। সাংস্কৃতিক দিশত অতিকৈ চহকী মিছিংসকলৰ পৰা অসমীয়া শিষ্ট সংস্কৃতিয়ে বহু উপাদান আহৰণ কৰিছে। মিছিং লোকগীত আৰু তাৰ সুৰৰ আধাৰত ৰচিত গীত সাম্প্ৰতিক অসমত অতি জনপ্ৰিয়। এনেদৰেই মিছিং সমাজ-সংস্কৃতিয়ে অসমৰ সংস্কৃতিক স্বদ্ধ কৰিছে।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

মিছিং জনগোষ্ঠীয়ে ব্যৱহাৰ কৰা সাজ-পাৰত কি কি বৈচিত্ৰ্য দেখা যায় ?
(৩৫ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

৫.৪.৬ সোণোৱাল-কছাৰী জনজাতি

আমি জানো যে বিভিন্ন জাতি জনজাতিৰে মিলি বৃহত্তৰ অসমৰ অসমীয়া জাতি গঠন হৈছে। এই জনজাতিসমূহৰ ভিতৰত সোণোৱাল-কছাৰীসকল অন্যতম।

তেওঁলোক কিৰাত মূলীয় মঙ্গোলীয় জনজাতিৰ। অসমত বসবাস কৰা এই জনজাতিটোৱে কেনেকৈ সোণোৱাল নাম পালে তাৰ ভিন্ন মত পোৱা যায়। বিশেষকৈ নদীৰ বালিত সোণ কমোৱা বাবেই সোণোৱাল হোৱা মতটোৱে অতি জনপ্ৰিয়। ইতিহাস সমৰ্থিত বিশেষকৈ আহোম ৰাজত্বৰ সময়ৰ বহু তথ্যই এই নৃ-গোষ্ঠীটোৰ পৰিচয় বহন কৰে।

নিজকে অসমৰ ভূমিপুত্ৰ বুলি পৰিচয় দিয়া সোণোৱাল-কছাৰীসকল বৰ্তমান অসমৰ লখিমপুৰ, ডিব্ৰুগড়, ধেমাজি, তিনিচুকীয়া, শিৱসাগৰ, যোৰহাট, গোলাঘাট জিলাৰ লগতে নগালেণ্ড আৰু অৰুণাচলৰ অংশবিশেষত বসতি স্থাপন কৰি আছে। অতীজতে তেওঁলোকে শদিয়াৰ হালালী ৰাজ্যত ৰাজপাট খাইছিল আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ দুয়োপাৰে বসবাস কৰিছিল।

অন্যান্য জনজাতিৰ দৰে সোণোৱাল-কছাৰীসকলেও সমাজ পাতি বাস কৰে। প্রধানতঃ তেওঁলোকৰ সমাজ ব্যৱস্থা যৌথ পৰিয়ালকেন্দ্ৰিক। সোণোৱাল-কছাৰীসকল সহজ-সৰল, শান্তিপ্ৰিয়। এওঁলোকে সকলো ধৰণৰ সামাজিক নিয়ম মানি চলে। উজনি অসমৰ আন জনগোষ্ঠীৰ লগত তেওঁলোকৰ সমাজ-ব্যৱস্থাৰ বহুখিনি মিল দেখা যায়। গাঁৱৰ মুৰব্বীজনক গাঁওবুঢ়া বোলে। ইয়াৰ বাহিৰেও বৰা, বাৰিক, পাঠক, আশীৰদীয়া বুঢ়া, গীতঘাই মেধি, তামুলী, ৰাঙ্গনি, বায়ন আদি বিষয়ববীয়া নিৰ্বাচন ব্যৱস্থা সমাজত প্ৰচলিত। সোণোৱাল - কছাৰীৰ প্ৰাচীন সমাজ ব্যৱস্থাত ১৪ টা বংশৰ নাম পোৱা যায়। সেইবোৰ হ'ল - (১) হপ্ৰাল, (২) মুক্তাল (মুকুতিয়াল), (৩) মদন, (৪) মানিকিয়াল, (৫) এহমাহ, (৬) ফৰমাল, (৭) বৰহাজোৱাল, (৮) সৰুহাজোৱাল, (৯) কুমৰালি, (১০) ঢেকিয়াল, (১১) ডিঙিয়াল, (১২) লথিয়াল, (১৩) দঙ্গৰাল আৰু (১৪) চেতিয়াল। তদুপৰি তেওঁলোকৰ সমাজত খেল পদ্ধতিৰ পৰম্পৰাও প্ৰচলিত আছে। যেনে - (১) বালিগিতাৰী (২) চিৰিপৰীয়া (৩) অমৰাপৰীয়া (৪) ধুলিয়াল (৫) উজনীকুচিয়া (৬) নামনিকুচীয়া (৭) টিপৰীয়া— এই সাতটা। সোণোৱাল কছাৰীৰ চাৰিটা পৰিয়াল মিলি এটা বংশৰ সৃষ্টি হয়। তেওঁলোকৰ সমাজ মূলতঃ পিতৃপ্ৰধান। গাঁওবুঢ়াই গাঁওখন যিদৰে পৰিচালনা কৰে সেইদৰে পিতৃজনেই ঘৰখন পৰিচালনা কৰে। জন্মগতভাৱে জ্যেষ্ঠজনক সন্মান দিয়া হয়। তেওঁলোকৰ পৰিয়ালত বিভিন্ন গোত্ৰৰ সঁচ আছে। একে বংশৰ পৰিয়ালৰ বা গোত্ৰৰ মাজত বিবাহ নিষিদ্ধ। সোণোৱাল-কছাৰীসকলৰ মাজত গাঁৱৰ নামঘৰেই সাধাৰণ বিচাৰালয়, দায়-দণ্ড মৰিষণৰ একমাত্ৰ অনুষ্ঠান।

অতিপূৰ্বৰে পৰা সোণোৱাল-কছাৰীসকল ধৰ্ম ভীক লোক। কৈৰাত ধৰ্ম অনুযায়ী অন্যান্য কছাৰীৰ দৰে সোণোৱাল-কছাৰীসকলো শাক্ত-শৈৱ ধৰ্মী। তেওঁলোকৰ প্ৰধান উপাস্য দেৱতা হ'ল 'বাইথ' বা 'খিৰিং' ৰজা (শিৱ)। ইয়াৰ বাহিৰেও তেওঁলোকে কেঁচাইখাতী, বুমা-বুঢ়ী, তাম্ৰেশ্বৰী আদি দেৱীক পূজা কৰে। ধৰ্মৰ দিশত সোণোৱাল

কছৰীসকলৰ মাজত 'হেন্দুৰীয়া' আৰু 'বেহাৰী' এই দুই পহুৰ লোক পোৱা যায়। আউনীআটি সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ কেশদেউ আৰু পৰবৰ্তী সত্ৰাধিকাৰসকলৰ ওচৰত যিসকল সোণোৱাল-কছৰীয়ে শৰণ-ভজনাদি ল'লে তেওঁলোকক 'হেন্দুৰীয়া' বোলা হয় আৰু পূৰ্বৰ ৰীতি-নীতিৰে পূজা অৰ্চনা কৰি অহাসকলক 'বেহাৰী' বোলা হয়। কিন্তু তেওঁলোকৰ মাজত কোনো ধৰ্মীয় দ্বন্দ্ব বা গোড়ামি দেখিবলৈ পোৱা নাযায়।

সোণোৱাল - কছৰীসকলৰ মাজত জন্ম-মৃত্যু সম্বন্ধীয় বিভিন্ন ৰীতি-নীতি আৰু পৰ্ব আছে। সন্তান জন্মিলে তেওঁলোকেও 'অশৌচ' মানে। ল'ৰা সন্তান হ'লে সাধাৰণতে বিশ দিনত আৰু ছোৱালী সন্তান হ'লে এমাহত শুচি (শুদ্ধি) হোৱাটো নিয়ম। শুচি নোহোৱালৈকে ঘৰখন আৰু পৰিয়ালটোৱে আন কোনো ৰাজহুৱা মাঙ্গলিক কাৰ্যত সহযোগিতা কৰিব নোৱাৰে। হেন্দুৰীয়া আৰু বেহাৰীৰ মাজত এই শুচি হোৱা নীতি-নিয়মৰ কিছু হীন-দেটি আছে। নৱজাতকৰ আহাৰ শুদ্ধিৰ বাবেই তেওঁলোকে মন্ত্ৰ আদি উচ্চাৰণ কৰি নিজৰ মতে সংস্কাৰ কৰি লয়। সোণোৱাল-কছৰীসকলৰ বয়সীয়া মানুহৰ মৃত্যু হ'লে শ দাহ কৰে আৰু কম বয়সীয়া হ'লে মাটিত পুতি থয়। শ চাঙীত তুলি শ্মশানলৈ নিয়ে। পুত্ৰই মুখাঙ্গি কৰে। মৃতকৰ সংকাৰৰ পিছত তিনি দিনত তিলনি, দহদিনত দহা আৰু সুবিধা অনুযায়ী এঘাৰ/বিশ দিনত বা এমাহত শ্ৰাদ্ধ কৰে। এই দহা কাজত তেওঁলোকে নাম-কীৰ্তন আদিও কৰা দেখা যায়।

বৈবাহিক সম্বন্ধৰ ক্ষেত্ৰত সোণোৱাল - কছৰীসকলৰ সামাজিক নিয়ম বৰ কটকটীয়া। তেওঁলোকে একে বংশ বা পৰিয়ালৰ ল'ৰা ছোৱালীৰ মাজত বিয়া পাতিব নোৱাৰে। তেওঁলোকে হিন্দুৰ আঠ প্ৰকাৰৰ বিবাহ-ব্যৱস্থাকে মানি লয় যদিও ছোৱালী গলুৱাই অনা বিবাহৰ প্ৰতি নমনীয়তা বেছি। তেওঁলোকৰ সমাজত সাধাৰণতে দেখা ছয়প্ৰকাৰৰ বিবাহ হ'ল - (১) নোৱাই-ধোৱাই দিয়া বিবাহ অৰ্থাৎ বৰবিয়া, (২) হোমপুৰি কৰা বিবাহ বা প্ৰাজপত্য বিবাহ, (৩) গন্ধৰ্ব প্ৰথামতে হোৱা বিবাহ, (৪) পলুৱাই নিয়া বিবাহ (ৰান্ধস বিবাহ), (৫) আসুৰিক বিয়া, (৬) অনুষ্টুপীয়া বা ৰভা সবকাই দিয়া বিয়া। মদ-পানী আৰু ভোজ-ভাতেৰে তেওঁলোকৰ বিবাহ অনুষ্ঠানবোৰ সম্পন্ন হয়। মান্যজনক দৰা-কইনাই মানধৰা নিয়ম আছে। ছোৱালী পুষ্পিতা হ'লে অৰ্থাৎ ৰজঃ দৰ্শন হ'লে তেওঁলোকে নোৱাই-তোলনী বিয়া পাতে। এই বিয়া সাতদিন, নদিন, এঘাৰ দিন বা পোন্ধৰ দিনত তোলে। নোৱাই তোলনী বিয়াতো বেই সাজি কইনাক গা ধুওৱা হয়। আঁঠৈ আৰু পিঠাগুৰিৰো ব্যৱহাৰ ইয়াত আছে। এই বিয়াক ফুলবিয়া বুলিও কোৱা হয়।

পূবে উঁৰাল, পশ্চিমে গঁড়াল।

উত্তৰে চক, দক্ষিণে গক।।

সাধাৰণতে এনেধৰণৰ নিয়ম মানি সোণোৱাল কছৰীসকলে গৃহ-নিৰ্মাণ কৰে। তেওঁলোকে ঘৰ-দুৱাৰ খেৰ-বাঁহ, ইকৰা, কাঠ আদিৰে সাজে যদিও আজিকালি এইবোৰ দুৰ্লভ হোৱাত পকীঘৰ সাজিবলৈ লৈছে। বৰখৰটো পূবমুৱাকৈ আৰু মাৰল ঘৰ উত্তৰা-

দক্ষিণাকৈ সাজে। মাৰলঘৰত এখন জুহাল থাকে। এই মাৰল ঘৰতে ধান মৰা, টেকীত ধান বনা, মানুহ বহা আদি কাম কৰা হয়। বৰঘৰৰ উত্তৰ দিশত মজিয়া বা মৰিয়া থাকে। এই মজিয়াতে 'ঘাই পাৰ্চী'-ত চাউল ভৰাই কিছুমান নিয়ম-নীতি পালন কৰে।

ধানখেতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰা হেতুকে কৃষিজীৱি সোণোৱাল কছাৰী জনগোষ্ঠীৰ প্ৰধান আহাৰ ভাত। এওঁলোকে বৰাধানৰ পৰা নানাবিধ জলপান প্ৰস্তুত কৰে আৰু মদ প্ৰস্তুত কৰোঁতে ইয়াক ব্যৱহাৰ কৰে। মদ তেওঁলোকৰ এবিধ প্ৰিয় পানীয়। বিভিন্ন শাক-পাচলি যেনে : লাউ, লফা, খুতুৰা, কবি, পালেং, ধনীয়া, আলু, কচু, মিঠা আলু, কাঠ আলু, মোৰা আলু আদি খাদ্য হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। হাঁহ- কুকুৰা, ছাগলী আদি ঘৰতে পুহি খাদ্য হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। বৰ্ণ হিন্দুৰ অস্পৃশ্য বুলি বিবেচিত কেঁকোৰা, বিংকয়া, তেতেমা, হেতাভলীয়া, কুচিয়া আদি পানীত থকা জীৱ তেওঁলোকে খাদ্য হিচাপে খায়। আমবলি পৰুৱাৰ টোপৰ নিচিনাকৈ এৰী, পাট-মুগাৰ লেটাও খাদ্য হিচাপে খায়। তামোল-পাণেৰে মুখ-শুদ্ধি কৰে আৰু বিভিন্ন মাস্কলিক কামত ইয়াক ব্যৱহাৰ কৰে।

কৃষ্টিৰ শিল্পৰ ক্ষেত্ৰত সোণোৱাল - কছাৰীসকলৰ কলাসূলভ মনৰ পৰিচয় পোৱা যায়। গৃহ-নিৰ্মাণ কৌশল, ঘৰৰ ভিতৰৰ আচৰাব, খেতিৰ-সঁজুলি, মাছমৰা সঁজুলি, বয়ন শিল্পৰ সঁজুলি আদি তৈয়াৰ কৰাত তেওঁলোক সিদ্ধহস্ত। বাঁহ-বেতৰ পৰা পাচি, খৰাহি, জাকৈ, খালৈ, চালনী, চেপা, পল, নাঙল-যুঁৱলী, মৈ, গছা, ঠগা, শৰাই, চেৰেকী আদি সামগ্ৰী তৈয়াৰ কৰে। সুন্দৰ কাপোৰ ব'ব পৰাটো সোণোৱাল কছাৰী জনগোষ্ঠীৰ নাৰীসকলৰ কাৰণেও গৌৰৱৰ বিষয়।

লোক সংস্কৃতিৰ পথাৰ উজ্জ্বলাই বখা সোণোৱাল-কছাৰীসকলৰ বিভিন্ন উৎসৱত গীত আৰু নৃত্য আৱশ্যস্বাৰী। বায়থ' পূজা তেওঁলোকৰ অন্যতম উৎসৱ। এই পূজাৰ দেৱতা শিৱ। শিৱৰাত্ৰিৰ পিছৰ দৌল পূৰ্ণিমাৰ শুক্ল পক্ষৰ দ্বিতীয় সোমবাৰৰ আগদিনা অৰ্থাৎ দেওবাৰে এই পূজা হয়। তিনি-চাৰিদিন ধৰি এই পূজা হয়। বলি-বিধান, পূজা-পাৰ্বণৰ উপৰি ইয়াত হাইদাং গীত পৰিবেশন কৰা হয়। হায়দাং গীত তেওঁলোকৰ প্ৰথম আৰু প্ৰাচীন গীত। অতি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ কথা যে— এই গীতবোৰ ধৰ্ম বিশ্বাস আৰু জনজীৱনক লৈ সৃষ্টি হোৱা। সৃষ্টিতত্ত্ব আৰু দেহতত্ত্ব সম্বন্ধে বৰ্ণিত এই গীতত বিশ্ব ব্ৰহ্মাণ্ডৰ চাৰি মুঠি জীৱৰ কথাই মুখ্যতঃ স্থান পাইছে। অসমৰ জনসাধাৰণে পালন কৰা তিনিওটা বিহু সোণোৱাল কছাৰীসকলেও পালন কৰে। ব'হাগ বিহু, কাতি বিহু আৰু মাঘ বিহু নিজস্ব ৰীতিৰে পালন কৰে। বিশেষকৈ তেওঁলোকৰ ঠুঁৰি গীতবোৰ মন কৰিবলগীয়া। ব'হাগৰ সাতবিহুৰ দিনা বছৰা নৃত্য অনুষ্ঠিত কৰে। এই লোকনৃত্য বৰ আকৰ্ষণীয়। বছৰা-বছৰানীক কলগছৰ বাকলিৰে গোটেই গাতে ধুনীয়াকৈ মেৰিয়াই দিয়ে। ইয়াত কলপাতো ব্যৱহাৰ কৰে। শুকান লাউৰ খোলাত মুখা আঁকি শিং লগাই বছাৰ মুৰত পিছাই দিয়ে। লগৰ অন্যান্য নাচনীয়ে মুখ আৰু শৰীৰত ছাই সানি নৃত্য

কৰে। সোণোৱাল-কছাৰীসকলে পালন কৰা অন্যান্য উৎসৱ আৰু ইয়াৰ লগত জড়িত নাচ-গানসমূহ হ'ল—হায়দাং নৃত্য, হুগ্ৰা নৃত্য, গায়ন-বায়ন, বাঘদেউ পূজা, গজায় মনায় পূজা, লখিমী সৰাহ, আমুতোলা প্ৰথা, সৰগদেউ পূজা, ফুলকোঁৱৰ-মণিকোঁৱৰৰ গীত, অপেশ্বৰী সৰাহ, গাতিগুৰি, ডুব উটুৱা সৰাহ, বালি সৰাহ, চেৰেলীমাছৰ সৰাহ, নৰা চিগা সৰাহ, জলখাই পূজা, চাউলখোৱা আদি।

সোণোৱাল-কছাৰী সমাজত বেজ-বেজালি আৰু বিভিন্ন লোক-বিশ্বাস আছে। গ্ৰাম্য জীৱনত তেওঁলোকে বহু ৰোগ-ব্যধি জৰা-ফুকা, মন্ত্ৰ, বেজ-বেজালি আৰু বনৌষধিৰে নিৰাময় কৰে। এই ব্যৱস্থা চহা জীৱনৰ খুব জনপ্ৰিয়। জন্ম-মৃত্যু-বিবাহ আদিৰ প্ৰসঙ্গত তেওঁলোকৰ কিছুমান লোক বিশ্বাস আছে। যেনে - মৃত্যুৰ ক্ষণ ভাল ন'হলে পোকৰ (পহিকৰ) বা পুস্কৰ লগা, দৰা-কইনাৰ বাহিজোৰা বা লগন নিমিলিলে অঘটন হোৱা, ঘৰৰ ভেটিক লৈ অসুখ-অশান্তি হোৱা, যাত্ৰাত বাৰ কাল বিশ্বাস, উজুতি খালে অশুভ হোৱা, ঘৰত সাপ সোমালে অমঙ্গল হোৱা আদি তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰে।

লিখিত ভাষা বা লিখিত সাহিত্য নাথাকিলেও সোণোৱাল-কছাৰীসকলৰ লোকসাহিত্য আৰু ভাষাই এক সুকীয়া মৰ্যাদা লাভ কৰিছে। জনজীৱনৰ লগত জড়িত বিভিন্ন ফকৰা-যোজনা, প্ৰবচন, সাধুকথা আৰু গীত-মাতে এই দিশটোক পুষ্ট কৰি ৰাখিছে য'ত স্বকীয় বৈশিষ্ট্যও বৰ্তি আছে। হাইদাং গীত, হুঁচৰি গীত আদিৰ প্ৰকাশভংগী, ছন্দসজ্জা, সুবৰ মাধুৰ্যই তেওঁলোকৰ ভাষা সাহিত্যৰ উজ্বল দিশৰ ইংগিত দিয়ে। অসমীয়া নৃ-গোষ্ঠীয় উপভাষা হিচাপে চিহ্নিত কৰিব পৰা তেওঁলোকৰ কথিত ভাষাৰো গৱেষণাৰ যথেষ্ট উপাদান আছে।

নিজকে বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতিৰ অংশীদাৰী কৰি, বহু 'মিথ' সম্বলিত এই সোণোৱাল-কছাৰী জনগোষ্ঠীৱে নিজস্ব কথিত ভাষা-সংস্কৃতিৰ পৰম্পৰাৰে অসমৰ এক বৃহৎ আৰু অন্যতম জনগোষ্ঠী হিচাপে পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হৈছে। অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ ইতিহাসত তেওঁলোকৰ ধৰ্ম, সাহিত্য-সংস্কৃতিক বেলেগকৈ চাব নোৱাৰি।

৩.৪.৭ হাজং জনজাতি

অসমৰ মংগোলীয় গোষ্ঠীৰ বিভিন্ন জনজাতিসকলৰ ভিতৰত হাজংসকলো এটি অন্যতম জনজাতি। ভাৰতীয় সংবিধানৰ স্বীকৃতি অনুসৰি হাজংসকল পাৰ্বত্য জনজাতি যদিও বৰ্তমান তেওঁলোক ওখ পৰ্বততকৈ পাৰ্বত্য অঞ্চলৰ নামনি ভাগৰ ঠেক সমভূমি আৰু তৈয়াম অঞ্চলতহে বসবাস কৰে। হাজংসকলৰ অধিক সংখ্যকেই নামনি অসমৰ দক্ষিণ পশ্চিমৰ গোৱালপাৰা জিলা, মেঘালয়ৰ অবিভক্ত গাৰো পাহাৰ জিলাৰ পশ্চিম আৰু দক্ষিণ অঞ্চল আৰু খাছিয়া পাহাৰৰ দক্ষিণ অঞ্চল আৰু তাহানিৰ

পূৰ্ববঙ্গৰ মৈমনসিং অঞ্চলত অতীজৰে পৰা বসবাস কৰি আছে। প্ৰাক-স্বাধীনতাকালত এই অঞ্চলৰ পৰাই জীৱন আৰু জীৱিকাৰ তাগিদাত বিশেষকৈ ৰাজনৈতিক কাৰণত (শৰণাৰ্থী হিছাপে) অসমৰ দুয়োখন পাৰ্বত্য জিলাৰ লগতে ভৈয়ামৰ বিভিন্ন জিলালৈ হাজংসকল সিঁচৰতি হৈ আছে।

হাজংসকল কৃষিজীৱি। তেওঁলোক অতি পৰিশ্ৰমী। বোকাতে লুতুৰি-পুতুৰিকৈ কাম কৰি শস্য উৎপাদন কৰিছিল কাৰণে এসময়ত হাজংসকলক ওচৰ চুবুৰীয়া গাবোসকলে 'হাজং' নামটো দিয়ে বুলি কথিত আছে। কাৰণ গাবোভাষাত হাজং শব্দৰ অৰ্থ মাটিৰ পোক - (হা=মাটি, জং=পোক। 'হাজং' শব্দটো বৰো ভাষাৰ হা গাঁ-জী > হাজৌ বা 'হাজৌ' শব্দৰ পৰা অহা বুলি কোৱা হয়। 'হাজৌ' শব্দৰ অৰ্থ ওখ ঠাই। হাজং সকলৰ ঘৰবাৰী বা বাসস্থান লৈ নিৰীক্ষণ কৰিলে স্পষ্ট হয় যে, সাধাৰণতে হাজংসকলে সমতল ভূমিতকৈ কিছু ওখ ঠাই নহিবা পাহাৰৰ নামনিৰ এটলীয়া কিছু ওখ ঠাইতহে ঘৰবাৰী সজাই ভাল পায়।

হাজংসকলে সমাজপাতি বসবাস কৰে। তেওঁলোকৰ সমাজ তিনিটা পদ্ধতিৰে পৰিচালিত হয়। এইবোৰ হ'ল - (১) গাঁওলা সমাজ, (২) পাঁচ-গাঁও আৰু (৩) জোৱাৰ। গাঁৱৰ সমাজৰ ভিতৰত কোনো দ্বন্দ বা কাজিয়া-পেঁচাল হ'লে প্ৰথমতে গাঁওলা সমাজে নিষ্পত্তি কৰে। যদি কাজিয়া ডাঙৰ হয় তেনেহ'লে সেই কাজিয়া ডাঙিবলৈ পাঁচ গাঁও সমাজ মতা হয়। তাতো যদি উক্ত কাজিয়া নিষ্পন্ন নহয়, তেনেহ'লে জোৱাৰ বা চাকলা সমাজক নিষ্পন্ন কৰিবলৈ ভাৰ অৰ্পণ কৰে।

হাজংসকলৰ ঘৰবাৰী কাঠ, বাঁহ, খেৰ আদিৰে সজা। ঘৰবোৰ প্ৰায় সৰু সৰু আৰু গোবৰেৰে লিপা-মোচা কৰা। ভঁৰাল ঘৰৰ (চাংঘৰ) বাহিৰে পূৰ্বৰ মংগোলীয় লোকৰ অতি প্ৰিয় চাংঘৰৰ বৈশিষ্ট্য বশ্কিত হোৱা নাই। গাঁৱৰ মুখীয়াল বা আদৰ্শ গৃহস্থৰ ঘৰবাৰী এনে ধৰণৰ : (১) মাইজী ঘৰ (বৰঘৰ), (২) আখলি ঘৰ (বাঙ্কনি ঘৰ) (৩) গুলিঘৰ (গোহালি ঘৰ), (৪) চাংঘৰ (ভঁৰাল) আৰু (৫) কাছৰী ঘৰ (চ'ৰাঘৰ)। হাজং আদৰ্শৰ গৃহস্থৰ ঘৰবাৰী বুলিলে সেয়ে পাঁচোটা কোঠাৰ ঘৰকে বুজোৱা হয়। মাইজীঘৰৰ আকৌ কমেও দুটা 'খপৰা' (কোঠালি) থাকে। আখলি ঘৰ বন্ধাবঢ়া কৰাত, গুলিঘৰ গৰু বা ম'হ বখাত, চাংঘৰ ধান খোৱাত ব্যৱহাৰ হয়। হাজংসকলৰ 'কাছৰী ঘৰ' আচলতে পূৰ্বৰ ডেকা চাং সদৃশ। বৰ্তমান গাঁৱৰ স্বচ্ছল ব্যক্তি বা গৰাকীয়েহে 'কাছৰী ঘৰ' সাজি দিয়ে যদিও তাত গাঁৱৰ চেমনীয়া ডেকাসকলেহে ৰাত্ৰি যাপন কৰে। এসময়ত এই কাছৰীঘৰতে হাজং ডেকাসকলৰ বিভিন্ন উৎসৱ আৰু নৃত্য - গীত-বাদ্যৰ আখৰা হৈছিল। প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰ বিচাৰ নিষ্পত্তি কৰাৰ ক্ষেত্ৰত যি ঘৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয় সেই ঘৰক 'কাছৰী ঘৰ' বোলে।

হাজং তিবোতাসকল পুৰুষৰ দৰে পৰিশ্ৰমী। তেওঁলোক কঠিয়া তোলা, ভুইকৰা, ধান দোৱা, খৰিলুৱা, জাকৈ মৰা আদি সকলো কামতে পাকৈত। তেওঁলোক

একেগৰাকী সুনিপুণ শিপিনী। তেওঁলোকৰ পৰম্পৰাগত তাঁতশাল 'বানাত' তেওঁলোক সাত বৰণৰ, ৰংচঙীয়া পাটানি (মেথনি) বৈ লয়। ইয়াৰ উপৰি তেওঁলোকে ৰংচঙীয়া পাটনি (মেথনি) পিন্ধি গাত ফুলা আঙুল বা ফুলা পাহৰা লৈ 'হাজং খোপা' বান্ধি হাজং গাভৰুসকলে উছৰ-পাৰ্বণত ভাগ লয়। আনহাতে, ফুল পাহৰাত 'হকম' (মুৰি) বা খৈ (ধানৰ আঁঠে)ৰ টোপোলা ডাঙৰকৈ পিঠিত বান্ধি লৈ গুঠি খাবলৈ (আলহী খাবলৈ) যাবলৈ হাজং তিৰোতাই বৰ ভাল পায়।

হাজংসকলৰ পুৰুষে সাধাৰণতে আঠমূৰীয়া গামোছ ভিচা / ভিজা / নেংটি পিন্ধে। ই সাধাৰণতে নীলা, সেউজীয়া আৰু বগা ৰঙেৰে পখৰা-চিখৰাকৈ বৈ লোৱা। হাজং পুৰুষসকল বৰ পৰিশ্ৰমী। তেওঁলোক কৃষি কামৰ বাহিৰেও মাছধৰা, চিকাৰ কৰা আৰু অন্যান্য কামতো পটু।

হাজংসকল এসময়ত জড়োপাসক আছিল; কিন্তু বৰ্তমান তেওঁলোক হিন্দু। বহু পূৰ্বৰপৰা তেওঁলোক হিন্দু ধৰ্মৰ সৈতে অভ্যস্ত হৈ অহাত বৰ্তমান হাজং জনগোষ্ঠীয় ধৰ্ম আৰু হিন্দু ধৰ্মৰ আচাৰ-নীতিৰ সংমিশ্ৰণ ঘটিছে। হাজংসকল এসময়ত মাতৃতান্ত্ৰিক জনগোষ্ঠী আছিল। তেওঁলোকৰ মাতৃতান্ত্ৰিক প্ৰথাৰ চিহ্ন স্বৰূপে গোট্ৰৰ উমান পোৱা যায়। মাতৃতান্ত্ৰিক এই গোট্ৰক হাজংসকলে 'নিকনি' বোলে। তেওঁলোকৰ মাজত ২২টা নিকনি আছে বুলি জনা যায়। যেনে - শিমুলগা, বগেচা, ডিং জোৱৰ, কাট্লেগা, পোৰকাছি ইত্যাদি। পিছে সাম্প্ৰতিক কালত হাজংসকলৰ বহুতে নিজৰ মাতৃতান্ত্ৰিক এই 'নিকনি'ৰ নাম ক'ব নোৱাৰে। হিন্দু ধৰ্মীয় লোকৰ লগত সহঅবস্থান কৰা বাবে আৰু হিন্দু ধৰ্মীয় ধ্যান-ধাৰণাৰে অভ্যস্ত হৈ আহি প্ৰায় ভাগ হাজং লোকে বৰ্ণহিন্দুৰ ব্ৰাহ্মণ্য আচাৰ মানি চলাবাবে হিন্দুধৰ্মৰ পিতৃতান্ত্ৰিক গোট্ৰহে তেওঁলোকৰ মাজতে চলিবলৈ লৈছে। সেয়ে হ'লেও দেখা যায় যে হাজংসকলে নিজৰ পৰম্পৰাগত ঐতিহ্য একেবাৰে পাহৰিব পৰা নাই। যাৰ বাবে ঘৰৰ কোনো শুভ কাম বা অন্যান্য পূজা আদি কৰাৰ পূৰ্বে মাতৃতান্ত্ৰিক 'নিকনি'ৰ নিয়ম অনুসৰি নিজৰ 'নিকনি'ৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতা বা দেৱীক পূজা দিয়ে।

ধৰ্মীয় আচাৰ অনুসৰি হাজং সকল দুই ভাগত বিভক্ত - (১) শাক্ত আৰু (২) খাটল বা বৈষ্ণৱ। যিসকল হাজং লোকে প্ৰাচীন স্বগোষ্ঠীয় পৰম্পৰা নীতি - নিয়মকে মানি আহিছে আৰু আমিষভোজী তেওঁলোক শাক্ত। আনহাতে যিসকলে হিন্দু ধৰ্মত শৰণ লৈ পূজা-পাতল কৰে আৰু নিৰামিষভোজী তেওঁলোকক খাটল বা বৈষ্ণৱ বোলা হয়। কোনো কোনো লোকে এই বৈষ্ণৱ শ্ৰেণীৰ পৰাই উন্নীত হৈ কালক্ৰমে পূজা সেৱা আৰু ধৰ্ম আলোচনাকাৰীৰ মৰ্যাদা লাভ কৰি 'অধিকাৰী' হয়। হাজংসকলৰ সামাজিক ক্ৰিয়া-কাণ্ডত সাধাৰণতে এই অধিকাৰীসকলে পৌৰোহিত্য কৰে। আজিকালি অৱশ্যে বিশেষ ব্ৰাহ্মণ পুৰোহিতৰো সহায় লোৱা হয়।

হাজংসকলৰ বিবাহ তিনি প্ৰকাৰৰ। যেনে - (১) সামাজিক বিবাহ, (২) সাজা (হাজা) বিবাহ আৰু (৩) দায়পাৰা বা ঠেংপাৰা। সমাজৰ মানুহৰ যোগেদি প্ৰস্তাৱ দি সামাজিক নিয়মমতে যি বিবাহ সম্পাদন হয় সি সামাজিক বিবাহ। দ্বিতীয়তে এজন

ববলা আৰু এজনী বিধবাব যি বিবাহ হয় তাকে সাঙা বিবাহ বোলে। তৃতীয়তে ডেকা গাভৰুৰ মাজত যি প্ৰণয়ঘটিত গোপন বিবাহ হয় সিয়েই 'দায়পাৰা' বা 'ঠেং পাৰা' বিবাহ। আচলতে সমাজৰ পৰা পূৰ্ব অনুমতি নোলোৱাকৈ ডেকা-গাভৰুৰ মাজত অবৈধভাবে মিলন হ'লেই তাক 'দায়পাৰা' বুলি কোৱা বয়। ইয়াৰ বাবে 'দায়পাৰা' ডেকা-গাভৰুৱে সমাজৰ ওচৰত দণ্ড ভৰিব লাগে আৰু তাৰ পিছত সামাজিকভাবে উদ্ধাৰ পৰাচিত হৈ সমাজৰ দাবী অনুসৰি এৰাজ খৱন দি পুনৰ সমাজভুক্ত হ'ব পাৰে।

সমাজত একে নিকনি'ৰ মাজত (সগোত্ৰ) বিবাহ নিষিদ্ধ। সামাজিক বিবাহ যাছ (ঘটক)ৰ দ্বাৰাই ঠিক-ঠাক কৰে। এই বিবাহ দৰাৰ ঘৰতো হ'ব পাৰে আৰু কইনাৰ ঘৰতো হ'ব পাৰে। বিবাহত সাত বা নজনী সধবা 'আয়ৰক' (আয়তী), 'ধনি মাও' - ধনিবাপ (ধৰ্ম পিতা-মাতা), দৰাৰ মিতা বা সখি, কইনাৰ পিতৃ বা ভ্ৰাতৃৰ ভূমিকাই মুখ্য। অধিবাসৰ নিশা অধিকাৰীৰ পৌৰোহিত্যত বিবাহ অনুষ্ঠিত হয়। পিছদিনা আকৌ দিনৰ ভাগত আমন্ত্ৰিত আলহী অতিথিৰ কাৰণে বিবাহ অনুষ্ঠিত হয়। প্ৰথম অনুষ্ঠিত নিশাৰ বিয়াত 'ভৰ বিয়া' আৰু পিছদিনা অনুষ্ঠিত দিনৰ ভাগৰ বিবাহক 'বাহী বিয়া' বোলা হয়। 'বাহী বিয়া'ত নিমন্ত্ৰিত আত্মীয় কুটুম্বই যৌতুক উপহাৰ আগবঢ়ায়। ল'ৰাই ঘৰজোঁৱাই নগ'লে পিছত ছোৱালীয়ে ল'ৰাৰ ঘৰলৈ যায় আৰু দৰাৰ পৰিয়ালভুক্ত হয়। আনহাতে ঘৰজোঁৱাই বিয়াত দৰাহে কইনাৰ পৰিয়ালভুক্ত হয়।

হাজংসকলৰ শিশু জন্ম হ'লে অশৌচ মানে। সাধাৰণতে পুত্ৰ সন্তান হ'লে পাঁচদিন আৰু কন্যা সন্তান হ'লে সাত দিনৰ দিনা নৱজাত শিশুৰ ক্ষৌৰ কৰ্ম কৰি অশৌচ খেদোৱা হয়। কোনো মানুহ মৰিলে হাজংসকলে কোনো কোনোৱে বাৰ দিন আৰু কোনো কোনোৱে দহ দিনৰ দিনা ক্ষৌৰ কৰ্ম কৰে আৰু পিছদিনা অধিকাৰী পুৰোহিতৰ মাতি সমাজ বিদ্যমানে শ্ৰাদ্ধ আদি কাৰ্য সমাধা কৰে। হাজংসকলৰ শৱদেহ সংকাৰ কিছুমানে শ্মশানত দাহ কৰে আৰু কিছুমানে মাটিত পুতি থয়।

হাজংসকলৰ সামাজিক-সাংস্কৃতিক জীৱন মংগোলীয় মূলৰ ববো, বাভা, গাৰো আদি জনজাতিসকলৰ দৰেই বাবেবৰণীয়া আৰু বাবেবহণীয়া। জনজাতি হিছাপে একালত সকলো হাজং পৰিয়ালতে দৈনন্দিন সাজত মাছ-মঙহ চলিছিল; কুকুৰা, গাহৰি, বনৰীয়া পহু তেওঁলোকৰ মাজত খাদ্য হিছাপে এতিয়াও প্ৰচলিত। মাছৰ কথাটো ক'বই নালাগে; কাছ, শামুক, কেঁকোৰা-কুচিয়া পৰ্যন্ত তেওঁলোকৰ খাদ্য তালিকাৰ ভিতৰত পৰে। শুকান মাছৰ পৰা প্ৰস্তুত কৰা শুকতি (সিন্দল) তেওঁলোকৰ অতি প্ৰিয় খাদ্য। বাঁহৰ পৰা প্ৰস্তুত বাঁহ গাজ, খৰিচাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বিভিন্ন টেঙা আঞ্জা তেওঁলোকৰ মাজত সমাদৃত। ভাতৰ ভিতৰত বৰা চাউল, তিতামৰা আৰু শোকোতাও তেওঁলোকে ভাল পায়। ভাপত বনোৱা 'বিচিভাত' আৰু গজালি মেলা ধানেৰে বন্ধা 'বুকলি ভাত' আলহী অতিথি আপ্যায়নৰ বাবে খুবেই প্ৰয়োজনীয়। হাজংসকলৰ প্ৰিয় খাদ্য সম্বন্ধে এয়াৰ কথাই আছে—

“দৈ চিৰা, বিচি ভাত
 খাৰ পানী, লেবাশাক,
 কাওছা মাছাং,
 বুকলি ভাত।

(লেবা শাক= পিঠাগুৰি দি বন্ধা খাৰৰ আজ্ঞা, কাওছা মাছাং = কাছ মাংস, বুকলি ভাত = এবিধ পিঠা জাতীয় কচিকৰ খাদ্য।)

হাজংসকলে ব'হাগত 'সঙৰানি' বা 'বিম্বা' বুলি বঙালী বিহুটোকে উদযাপন কৰে। তেওঁলোকে ব'হাগত 'পাগলা বাশুপূজা' উদযাপন কৰে। সাধাৰণতে একোখন সমাজে কোনো আওহতীয়া ঠাইৰ কোনো গছৰ তলত দেৱ-দেৱীৰ থান শাৰী পাতি সজাই সকলোৱে মিলি পূজা কৰে। থানখনক 'বাইশশালী' বোলা হয়। 'বাশু' দেৱতাৰ লগতে তাত কেইবাগৰাকী দেৱ-দেৱী থাপিত হয়। সেই দেৱ-দেৱীসমূহ হ'ল— 'বাশু', 'কালী', 'কামাখ্যা', 'চৰাবুৰি', 'পাবলী', 'লক্ষ্মী', 'হাংহাঙী', 'খাংখাঙী', 'দাদৰী' আদি। হাজং সকলৰ এই বাশু দেৱতাই মূল কাৰণে থানটোক 'বাইশশালী' দেৱী বোলা হয়। হিন্দু ধৰ্মৰ প্ৰভাৱত সংস্কৃতকৰণ কৰি ৰাভাৰ 'বায়খো দেৱী', বৰোৰ 'বায়খো', সোণোৱাল কছাৰীৰ বাইথ দেৱতাৰ সমপৰ্যায়ৰ, 'বাইশ' দেৱতাকে 'বাশু' হিচাপে পৰিগণিত কৰা যেন লাগে। পূজাত যাবতীয় সামগ্ৰীৰ লগতে ঘৰুৱা মদৰো প্ৰয়োজন হয়। সাম্প্ৰতিক বৈষ্ণৱ পন্থীসকলে অবশ্যে বৈষ্ণৱ আচাৰেৰে এই পূজা কৰে।

হাজংসকলে বাৰিষাত 'সাতৰা' বা 'আমতিচুৱা', শাওণত 'বৰত' পূজা বা 'কানীদেও' পূজা, আহিনত 'যাত্ৰাপূজা', দ্বীপাৱলী-আউসীত 'চৰখেলা' বা 'চৰমাগা' উৎসৱ, কাতিত 'কাতিগাছ' (কঙালী বিহু), পুহৰ শেষদিনা 'পুষনী' (মাঘবিহু) আদি পৰম্পৰাগতভাৱে পালন কৰি আহিছে। হাজংসকলৰ নৃত্য-গীতৰ শ্ৰেষ্ঠ উৎসৱ হ'ল - 'চৰখেলা' বা 'চৰমাগা' উৎসৱ। এই উৎসৱ শৰত কালত দ্বীপাৱলী-আউসীৰ পৰা আৰম্ভ হৈ সাত বা ন দিনলৈকে চলে। এই সময়ত গাঁৱৰ ডেকাসকলে ঘৰে ঘৰে নানা ধৰণৰ নৃত্য-গীত গাই গৃহস্থক আশীৰ্বাদ প্ৰদান কৰে আৰু ধান বা চাউল বৰঙনি স্বৰূপে লয়। এই নৃত্যটোৱে হ'ল 'লেবাটনা নৃত্য'।

হাজংসকল মংগোলীয় নৃ-গোষ্ঠীৰ তথা তিব্বত বৰ্মীয় ভাষা পৰিয়ালৰ বড়ো শাখাৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ'লেও তেওঁলোকৰ সাম্প্ৰতিক যি ভাষা সি বৰো, ৰাভা, গাৰো আদি অন্যান্য তিব্বত-বৰ্মীয় জনজাতীয় ভাষাৰ দৰে নহয়। হাজংসকলৰ কথিত ভাষা আৰ্যমূলীয়। অসমীয়া ভাষাৰ সৈতে বিশেষকৈ প্ৰাচীন অসমীয়া বা কামৰূপী উপভাষাৰ সৈতে ইয়াৰ বহুলভাৱে মিল পোৱা যায়। সেয়েহে ড° বাণীকান্ত কাকতিদেৱে তেওঁৰ Assamese: Its Formation and Development নামৰ গৱেষণা-গ্ৰন্থত প্ৰাচীন অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণিক ৰূপৰ সৈতে হাজং ভাষাৰ কেইটিমান বৈয়াকৰণিক দিশৰ সাদৃশ্য পোৱাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। ইয়াৰ দ্বাৰা স্পষ্ট হয় যে, হাজংসকল তিব্বত-

বৰ্মীয় বড়ো গোষ্ঠীয় ভাষা-ভাষীৰ লোক হোৱা সত্ত্বেও বহু শতাব্দীৰ পূৰ্বতে স্বকীয় ভাষাৰ সৈতে উপভাষাৰ সংমিশ্ৰণ ঘটি তেওঁলোকৰ ভাষাৰ বৰ্তমানৰ এই ৰূপ পোৱা হৈছে।

হাজংসকলে অসমৰ দক্ষিণ-পশ্চিম অঞ্চলৰ গোৱালপাৰা আৰু ধুবুৰী জিলাৰ দক্ষিণপাৰে মেঘালয়ৰ গাৰোপাহাৰৰ পশ্চিম-দক্ষিণাঞ্চল আৰু খাছিয়া পাহাৰৰ দক্ষিণাঞ্চল আৰু পূৰ্বৰ পূৰ্ববঙ্গৰ মৈমনসিং আদি অঞ্চলত অতীজৰে পৰা বসবাস কৰি থকা কাৰণেই মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ প্ৰবৰ্তিত ভাগবতী বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰভাৱ তেওঁলোকৰ ওপৰত পৰা নাই। বৰং বঙ্গীয় চৈতন্য বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰভাৱহে তেওঁলোকৰ ওপৰত পৰিছে। ফলস্বৰূপে চৈতন্যদেৱৰ দ্বাৰা প্ৰবৰ্তিত এই বৈষ্ণৱ ধৰ্মই হাজংসকলৰ সামাজিক সাংস্কৃতিক দিশত বেছ প্ৰভাৱ পেলাইছে।

হাজংসকলক অঞ্চল হিচাপে (১) দশকাহনীয়া, (২) কৰাইবাৰীয়া, (৩) ছহুঙী, (৪) মেছপৰীয়া আৰু (৫) বাৰহাজাৰী- এই পাঁচ ভাগত ভগোৱা হৈছে। এইবোৰৰ ভিতৰত ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত দশকাহনীয়া ছহুঙী আৰু কৰাইবাৰী শাখাই স্বকীয় বৈশিষ্ট্য অটুট ৰাখিছে। আনহাতে মেছপৰীয়া আৰু বাৰহাজাৰী শাখাক গোৱালপৰীয়া ভাষাৰ পশ্চিম আঞ্চলিক ভাষাৰ ৰূপত মিলি একাকাৰ হোৱা বুলি ক'ব পাৰি।

হাজংসকল এনেদৰে এসময়ত এচুকত থাকিলেও বৰ্তমান অসমৰ ভৈয়ামৰ প্ৰায়ভাগ জিলাৰ ভিতৰুৱা বিভিন্ন অঞ্চলত সিঁচৰতি হৈ পৰিছে। এসময়ত সকলো দিশত টনকিয়াল হাজং জনজাতীয় লোকৰ যি স্বকীয় সাংস্কৃতিক ৰূপ বিদ্যমান আছিল আজি অৰ্থনৈতিক দুৰৱস্থাৰ বাবে হাজংসকলৰ স্বকীয় সাংস্কৃতিক ৰূপটো তেনেদৰে পৰিস্ফুট হৈ উঠা দেখা নাযায় বুলিব পাৰি।

আত্মমূল্যায়ন প্ৰশ্ন

১) অসমৰ জনজাতিসমূহক সাংস্কৃতিক জীৱন আৰু ধৰ্মীয় ৰীতি-নীতিৰ ভিত্তিত কেইটা ভাগত ভগাব পাৰি ? (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

২) অসমৰ কোনকেইটা পাৰ্বত্য জনজাতি খুম খেতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল? (৪০
টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

৩.৫ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমীয়া সংস্কৃতি সমন্বয়ৰ সংস্কৃতি। যুগ যুগ ধৰি বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ সাংস্কৃতিক উপাদানসমূহৰ আদান-প্ৰদান আৰু বিনিময়ৰ যোগেদি সাংস্কৃতিক সমাহৰণ ঘটিছে আৰু সংস্কৃতি গ্ৰহণৰ মাধ্যমেদি পৰিৱৰ্তিত ৰূপত বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে বৰ্ণাজ্য ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰিছে। সেই বাবেই কোন জনগোষ্ঠীৰ মাধ্যমেদি কোনবিধ উপাদান অসমীয়া সংস্কৃতিত প্ৰবেশ কৰিছে, সেই কথা খাটাঙকৈ কব নোৱাৰি।

মহাভাৰতীয় যুগৰে পৰাই প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ কামৰূপত এক সুকীয়া সাংস্কৃতিক পৰম্পৰাই গঢ় লৈ উঠা বুলি বিভিন্ন সাহিত্যিক সমলৰ সাক্ষ্যৰ আধাৰত অনুমান কৰা হৈছে। সেই বাবেই ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ সৈতে ঐক্যভাব প্ৰদৰ্শন কৰিও কেতবোৰ দিশত অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে স্বকীয়তা প্ৰদৰ্শন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। বিশেষকৈ চিত্ৰকলা, ভাস্কৰ্য, স্থাপত্য, নৃত্যবিদ্যা ইত্যাদি বিভিন্ন দিশত প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ-কামৰূপৰ সংস্কৃতিৰ এক স্বকীয় ধাৰা দেখিবলৈ পোৱা যায়, যাৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশত ইয়াত অতীজৰে পৰা বসবাস কৰা থলুৱা জনগোষ্ঠীসমূহৰ অবিহণা আছে বুলি বিনাধিধাই ক'ব পাৰি।

অসমৰ জাতিগঠন প্ৰক্ৰিয়াও ভাৰতবৰ্ষৰ অন্যান্য ৰাজ্যৰ তুলনাত যথেষ্ট সুকীয়া বৈশিষ্ট্যৰে পৰিপূৰ্ণ। অষ্ট্ৰিক, মঙ্গোলীয়, দ্ৰাবিড়, নৰ্ডিক ইত্যাদি বিভিন্ন নৃগোষ্ঠীৰ লোকে অসমত যুগ যুগ ধৰি বসবাস কৰি আহিছে আৰু এই নৃগোষ্ঠীসমূহৰ পাৰস্পৰিক আদান-প্ৰদান, বিনিময় আৰু সন্মিলনৰ যোগেদি বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সৃষ্টি হৈছে। মনকবিবলগীয়া যে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূষ্টি আৰু বিকাশত এই দেশত অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰা বসবাস কৰি অহা জনজাতীয় মূলৰ বিবিধ জনগোষ্ঠীৰ প্ৰভাৱ অতি গভীৰ আৰু সুবিস্তৃত। এই বিভাগটিত কাৰ্বি, বড়ো, ৰাভা, দেউৰী, মিছিং, সোণোৱাল-কছাৰী, হাজং আদি জনজাতিৰ বিষয়ে বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰা হৈছে।

৩.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample questions)

- ১) অসমৰ মানুহ অৰ্থাৎ অসমত বসবাস কৰা সকলো শ্ৰেণীৰ লোককে 'অসমীয়া'ৰ গণীত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব পাৰি নেনোবাৰি ভাষিক, নৃতাত্ত্বিক আৰু লোক-সাংস্কৃতিক দৃষ্টিভংগীৰে বিচাৰ কৰক।
- ২) অসমীয়া সংস্কৃতি গঢ়ি উঠাত অসমৰ থলুৱা জনগোষ্ঠীসমূহৰ লোকৰ ভূমিকা স্বস্থে আলোকপাত কৰি প্ৰবন্ধ এটা যুগুত কৰক।
- ৩) গাঁথনিৰ ফালৰ পৰা অসমক ভাৰতৰ ক্ষুদ্ৰ সংস্কৰণ বুলি কিয় কোৱা হয়, সবিশেষ বুজাই লিখক।
- ৪) পৃথিৱীৰ প্ৰধান কি কি নৃ-গোষ্ঠীৰ আৰু ভাষাগোষ্ঠীৰ লোকেৰে বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াই গঢ় লৈছে, আলোচনা কৰক।
- ৫) অসমৰ সমাজ - জীৱন বৰ্ণাঢ্য আৰু বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ কৰি তোলাত অষ্ট - মংগোলীয় সংস্কৃতিয়ে কিদৰে অৱদান আগবঢ়াই আহিছে উদাহৰণসহ বুজাই লিখক।
- ৬) অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতিৰ কিছুমান উমৈহতীয়া বৈশিষ্ট্য চিহ্নিত কৰি সিবিলাকৰ প্ৰাচীন ঐতিহ্য আৰু ৰূপান্তৰ সম্পৰ্কে এটি ৰচনা যুগুত কৰক।
- ৭) মূল জনজাতীয় সমাজ-জীৱনৰ পৰা আঁতৰি আহি আৰ্য - হিন্দু মূলীয় (বৰ্ণহিন্দু) লোকৰ সৈতে সহ-অৱস্থান কৰা কিছুমান জনগোষ্ঠীৰ নামোল্লেখ কৰি তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক দিশত কি কি পাৰ্থক্য আহি পৰিছে ফঁহিয়াই দেখুৱাওক।
- ৮) "অসমত চামে চামে বিভিন্ন মানৱ প্ৰজাতিৰ লোকৰ আগমণ ঘটিছে।" ইবিলাকৰ ভিতৰত সৰ্বপ্ৰাচীন বুলি ভবা জনগোষ্ঠীৰ পৰা অতি সম্প্ৰতিক কাললৈকে অনুপ্ৰবেশ ঘটা জনগোষ্ঠী / ভাষাগোষ্ঠীক সামৰি এটা প্ৰব্ৰজনৰ খতিয়ান দাঙি ধৰক।
- ৯) অসমৰ যিকোনো এটা থলুৱা জনগোষ্ঠীৰ চমু পৰিচয় দাঙি ধৰি তেওঁলোকে উদ্‌যাপন কৰা উৎসৱ - পাৰ্বণ আৰু নৃত্য - গীতৰ বিষয়ে বিতং ভাৱে লিখক।
- ১০) কাৰ্বি জনগোষ্ঠীৰ মাজত মঙ্গোলীয় প্ৰজাতিৰ কোনবোৰ লক্ষণ পৰিস্ফুট হয়, চমুকৈ আলোচনা কৰক।
- ১১) অসমৰ বৰো জনগোষ্ঠীৰ চমু পৰিচয় দি তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিৰ জীৱন সম্পৰ্কে এটি চমু সমীক্ষা আগবঢ়োৱাওক।
- ১২) বাভাসকলৰ অসমীয়া সংস্কৃতিলৈ আগবঢ়োৱা বৰঙণিৰ সম্যক পৰিচয় দিয়ক।
- ১৩) নৈপৰীয়া সংস্কৃতিৰ বাহক হিচাপে দেউৰী আৰু মিছিং সংস্কৃতিৰ এটি তুলনামূলক আলোচনা আগবঢ়াওক।

- ১৪) মংগোলীয় সংস্কৃতিৰ সাধাৰণ বৈশিষ্ট্যবোৰ কি কি? অসমত জনজাতিসকলৰ মাজত এনে লক্ষণসমূহ কেনেদৰে পৰিলক্ষিত হয় আলোচনা কৰক।
- ১৫) সোণোৱাল কছাৰীসকলৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ১৬) হাজংসকলৰ সংস্কৃতিৰ চমু পৰিচয় দিয়ক।
- ১৭) অসমৰ পাহাৰীয়া আৰু ভৈয়ামত বসবাস কৰা জনজাতিসকলৰ মাজত সাংস্কৃতিক দিশত কোনবোৰ মিল-অমিল ধৰা পৰে ফঁহিয়াই দেখুৱাওক।
- ১৮) বুমথেতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল পাৰ্বত্য জনজাতিবোৰৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ১৯) খেৰাই উৎসৱ কি? কোন জনগোষ্ঠীৰ মাজত এই উৎসৱ পালনৰ পৰম্পৰা প্ৰচলিত আছে। ইয়াৰ লগতে সাদৃশ্য থকা অসমৰ আন আন উৎসৱৰো উল্লেখ কৰি এটি তুলনামূলক আলোচনা দাঙি ধৰক।
- ২০) অসমৰ জনজাতিসকলৰ মাজত প্ৰচলিত বিবিধ লোকাচাৰৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ২১) কোন জনগোষ্ঠীৰ মাজত অতীজতে কেঁচাইখাতী গৌসানীৰ পূজা কৰা পৰম্পৰাৰ প্ৰচলন আছিল আৰু বৰ্তমান ইবোৰক কি ৰূপত প্ৰবৰ্তি আছে লিখক।
- ২২) বয়ন শিল্পত চহকী অসমৰ দুটিমান জনগোষ্ঠীৰ সাজপাকৰ আৰু বয়ন শিল্পৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ২৩) দেউৰী আৰু মিহিঁসকলৰ লোকগীত সম্পৰ্কে এটি চমু আলোচনা আগবঢ়াওক।
- ২৪) সোণোৱাল কছাৰীসকলৰ ধৰ্ম বিশ্বাস আৰু লোক বিশ্বাস সম্পৰ্কে চমুকৈ লিখক।
- ২৫) দেউৰীসকলৰ বসতিস্থান সম্পৰ্কে এটি নান্দি-দীৰ্ঘ আলোচনা আগবঢ়াওক। অসমীয়া সমাজ জীৱনলৈ এওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক অৱদানৰ বিষয়েও উল্লেখ কৰক।

৩.৭ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- কাকতি, বাণীকান্ত : পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা, ১৯৯৫
- কাগয়ুং, ভৃগুমণি (সম্পাদ) : মিচিং সংস্কৃতিৰ আলোচনা, ১৯৭০
- গগৈ, লীলা : অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
- (—) : টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ১৯৭১
- গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত : অসমীয়া জনসাহিত্য, ১৯৮৬

- (—) : বাৰ মাহৰ তেৰ গীত, ১৯৬২
- গোস্বামী, সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ : অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ সমীক্ষা, ১৯৭১
- চূড়ীয়া, বামচন্দ্ৰ : পৰ্বতীয়া মিৰি, ১৯৮১
- চাণ্ডাল, আৰুচ : সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি
- টেকন, লংকাম : কাৰ্বি জনগোষ্ঠী, ১৯৭৪
- তেবাং, বংবং : সমন্বয় প্ৰবাহ, ১৯৮৯
- দত্ত, বীৰেন্দ্ৰ নাথ (সম্পা) : চিফুং গুংগাং, ১৯৮৬
- দাস, ভুবনমোহন (সম্পা) : অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত,
: অসমীয়া মানুহৰ নৃ-বৈজ্ঞানিক পৰিচয়
- দেউৰী, মনেশ্বৰ : মৰিগাঁও জিলাৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৯৪
- নাথ, ৰাজমোহন : গৌৰৱময় অসম, ১৯৪৯
- নাৰ্জি, ভবেন : বৰো কছাৰীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
- নাথ, প্ৰফুল্ল কুমাৰ : অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ২০০৪
- নাথ, ভৱকান্ত : নাথযোগী সংবাদ, ১৯৯৫
- নেওগ, মহেশ্বৰ : পুৰণি অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
- (—) : পৱিত্ৰ অসম, ১৯৬৯
- পাদুৰ, নাহেল্ল : অসমীয়া সংস্কৃতিৰ জনজাতীয় বৰঙণি, ১৯৮৮
- বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা : অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২
- (—) : কাৰ্বি সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ এচুৰেঙা, ১৯৮২
- বৰা, প্ৰশান্ত : নাথ ধৰ্ম-দৰ্শন আৰু সংস্কৃতি, ২০০৫
- বৰুৱা, অতুলচন্দ্ৰ : মনসাকাব্য আৰু ওজাপালি, ১৯৭৬
- বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ : অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৫৭
- (—) : অসমৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৮৫
- বৰুৱা, প্ৰহলাদ কুমাৰ (সম্পা) : অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১
- ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ (সম্পা) : অসমৰ লোক উৎসৱ, ১৯৬৯
- (—) : অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২
- ৰাভা, ৰাজেন : ৰাভা জনজাতি, ১৯৭৪,
- (—) : ৰাভা লোক গীত, ২০০১

- বাভা, হাকাচাম, উপেন : অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি, ২০০৫
- (—) : বাভা লোক সংস্কৃতি, ২০০৬
- বাভা, ধনঞ্জয় : বাভা জনজাতিৰ চমু ইতিহাস, ১৯৯৮
- শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস, ১৯৯৫
- শৰ্মা, শশী : অসমৰ লোক সাহিত্য, ১৯৯৩
- শৰ্মা, হেমন্তকুমাৰ : অসমীয়া লোকগীতি সংগ্ৰহ, ১৯৭৮
- শইকীয়া, ললিত কুমাৰ : সোণোৱাল কছাৰী সংস্কৃতি, ১৯৮১
- সৰকাৰ, হৰিমোহন : বহুৰঙী গীতৰ আঁচলত, ১৯৬৫
- (—) : বাভা সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ আভাস, ১৯৮১
- সোণোৱাল, গগন চন্দ্ৰ : সোণোৱাল সাধু, ১৯৯৫
- হাজং, পৰেশচন্দ্ৰ : হাজং জাতি আৰু কৃষ্টিৰ আভাস, ২০০০
- হাজৰিকা, অতুলচন্দ্ৰ : উৎসৱৰ ভোগজৰা, ১৯৬৫
- (—) : উৎসৱৰ বংচ'ৰা, ১৯৬৩
- হাজৰিকা, পৰীক্ষিত : চৰ্যাপদ, ১৯৯৯
- হাজৰিকা, সূৰ্যকান্ত (সম্পা) : সংস্কৃতি সংগ্ৰহ, ১৯৮০
- হাফে, ছামছিং : ছাবিন আলুন, ১৯৮৬
- AIRTSC : *Socio Economic Conditions of the Kaibartas of Assam, A Case Study, 1994.*
- Ali, ANM Irsad : *Adoptation among the Bodo Kacharis, 1973*
- Anderson, J.D : *Kachari Folktales, 1911*
- and Athparia, R.P
- Buzarbarua, M : *Social and Cultural life of the Mishing of Assam, 1991*
- Bakht, Humayan : *A Sociological Study of Bodo Movement, 1989*
- Bondapadhyay, P.K : *The Tai Phakes of Assam, 1983*
- Baruah, H. : *History and Culture of the Khasi People, 1969*
- Barkakati, S.N : *Tribal Folktales, 1971*

- Baruah, H.C : *Marriage Customs of the People of Assam*, 1895
- Barua, B.K : *A Cultural History of Assam*, 1969
- Barua, K.L : *Early History of Kamrupa*, 1966
- Brahma, M.M : *Folk song of the Bodos*, 1966
- Chetterjee, S.K : *Kirāt-Jana-Kṛti*, 1974
- Choudhury, P.C : *The History of Civilization of the People of Assam*, 1966
- Croke, William : *The People, Religion and Folklore of Northern India*, 1978
- Dorson, R.M : *Folklore and Folklife : An Introduction*, 1972
- Das, J : *Folklore of Assam*, 1973
- Dundes, Alen : *Essays in Folkloristics*, 1978
- Datta, B.N. (at. al., ed.) : *A Handbook of Folklore Materials of North-East India*, 1994
- Dutt, K.N. (Ed) : *Aspects of the Heritage of Assam*, 1959
- Goswami, P. : *Ballads and Tales of Assam*, 1980
- (—) : *The Spring time Bihu of Assam*, 1966
- Kakati, B. : *Visnuite Myths and legends*, 1982
- (—) : *The Mother Goddess Kamakhya*, 1967
- Kabiraj, Gopinath : *Some Aspects of the History and Doctrine of the Naths*,
- Mipun, I. : *The Mishings (Miris) of Assam: Development of a New Lifestyle*, 1992
- Nath, Rajmohan : *The Background of Assamese Culture*, 1948
- (—) : *Pre-vedic Kamrup*, 1958
- Playfair, M.A. : *The Garos*, 1909

- Rabha, Rajen : *The Rabhas*, 2002
- Sen, Sipra : *Tribes and Castes of Assam*, 1999
- Vidyarathi, L.P : *Art and Culture of North-East India*, 1993
- Waddell. L.A : *The Tribes of the Brahmaputra Valley*,
1900
- Tylor, E.B : *Primitive Culture*, 1974

বিভাগৰ গঠন :

৪.১ ভূমিকা (Introduction)

৪.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

৪.৩ কোচ-ৰাজবংশী

৪.৪ কলিতা জনগোষ্ঠী

৪.৫ নাথ-যোগী সম্প্ৰদায়

৪.৫.১ যোগী জাতিৰ প্ৰকাৰভেদ

৪.৫.২ নাথ-যোগী সংস্কৃতিৰ চমু পৰিচয়

৪.৬ সাৰাংশ (Summing Up)

৪.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

৪.৮ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

৪.১ ভূমিকা (Introduction)

অষ্ট্ৰিক আৰু মংগোলীয় নৃ-গোষ্ঠীৰ পিছতে কিছু পৰৱৰ্তী কালত সামান্ত্ৰালভাৱে ব্ৰাভিড় আৰু আৰ্য নৃ-গোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ অসমলৈ প্ৰব্ৰজন ঘটে। পুৰণি অসমত বসবাস কৰা বিভিন্ন জনগোষ্ঠীসমূহৰ ভিতৰত আলপাইন জনগোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত কলিতাসকলে বিশেষ প্ৰধান্য লাভ কৰিছে। ইতিহাস, জনশ্ৰুতি, কিস্বদন্তি আদিৰ অন্তৰালত কলিতা, কোঁচৰাজবংশী আদি বিবিধ জনগোষ্ঠীৰ বিষয়ে যিমানবোৰ কাহিনীৰ প্ৰচলন আছে সেইবোৰে এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ প্ৰাচীনত্ববেই ইংগিত দিয়ে। যিদৰে নাথ যোগী সিদ্ধসকলৰ সহযোগিতাই যোগতাত্ত্বিক, শৈৱ-যোগ ধৰ্ম প্ৰচাৰত অবিহনা যোগাইছিল, অনুকৰণভাৱে সেই সময়তে কলিতা আৰু কৈৱৰ্তসকলৰ সহযোগিতাত বৌদ্ধ-সহজীয়া ধৰ্মমতে কামৰূপত বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছিল।

এই বিভাগটিত এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ গীত-নৃত্য-বাদ্য, লোকাচাৰ, লোকবীতি, উৎসৱ-পাৰ্বন আদিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশত সকলোকে অংশীদাৰ হ'বলৈ প্ৰেৰণা যোগোৱাৰ লগতে জনগোষ্ঠীসমূহৰ ঐতিহ্য, পৰম্পৰা, সংস্কৃতি সম্পৰ্কে অৱগত কৰি পৰম্পৰাৰ মাজত সহযোগিতাৰ ভাৱ আৰু পৰম্পৰাগত ঐতিহ্যৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাশীল মনোভাৱ বৃদ্ধি কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

৪.২ উদ্দেশ্য ((Objectives))

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পাছত আপুনি-

- কোঁচ ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীৰ বিস্তৃতি সম্পৰ্কে জ্ঞাত হোৱাৰ লগতে তেওঁলোকৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব,
- কলিতা জাতিৰ ইতিহাস আৰু সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন দিশৰ বিষয়ে পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব,
- অসমৰ বিভিন্ন স্থানত বসবাস কৰি থকা নাথ-যোগীসকলৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰভেদৰ লগতে সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন দিশবোৰৰ বিষয়ে বুজিবলৈ অৱকাশ পাব।

৪.৩ কোচ-ৰাজবংশী

অসমৰ বৰ্ণিল সংস্কৃতিত বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীয়ে বিৰাজ কৰি আছে। তেনে এক জনগোষ্ঠী হ'ল কোচ - ৰাজবংশীসকল। তেওঁলোক অসমৰ অতি প্ৰাচীন জনগোষ্ঠী। বৃহত্তৰ কামৰূপী সংস্কৃতিৰ অন্যতম ধ্বজাবাহী হ'ল কোচ-ৰাজবংশীসকল। কোচ-ৰাজবংশীসকল তিব্বত - বৰ্মী ফৈদৰ বড়ো জনগোষ্ঠীয় মূলৰে। এসময়ত কমতা ৰাজ্য কোচ বংশীয় ৰজাই ৰাজত্ব কৰিছিল কাৰণেই এই বংশৰ লোক আৰু তেওঁৰ অনুগামীসকল কোচ-ৰাজবংশী নামেৰে পৰিচিত হয়। গোৱালপাৰা জিলা আৰু উত্তৰবঙ্গই কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ প্ৰাচীন বাসস্থান আছিল যদিও বৰ্তমান সমগ্ৰ অসমতে তেওঁলোক সিঁচৰতি হৈ আছে।

সমাজ বিবৰ্তন আৰু সভ্যতাৰ ক্ৰমবিকাশত এই আদিম জনগোষ্ঠীটোৰো অন্যান্য জনগোষ্ঠীৰ দৰে আচাৰ - বিচাৰ, ৰীতি-নীতি, ধ্যান-ধাৰণাত আৰ্য-অনাৰ্যৰ প্ৰভাৱ পৰা দেখা যায়। এই কথা আমি সকলোৰে জানো যে সংস্কৃতি চিৰপ্ৰবহমান। অসমৰ সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ ইতিহাসত ৰাজদৰবাৰৰ পৰা গ্ৰাম্য জীৱনলৈ বিভিন্ন পৰিক্ৰমাত কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ পৰশ বিৰাজমান। তেওঁলোকৰ মাজতে 'কোচ' হিছাপে এটা বেলেগ আৰু ৰাজবংশী হিছাপে এটা বেলেগ দুটা ঠাল, ঠাই বিশেষে পোৱা যায়। অইন জনজাতীয় মূলৰ লোকে হিন্দু ধৰ্মৰ বিভিন্ন পন্থাৰ প্ৰতি অনুৰক্ত হৈ শৰণ-ভজন লোৱাৰ পিছত সৰু কোচ, বৰকোচ, হেৰেমীয়া বা মদাহী কোচ আদি নাম পায় বুলি সমাজবিদসকলে ক'ব বিচাৰে। কোচ-ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীৰ সমাজ ব্যৱস্থাত চাৰিটা সমাজিক স্তৰ দেখা পোৱা যায়। যেনে - (১) সাপ্তা, (২) লেপ্তা, (৩) গোপ্তা। কোচ-ৰাজবংশী গোষ্ঠী এটা হ'লেও তেওঁলোকৰ স্তৰভেদে পাৰিবাৰিক নিয়ম-নীতিৰ বহুতো পাৰ্থক্য আছে। অতীজত এই নিয়ম বেছি প্ৰকট আছিল যদিও আজিকালি ই শিথিল হৈছে। মূলতঃ এই চাৰিটা স্তৰ নতুন ধানৰ আগ অনাক কেন্দ্ৰ কৰি গঢ়ি উঠিছে। এই চাৰিস্তৰ আচলতে চাৰি ধামহে (১) মহাপুৰুষীয়া (২) দামোদৰীয়া (৩) চৈতন্যপন্থীয়া আৰু (৪)

হবিদেবীয়া। আজিকালি প্ৰায় ক্ষেত্ৰতে এই চাৰিস্তৰ একাকাৰ হোৱা দেখা যায় আৰু অন্যান্য নতুন ধৰ্মৰ সংযোজন দেখা যায়। কোচ-ৰাজবংশীৰ সমাজ ব্যবস্থাত মাতৃৰ গুৰুত্ব যথেষ্ট যদিও তেওঁলোক পিতৃতান্ত্ৰিক। ঠায়ে ঠায়ে ৰাজ-পৰম্পৰা এতিয়াও আছে অৰ্থাৎ গাঁওবুঢ়াৰ নেতৃত্বত পৰিচালিত ৰজাঘৰ আছে। কোচ-ৰাজবংশীসকলে পূৰ্বপুৰুষৰে পৰা কিছুমান নিয়ম মানি চলি আহিছে। যেনে - তেওঁলোকৰ ঘৰৰ চোতালত মাটিৰ টিপ বা থান থাকে। এই টিপ বা থানৰ কাষত এজোপা তুলসী গছ ৰোৱা আৰু সদায় তাত চাকি-বস্তি লগায়। কিছুমানৰ ঘৰৰ চৌহদত বিষহৰিৰ খানো থাকে। কোচ-ৰাজবংশীসকলে বিভিন্ন পূজা-পাতলৰ উপৰিও শংকৰী আৰ্হিত নাম-কীৰ্তন কৰে। কোচ-ৰাজবংশীৰ ঘৰত পুত্ৰ সন্তান জন্মিলে পাঁচ দিনত আৰু কন্যা সন্তান জন্মিলে চাৰিদিনত জাতক পেলোৱা নিয়ম আছে।

তেওঁলোক প্ৰধানতঃ শৈৱ আৰু শাক্ত পন্থাৰ অনুগামী আছিল। অৱশ্যে তেওঁলোক প্ৰাচীন কালৰেপৰা দেৱ-দেৱীৰ পূজা-পাতল কৰিছিল। এই দেৱ-দেৱীৰ ভিতৰত মা মনসা বা পদ্মা বা বিষহৰি পূজা কৰাটো তেওঁলোকৰ অন্যতম ধৰ্মীয় বীতি। এই পূজাৰ বাবে গোটা মাৰাই, লাখল মাৰাই, ধূম কীৰ্তন আদি কৰে। এই পূজাত নৃত্য-গীত হয়, যাক 'পদ্ম পুৰাণ গাওন (গান)' বোলা হয়। এনে নৃত্য-গীতৰ আন কেইটামান অনুষ্ঠান হ'ল - 'মুখ পুৰাণ' (মুখ 'জোৰানী গাওণ'), 'জাগেৰ গাওণ' বা 'জাগ পুৰাণ', 'বান্দী পুৰাণ', 'কুশান গাওণ', 'খাৰাতাল', 'নামাতি গাওণ' (বিয়া নাম), 'কাতিকা পূজা', 'পাতি নাম', 'ধূপালী নাম', 'ঝালি মাটি গাওণ' ইত্যাদি। এই নৃত্য-গীতবোৰে কোচ-ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীৰ প্ৰাচীন ঐতিহ্য বহন কৰে। এই চহকী লোকাচাৰে মহাপুৰুষ শংকৰ-মাধৱক অংকীয়া নাটবো সমল যোগাইছিল।

বাঁশ পূজা

কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ এক অন্যতম উৎসৱ। ই ৰদন-কামদেৱপূজাৰে নামাঙ্কৰ। এই পূজা পূৰ্ণাঙ্গ ৰূপত পাতিবলৈ হ'লে ১০৮ ডাল বাঁহ লাগে। প্ৰত্যেকডাল বাঁহ দেৱ-দেৱীৰ নামত সজোৱা হয়। পূজাত দেওধা থাকে। অশুভ নাশৰ বাবেই মূলতঃ এই পূজা কৰা হয়। কাৰ্তিক পূজাৰ সময়ত কোচ-ৰাজবংশী মহিলাসকলে পালন কৰা আন এক পূজা হ'ল কাতিকা পূজা। অনুৰূপভাৱে হুম পূজা বা হুমদেউৰ পূজা কৰে। এই পূজাৰ যাবতীয় বিধি ব্যবস্থা মহিলাৰ মাজতে সীমাবদ্ধ। কাতিকা পূজা বা হুম পূজাৰ অনুষ্ঠান পুৰুষৰ বাবে নিষিদ্ধ। কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ মাজত প্ৰাচীন আৰ্যভিন্ন দেৱ-দেৱীৰ পূজা এতিয়াও চলি আহিছে। কোচ-ৰাজবংশীৰ 'মাৰাই' আৰু ববোৰ 'খেৰাই'ৰ মাজত বিশেষ মিল আছে। কোচ-ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীৰ মাজত দেৱতাৰ পূজাতকৈ দেৱীৰ পূজা বেছিকৈ দেখা পোৱা যায়।

অন্যান্য জনগোষ্ঠীৰ কৃষিকেন্দ্ৰিক পূজা-উৎসৱৰ তুলনাত কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ কম। তথাপি তেওঁলোকৰ কৃষিকৰ্মৰ লগত জড়িত এক উৎসৱ হ'ল

‘কাতিগাছ’। কাতি মাহৰ দোমাহীক কোচ-ৰাজবংশীসকলে ‘কাতিগাছ’ হিছাপে পালন কৰে। তেওঁলোকৰ প্ৰধান জীৱিকা যিহেতু কৃষি সেয়ে ধানক তেওঁলোকে লক্ষ্মী দেৱী জ্ঞান কৰে। কাতিমাহত ধানৰ পথাৰত গছ অৰ্থাৎ বস্তি জ্বলাই পালন কৰে বাবে ‘কাতি গাছ’। কাতিগাছত ঔটেঙাৰ খোলত বস্তি জ্বলোৱা আৰু তুলসী তলত নকৈ কাটি অনা বাঢ়নীক দেৱী জ্ঞান কৰি পূজা দিয়াৰ নিয়ম আছে। কিছুমান ঠাইত ‘কাতিগাছ’ৰ দিনৰ পৰা গোটেই কাতি মাহটোতে আকাশবস্তি জ্বলোৱা নিয়ম আছে। তেওঁলোকে কাতিমাহক ধৰ্ম মাহ হিচাপে জ্ঞান কৰে।

কোচ-ৰাজবংশীসকলে ভাদমাহৰ পূৰ্ণিমাত ‘হট্টাকি’ পালন কৰে। তেওঁলোকে ভাদমাহৰ চন্দ্ৰৰ পোহৰক কলংক জ্ঞান কৰে। চন্দ্ৰই পাপ কৰাৰ কাৰণে গাত চন্দ্ৰকলংক আছে আৰু তাৰ পোহৰ মানুহৰ গাত পৰিলে তেওঁলোকে কলংকিত হোৱা বুলি ভাবে। সেয়ে তেওঁলোকে ‘হট্টাকি’ বা ‘নষ্টচন্দ্ৰ’ পালন কৰি বেলেগৰ ঘৰত ‘ময়নাৰ ফল’ দলিয়ায় আৰু গৃহস্থই গালি দিলে কলংক বা পাপ মোচন হয় বুলি ভাবে। তেওঁলোক এই হট্টাকিত নিশি জাগৰণ কৰে।

‘অৰিমাগা’ কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ আন এক উৎসৱ। আঘোণ মাহৰ পূৰ্ণিমাত তেওঁলোকে অৰিমাগা পাতে। ঠাণ্ডা দিনত জুই পুওৱা অভ্যাসটো বা এলাহৰ দৰে শত্ৰুক নাশ কৰিবৰ বাবে গাঁৱৰ মানুহে লগ হৈ ঘৰে ঘৰে ভিক্ষা খোজে - ধান বা চাউল। তেওঁলোকৰ উদ্দেশ্য অৰি অৰ্থাৎ শত্ৰুক দমন কৰি মানসিক উদ্দীপনাত সংঘবদ্ধভাবে এই নিয়ম কৰিলে ঠাণ্ডা পলাবলৈ বাধ্য হ’ব অৰ্থাৎ অৰি পৰাহত হ’ব। ‘অৰিমাগা’ বা ‘এউৰিমাগা’ত বিভিন্ন ধৰণৰ গীত-নৃত্য কৰে। গছপাত বা শুকান কলপাত বান্ধি ভালুক সাজি “অৰি অৰি, অৰিবে মোহ হোঁ, মোহ (ছয় ৰিপু) মাৰিবা যাংছো” আদি গীত ‘অৰিমগাত’ গোৱা হয়।

কোচ-ৰাজবংশীসকলে ‘দোমাসী’ বা ‘পুষণা’ নামেৰে মাঘ মাহৰ দোমাহীও পালন কৰে। বছৰটোত দোমাহী ছয়টা পৰে। ইয়াৰে মাঘ আৰু বৈশাখৰ দোমাহী তেওঁলোকৰ বাবে তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। মাঘৰ দোমাহী তেওঁলোকে তিনিদিনীয়াকৈ পালন কৰে। দোমাহীৰ আগদিনা (উৰুকাত) ‘ঘৰবেৰা’ বা ‘গুৱা পাপ বান্দ’ পৰ্ব তাৰপিছত যথাক্ৰমে প্ৰথম দিনা গৰুৰ দোমাহী, দ্বিতীয় দিনা মানুহৰ দোমাহী আৰু তৃতীয় দিনা চৰাই-চিৰিকতিৰ দোমাহী। এই দোমাহীত পিঠা, জলপান, কাৰাই, চিৰা আদি উপভোগ কৰে। মাঘৰ দোমাহীত তেওঁলোকে ভেলাঘৰ জ্বলায়। ফাগুন মাহৰ ফাকুৱাৰ সময়ত কোচ ৰাজবংশীসকলে ‘খুলয়াযাত্ৰা’ পালন কৰে।

কোচ-ৰাজবংশীৰ এক অন্যতম পৰ্ব হৈছে বিঘুৱা বা সাত তিথি। এই উৎসৱ বছৰৰ প্ৰথম মাহ ‘বৈশাখ’ত হয়। নতুন বছৰৰ শুভাৰম্ভৰ পৰা সাতদিন ধৰি নানা নীতি-নিয়ম, খাদ্যাখাদ্য আৰু কৰ্মৰে এই উৎসৱ পালন কৰে। এই উৎসৱত অসমীয়াৰ ব’হাগ বিহুৰ দৰে কিছুমান নিয়ম পালন কৰা দেখা যায়। তাৰ ভিতৰত প্ৰথম ব’হাগৰ পৰা সাত ব’হাগলৈ সপ্তৰস পান কৰাটো বিশেষ বিধি স্বৰূপ।

কোচ-ৰাজবংশী জনগোষ্ঠীৰ সংস্কৃতিৰ এক অন্যতম দিশ হ'ল বিবাহ অনুষ্ঠান। পৰম্পৰাগতভাৱে তেওঁলোকে বিয়াত দৰা আৰু কইনাৰ বাবে বস্ত্ৰ আৰু গহনা-গাথৰি তৈয়াৰ কৰি লয়। বিয়াত দৰাই ১০ হাত দীঘল আৰু ১০ ইঞ্চি বহল পাণ্ডৰী পৰিধান কৰিব লাগে। পূৰ্বতে এই পাণ্ডৰী একে ৰাতিৰ ভিতৰত তৈয়াৰ কৰি উলিওৱা হৈছিল। সৃষ্টি-পাতনিৰ ওঁম (অ+ উ + ম) শব্দৰ লগত এই পাণ্ডৰীৰ দশ কলাৰ তত্ত্ব নিহিত হৈ আছে। যেনে 'অ'ৰ পৰা উৎপত্তি হৈছে - (১) সৃষ্টি, (২) ঋদ্ধি, (৩) স্মৃতি, (৪) মেধা, (৫) কান্তি, (৬) লক্ষ্মী, (৭) ধৃতি, (৮) স্থিৰা, (৯) স্থিতি, (১০) সিদ্ধি। সেইদৰে 'উ'ৰ পৰা - জ্বৰা, মালিনী, শান্তি, ঈশ্বৰী, ৰতি, কামিকা, বৰদা, আহুাদিনী, প্ৰীতি আৰু দীঘ। 'ম'ৰ পৰা - তীক্ষ্ণ, বৌদ্ৰী, ভয়, নিদ্ৰা, তন্ত্ৰী, ক্ষুৎ, ক্ৰোধিনী, ক্ৰিয়া, উৎকাৰী আৰু মৃত্যু উৎপত্তি হৈছে। মূৰত পাণ্ডৰী লোৱা মানে সেইদিনাৰ পৰা জীৱনৰ গুৰু দায়িত্ব পালন কৰা। আনহাতে কইনাই বিয়াত 'পঞ্চৰঙী পাটানী', ডিঙিত 'দোপাটী' পিন্ধিব লাগে। বিয়াৰ আসনত কোচ-ৰাজবংশীৰ কইনাজনী জিলিকি থাকে। কইনাৰ ডিঙিত হাসা, পেণ্ডচি, চন্দ্ৰহাব, বেচাহাব; কাণত ঝিজিৰি, টনা, ফুলকৰি, উপৰ কাণৰ বালি; নাকত নোত, নাকফুল, নলো; বাহুত কাটাবাজু, কংকন; হাতত ৰাৰু, মুঠাখৰু, কাতিলা; ভৰিত ঠেংখৰু, মূৰত সীতা-পাটি, আঙুলিত চিৰি আংঠি (শ্ৰী আংঠি) পিন্ধি ওলালে তেওঁলোকৰ জাতীয় সৌন্দৰ্যৰ পোহৰ বিকিৰিত হৈ পৰে।

কোচ-ৰাজবংশী মহিলাসকল সূতাকটা আৰু কাপোৰ বোৱাত পাঁকেত। তেওঁলোক এড়ি পলু পুহি এৰি সূতা কাটিছিল। বন্ধন-কলা আৰু কৃষি-কৰ্মতো মহিলাসকলৰ সমানে পাবদৰ্শিতা আছে।

কোচ-ৰাজবংশীৰ সংস্কৃতিৰ আন এক দিশ হ'ল জন্ম-মৃত্যুৰ আচাৰ বিধি। ল'ৰা জন্মিলে এদিনত আৰু ছোৱালী জন্মিলে চাৰিদিনত জাতক পেলোৱা নিয়ম তেওঁলোকৰ সমাজত আছে। এই জাতকৰ অশৌচ মাক-দেউতাক আৰু ঘৰৰ পৰিয়ালৰ মাজতে সীমাবদ্ধ থাকে। তেওঁলোকৰ সংস্কাৰমুখী কৰ্মবোৰ হ'ল - জাতকৰ্ম, নামকৰণ, অন্নপ্ৰাসন, চূড়াকৰণ, উপনয়ন, বিয়া আৰু মৃত্যুৰ সংস্কাৰৰ বাবে কৰা শ্ৰাদ্ধ। এইবোৰ সাধাৰণতে বৈদিক সংস্কাৰেৰে পালন কৰে। অৱশ্যে কোচ ৰজাৰ আমোলৰ পৰাহে এনে হৈছে। এই জনগোষ্ঠীৰ মানুহ মৰিলে শ্মশানত জুইৰে সংস্কাৰ কৰে। প্ৰথমে চাঙি সাজি শ্মশানলৈ নিয়ে। এই যাত্ৰাত এটা খেৰৰ জুমুঠি লৈ যায়। মৃত ব্যক্তি শ্মশানলৈ নিওঁতে মূৰটো পিচফালে আৰু ভৰি আগফালে কৰি নিয়ে; যাতে মৃত ব্যক্তিৰ চিৰ বিদায়ৰ সময়ত ঘৰৰ ফালে দৃষ্টি নপৰে। এঁৰা সূতাৰ টুকুৰা বাটে বাটে পেলাই যায়। চিতাত পুৰুষ হ'লে ন থাক (খলপ) আৰু মহিলা হ'লে সাত থাক খৰি দি সজায়। বিধি অনুযায়ী এই কৰ্মৰ পিছত দহদিনৰ দিনা দহা আৰু এঘাৰ বা তেৰদিনত শ্ৰাদ্ধ কৰি মৎস্যস্পৰ্শ কৰে। দহাত মুগুন অপৰিহাৰ্য।

কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ লোকসাহিত্যৰ ভঁৰালো চহকী। আধ্যাত্মিকমূলক, প্ৰেম-প্ৰীতিমূলক, আখ্যানমূলক, পূজা-পাতলসংক্ৰান্তীয় প্ৰায় কুৰিবো অধিক প্ৰকাৰৰ

লোকগীত এই জনগোষ্ঠীৰ এক অলিখিত সাহিত্যৰ ইতিহাস হৈ আছে। চৰ্যাগীতৰ ভাষা আৰু ৰাগৰ নিদৰ্শন কোচ-ৰাজবংশীৰ গীত - মাতত পোৱা যায়। ফকৰা - যোজনা, যাদু- মন্ত্ৰ আৰু সাধুকথাই এই দিশটোক আৰু অধিক সবল কৰি তুলিছে। বিষহৰি, কাতিকা পূজা, শীতলা পূজা আদি কৃষ্টিয়ে যিদৰে জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিছে সেইদৰে কুশান নৃত্য - গীত, গোৱালিনী নৃত্য, হাতী মাউতৰ গীত, মৈশালগীত নামেৰে জনাজাত ভাওয়াইয়া - চটকা আদিও অসমীয়া সমাজে আদৰি লোৱাটো আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ত প্ৰদৰ্শনৰ সুবিধা লাভ কৰাটোৱে কোচ-ৰাজবংশীৰ কৃষ্টি-সংস্কৃতিৰ সাতামপুকৰীয়া ঐতিহ্যকে আকৌ এবাৰ প্ৰতিপন্ন কৰিছে। প্ৰাক্ শংকৰী, শংকৰী আৰু উত্তৰ-শংকৰী যুগৰ সাহিত্যসমূহত প্ৰতিফলিত লোকজীৱনৰ চানেকি কোচ-ৰাজবংশীৰ লোকজীৱনতো বিদ্যমান।

8.8 কলিতা জনগোষ্ঠী

আপোনালোকে জানে যে অসমৰ সৰ্বত্ৰতে বসতিস্থল থকা প্ৰাচীন থলুৱা জনগোষ্ঠীসকলৰ ভিতৰত কলিতাসকলো অন্যতম। এই লোকসকল অঞ্চলভেদে কলিতা, কোলিতা, কুলতা, কোলতা প্ৰভৃতি নামেৰে পৰিচিত। এই প্ৰসঙ্গতে উল্লেখনীয় যে ওড়িশা অন্তৰ্গত সম্বলপুৰ, বোলাই গড় আদিত কলিতাসকল কোলিতা, কোলতা, কুলতা, কুলিতা ইত্যাদি ভিন্ন ৰূপত পৰিচিত বুলি বানীকান্ত কাকতিয়ে উল্লেখ কৰি কৈছে। ওড়িশাৰ অন্তৰ্গত বোনাই গড়, সম্বলপুৰ প্ৰভৃতি ঠাইত বসবাস কৰা কলিতাসকলৰ আৱয়বিক লক্ষণ অসমৰ কলিতাসকলৰ সৈতে একে বুলি নৃত্যাত্মিক পণ্ডিতসকলে মতপ্ৰকাশ কৰিছে। তেওঁলোক তাম বৰণীয়া আৰু দেহৰ গঠন আৰ্যসকলৰ সৈতে সাদৃশ্যযুক্ত। কালিৰাম মেধিয়ে তেওঁৰ এটি প্ৰবন্ধত নেপালৰ টন্স উপত্যকা আৰু জৌমস বাৰাবত কলিতা জাতিৰ অৱস্থিতিৰ কথা উল্লেখ কৰিছে।

বুৰঞ্জী আৰু কিম্বদন্তিৰ আধাৰত পণ্ডিতসকলে মত প্ৰকাশ কৰে যে কলিতাসকল পশ্চিমৰ বিহাৰ, যুক্তপ্ৰদেশ আদিৰ পৰা অহা। শবৎচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে এটি কিম্বদন্তিৰ আধাৰত পুৰণিকালত হিমালয়ৰ দাঁতিত কলিতা জাতিয়ে ৰাজত্ব কৰিছিল বুলি উল্লেখ কৰি গৈছে। পুৰণি সাহিত্যত এনে প্ৰসঙ্গৰ পুনৰাবৃত্তি ঘটিছে। কথাগুৰুচৰিতত ভবানীপুৰীয়া গোপাল আতাৰ বংশাৱলী প্ৰসঙ্গত কলিতা দেশৰ উল্লেখ পোৱা যায়।

"এতিয়া ভনিপুৰ আতাৰ চৰিত্ৰ। আতাৰ আদি কলিতাদেশত। কলা কলিতাৰ গৃহ আছিল। চেকখাম - হাট-জিলৈ গ্ৰামে। তানে পুত্ৰ বাসুদেৱ। তানে পুত্ৰ হৰিদেৱ। তানে বেটা শংকৰদাস। বৈমাতৃ বিহালে নৰদেৱে সত্যম নামে হৰি বৰ কলিতা গৃহৰ।"

এসময়ত কলিতাসকলে বৌদ্ধমত অনুসৰণ কৰিছিল বুলি পণ্ডিতসকলে মতপ্ৰকাশ কৰিছে। এসময়ত কলিতাসকলে কোচসকলৰ পুৰোহিত কাম কৰিছিল।

অৱশ্যে তেওঁলোকৰ গুৰুৰ দ্বাৰা প্ৰদত্ত ধৰ্মমত কি আছিল, সেই বিষয়ে সঠিকভাৱে জনা নাযায়। সেয়া ব্ৰাহ্মণসকলৰ দ্বাৰা প্ৰদত্ত হিন্দু মততকৈ যে পৃথক আছিল, সেইটো সহজেই অনুমেয়। পৰৱৰ্তী কালত ব্ৰাহ্মণ পুৰোহিতৰ বাবে কলিতাসকলৰ আধিপত্য কমি আহিবলৈ ধৰিলে। পিছত তেওঁলোকে হিন্দুমত গ্ৰহণ কৰে।

বৌদ্ধ জাতকতো উপাধি হিচাপে 'কোলিত' শব্দৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰা যায়। বুদ্ধদেৱৰ প্ৰধান ব্ৰাহ্মণ শিষ্য মোস্‌গলানৰ উপাধি আছিল 'কোলিত'। তেওঁৰ জন্মস্থান মগধ ৰাজ্যৰ কুলিক নামৰ গাঁৱত। অৱশ্যে এই 'কুলিক' বা 'কুলিত' শব্দৰ সৈতে কলিতা জাতিৰ কোনো সম্বন্ধ নাই।

কলিতাসকল মূলতঃ কৃষিজীৱি; তেওঁলোকে জলসিঞ্চন পদ্ধতি অৱলম্বন কৰি অধিক কৃষি-শস্য উৎপাদন কৰিছিল আৰু তেওঁলোকৰ অৱস্থাও সচ্চল আছিল বুলি হাট্টাৰ চাহাবে *দি ইম্পেৰিয়াল গেজেটিয়াৰ অব ইণ্ডিয়া* (১৮৮৫) নামৰ গ্ৰন্থত উল্লেখ কৰি গৈছে। অসমৰ কলিতাসকলো মূলতঃ কৃষিজীৱি।

*কালিকা পুৰাণ*ত পুৰণি কামৰূপ ৰাজ্যৰ অন্তৰ্গত জলপাইগুৰি জিলাত জামদগ্ন্যৰ ভয়ত আত্মগোপন কৰি থকা গুপ্ত ক্ষত্ৰিয় জাতিৰ উল্লেখ পোৱা যায়। বিভিন্নভাৱে *Tribes and Castes of Bengal* ত বঙ্গদেশৰ খেন বংশৰ খেনজাতিৰ লোকসকলেই অসমৰ কলিতা বুলি মতপ্ৰকাশ কৰিছে। (Vol. I, p. 489)। ইতিহাসেও প্ৰমাণ কৰে যে কমতাৰ ৰজা নীলধ্বজ খেনবংশী আছিল আৰু এতিয়াও এই বংশৰ লোক ৰংপুৰ জিলাত বসবাস কৰে।

কলিতাসকলৰ ভিতৰত বৰকলিতা আৰু সৰুকলিতা নামৰ দুটি শ্ৰেণীবিভাগ আছে। কথা *গুৰুচকিত্ত* ভৱানন্দ ঠাকুৰ আতাৰ বিয়াৰ প্ৰসঙ্গত বৰ কলিতা (সৰু কলিতা)ৰ উল্লেখ পোৱা যায়। বৰকলিতাসকল বংশগতভাৱে কলিতা কুলত জন্ম হোৱা মানুহ। আনহাতে কলিতাসকলৰ লগত কলিতা দেশৰ পৰা অহা মানুহবোৰেই সৰু কলিতা।

বাণীকান্ত কাকতিয়ে *কলিতা জাতিৰ ইতিবৃত্ত*-ত উল্লেখ কৰিছে কলিতা নামে জাতি এটিয়ে ভাৰতৰ মধ্যদেশৰ পৰা পূব, পশ্চিম, উত্তৰ, দক্ষিণফালে যাত্ৰা কৰে। আওচৰীয়া ঠাইত আশ্ৰয় গ্ৰহণ কৰাৰ কাৰণে আন জাতিৰ লগত মাৰ নগৈ তেওঁলোক নিজৰ নামেৰে অস্তিত্ব ৰাখি আছে। অসমৰ ফালে যিটো শাখা ঢাল খায়, তেওঁলোকৰ অতি প্ৰবল আৰু বিশিষ্ট আছিল, সেই কাৰণে আগৰ দিনৰ অসমবাসীসকলক কলিতা আৰু আন জাতি বুলি ভাগ কৰা হৈছিল। তেওঁলোক পৌৰোহিত্য, ৰাজ্য পতা আদি কাম কৰাটো উল্লেখ আছে।

কালিকা পুৰাণ, *যোগিনীতন্ত্র*, *মঞ্জুশ্ৰীমূলকল্প* প্ৰভৃতি গ্ৰন্থত প্ৰাচীন কামৰূপত অৱস্থিত কোলনগৰ আৰু কলবংশৰ উল্লেখ পোৱা যায়।

সৰ্বভাগ পণ্ডিতেই কলিতাসকল পূৰ্বতে বৌদ্ধ মতাবলম্বী আছিল বুলি উল্লেখ কৰিছে। ইতিহাসৰ পৰা জনা যায় যে অষ্টম শতাব্দীৰ বঙ্গৰ পালবংশীয় ৰজাসকলৰ

দিনত কামৰূপলৈ কলিতা পণ্ডিত অনা হৈছিল। অৱশ্যে কলিতাসকল কেতিয়া অসমলৈ প্ৰব্ৰজিত হয়, সেই বিষয়ে সঠিকভাৱে একো ক'ব পৰা নাযায়। মনকবিবলগীয়া যে পুৰণি কামৰূপৰ উত্তৰে তিব্বত, দক্ষিণে সমটত (পূৰ্ববঙ্গ), পশ্চিমে পুণ্ড্ৰবৰ্দ্ধণ আদি ঠাইত বৌদ্ধ বিহাৰ আৰু সংঘ আদি প্ৰতিষ্ঠাৰ যোগেদি বৌদ্ধধৰ্মই প্ৰসাৰ লাভ কৰিছিল যদিও হিউয়েন চাঙৰ সময়লৈকে অৰ্থাৎ সপ্তম শতিকালৈকে অসমত এটিও বৌদ্ধ বিহাৰ প্ৰতিষ্ঠা হোৱাৰ সম্ভেদ পোৱা নাযায়। কিন্তু, গোপনে মানুহৰ মাজত বৌদ্ধধৰ্মই জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিছিল বুলি ভবাৰ ধল যথেষ্ট পৰিমাণে আছে। বেডেন পাওয়েলে উল্লেখ কৰিছে যে, হিন্দুবজাৰ উৎপীড়ন সহ্য কৰিব নোৱাৰি বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বী কলিতাসকল চৌদিশে সিঁচৰতি হৈ পৰে। বিভিন্ন ঐতিহাসিক তথ্য বিশ্লেষণ কৰি বাণীকান্ত কাকতিয়ে খ্ৰীষ্টীয় দশৰ পৰা পঁচশ শতাব্দীৰ ভিতৰতেই কলিতাসকল কামৰূপলৈ আহে বুলি মতপ্ৰকাশ কৰিছে।

কলিতাসকলৰ দ্বাৰা অনুসৃত বৌদ্ধধৰ্মৰ সহজযান পন্থাৰ সৈতে জড়িত দেহতত্ত্ব সম্পৰ্কীয় গীতসমূহে তেওঁলোকৰ ধৰ্মমতৰ পৰিচয় দাঙি ধৰে। কলিতাসকলৰ লগতে সেইসময়ত অসমৰ কৈৱৰ্ত সম্প্ৰদায়ৰ লোকসকলো বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বী আছিল। তেওঁলোকৰ আমোলতে অসমত বিভিন্ন বৌদ্ধ দেৱ-দেৱীৰ মন্দিৰ প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। কামৰূপৰ উগ্ৰতাৰা, হয়গ্ৰীব, কৰ্মনাশা, জনাৰ্দন প্ৰভৃতি মূলতঃ বৌদ্ধ তীৰ্থস্থান বুলি বাণীকান্ত কাকতিয়ে উল্লেখ কৰিছে। যোগিনীতত্ত্বতো জনাৰ্দন মূৰ্ত্তিক 'কলৌ বৌদ্ধকপিণম' বুলি উল্লেখ কৰা হৈছে। অৱশ্যে অসমৰ বিভিন্ন স্থানত আৱিষ্কৃত স্থাপত্য - ভাস্কৰ্য আৰু শিলালিপি আদি প্ৰত্নতাত্ত্বিক সমলসমূহ, কলিতা সম্পৰ্কীয় লিপিবদ্ধ মূল সংস্কৃত গ্ৰন্থাবলী আৰু বিদেশী পণ্ডিতসকলৰ লগতে বিদেশী ভ্ৰমণকাৰীৰ সমূহৰ আদিৰ আধাৰত কলিতা জাতি সম্পৰ্কে গৱেষণাৰ যথেষ্ট অৱকাশ আছে।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা দেখা যায় যে, অসমৰ সামাজিক আৰু সংস্কৃতিক ইতিহাসত কলিতাসকলে বিশেষ গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। কলিতাসকল আৰ্যমূলীয় ক্ষত্ৰিয় জাতিৰ অন্তৰ্গত আৰু তেওঁলোক আছিল মূলতঃ কৃষিজীৱি। কৃষিৰ লগে লগে ব্ৰাহ্মণ্য ধৰ্মৰ বাহিৰত থকা তদানীন্তন বিভিন্ন গোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ পৌৰোহিত্যৰ সৈতেও কলিতাসকল জড়িত হৈ আছিল। মুঠতে নৱবৈষ্ণৱ ভক্তিধৰ্মৰ প্ৰাদুৰ্ভাবৰ পূৰ্বলৈকে, পঞ্চম শতিকা মানৰপৰা পঞ্চম শতিকা মানলৈকে অসমৰ আৰ্থ-সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক দিশত কলিতা জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে বিশেষ প্ৰভুত্ব বিস্তাৰ কৰিছিল বুলি স্পষ্টভাৱে ক'ব পাৰি।

৪.৫ নাথ-যোগী সম্প্ৰদায়

আমি আটায়ে জানো যে, বিভিন্ন জাতিগোষ্ঠী আৰু ধৰ্ম সংস্কৃতিৰে পৰিপূৰ্ণ ভাৰতবৰ্ষ এচিয়া মহাদেশৰ ভিতৰতে এখন উল্লেখযোগ্য দেশ। এই ভাৰতবৰ্ষৰে অবিচ্ছেদ্য

অংগ স্বৰূপ 'অসম' নানা জাতি, ধৰ্ম, ভাষা, সংস্কৃতিৰ মিলন ভূমি। এনে বহু জাতি, এনে বহু ধৰ্ম অথবা এনে বহু সংস্কৃতিৰ ভিতৰত 'নাথ-যোগী' সকলৰ নামো এৰিব নোৱাৰা। অৱশ্যে নাথ-যোগী নামৰ এই জাতিটোক জাতি বোলাতকৈয়ো 'এটা ধৰ্মীয় সম্প্ৰদায়' বোলাতোহে অধিক যুক্তিযুক্ত। "কিয়নো এই ধৰ্মীয় সম্প্ৰদায়টোৰ মূল লক্ষ্য সাধনাৰ জৰিয়তে সৰ্বব্যাপী পৰমপুৰুষ দেবাদিদেৱ শিব মহাদেৱৰ চৰণ লাভ আৰু মোক্ষপ্ৰাপ্তি"। দ্বিতীয়তে জাতিটো জন্ম সূত্ৰে শৈৱ (এই বিষয়ে যথাস্থানত আলোচনা কৰা হৈছে)। শিব মহাদেৱ তেওঁলোকৰ আদি আৰু পৰম গুৰু। কোৱা হয় "নাথ ধৰ্ম ইশ্বৰবাদী; শিবকেই 'পৰমপদ' বা 'পৰমেশ্বৰ' বুলি আভিজ্ঞান কৰা হয়।" গতিকে নাথ সম্প্ৰদায়টোত ধৰ্মীয় সম্প্ৰদায় বুলি কোৱাটোহে যুক্তিযুক্ততা বেছি।

নাথ সম্প্ৰদায়টোৰ ইতিবৃত্ত সম্বন্ধে ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ৰাজ্যত যিবোৰ ঐতিহাসিক সমল তথা লিখিত নিদৰ্শন অথবা জনশ্ৰুতি, কিংবদন্তি প্ৰচলিত আছে সেইবোৰৰ পৰা জাতিগোষ্ঠীটোৰ ঐতিহ্যপূৰ্ণ ইতিহাস, ধৰ্মতত্ত্ব অথবা ধৰ্মসাধনা সম্বন্ধে তত্ত্বগধুৰ কথা জানিব পৰা যায়। তদুপৰি নাথ ধৰ্মৰ ইতিহাস যে অতি প্ৰাচীন সেই সম্পৰ্কেও এনে গ্ৰন্থসমূহে প্ৰমাণ কৰি দেখুৱায়। স্বৰ্ণযুগীয়া কালৰে পৰা আফগানিস্থান, তিব্বত, বাছিয়া আদি দেশত 'নাথ-যোগী'ৰ অলৌকিক প্ৰভাৱৰ বিভিন্ন কাহিনী পোৱা যায়। প্ৰাক্ বৈদিক যুগৰ পৰাই এই সম্প্ৰদায়টোৱে ভাৰতবৰ্ষৰ ধৰ্ম, জ্ঞান, আদৰ্শ, ভাষা, সাহিত্য আদিৰ নিয়ন্ত্ৰণ কৰি অহাৰ লগতে সম্প্ৰদায়টোৰ স্মৃতিবিজড়িত শৈৱস্থান, যোগাশ্ৰমসমূহ আৰু যোগদৰ্শন আদিয়ে সম্প্ৰদায়টোৰ জীৱন্ত সাক্ষ্য আজিও বহন কৰি আহিছে।

'নাথ' আৰু 'যোগী' দুটা সুকীয়া শব্দ হ'লেও দুয়োটাৰে অঙ্গাঙ্গী সম্বন্ধ বিদ্যমান। ধৰ্মটোৰ নাম 'নাথ'; নাথ ধৰ্মটোৰ বন্ধকসলক 'যোগী'। পিছলৈ সেয়ে নাথ বুলিলে যোগী আৰু যোগী বুলিলেও নাথ একেটা অৰ্থকে সমান্তৰালভাৱে বুজোৱা হ'ল। "যোগ সাধক সম্প্ৰদায় বাবেই যোগী জাতি নামে পৰিচিত হোৱা এই জাতিটোৰ ধৰ্মও যোগৰ ওপৰত অৱশ্যে যোগধৰ্ম বা নাথ ধৰ্ম।" " শাৰীৰিক, মানসিক আধ্যাত্মিক আৰু নৈতিকভাৱে সুস্থ জীৱন যাপন কৰি মানৱ জীৱনক চৰম লক্ষ্যৰ পিনে আগুৱাই নিয়াৰ যি বৈজ্ঞানিক পদ্ধতি তাকে নাথ-যোগ বা নাথধৰ্ম বোলা হয়" নাথ-ধৰ্ম মতে "শিবই হ'ল সৃষ্টি-স্থিতি-লয়ৰ গৰাকী; তেওঁ সৰ্বনিয়ন্ত্ৰা, সৰ্বব্যাপ্ত, সৰ্বজ্ঞ, অনন্ত শক্তি; সেই শক্তিৰ লগত যুক্ত হৈ আছে- ক্ষিতি, অপ, তেজ, মৰুৎ, ৰোম আৰু ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাহ্য উপাদান। যেনে- শব্দ, স্পৰ্শ, ৰূপ, ৰস, গন্ধ। জীৱৰ পঞ্চভূতী দেহত থকা এই শক্তিসমূহৰ দ্বাৰা যথার্থ ফল লাভ কৰাই নাথ সাধনাৰ লক্ষ্য।"

'নাথ' শব্দৰ আভিধানিক অৰ্থ হ'ল প্ৰভু, অধিকাৰ, গৰাকী, বন্ধক, স্বামী ইত্যাদি। পণ্ডিতসকলৰ ধাৰণা 'নাথ' শব্দৰ অৰ্থ পালন কৰা। ৰাজগুহৰ মতে 'না' শব্দৰ অৰ্থ 'অনাৰ্হ ৰূপ' আৰু 'থ' শব্দৰ অৰ্থ 'স্থাপন কৰা'। গতিকে নাথ ধৰ্মৰ অৰ্থ সেই অনাৰ্হধৰ্ম, যি ত্ৰিভূ ৰূপৰ স্থিতিৰ কাৰণ। অন্যমতে 'না' শব্দৰ অৰ্থ 'মোক্ষ দায়ক নাথব্ৰহ্ম' আৰু 'থ'-ই অজ্ঞানতাৰ স্থগিতকৰণক বুজাইছে। গতিকে অজ্ঞানতাৰ পৰিসমাপ্তি ঘটাই নাথব্ৰহ্মৰ সাক্ষাত লাভত যি সহায় কৰে সেয়ে নাথ -

শ্ৰীমোক্ৰদানদক্ষত্ৰাৎ নাথব্ৰহ্মানুবোধনাত্ ।
স্থগিতজ্ঞানবিভবাত শ্ৰীনাথ ইতি গীৰতে ।।

(শক্তিসংগমতন্ত্ৰ)

সংস্কৃত ব্যাকৰণবিদ পাণিনিয়ে 'নাথ' শব্দ অৰ্থ এনেদৰে দেখুৱাইছে :

'নাধু - নাথুয়াআপতাহৈশ্বৰ্য্যশীঃ ইতি পাণিনিঃ ।' (ধাতুপাঠ)

অৰ্থাৎ য'ৰ পৰা ঐশ্বৰ্য, আশীৰ্বাদ, কল্যাণ আদি প্ৰাপ্তি হয় সেয়ে 'নাথ'। নাথ-যোগীসকলৰ ধাৰণা শিবই হৈছে সৃষ্টিৰ অধিকাৰী, মোক্ষদানকাৰী অথবা যাৰ হাতত জগতৰ কল্যাণ প্ৰাপ্তিৰ যোগ নিহিত হৈ আছে। সেয়ে নাথসকলৰ স্বৰূপত শিবকেই তেওঁলোকে আদি গুৰু বা আদি নাথ শিৱক মূল দেৱতা বা শক্তি হিচাপে মানি আহিছে।

জাতি সৃষ্টিৰ পূৰ্বৰে পৰা ভাবতবৰ্বত 'নাথ' এটা ধৰ্ম আৰু নাথ-যোগীসকল এটা ধৰ্মীয় সম্প্ৰদায় হিচাপে চিহ্নিত হৈ আহিছে। এই সম্প্ৰদায়টোৰ উৎপত্তি সম্বন্ধে বৈদিক কাহিনী, জনশ্ৰুতি, প্ৰবাদবচন পোৱা যায়; যিবোৰ বিভিন্ন শাস্ত্ৰীয় গ্ৰন্থত উল্লিখিত হৈ আছে। তাৰে কেইটামান উৎপত্তি বিষয়ক কাহিনী তলত আলোচনা কৰা হ'ল :

ক) গোবন্ধ-বিজয়পুথিৰ মতে আদ্যা শক্তিৰ (মহামায়া) শৰীৰৰ বিভিন্ন অঙ্গৰপৰা আদি নাথ (প্ৰথম নাথ বা শিব), মীননাথ, গোবন্ধনাথ, কানুপা নাথ, হাড়িপ নাথৰ জন্ম হয় আৰু তেওঁলোকৰ পৰাই নাথ সম্প্ৰদায় জন্ম হয়। গোপীচাঁদ সন্যাস পুথিত (পৃ-৬) সদাশিৱৰ বিভিন্ন অঙ্গৰ পৰা নাথসকলৰ জন্ম বৃত্তান্তৰ উল্লেখ আছে।

খ) ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত্ত পুৰাণৰ মতে বিখ্যাতা পুৰুষে বিশ্ব সৃষ্টি কৰি গৈ থাকোঁতে ত্ৰৈলোক্যতঃ ললাটৰপৰা একাদশ ৰুদ্ৰৰ জন্ম হয়।

গ) 'জাতি কৌমুদী' বা 'জাতিবিবেক' গ্ৰন্থমতে ব্ৰাহ্মণীৰ গৰ্ভত শিৱৰ ঔৰবত 'নাথ' উৎপন্ন হয়। বুদ্ধ শতাব্দীতপ সংহিতাত উক্ত আছে যে সাক্ষাৎ মহাদেৱৰ সন্তান যোগীৰ শিৱৰগোত্ৰ। এওঁলোকেই 'যোগী-নাথ' নামে যোগীজাতি হৈছে।

ঘ) মহাবিষ্ণু তন্ত্ৰমতে -

অৱধূতো হহং সাক্ষাৎ সত্যং বৰাননে ।

তদ্জাতো যোগীবংশশ্চ সৰ্বেষাং পৰমোত্তমম্ ॥

অৰ্থাৎ মহাদেৱে পাৰ্বতীক কৈছে যে, তেওঁৰেই সাক্ষাৎ অৱধূত। তেওঁৰপৰা উৎপত্তি হোৱা যোগীবংশ আন সকলো বংশতকৈ শ্ৰেষ্ঠ।

ঙ) চন্দ্ৰাদিত্য পৰমাগমননামৰ এখন পুৰণি সংস্কৃত গ্ৰন্থৰ এটি কাহিনীমতে সত্যযুগত 'সুধমা' নামে এজন ধাৰ্মিক ৰজাৰ কন্যা সূৰ্যবতীৰ প্ৰবল ইচ্ছা জন্মিল মহাদেৱক স্বামীৰূপে পাবলৈ। পিতৃৰ কথামতে সূৰ্যবতী ধ্যানস্থ হ'ল। মহাদেৱে এই কথা জানি পদুমৰ পাতত বীৰ্য স্থাপন কৰিলে। মহাদেৱৰ বীৰ্য স্থাপিত পদুমৰ পাতৰ পানী খাই সূৰ্যবতী গৰ্ভৱতী হয় আৰু যোগীনাথ নামে এটি পুত্ৰ সন্তানৰ জন্ম দিয়ে। এই যোগীনাথৰ পৰাই নাথ-যোগীজাতিৰ উৎপত্তি হয়। পাৰ্বতীয়ে উক্ত জাতিৰ উৎপত্তিৰ বিষয়ে জানিব বিচৰাত মহাদেৱে এই কাহিনী শুনায়।

চ) গোপাল ভট্টৰ বহুলাল চৰিত পুথিত ব্ৰহ্মাৰ কপালৰ পৰা নাথ সিদ্ধসকলৰ জন্মৰ কথা উল্লেখ আছে।

অকল ইয়ে নহয়, কৌলজ্ঞান নিৰ্ণয়, হাড়মালা আগম সংহিতা, পদ্ম পুৰাণ, নৰদ পুৰাণ, স্কন্দপুৰাণ, মৎস্যসুত্ৰ নাথ চৰিত ইত্যাদি নানা গ্ৰন্থত নাথ বা যোগী জাতিৰ উৎপত্তি বিষয়ক কাহিনীৰ উল্লেখ পোৱা যায়। কিন্তু যি গ্ৰন্থলৈকে নাচাওক কিয় 'নাথ-যোগী' জাতিৰ উৎপত্তিৰ অন্তৰালত শিৱ মহাদেৱ বা ব্ৰহ্মাৰ সম্পৰ্ক গভীৰভাৱে জড়িত হৈ থকা দেখিবলৈ পাওঁ।

৪.৫.১ যোগী জাতিৰ প্ৰকাৰভেদ

নাথ যোগীসকলৰ মাজত জাতিভেদৰ কৃত্ৰিমতা লক্ষ্য কৰা নাযায়। সকলো সম্প্ৰদায়ৰ লোকেই নাথ ধৰ্মত দীক্ষিত হৈ নাথ হ'ব পাৰে। এইবিধ যোগী শিষ্যত্ব লাভ কৰি হোৱা যোগী। আনবিধ যোগী হ'ল কুলজাত যোগী। এইবিধ বংশানুক্ৰমে বা জন্ম সূত্ৰে যোগী। এই দুই প্ৰকাৰ প্ৰধান যোগীৰ উপৰি আৰু দুই প্ৰকাৰ যোগীৰ কথা প্ৰসঙ্গক্ৰমে উল্লেখ কৰিব পাৰি : ইয়াৰে এবিধ গৃহস্থী যোগী আৰু আনবিধ সংসাৰ ত্যাগী সন্ন্যাসী বা তপস্বী যোগী। মাধৱ কন্দলিৰ বামায়ণৰ অযোধ্যা কাণ্ডত আছে—

যোগীৰ কান্ধত কাণি বুলি যত

হাতে দোবাৰদশ কাঠী।

লৰবন্তে লৰ বন্তে পাছ ছান্তে

হিয়া মানে গৈল ফাটি ॥

পাইলেক ভাগৰ ভোকোণ্ডা কাৰৰ

সৰে পৰি গৈল খসি।

মুখে শিৱ শিৱ সুমৰন্তে আতি

পলাইলা যত তপসী ॥

পদত বৰ্ণনা থকা কান্ধত কানি বুলি, কামত ভোকোণ্ডা আৰু হাতত দোবাৰদশ কাঠী লৈ শিৱ শিৱ বুলি সুঁৱৰি লৰৰি যোৱা যোগীসকল প্ৰকৃতভাৱে গৃহস্থী যোগী যেন নালাগে। কিন্তু গুৰুচৰিত কথাত পোৱা বৰ্ণনা মতে মাধৱদেৱে ডেকাবয়সত পিতা গোবিন্দগিৰি আৰু মাত্ৰ মনোবমাবে অন্নৰ সন্ধানত ঘূৰি ফুৰোঁতে মাধৱে "সেই কাচিকটা কাৰৰে যুগীৰ গৃহতে সোমাল; সি পাট-পলু বাছিছে, চাইছে। বোলে বাপু, কি চোৱা? বোলে, পলুহে চাইছে। তোমালোকে মেলিব নাজানা।" বোলে, — 'কেনেকৈ মেলি?' পাছে তিনিখন ডলা অনালে; তাতে বৰ, সৰু, মাজু বাছি দিয়ালে; পাতো সেইক্ৰম দিয়ালে; পলু চপ চপ কৰে পাত খাব লৈলে। গুৰু বোলে — এনেকৈ দিব লাগে, চা বৰৰ খচাত সৰু কত মৰিছে।' সি বোলে, — 'পাট পলু পুহি এতমান হলু, তেও এনে বুদ্ধি নেজানোনে পা।' এইবিধক গৃহস্থী যোগী বুলি অনুমান কৰিব পাৰি।

৪.৫.২ নাথ-যোগী সংস্কৃতিৰ চমু পৰিচয়

নাথ সম্প্ৰদায় এটা সৰ্বভাৰতীয় ধৰ্মীয় সম্প্ৰদায়। অসমত যুগ যুগ ধৰি বসবাস কৰি অহা নাথ-যোগী সকলো সৰ্বভাৰতীয় সম্প্ৰদায়টোৰে অঙ্গীভূত। সেয়ে ধৰ্মীয়, সাহিত্য সামাজিক পৰম্পৰা অথবা সাংস্কৃতিক দিশত ভাৰতৰ অন্য ঠাইৰ নাথসকলৰ সৈতে তেনে কোনো পাৰ্থক্য নাই।

সামবেদীয় নিয়মেৰে সকলো ক্ৰিয়াকাণ্ড সমাপন কৰা নাথ-যোগীসকল জন্মসূত্ৰে শৈৱ। মহাদেৱৰ প্ৰতি সাধাৰণ মানুহৰ যি ধাৰণা তাক আৰু অধিক সাধনা আৰু ভাবনাৰে ভাৱোজ্জ্বল কৰি পৰম পুৰুষৰ প্ৰকৃত সাধক হোৱাৰ যি পৰম্পৰা তাক নাথসকলে যুগ যুগ ধৰি বক্ষা কৰি আহিছে। সেয়ে তেওঁলোকৰ মাজত 'নাথ' (গৰাকী) উপাধিৰ জৰিয়তে মহাদেৱৰ অস্তিত্ব আৰু 'দেৱী' উপাধিৰ জৰিয়তে দেৱী পাৰ্বতীৰ অস্তিত্ব স্বীকাৰেৰে নিজতে আৰোপ কৰি 'নাথ' (পুৰুষসকলে) আৰু 'দেৱী' (মহিলা সকলে) উপাধি গ্ৰহণ কৰি আহিছে। অৱশ্যে বৰ্তমান অসমত প্ৰচলিত অন্য উপাধিও নাথ-সম্প্ৰদায়টোৰ মানুহে গ্ৰহণ কৰা দেখা যায়। তাৰে ভিতৰত মজুমদাৰ, ৰায়, দেৱনাথ, মহাজন, বৰা, চহৰীয়া, শইকীয়া, শৰ্মা, ভূঞা, চৌধুৰী, গোস্বামী, হাজৰিকা, চক্ৰৱৰ্তী আদিয়ে প্ৰধান।

সামবেদীয় নিয়ম অনুসাৰে নাথসকলে দশকৰ্ম কৰাৰ নিয়ম। সেই দশ কৰ্ম হ'লঃ (১) গৰ্ভধান, (২) পুংসকন, (৩) সীমাস্তোময়ণ, (৪) জাতকৰ্ম, (৫) নামকৰণ, (৬) নিষ্ক্ৰমণ, (৭) অন্নপ্ৰাসন, (৮) চূড়াকৰণ, (৯) উপনয়ন আৰু (১০) বিবাহ। পৰম্পৰাগত নিয়ম অনুসাৰে নাথ-যোগীসকলে মৃতকৰ সমাধি দিয়াৰ নিয়ম। অৱশ্যে এই নিয়ম সন্ন্যাসী যোগীৰ বাহিৰে বাকী যোগীৰ মাজত বৰ্তমান শিথিল হৈ আহিছে। যোগীসকলৰ অশৌচ দহ দিনীয়া হয়। জন্ম বা মৃত্যু দুয়োটাৰে অশৌচ দহদিনীয়াকৈ পালন কৰা হয়।

বেচম শিল্পত পাৰদৰ্শিতা অসমৰ নাথসকলৰ মাজত তাহানিৰে পৰা দেখা যায়। যি সময়ত নাথসকল বঙ্গদেশৰ পৰা অসমত আহি সোমাইছিল সেই সময়ত তেওঁলোকে জীৱিকা নিৰ্বাহৰ পথ হিচাপে পলু পুহি - সূতা কাটি কাপোৰ বৈছিল। সম্প্ৰদায়টোৰ এক বৃদ্ধিত পৰিণত হৈছিল। ইয়াৰ বাবে তেওঁলোকক আনজাতিৰ মানুহে 'কাটনি' বুলিও পৰিচয় দিছিল। অসমত বহু কাটনি গাঁও দেখিবলৈ পোৱা যায়।

ইতিমধ্যে আমি ওপৰত উল্লেখ কৰি আহিছোঁ যে নাথসকল শৈৱ। গতিকে তেওঁলোকে শিৱ পূজা কৰে। নিজ গৃহত শিৱ মন্দিৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ উপৰি 'মহাশিৱৰাত্ৰি' তেওঁলোকে উলহ-মালহেৰে পালন কৰে। তদুপৰি গোবৰ্দ্ধনাথৰ পূজা, শীতলা পূজা, মনসা পূজা আদিও তেওঁলোকৰ মাজত প্ৰচলিত। লোক উৎসৱৰ ভিতৰত মহাশিৱৰাত্ৰিৰ বাহিৰেও গোবৰ্দ্ধ অক্ষয় জয়ন্তী, শুক পূৰ্ণিমা, বিচড়ী উৎসৱ আদি বিশেষভাবে উল্লেখযোগ্য।

নাথযোগীসকল শিবভক্ত হোৱা সূত্ৰে নিয়মিত পূজা অৰ্চনা কৰিবলৈ বিভিন্ন মঠ, মন্দিৰ, দেৱালয় সৃষ্টি কৰি লোৱাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়। সেইসমূহৰ ভিতৰত গোৱালপাৰাৰ দুখনাথ শিবমন্দিৰ, মৌন ধ্যানৰ স্থান যোগীঘোপা, নগাঁও জিলাৰ যোগীজানৰ মঠ আৰু শিবলিঙ্গ বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। ইয়াৰ বাহিৰেও শিঙৰীৰ মহানাথ মন্দিৰ, গোৱালপাৰাৰ টুৱেন্দৰী মন্দিৰ, ভোজমলা শিবমন্দিৰ, বগুৱানৰ জগন্নাথ মন্দিৰ, কাছাৰৰ লক্ষ্মীটীলা দেৱালয়, নিমাতাদেৱীৰ মন্দিৰ আদি মঠ-মন্দিৰৰ সৈতে নাথ-যোগী লোক জড়িত থকা বুলি জনা যায়।

গতিকে দেখা যায় যে প্ৰাচীন কালৰে পৰা 'নাথ' নামৰ এই ধৰ্ম সম্প্ৰদায়টোৱে অসমৰ মাটি, পানী, বায়ুৰ পৰশত সামাজিক, ধাৰ্মিক আৰু সাংস্কৃতিক বাতাবৰণ সৃষ্টি কৰি বৃহত্তৰ অসমৰ সোণালী ঐতিহ্য জীয়াই ৰাখিবলৈ সক্ষম হৈছে।

৪.৬ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমীয়া জাতি-সত্তা গঠন আৰু সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণিত কোঁচ ৰাজবংশী, কলিতা, নাথ আদি জনগোষ্ঠীৰ অবিহণা অনস্বীকাৰ্য্য। এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ ধৰ্মীয়, সামাজিক ৰীতি-নীতিসমূহে অসমীয়া সংস্কৃতিত প্ৰভূত প্ৰভাৱ পেলাইছে। এই বিভাগটিত এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ নৃতাত্ত্বিক বৈশিষ্ট্যসমূহৰ লগতে বিভিন্ন সাংস্কৃতিক দিশসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক উপাদানসমূহে কেনেদৰে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণিত অংশ লৈছে সেই বিষয়েও সম্যকভাৱে ইয়াত উল্লেখ কৰা হৈছে।

৪.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি সম্পৰ্কে এটি আলোচনা আগবঢ়াওক।
- ২) বাঁশ পূজা কি? কোন জনগোষ্ঠীয়ে কি উদ্দেশ্যে এই উৎসৱ পালন কৰে, বিৱৰি লিখক।
- ৩) কলিতা জাতিৰ ইতিবৃত্ত দাঙি ধৰি অসমীয়া সংস্কৃতিত তেওঁলোকৰ বৰঙণি সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
- ৪) আৰ্যমূলীয় ক্ষত্ৰিয় হিচাপে অসমৰ কৃষি শিল্প আৰু সমাজ জীৱনত কলিতাসকলৰ বৰঙণিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৫) অসমীয়া সংস্কৃতিত নাথ-যোগীসকলৰ বৰঙণি কেনেদৰেৰে? এইবিষয়ে এটি চমু সমীক্ষা আগবঢ়াওক।
- ৬) বেচম শিল্পত নাথ-যোগীসকলৰ বৰঙণি বিষয়ে চমুকৈ লিখক।

- ৭) ভাৰতীয় চিকিৎসা বিদ্যালৈ নাথ-যোগীসকলে আগবঢ়োৱা বৰঙণিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৮) চমুটোকা লিখক—
বাঁশী পুৰাণ, কুশান গাওন, এউৰি মাগা, বিসুৱা, গোৰক্ষ বিজয়, কলিতা জাতিৰ ইতিবৃত্ত, মহাশিৱৰাত্ৰি, গোৰক্ষ নাথৰ পূজা, খিচড়ী উৎসৱ।

৪.৮ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

- কাকতি, বাণীকান্ত : পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা, ১৯৯৫
- গগৈ, লীলা : অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
- গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত : অসমীয়া জনসাহিত্য, ১৯৮৬
- (—) : বাৰ মাহৰ তেৰ গীত, ১৯৬২
- গোস্বামী, সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ : অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ সমীক্ষা, ১৯৭১
- চান্দাৰ, আনুচ : সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি
- তেৰাং, ৰংবাং : সমন্বয় প্ৰবাহ, ১৯৮৯
- দত্ত, বীৰেন্দ্ৰ নাথ (সম্পা) : চিফুং গুংগাং, ১৯৮৬
- দাস, ভুবনমোহন (সম্পা) : অসমীয়া জাতি ইতিবৃত্ত,
- দেউৰী, মনেশ্বৰ : মৰিগাঁও জিলাৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৯৪
- নাথ, ৰাজমোহন : গৌৰৱময় অসম, ১৯৪৯
- নাৰ্জি, ভবেন : বৰো কছাৰীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
- নাথ, প্ৰফুল্ল কুমাৰ : অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ২০০৪
- নাথ, ভৱকান্ত : নামযোগী সংবাদ, ১৯৯৫
- নেওগ, মহেশ্বৰ : পুৰণি অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
- (—) : পবিত্ৰ অসম, ১৯৬৯
- পাদুৱা, নাহেজ্জ : অসমীয়া সংস্কৃতিতলৈ জনজাতীয় বৰঙণি, ১৯৮৮
- বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা : অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২
- (—) : কাৰ্বি সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ এচেৰেঙা, ১৯৮২
- বৰা, প্ৰশান্ত : নাথ ধৰ্ম-দৰ্শন আৰু সংস্কৃতি, ২০০৫
- বৰুৱা, অতুলচন্দ্ৰ : মনসাকব্য আৰু ওজাপালি, ১৯৭৬
- বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ : অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৫৭
- (—) : অসমৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৮৫
- বৰুৱা, প্ৰহলাদ কুমাৰ (সম্পা) : অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১
- ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ (সম্পা) : অসমৰ লোক উৎসৱ, ১৯৬৯
- (—) : অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২

- বাতা, হাকাচাম, উপেন : *অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি*, ২০০৫
- শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : *অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস*, ১৯৯৫
- শৰ্মা, শশী : *অসমৰ লোক সাহিত্য*, ১৯৯৩
- শৰ্মা, হেমন্তকুমাৰ : *অসমীয়া লোকগীতি সংগ্ৰহ*, ১৯৭৮
- সৰকাৰ, হৰিমোহন : *বহুৰঙী গীতৰ আঁচলত*, ১৯৬৫
- হাজৰিকা, অতুলচন্দ্ৰ : *উৎসৱৰ ভোগজৰা*, ১৯৬৫
- (—) : *উৎসৱৰ বংচ'ৰা*, ১৯৬৩
- হাজৰিকা, পৰীক্ষিত : *চৰ্যাপদ*, ১৯৯৯
- হাজৰিকা, সূৰ্যকান্ত (সম্পা) : *সংস্কৃতি সংগ্ৰহ*, ১৯৮০
- AIRTSC : *Socio Economic Conditions of the Kaibartas of Assam. A Caste Study*, 1994.
- Ali, ANM Irsad : *Adoptation among the Bodo Kachari*, 1973
- Buzarbarua. M : *Social and cultural life of the Mishings of Assam*, 1991
- Bakht, Humayan : *A Sociological Study of Bodo Movement*, 1989
- Barkakati, S.N : *Tribal Folktales*, 1971
- Baruah, H.C : *Marriage customs of the people of Assam*, 1895
- Barua, B.K : *A Cultural History of Assam*, 1969
- Barua, K.L : *Early History of Kamrupa*, 1966
- Chetterjee, S.K : *Kirata-Jana-Kriti*, 1974
- Choudhury, P.C : *The History of Civilization of the People of Assam*, 1966
- Croke, William : *The People Religion and Folklore of Northern India*, 1978
- Das, J : *Folklore of Assamese*, 1973
- Datta, B.N. (at. al., ed.) : *A Handbook of Folklore Materials of North-East India*, 1994
- Dutt, K.N. (Ed) : *Aspects of the Heritage of Assam*, 1959
- Goswami, P. : *Ballads and Tales of Assam*, 1980
- (—) : *The Spring time Bihu of Assam*, 1966
- Kakati, B. : *Visnuite Myths and legends*, 1982
- (—) : *The Mother Goddess Kamakhya*, 1967
- Kabiraj, Gopinath : *Some Aspects of the History and Doctrine of the Naths*

- Nath, Rajmohan : *The Background of Assamese Culture*,
1948
- (—) : *Pre-vedic Kamrup*, 1958
- Sen, Sipra : *Tribes and Castes of Assam*, 1999
- Vidyarathi, L.P : *Art and Culture of North-East India*, 1993
- Waddell. L.A : *The Tribes of the Brahmaputra Valley*,
1900
- Tylor, E.B : *Primitive Culture*, 1974

বিভাগৰ গঠন :

- ৫.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৫.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৫.৩ টাই-আহোম জনগোষ্ঠী
- ৫.৪ অসমৰ মুছলমান সম্প্ৰদায়
- ৫.৫ অসমৰ চাহ জনগোষ্ঠী
- ৫.৬ অসমৰ নেপালী জনগোষ্ঠী
- ৫.৭ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৫.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৫.৯ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

৫.১ ভূমিকা (Introduction)

প্ৰকৃত্যৰ্থত অসমীয়া জাতি গঠনৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ ফুটি উঠে ত্ৰয়োদশ শতিকাতহে। ১২০৬ খৃষ্টাব্দত পাটকাই পৰ্বত পাৰাই অসমত প্ৰবেশ কৰা চুকাফাই 'সাত ৰাজ মাৰি এক ৰাজ' কৰাৰ প্ৰয়াসেৰে তেতিয়াৰ অসমৰ বৰাহী, চুটীয়া, মৰাণ, জয়ন্তীয়া, কছাৰী প্ৰভৃতি সামন্ত ৰজাসকলক একত্ৰিত কৰি বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতিগঠনৰ প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ কৰে। টাই-আহোম জনগোষ্ঠীয়ে অসমীয়া সাহিত্য-সংস্কৃতিলৈ আগবঢ়োৱা বৰঙণিৰ বিষয়ে নিৰ্দিষ্ট অনুচ্ছেদত বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰা হৈছে। পৰবৰ্তী কালত কোচ ৰজা নৰনাৰায়ণৰ ৰাজত্বকালত মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে তেওঁৰ প্ৰৱৰ্তিত ধৰ্মৰ যোগেদি অসমীয়া সমাজক নতুনকৈ সংগঠিত কৰি তোলে।

অষ্ট্ৰিক আৰু দ্ৰাবিড় সংস্কৃতিৰ অন্তৰ্গত চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে চাহ শিল্পৰ যোগেদি অসমৰ অৰ্থনৈতিক দিশটো টনকিয়াল কৰাত সহায় কৰিছে। ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ পৰা প্ৰব্ৰজিত কৃষিজীৱি আৰু জনজাতীয় লক্ষণাক্ৰান্ত চাহ-জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে পাৰস্পৰিক যোগাযোগৰ বাবে সাদানী ভাষা ব্যৱহাৰ কৰে। লোকসংগীত আৰু নৃত্যৰ লগতে লোকসাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত এওঁলোক যথেষ্ট চহকী।

ঐতিহাসিকভাৱে মুছলমানসকলৰ অসম আগমন ঘটে খৃষ্টীয় ত্ৰয়োদশ শতিকাত। অসমৰ সাহিত্য, সঙ্গীত, স্থাপত্য, ভাস্কৰ্য, চিত্ৰকলা আদিলৈ মুছলমানসকলে বিশেষ বৰঙণি আগবঢ়াইছে।

অসমত বসবাস কৰা নেপালীসকলে কৃষি, পশুপালন আৰু ব্যৱসায় ক্ষেত্ৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। তেওঁলোকে পূৰ্বৰ ভাষা-সংস্কৃতি পৰিহাৰ কৰি থলুৱা সংস্কৃতি আদৰি লৈছে। ধৰ্মভীক নেপালীসকলৰ মাজত ভালেমান অন্ধবিশ্বাস আৰু কু-

সংস্কাৰে ঠাই পাইছে। এওঁলোকৰ মাজত আৰ্থ আৰু আৰ্থভিন্ন উভয় জনগোষ্ঠীৰ উপস্থিতি লক্ষ্য কৰা যায়।

৫.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পাছত আপুনি-

- অসমত বসবাস কৰা টাই-আহোম জনগোষ্ঠীৰ বিস্তৃতি সম্পৰ্কে জ্ঞাত হোৱাৰ লগতে তেওঁলোকৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব,
- মুছলমান জনগোষ্ঠীৰ ইতিহাস আৰু সংস্কৃতিৰ বিভিন্ন দিশৰ বিষয়ে পর্যালোচনা কৰিব পাৰিব,
- চাহ জনগোষ্ঠীৰ অসমলৈ আগমনৰ লগতে তেওঁলোকৰ সাংস্কৃতিক জীৱনৰ লগত পৰিচিত হ'ব পাৰিব,
- অসমত বসবাস কৰা নেপালী জনগোষ্ঠীৰ সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক জীৱনৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

৫.৩ টাই-আহোম জনগোষ্ঠী

আপোনালোকে জানে যে, টাই-সংস্কৃতি অতি পুৰণি আৰু সুসমৃদ্ধ সংস্কৃতি। এই সংস্কৃতি চীনা সংস্কৃতিতকৈয়ো প্ৰাচীন। উত্তৰ-পূৱ ভাৰতৰ অসম আৰু অৰুণাচলকে ধৰি এক বিস্তৃত ভূখণ্ডত টাই-আহোম জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে বসবাস কৰে। লীলা গগৈৰ মতে - "চীনদেশত চীনা-সংস্কৃতি নামেৰে এটা মিশ্ৰিত সংস্কৃতিয়ে গঢ় লোৱাৰ আগেয়েই অন্ততঃ খৃষ্টপূৰ্ব কেইবাশ বছৰৰ আগতে টাই সংস্কৃতিয়ে জন্মলাভ কৰে।"

১২২৮ খৃঃত টাই জাতিৰ এটা গোট পাটকাই পৰ্বত পাৰ হৈ উত্তৰ ব্ৰহ্মৰ পৰা আহি অসমত প্ৰবেশ কৰে। চুকাফাৰ নেতৃত্বত অহা টাই জাতিৰ এই লোকসকলৰ সতি-সন্ততি আৰু পিছত খেলত তুলি লোৱা বৰাহী, কছাৰী, মৰাণ, চুটীয়া আদি লোকসকলৰ সতি-সন্ততিয়েই আজিৰ আহোম জাতি। আহোমসকল অসমলৈ অহাৰ সময়ত উজনি অসমত মৰাণ, বৰাহী, চুটীয়া আদি বিভিন্ন জনগোষ্ঠীয় বজাসকলে সৰু সৰু ৰাজ্য স্থাপন কৰি ৰাজত্ব কৰিছিল। আহোম ৰজা চুকাফাই এই লোকসকলক একগোট কৰি বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠনত অগ্ৰণী ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। পৰৱৰ্তী কালত তেওঁলোকৰ ৰাজ্যৰ পৰিসৰ আৰু পৰিসীমা বৰ্দ্ধিত হয় আৰু এনেদৰেই টাই-ভাষা-সংস্কৃতিৰ বিকাশ ত্বৰান্বিত হোৱা বুলি ধাৰণা কৰিব পাৰি।

টাই জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ ভিতৰত আহোমসকলেই বোধকৰো সৰ্বাতোকৈ আগতে অসমলৈ আহিছিল আৰু স্থায়ী ৰাজ্য স্থাপনৰ যোগেদি টাই সংস্কৃতিৰ বিকাশত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। পৰৱৰ্তী কালত এই জনগোষ্ঠীৰ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰ সন্মিলনীভাৱে অসমলৈ আহে। তেনে লোকসকলৰ ভিতৰত টাই-খামতি, টাই-ফাকে,

টাই-আইতন, টাই-তুৰুং, টাই-খাময়াং ইত্যাদি প্ৰধান। টাই-খাময়াংসকল নবা বা শ্যাম ৰূপেও পৰিচিত। খামতিসকলৰ বৰ্তমান বাসস্থান উত্তৰ-পূৰ্ব সীমান্তৰ লোহিত আৰু টিৰাপ জিলা আৰু লগতে লখিমপুৰ জিলাৰ নাৰায়ণপুৰ। টাই-ফাকেসকল মানৱ আক্ৰমণৰ পিছত অহা। বৰ্তমান মাৰ্ঘেৰিটাৰ ওচৰৰ বৰ ফাকিয়াল আৰু টিপাম-ফাকিয়াল গাঁও এইলোকৰ প্ৰধান বসতিস্থান।

টাই খাময়াং বা নবাসকল খামতিসকলৰ দৰেই আহোমসকলৰ অতি ওচৰ সহক্ৰীয়। এওঁলোক খেৰবাদী বৌদ্ধ। ফাকিয়াল, টাই - তুৰুং আদি টাই জাতিৰে এটা ঠাল।

নবা, খাময়াং, আইতন আৰু তুৰুং আদি ফৈদৰ লোকসকল পাটকাই পৰ্বতৰ চৌকান গিৰিপথেদি আহি অসমত প্ৰবেশ কৰে আৰু শদিয়া অঞ্চলত থিতাপি লয়হি। আহোম ৰজা কমলেশ্বৰ সিংহৰ দিনত খাময়াংসকলক শিৱসাগৰ জিলাৰ তিতাবৰ-খৰিকটীয়া অঞ্চলত বসতি কৰিবলৈ দিয়া হয়। পিছত তেওঁলোকৰ এটি অংশ সেই ঠাইৰ পৰা উঠি গৈ চিলাপথাৰ, ধেমাজি, দিচাংপানী আদি অঞ্চলৰ বসতি কৰিবলৈ লয়।

চীনদেশত বাস কৰা সময়ত টাইসকলে তাওধৰ্ম অনুসৰণ কৰিছিল। এক পৰম শক্তিত বিশ্বাস আৰু আস্থা স্থাপনেই আছিল এই ধৰ্মৰ অনুগামীসকলৰ মূল বৈশিষ্ট্য। টাইসকলৰ ওপৰত খেৰবাদী বৌদ্ধধৰ্মৰ প্ৰভাৱ অতি গভীৰ। আহোমসকলে অসমলৈ আহি থলুৱা লোকসকলৰ সৈতে মিলি যোৱাত স্বাভাৱিকতেই তেওঁলোক হিন্দুধৰ্মৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হয়। অৱশ্যে অসমত আহোম ৰাজত্ব স্থাপনৰ কেইবাশ বছৰৰ পাছতহে তেওঁলোকে হিন্দুধৰ্ম গ্ৰহণ কৰে। বিশেষকৈ ৰুদ্ৰসিংহৰ সময়ৰ পৰাই হিন্দুধৰ্মই ৰাজধৰ্ম হিছাপে স্বীকৃতি লাভ কৰে।

আহোমসকলে নিজস্ব কুলদেৱতা হিচাপে চোম দেৱতাক পূজা কৰিছিল। চোম দেৱতাৰ লগতে লাংকুৰি বা বুঢ়া গৌসাই, লেংডন বা ইন্দ্র, খাওখাম প্ৰভৃতি দেৱতাকো পূজা কৰিছিল।

আহোম ৰাজত্বকালত শেৰৰ ফালে হিন্দুধৰ্ম ৰাজধৰ্মৰূপে পৰিগণিত হোৱাত হিন্দুধৰ্মৰ বিশেষকৈ শৈৱ, শাক্ত আৰু বৈষ্ণৱ পৰম্পৰাৰ বিকাশত আহোম ৰজাসকলে গুৰুত্বপূৰ্ণ উদ্যোগ গ্ৰহণ কৰে। অৱশ্যে আহোমসকলৰ বাহিৰে টাই-জনগোষ্ঠীৰ অন্যান্য ফৈদৰ লোকসকল মূলতঃ বৌদ্ধ ধৰ্মাৱলম্বী।

বুৰঞ্জী লেখা প্ৰথাটো অসমীয়া সাহিত্যলৈ আহোম সকলৰ বিশিষ্ট দান। বুৰঞ্জীসমূহ আৰম্ভণিতে টাই ভাষাত লিখা হৈছিল যদিও পিছত থলুৱা অৰ্থাৎ অসমীয়া ভাষাতো বুৰঞ্জী লিখা হয়। বুৰঞ্জীসমূহ ভাৰতীয় ভাষাবোৰৰ ভিতৰতে একক আৰু অতুলনীয়। ছশ বছৰীয়া আহোম ৰাজত্বকালত বহুসংখ্যক বুৰঞ্জী ৰচিত হয়। সত্ৰীয়া পৰম্পৰাৰ ধৰ্মীয় সাহিত্য আৰু দৈনন্দিন জীৱনৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় ব্যৱহাৰিক সাহিত্যই আহোম ৰাজ-পৃষ্ঠপোষকতাতে সমৃদ্ধি লাভ কৰিছিল। আহোম ৰজাসকলো বিদ্যানুৰাগী আছিল। ৰুদ্ৰসিংহই নিজে গীত ৰচনা কৰিছিল আৰু তেওঁৰ পৃষ্ঠপোষকতাতে কবিৰাজ চক্ৰৱৰ্তীয়ে

গীত-গোবিন্দ-অসমীয়া ভাষালৈ ভাঙনি কৰিছিল। অনন্ত আচাৰ্যৰ আনন্দ লহৰী, কবিচন্দ্ৰ দ্বিজৰ ধৰ্মপুৰাণ, সুকুমাৰ বৰকাঠৰ হস্তী বিদ্যাৰ্ণৱ আদি আহোম ৰাজপৃষ্ঠপোষকতাত ৰচিত কেইখনমান উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ। ৰজাৰ লগতে ডা-ডাঙৰীয়াসকলেও গ্ৰন্থাদি ৰচনাত অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছিল।

আহোমসকলে পূৰ্বতে ক'লা কাপোৰ পিন্ধিছিল। বুৰঞ্জীত আহোমসকলৰ বৰ্ণনা দিওঁতে লিখিছে— “মানুহবোৰ লগুমুণ্ডা, গাতো কলীয়া কাপোৰ।” এওঁলোকৰ ডা-ডাঙৰীয়া আৰু বিষয়াসকলে সামাজিক মৰ্যাদা অনুসৰি সাজপাৰ পৰিধান কৰিছিল। পাট আৰু মুগাৰ কাপোৰৰ ব্যৱহাৰ আছিল সৰ্বাধিক। সাধাৰণতে পাটৰ বিহা-মেখেলা, চেলেং, মুগাৰ চোলা চুবীয়া, এবীয়া চেলেং, চাদৰ আদি প্ৰচুৰভাৱে ব্যৱহৃত হৈছিল। সম্ভ্ৰান্ত আহোমৰ তিবোতাই সাধাৰণতে বিহা-মেখেলাহে পিন্ধিছিল, শাৰী নিপিন্ধিছিল। স্বৰ্গদেউ গদাধৰ দিনলৈকে ডা-ডাঙৰীয়াসকলে আৰু সাধাৰণ প্ৰজাই চুবীয়া, মূৰত ফটো আৰু গাত চুটি চোলা পিন্ধিছিল, কিন্তু ৰুদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে ভাটিলে বৰাগী পঠিয়াই সাজপাৰ সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰাই আৰু ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ঠাইত প্ৰচলিত সাজপাৰৰ আৰ্হিত অসমীয়া সাজপাৰৰ পৰিৱৰ্তন ঘটাই নতুন সাজপাৰৰ প্ৰচলন কৰায়। টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখাত এই সম্পৰ্কে উল্লেখ কৰি ড° লীলা গগৈয়ে লিখিছে: “বৈবাগীৰ মুখে বুজি ও নমুনাতে স্ত্ৰী - পুৰুষৰ পিন্ধা অলংকাৰ আৰু চুবীয়া চোলা, পাণ্ডৰি, পাগজামা ও বুকুচোলা, এংগা ও কটা ফুলৰ বুকু তোবতাৰ, জিজিয়া ও কাৰছপি ও স্ত্ৰীসকলৰ মেখেলা-বিহা আদি পিন্ধাৰ নিয়ম হ'ল।”

আহোমসকলৰ শাসননীতিত পদ-মৰ্যাদা অনুসৰি নিৰ্দ্ধাৰিত সাজপাৰ পৰিধান কৰাৰ নিয়ম প্ৰচলিত আছিল। বিষয়াসকলে মূৰত মৰা পাণ্ডৰি আৰু গাত লোৱা চেলেঙৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি তেওঁলোকৰ পদমৰ্যাদা নিকপিত হৈছিল। পুৰুষসকলে গাত চুবীয়া-চোলা আৰু মূৰত পাণ্ডৰি পৰিধান কৰিছিল। মতা-তিবোতা উভয়ে মূৰত চেলেংকাপোৰ জাপি মেৰিয়াইলৈছিল।

টাই আহোমসকলে ধাতুৰ ব্যৱহাৰ জানিছিল। তেওঁলোকে সোণ, ৰূপ আৰু তাম এই তিনিওবিধ ধাতুৰ অলংকাৰ পৰিধান কৰিছিল।

বিবাহৰ ক্ষেত্ৰত চকলং বিবাহৰ ৰীতি আহোমসকলৰ অতি পুৰণি আৰু বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ। আনকি ৰজায়ো চকলং পদ্ধতিৰে বিয়া পাতিছিল। তেওঁলোকৰ বিয়াত বুৰঞ্জী কোৱা প্ৰথাৰ প্ৰচলন আছে। আহোম ৰীতি অনুসৰি বৰ-কন্যা উভয় পক্ষৰ সাত পুৰুষৰ বুৰঞ্জী আৰু বংশাবলী কোৱাকুই কৰিব লাগে। টাই যুঁজাৰু জাতি। তেওঁলোক অতি সাহসী আৰু যুদ্ধবিদ্যাত নিপুণ। আহোম ৰাজত্বকালত দেশৰ প্ৰায় সকলো প্ৰাপ্তবয়স্ক লোকক যুদ্ধৰ বাবে প্ৰশিক্ষণ দিয়া হৈছিল। যুদ্ধ-বিগ্ৰহ সম্পৰ্কীয় যিকোনো গুৰুত্বপূৰ্ণ সিদ্ধান্তৰ বাবে ৰজাই ৰাজহুৱা মেল - আহ্বান কৰি ৰাজহুৱা অনুমতি ল'ব লাগিছিল। যুদ্ধৰ বাবে গড় মৰাটো আহোম যুদ্ধ-ব্যৱস্থাৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয় আছিল।

টাইসকল মূলতঃ কৃষিজীৱী। তেওঁলোকে ধানখেতি কৰিছিল আৰু বাৰীত নানা ধৰণৰ ফলমূল ৰোপণ কৰিছিল। ধানখেতি ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ মঙ্গোলীয় সন্ত্যতাৰ বিশিষ্ট দান।

আহোমসকলৰ মাজত প্ৰচলিত কৃষি উৎসৱৰ ভিতৰত ব'হাগ বিহুৰ সময়ত দ খেতিত নামিবৰ বাবে পালন কৰা পয়-চাং-কেন নামৰ উৎসৱটো অসমৰ বহাগ বিহুৰ সৈতে সাদৃশ্যযুক্ত। অসমৰ স্থানীয় দৰেই ব্ৰহ্মদেশত পয়-চাং-কেন উৎসৱৰ সময়ত গীত গাই বাদ্য বজাই বাটে বাটে পৰিক্ৰমণ কৰি আনন্দ কৰাৰ লগতে গৃহস্থৰ মঙ্গল কামনা কৰি আৰ্শীবাদ দিয়া প্ৰথাৰ প্ৰচলন দেখা যায়।

চিত্ৰকলাৰ বিকাশতো আহোমসকলে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। পুৰণি সাঁচিপতীয়া পুথিসমূহত আহোম যুগৰ চিত্ৰবিদ্যাৰ পৰিচয় পোৱা যায়। স্বকীয় স্থাপত্য আৰু ভাস্কৰ্য বীতিৰ বিকাশতো আহোম যুগৰ গুৰুত্ব অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। বংপুৰৰ বংঘৰ, তলাতল ঘৰ, শিল সাকোঁ আৰু গড়আলি আদিয়ে সেই যুগৰ স্থপতিবিদ্যাৰ পৰিচয় দাঙি ধৰে।

আহোম যুগৰ মৈদামসমূহ এই যুগৰ স্থপতি বিদ্যাৰ উল্লেখযোগ্য উদাহৰণ। উজনি অসমৰ চবাইদেওকে ধৰি বিভিন্ন ঠাইত মৈদাম নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল। এই যুগৰ ভাস্কৰ্য প্ৰাক-আহোম যুগৰ ভাস্কৰ্যতকৈ কিছু বহুটা আছিল। অবেশ্য জয়সাগৰ জয়দৌল আৰু ইয়াৰ বেৰৰ ভাস্কৰ্যত উচ্চ খাপৰ শৈল্পিক দক্ষতা আৰু সূক্ষ্ম কৌশলৰ পৰিচয় পোৱা যায়। এই যুগত নিৰ্মিত খাট-পালেং, চালপীৰা, নৰাপীৰা, তামুলীপীৰা, সিংহাখন, মুখা, মূৰ্তি, শবাই, পেৰা, সঁফুৰা আদি কুন্দত কাটি নানা চানেকিৰে সজাৰ উপৰি তাৰ ওপৰত বং-বহন লগাই আৰু ধুনীয়া কৰি তুলিছিল। চ'বানাও, বাচক, হয়কলি, মগৰী নাও আদিতো বাহিৰফালে খোদাই কৰি হেঙুল-হাইতাল লগাই জিক্‌মিকীয়া কৰিছিল। এই যুগত নিৰ্মাণ কৰা পোৰামাটিৰ ভাস্কৰ্যসমূহ সাংস্কৃতিৰ দিশৰ পৰা অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ।

ৰুদ্ৰসিংহকে ধৰি আহোম ৰজাসকল সংগীতানুৰাগী আছিল। স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনতেই অসমৰ থলুৱা সঙ্গীতে ৰাজকীয় স্বীকৃতি আৰু পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। প্ৰাক-আহোম যুগত অসমৰ বিভিন্ন দেৱ - মন্দিৰত দেৱদাসী আৰু দেওধ্বনি নৃত্যৰ প্ৰচলন আছিল। আহোম যুগত নৃত্য-গীতৰ চৰ্চাৰ বাবে প্ৰায় আটাইবোৰ মন্দিৰৰ সন্মুখতে নাট-মন্দিৰ সংযোজিত কৰি সেইবোৰ নৃত্য-গীতৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল।

ৰুদ্ৰসিংহই ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় নৃত্য-গীতৰ লগে লগে সঙ্গীতানুৰাগী থলুৱা নৃত্য-গীত আদিবো পৃষ্ঠপোষকতা কৰিছিল। আহোম ৰজাসকলৰ ৰাজত্বকালত বিহু উৎসৱে জাতীয় উৎসৱ হিছাপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে। ৰুদ্ৰসিংহই গছতলৰ বিহু মাতি আনি বংপুৰৰ বংঘৰৰ চোতাল পোৱায় আৰু বঁটা দি ঢুলীয়া - নাচনীক উৎসাহিত কৰে।

আহোম-ৰজাসকলৰ ভিতৰত থলুৱা সংগীতৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশ সাধনত ৰুদ্ৰসিংহৰ অবদানেই সৰ্বাধিক। তেওঁৰ বাহিৰেও শিৱসিংহ, প্ৰমত্তসিংহ, ৰাজেশ্বৰ সিংহ আদিও সঙ্গীতানুৰাগী আছিল বুলি জনা যায়।

সেই সময়ত আহোম ৰজা নগৰৰ পৰা বাহিৰলৈ গ'লে তেওঁৰ আগে আগে ঢুলীয়া খুলীয়া আদিয়ে বাদ্যধ্বনি কৰি গৈছিল। ৰজাৰ দৰেই তিনিজন ডাঙৰীয়াৰ আগতো

ঢোল-খোল বজোৱাৰ পৰম্পৰা আছিল। এই যুগতেই সৰহভাগ বেলাডধৰ্মী গীতি সাহিত্যৰ সৃষ্টি হোৱা বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। সত্ৰীয়া সংস্কৃতি আৰু অক্ষীয়া নাটৰ চৰ্চা আৰু অভিনয়তো আহোমসকলে অগ্ৰণী ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল।

অসমৰ খাদ্য তালিকাত ভালেমান নতুন নতুন খাদ্যৰ সংযোজন হৈছিল আহোম যুগতেই। ভাতেই প্ৰধান আহাৰ যদিও নানা ধৰণৰ জা-জলপানৰো ব্যৱহাৰ কৰিছিল। শুকান খৰিচা আৰু পকা খৰিচাৰ বহুল ব্যৱহাৰ আছিল। নানা ধৰণৰ ফলমূল, বনৰীয়া আনু আদি প্ৰিয় খাদ্য আছিল। বিভিন্ন থলুৱা শাক-পাচলিৰ ব্যৱহাৰ জানিছিল।

মঙ্গোলীয় জনগোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত আহোমসকলে নিজৰ সুকীয়া ভাষা-সাহিত্য, ধৰ্ম আৰু সংস্কৃতি থকা সত্ত্বেও থলুৱা ভাষা-সংস্কৃতি গ্ৰহণ কৰি অসমীয়া সংস্কৃতিৰ ভেটি সুদৃঢ়ভাৱে প্ৰতিষ্ঠা কৰাত অগ্ৰণী ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। এনেদৰেই থলুৱা জনগোষ্ঠীসমূহৰ সৈতে আদান-প্ৰদান, বিনিময় আৰু সমাহৰণৰ যোগেদি বৃহৎ অসমীয়া জাতি গঠনত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰাৰ লগে লগে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূষ্টি আৰু বিকাশ সাধনতো তেওঁলোকে বিশেষভাৱে উদ্যোগ গ্ৰহণ কৰিছিল।

আহোমসকলে নিজৰ সমৃদ্ধ ভাষা-সংস্কৃতিকে খামোচ মাৰি ধৰি নাথাকি থলুৱা ভাষা-সংস্কৃতিকো উদাৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰে আদৰি ল'ব পাৰিছিল বাবেই অসমীয়া সংস্কৃতিৰ ভেটি সুদৃঢ় ৰূপত প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল। তেওঁলোকে মঙ্গোলীয় সংস্কৃতিৰ কেইপদ মান বস্তু আনি অসমীয়া সংস্কৃতি চহকী কৰাৰ উপৰি অসমৰ ভাষা-সাহিত্য, চিত্ৰকলা, ভাস্কৰ্য, স্থাপত্য ইত্যাদি বিভিন্ন দিশৰ সামগ্ৰিক বিকাশত অগ্ৰণী ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি বাবেৰহনীয়া অসমীয়া সংস্কৃতিক বৰ্ণাঢ্য ৰূপ প্ৰদান কৰিছিল। পৰম্পৰাগত জাতীয় কৃষ্টি আৰু সাংস্কৃতিক সম্পদসমূহৰ সংৰক্ষণ, সংবৰ্দ্ধন আৰু অনুশীলনৰ লগে লগে সমসাময়িক ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা নৃত্য-গীত, বাদ্য, সাজ-পাৰ, অলংকাৰ আদিৰ আৰ্হি আনি সেইবোৰ অনুশীলনৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল। এনেদৰেই ১২২৮ খৃষ্টাব্দৰ পৰা ১৮২৬ খৃষ্টাব্দলৈ সুদীৰ্ঘ ছশ বছৰীয়া আহোম ৰাজত্বকালত অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে ভৌতিক আৰু অভৌতিক উভয় দিশতে বিকাশ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। লুইতৰ দুয়ো পাৰৰ থলুৱা ভাষা, ধৰ্ম আৰু সংস্কৃতিৰ সৈতে আহোমসকলে লগত লৈ অনা ভাষা, ধৰ্ম আৰু সংস্কৃতিৰ মিলন ঘটি পৰম্পৰাৰ সংযোগ আৰু সমন্বয়ত এনেদৰেই বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সৃষ্টি হৈছে।

৫.৪ অসমৰ মুছলমান সম্প্ৰদায়

আপোনালোক সকলোৰে জানে যে অসমীয়া সংস্কৃতি সমন্বয়ৰ সংস্কৃতি। যুগ যুগ ধৰি বিভিন্ন জাতি-উপজাতি, বিভিন্ন ধৰ্মাৱলম্বী লোকৰ সমন্বয় আৰু সমাহৰণৰ যোগেদি বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতি গঢ় লৈ উঠিছে। প্ৰাচীন প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ-কামৰূপৰ সভ্যতা-সংস্কৃতি মূলতঃ অষ্ট্ৰিক আৰু কিম্বাত জনগোষ্ঠীৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত সংস্কৃতি। সময়ৰ পৰিবৰ্তনৰ লগে লগে দ্ৰাবিড়, নৰ্ডিক প্ৰভৃতি জনগোষ্ঠীৰ প্ৰৱৰ্তনে এই বিশাল

ভূখণ্ডত বসবাস কৰা লোকসকলৰ মাজত বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ সংস্কৃতিয়ে গঢ় লৈ উঠাত সহায় কৰে। মুঠতে অসমৰ সাংস্কৃতিক পৰিপূৰ্ণতাত আৰ্য আৰু আৰ্যভিন্ন উভয় উপাদানত সমন্বয় সাধিত হৈছে আৰু এনেকৈয়ে বৈচিত্ৰ্যৰ মাজত ঐক্য আৰু সমন্বয়ৰ যোগেদি সংস্কৃতি গ্ৰহণ (acculturation) আৰু সমাহৰণ (synthesis) সম্ভৱ হৈ উঠিছে।

অসমৰ থলুৱা জনগোষ্ঠীৰ মাজত বিভিন্ন যুগৰ বিভিন্ন ৰক্তৰ সংমিশ্ৰণ ঘটিছে। এনেদৰেই অষ্ট্ৰিক, মঙ্গোলীয় আৰু ককেচীয় ৰক্তৰ সংমিশ্ৰণত ক্ৰমবৰ্দ্ধমান অসমীয়া সংস্কৃতি গঢ় লৈ উঠিছে। অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধিত ইছলামীয় প্ৰভাৱো তাকৰ নহয়।

ঐতিহাসিক দৃষ্টিভংগীৰ পৰা চাবলৈ গ'লে খৃষ্টীয় ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ পৰাই (১২০৬ খৃঃ) মুছলমানসকলৰ অসমলৈ আগমণ ঘটে। উত্তৰ গুৱাহাটীৰ খোদিত কানাই বৰশীৰোৱা শিলালিপিত মহম্মদ বিন বখ্তিয়াৰৰ অনুগামী ভালেমান সেনানী কামৰূপত ধ্বংস হোৱাৰ উল্লেখ পোৱা যায়। সেইদৰে তুৰ্বকৰ অধীনত অসম আক্ৰমণ কৰিবলৈ অহা ভালেমান সৈন্যই আহোম সেনাৰ হাতত পৰাজয় বৰণ কৰি যুদ্ধবন্দী হ'বলগীয়া হৈছিল।

মীৰজুমলাৰ অসম আক্ৰমণৰ সময়ত তেওঁৰ লগত অহা মুছলমান ইতিহাসবিদ চাহাবুদ্দিন তালিচৰ মতে - “যুদ্ধত বন্দী হৈ বৈ যোৱা সৈনিকৰ নাতি -পুতিসকল অসমীয়াৰ লগত হাড়ে-হিমুজৰে মিলি গৈছে। তেওঁলোকে মুছলমান বা অনা - মুছলমানে ৰছা-বঢ়া আহাৰৰ ক্ষেত্ৰত কোনো ৰাধা-নিষেধ আৰোপ নকৰে।”

আহোম স্বৰ্গদেউ প্ৰতাপসিংহ দিনত মুছলমান সদাগৰ ৰতন স্বাহে অসমৰ সৈতে বেপাৰ - বাণিজ্য কৰোঁতে ভালেমান বিদেশী সামগ্ৰী অসমলৈ অহা বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। আহোম আৰু মোগলৰ মাজত হোৱা যুদ্ধসমূহতো ভালেমান যুদ্ধৰ আহিলা আহোম ৰজাৰ হস্তগত হয়। আহোমৰ সৈতে বিভিন্ন যুদ্ধত বন্দী হোৱা সৈনিকসকল পিছত অসমতে স্থায়ীভাৱে বসবাস কৰিবলৈ লয় আৰু স্থানীয় কন্যাৰ সৈতে বিবাহ পাশত আবদ্ধ হৈ নতুন আচাৰ-নীতি আদৰি লয়। অৱশ্যে এই আচাৰ-নীতিৰ লগতে তেওঁলোকে পৰম্পৰাগতভাৱে মানি অহা কিছুমান ৰীতি-নীতি, আচাৰ-অনুষ্ঠানো থলুৱা সংস্কৃতিৰ সৈতে সম্পৃক্ত হৈ পৰে বুলি ভবাৰ ধল আছে। মুছলমানৰ মাজত মৰিয়াসকলেও অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধিত যথেষ্ট অবিহণা যোগাইছে। তুৰ্বকৰ অধীনত যুদ্ধ কৰিবলৈ আহি যুদ্ধবন্দী হোৱা মুছলমানসকলেই পিছত ‘মৰিয়া’ ৰূপে পৰিচিত হোৱা বুলি অসমৰ সংস্কৃতি গ্ৰন্থত ড° লীলা গগৈয়ে উল্লেখ কৰিছে। অন্য এক প্ৰসঙ্গ অনুসৰি যুদ্ধবন্দী লোকসকল ধাতুৰ পাত্ৰ প্ৰস্তুতকৰণ বিদ্যাত অতি সিদ্ধহস্ত আছিল বাবে স্বৰ্গদেৱে পিছত তেওঁলোকক এই কাৰ্যত নিয়োগ কৰিছিল। পিছত তেওঁলোকেই মৰিয়াৰূপে পৰিচিত হয়।

আহোম ৰাজত্বকালত সমাজ-ব্যৱস্থা অতিশয় কঠোৰ আছিল আৰু সেই সময়ত সিসকল লোক যৌন অপৰাধত লিপ্ত হৈছিল তেওঁলোকক সমাজচ্যুত কৰি থলুৱা

লোকৰ পৰা আচুতীয়াকৈ বসবাস কৰিবলৈ দিয়া হৈছিল। এনেবোৰ গাঁৱকে গৰীয়া গাঁও বোলা হৈছিল। (টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, পৃ. ৭৯) গৌড়দেশৰ পৰা অহা ইছলাম ধৰ্মালম্বী লোকসকলেই সময়ত গৌৰীয়া-গৰীয়া হিচাপে পৰিচিত হয় বুলিও অন এটা প্ৰবাদ আছে। পৰবৰ্তী কালত আজান ফকীৰে এওঁলোকক ইছলাম ধৰ্মত দীক্ষিত কৰি ধৰ্মীয় উদাৰতাৰ পৰিচয় দিয়ে। পৰবৰ্তী কালত মোমাই তামুলী বৰবৰুৱাই ৰাজ্য সংগঠন কৰোঁতে এনে গৰীয়া লোককো খেলত অন্তৰ্ভুক্ত কৰি বৰুৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা প্ৰভৃতি বিষয় বাব দি 'অসমীয়া মুছলমান' হিচাপে স্বীকৃতি দিয়ে।

আজান পীৰ-চাহাবে সপ্তদশ-শতিকাত ইছলাম ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰাৰ আগলৈকে ইতিমধ্যে অসমীয়া মুছলমানসকলে থলুৱা ৰীতি-নীতি-আচাৰ আদিক আকৌৱালি লৈছিল। আজান পীৰ চাহাবে অসমৰ থলুৱা লোকগীত, দেহবিচাৰৰ গীত আদিক ভিত্তি হিচাপে লৈ তাত ইছলামীয় নীতি আৰু আদৰ্শৰ সংমিশ্ৰণ ঘটাই ৰচনা কৰা জিকিৰ গীতবিলাক হিন্দু আৰু মুছলমান উভয় সম্প্ৰদায়ৰ লোকেই সমানেই শ্ৰদ্ধাৰে আদৰি লয়। সেইবাবেই তেওঁৰ দ্বাৰা প্ৰবৰ্তিত ইছলাম ধৰ্মত কোৱানৰ প্ৰভাৱতকৈ পুৰাণৰ প্ৰভাৱহে অধিক বুলি পণ্ডিতসকলে মতপ্ৰকাশ কৰিছে।

যুদ্ধবন্দী মুছলমানসকলৰ বাহিৰেও আহোম ৰজা ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনত মুছলমান তাঁতী আৰু অন্যান্য বৃত্তিধাৰী লোক অসমলৈ আনি তেওঁলোকক অসমত স্থায়ীভাৱে বসতি কৰিবলৈ দিয়া হয়। আজানপীৰ আৰু পৰবৰ্তীকালত অহা পীৰসকলৰ নীতি আৰু আদৰ্শৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হৈ ভালেমান থলুৱা লোকে ধৰ্মান্তৰিত হ'লেও মৌলিক ৰীতি-নীতি আৰু পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ প্ৰভাৱৰ পৰা তেওঁলোক সম্পূৰ্ণ মুক্ত নাছিল। সেয়েহে ভালেমান থলুৱা ৰীতি-নীতি, পৰম্পৰা আৰু আচাৰ আদি তেওঁলোকৰ মাজত জীণ যোৱাটো স্বাভাৱিক।

আহোম ৰজা প্ৰতাপসিংহৰ দিনত সোণাৰি, জয়হৰি আৰু নৰহৰি মুদৈয়ে ঢাকাৰ নবাবৰ অনুমতি লৈ বঙ্গদেশৰ সৈতে বেহাবেপাৰ কৰাৰ উল্লেখ বুৰঞ্জীত পোৱা যায়। আহোম ৰজাসকলৰ দিনতেই মোগলৰ ভালেমান সাজ-পাৰ আৰু অলংকাৰে অসমীয়া সংস্কৃতিত প্ৰবেশ কৰা বুলি ভবাৰ খল আছে। বিশেষকৈ পাগজামা, মোগলাই টুপী আদি এই সময়ত ৰজাঘৰৰ যোগেদি সোমাই সত্ৰীয়া সংস্কৃতিতো প্ৰবেশ লাভ কৰে। অসমৰ সূত্ৰধাৰী নৃত্যৰ সাজ-সজ্জাত ব্যৱহৃত চাপকণ আৰু পাগ, বিয়াহ গোৱা ওজাপালিৰ নৃত্যত ওজাই ব্যৱহাৰ কৰা চৌগা-চাপকণ আৰু জামা আদি মোগল সাজপাৰৰ সৈতে সাদৃশ্যযুক্ত। গতিকে অসমৰ সাংস্কৃতিক জীৱনত এইবোৰ মুছলমান জনগোষ্ঠীৰ যোগেদি প্ৰবেশ কৰাটো স্বাভাৱিক। অসমীয়া শিপিনীয়ে বিহাত গুণা কৰা প্ৰথাটো মুছলমান তাঁতীসকলৰ পৰাই অহা বুলি অনুমান কৰা হৈছে।

অসমৰ মঠ-মন্দিৰ সমূহৰ দুৱাৰ - খিৰিকীত মোগলাই ঠাচ দেখিবলৈ পোৱা যায়। সুকুমাৰ বৰকাথ প্ৰণীত হস্তীবিদ্যাৰ্ণৱ পুথিৰ শিল্পী দিলবৰ আৰু দোচাই আছিল মুছলমান

শিল্পী। শংকৰদেবৰ নব-বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ অনুগামী হোৱা চান্দসাই জাতিত এজন মুছলমান দৰ্জী আছিল। তেওঁৰ দ্বাৰা ৰচিত ভকতীয়া গীতসমূহ অসমীয়া সমাজত আজিও জনপ্ৰিয়। আজানপীৰ চাহাবৰ জিকিৰসমূহৰ সৈতেও অসমৰ লোকগীত, দেহবিচাৰৰ গীতৰ সাদৃশ্য দেখা যায়। জিকিৰত কালিমা আৰু নামৰ মহিমা কীৰ্তিত হৈছে। তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ, বেজালি আৰু মাৰৈ পূজাৰ লগত জড়িত ভালেমান লোক বিশ্বাসৰ সৈতে ইছলামীয় উপাদান সানমিহলি হৈ আছে।

অসমীয়া সাজ-পাৰ, খোৱা-বোৱা আদি সামাজিক সাংস্কৃতিক জীৱনত সামগ্ৰিক প্ৰভাৱ নপৰিলেও তাৰ মাজতেই ভালেমান ইছলামী উপাদান জীণ গৈছে। ৰুহসিংহৰ দিনত আঠঘৰ মুছলমান শিল্পীক ফাটীপটীয়া, আখৰকটীয়া, শিলাকটীয়া, মুগাকটীয়া, খনিকৰ, নেবেবিয়াল, দৰ্জী আৰু তাঁতী নিযুক্তি দি নিজৰ ৰাজ্যত ঠাই দিয়া হৈছিল। ৰজাঘৰীয়া জোলা তাঁতীৰ কাপোৰে পাছত সকলো শ্ৰেণীৰ লোকৰ মাজত সমাদৰ লাভ কৰে।

মুছলমান দৰ্জীসকলৰ হাতত অসমীয়া কাপোৰে নতুনত্ব লাভ কৰে। মোগলাই টুপী, জামা, কুৰ্তা, চাপকণ আদিৰ লগতে শাৰীয়েও অসমীয়া মানুহৰ মন আকৰ্ষণ কৰিবলৈ ধৰে। দিহিঙ্গীয়া ৰজাৰ দিনত কোচ ৰজাই শাৰী উপহাৰ হিচাপে পঠাওঁতে সেইবোৰ খাৰচাই তিবোতাইহে পিন্ধে বুলি উপলুঙা কৰাৰ কথা বুৰঞ্জীত উল্লেখ আছে। গতিকে অসমীয়া সমাজত শাৰীৰ প্ৰচলন আপেক্ষিকভাবে পাছৰ। মুছলমান পাগজামাই পাছত সূত্ৰধাৰী নৃত্য, নটুৱা নৃত্য আদিৰ মাজেদি সত্ৰতো প্ৰবেশ লাভ কৰে।

দ্বিজৰাম বিৰচিত *মুগাৱতী চৰিত্ৰ*ৰ যোগেদি অসমীয়া সাহিত্যত চুফীবাদে প্ৰবেশ কৰে। ইয়াৰ আন এটি নাম *চাহাপৰী উপাখ্যান*। *জ্ঞানমালিনী*ৰ কবি মফিজুদ্দিন আহমদ হাজৰিকাৰ লেখাতো চুফীবাদী চিন্তাৰ খোৰাক পোৱা যায়।

সঙ্গীত চৰ্চাতো মুছলমানসকলৰ অবিহণা অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। মুছলমান সকলৰ যোগেদিয়েই চেতাৰ, সাৰোদ, চাহুলাই, নাগেৰা আদি বাদ্য আৰু খেয়াল, গজল, ঠুংবী, টপ্পা আদি গীত আৰু ইমন ৰাগ, ইমন বেহাগ, ইমন ভূপালী, মোকাম, পাথৰেজ আদি ৰাগ-সঙ্গীত অসমীয়া সঙ্গীত জগতত প্ৰবেশ কৰা বুলি ভবাৰ খল আছে।

ধৰ্মীয় দিশৰ পৰা চাবলৈ গ'লে দেখা যায় যে ভালেমান থলুৱা লোকবিশ্বাসত মুছলমানসকলৰ জৰিয়তে ইছলামীয় ধৰ্মৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। তাৰ ভিতৰত মৌলবীৰ দোৱা পঢ়া পানী, মাদলনী, তাবিজ আদিৰে ভূত-প্ৰেত খেদোৱা, অপদেৱতাৰ বিশ্বাস আদিৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। ভালেমান মন্ত্ৰৰ বিষয়বস্তুৰ সৈতেও মুছলমান পৰম্পৰা আৰু বিশ্বাস জড়িত হৈ আছে।

অসমীয়া মুছলমানসকলে স্থানীয় হিন্দুলোকৰ দৰেই মৰা সকাম পাতে, বসন্ত ওলালে আইসবাহ পাতে, ভূত-প্ৰেত খেদাবলৈ জৰাফুকা কৰে।

ভালেমান আৰবী, ফাটী শব্দও মুছলমান জনগোষ্ঠীৰ যোগেদিয়েই অসমীয়া ভাষাত প্ৰবেশ লাভ কৰিছে।

পূৰ্ব বঙ্গৰ পৰা অহা পমুৰা মুছলমানসকলে সাধাৰণতে চৰ-চাপৰি অঞ্চলত বাস কৰি কৃষি-কৰ্মৰ যোগেদি অসমৰ অৰ্থনৈতিক উন্নয়নৰ দিশত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। পূৰ্ববঙ্গীয় মূলৰ চৰ-চাপৰি অঞ্চলত বসবাস কৰা লোকৰ মাজত নেপালী, মিছিং আৰু অন্যান্য জনজাতীয় লোক আছে যদিও সবহসংখ্যকেই মুছলমান লোক। কিন্তু এওঁলোকৰ জীৱনত থলুৱা জনগোষ্ঠীৰ ৰীতি-নীতি আৰু হিন্দু-মুছলমানৰ যুক্ত সাধনাৰ অনেক সমল সন্নিবিষ্ট হৈ আছে। বিশেষকৈ পুৰা কাহিনীবোৰত এনে সমল যথেষ্ট।

চৰ-চাপৰিৰ মাজত জনপ্ৰিয় গীত ৰাজিৰ মাজত পল্লীগীত, ভাটিয়ালী গীত, ধুৱা গীত বা বাউল গীত, দৰিয়া পাঁৰৰ গীত, মতা পাঁৰৰ গীত, গাজীপাঁৰৰ গীত, চাৰী গীত, বাৰমাহী গীত, নাওখেলৰ গীত আদি প্ৰধান। পমুৰা মুছলমানসকলৰ প্ৰব্ৰজন আৰু জীৱন সংঘাতৰ সৈতে জড়িত কাহিনীৰ প্ৰতিধ্বনিও দুই-এটি গীতত শুনিবলৈ পোৱা যায়। যেনে-

“পদ্মা হইতে আইলাম আমি আসামেৰ চৰ।
বৰমপুত্ৰই ভাঙলো আমাৰ সেইনা সোণাৰ ঘৰ।
সেই ঘৰ ছাড়িয়া যাবো কোথায় উপায় বলনা।
সাৰা জীৱন দুঃখে গেলো আৰতো সহেনা।” ইত্যাদি।

‘ভাৰাইয়া গীত বা ‘দোতৰা গান’বোৰ ভাবোচ্ছ্বাসেৰে পৰিপূৰ্ণ গীত। আনহাতে মুশিদ্দী গীতবোৰ অসমীয়া দেহবিচাৰৰ গীতৰ সৈতে সাদৃশ্যযুক্ত। চৰ-চাপৰিৰ মুছলমান সমাজ আৰু থলুৱা হিন্দু বা জনজাতীয় যুৱকসকলৰ মাজত সখিপতা উপলক্ষে গোৱা গীতবোৰে সমন্বয়ৰ বাৰ্তা বহন কৰিছে। সেইদৰে কিশোৰী আৰু গাভৰুসকলৰ মাজত নিকাছ বা বিবাহৰ লগত জড়িত গীতে বিশেষ জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰিছে।

ওপৰৰ আলোচনা পৰা দেখা যায় যে, অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশত বিভিন্ন জনগোষ্ঠীয়ে অবিহণা আগবঢ়াইছে আৰু এইক্ষেত্ৰত মুছলমানৰ অবিহণাও কম নহয়। অসমৰ সাহিত্য, ধৰ্ম, সাজপাৰ, অলংকাৰ, বহন প্ৰকৰণ, নৃত্য-গীত-বাদ্য, লোকাচাৰ, লোকবিশ্বাস আদিলৈ মুছলমানসকলৰ বৰঙণি যথেষ্ট। বাঘ হাজৰিকাৰ দৰে (ইচমাইল চিদ্দিকি) অসমীয়া মুছলমানে দেশৰ বাবে সাহসেৰে যুঁজ দিছিল। বাহাদুৰ গাঁওবুঢ়া, ফৰ্মুদ আলি আদিয়ে দেশৰ বাবে যথেষ্ট ত্যাগ স্বীকাৰ কৰিছিল। অসমৰ স্থাপত্য আদিৰ নিৰ্মাণতো মুছলমানসকলে যথেষ্ট অবিহণা যোগাইছে। মুঠতে বৈচিত্ৰপূৰ্ণ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশত মুছলমানসকলৰ বৰঙণি অবিম্বৰণীয়।

আপোনালোক সকলোৰে জ্ঞাত যে- ঊনবিংশ শতিকাৰ প্ৰথম তিনিটা দশক অসমৰ ইতিহাসৰ কাৰণে অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। কিয়নো অসমৰ তদানীন্তন প্ৰশাসনীয় দুৰ্বলতাৰ সুযোগ লৈ মানসকলে ১৮১৫, ১৮১৯ আৰু ১৮২১ চনত একেবাহে তিনিবাৰ অসম আক্ৰমণ কৰি অসমৰ আৰ্থ-সামাজিক ভেটিতো সম্পূৰ্ণ দুৰ্বল কৰি পেলায়। ইয়াৰ পাছতেই ১৮২৩ চনত ৰবাৰ্ট-ব্ৰুছ অসমত চাহ-আবিষ্কাৰ কৰে আৰু ১৯২৫ চনত অসমত খাৰুৱা তেলৰ আবিষ্কাৰ হয়।

১৮২৬ চনত সংঘটিত হোৱা ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ চৰ্ত অনুসৰি অসম বৃটিছ চৰকাৰৰ অধীনলৈ যোৱাৰ লগে লগেই ছশ বছৰীয়া (১২২৮-১২২৬ খৃঃ) আহোম ৰাজত্বৰ বেলি মাৰ যোৱা বুলিব পাৰি। বৃটিছসকলে অসমৰ শাসনভাৰ হাতত লৈ বিভিন্ন উপায়েৰে ঔপনিবেশিক শোষণ আৰম্ভ কৰে। অসমৰ কাঠ, কয়লা, খাৰুৱা তেল, চাহ আদি উৎপাদিত সামগ্ৰীৰ ব্যৱসায় কৰি ইংলেণ্ড প্ৰচুৰ চহকী-হোৱাৰ বিপৰীতে অসমৰ আৰ্থ-সামাজিক দিশত ভাঙোন আৰম্ভ হ'ল। সেই সময়তেই অসমৰ স্বাধীনতা পুনৰুদ্ধাৰৰ বাবে সংগ্ৰামত অৱতীৰ্ণ হোৱা পিয়লী ফুৰুক ১৮৩০ চনত ফাঁচী দিয়া হয়।

১৮২৩ চনত চাহ আবিষ্কাৰৰ পিছতেই পোনপ্ৰথমে ডিব্ৰুগড় জিলাৰ চাবুৱাত চাহখেতিৰ শুভাৰম্ভ কৰা হয়। বৃটিছসকলে অসমত চাহখেতি কৰিবৰ বাবে ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ৰাজ্যৰ পৰা বনুৱা আনি অসমত নিয়োগ কৰিছিল। অন্ধ্ৰপ্ৰদেশ, বিহাৰ, ওৰিষা, মধ্যপ্ৰদেশ, পশ্চিমবঙ্গ, তামিলনাড়ু ইত্যাদি বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা অনা এই বনুৱাসকলক অতি কম মজুৰিত চাহ বাগিছাত নিয়োগ কৰি বৃটিছসকল অৰ্থনৈতিকভাৱে যথেষ্ট লাভবান হৈছিল। এনেদৰেই ঊনবিংশ শতিকাৰ তৃতীয় দশকৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বিভিন্ন সময়ত অসমৰ চাহ বাগিছা সম্প্ৰসাৰণৰ লগে লগে উক্ত দেশসমূহৰ পৰা অধিক বনুৱা আমদানি কৰা হয়। এই বনুৱাসকল আৰু তেওঁলোকৰ বংশধৰসকলক লৈয়েই অসমৰ চাহ-জনগোষ্ঠীৰ সৃষ্টি হৈছে। তেওঁলোকে অসমলৈ আহোঁতে পূৰ্বৰ ঠাইৰ পৰা ভালেমান লোকাচাৰ, ৰীতি-নীতি, গীত-মাত আদি লগত লৈ আহিছিল আৰু নতুন ঠাইত বিভিন্ন ঠাইৰপৰা অহা লোকসকলৰ সৈতে ভাৰ-বিনিময়, আদান-প্ৰদান, সমন্বয় আৰু সমাহৰণৰ যোগেদি এক বিশেষ - বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ সংস্কৃতিৰ সৃষ্টি কৰিছিল। অসমৰ থলুৱা ৰীতি-নীতি আৰু প্ৰৱৰ্ত্তিত ঠাইৰ পৰা কঢ়িয়াই লৈ অহা এনে ৰীতি-নীতি, পৰম্পৰা, আদিৰ সমন্বয়ত গঢ় লৈ উঠা এই বিচিত্ৰ সংস্কৃতিয়েই চাহ জনগোষ্ঠীসকলৰ সংস্কৃতি ; যিটো বৰ্ত্তমান অসমীয়া সংস্কৃতিৰ অপৰিহাৰ্য সম্পদৰূপে বিবেচিত হৈছে।

এই আলোচনাত 'চাহ-জনগোষ্ঠীসকল আৰু অসমীয়া সংস্কৃতি' শীৰ্ষক আলোচনা সীমিত ৰখা হ'ব। চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকল বৰ্ত্তমান আধুনিক অসমীয়া জনজীৱনৰ এক অপৰিহাৰ্য অঙ্গৰূপে পৰিগণিত হৈছে। ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন ৰাজ্য - বিশেষকৈ বিহাৰ, ওৰিষা, পশ্চিমবঙ্গ, মধ্যপ্ৰদেশ, অন্ধ্ৰপ্ৰদেশ, তামিলনাড়ু ইত্যাদি ৰাজ্যৰ

অন্তর্গত বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা ঊনবিংশ শতিকাৰ তৃতীয় - চতুৰ্থ দশকৰ পৰাই গিবমিটীয়া বা অন্য বন্দোৰস্তিত এই লোকসকলক বনুৱা হিচাপে অসমলৈ আমদানি কৰা হয়। এইদৰে চাহ বাগিছাৰ কামত নিয়োজিত চাহবনুৱাসকলে পূৰ্বৰ মাতৃভূমিৰ মোহ এৰি অসমৰ আৰ্থ-সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক জীৱনৰ সৈতে মিলি গৈ বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধিত অৰিহণা যোগায়।

চাহ জনজাতিৰ লোকসকল আৰ্থ-সামাজিক দিশত পিছপৰা আৰু সামাজিকভাবে নিষ্পেষিত হোৱাৰ বাবেই তেওঁলোক অতি সহজেই বৃটিছৰ ফুচুলনিত ভোল গৈ চাহ - বাগিছাৰ বনুৱা হ'বলৈ অসমলৈ আহে। এওঁলোকৰ মাজত কিছুমান বৃটিয়াল জাতিৰ লোক আছিল যদিও তেওঁলোকে পিছলৈ নিজৰ বৃত্তি বা ব্যৱসায় বাদ দি একাধিপতীয়াভাৱে চাহখেতিত আত্মনিয়োগ কৰে। এনে লোকৰ ভিতৰত ওৰাওঁ, চাওতাল, মুগা, ঘচিয়া, খৰিয়া, গদবা, তাঁতী, তাছা আদি প্ৰধান জনগোষ্ঠীসমূহৰ উল্লেখ কৰিব পাৰি। এওঁলোকৰ বাহিৰেও আৰু বহুতো সৰু সৰু জনগোষ্ঠীৰ লোক বিভিন্ন সময়ত অসমলৈ প্ৰব্ৰজিত হয়। তেওঁলোকৰ ভিতৰত তাঁতী, নায়ক, গণ্ডতাঁতী, পান, কমাৰ, কুমাৰ, কৰ্মকাৰ, মালী, তেলী, শবৰ, তাছা, কছ, কৈৰী, বাউবি, কালাহাণী, বিষাগ, পালিকা, ডুঁইয়া, কয়া, পৰ্জা, মুগা, গধবা, তুৰি, খুৱাল, কাটনি, ওৰাওঁ, চাওতাল, ভোম, মিৰ্জা, চৰাল, ৰবিদাস, ভূমিজ, চমাৰ, খৰিয়া, টেলেঙা, ৰাজপুত, কন্দপান, বৰাইক, মানকি, হাবি, ঘামী, মাজি, বাৰ্লা, গদাল, মহান্তি, চাহ-পুৰীয়া, কালিন্দী, ৰাই, চাঁবাৰী, কুলু, মুৰ্মু, ৰুগা, চাৰৱান, তামাৰিদা, পুৰ্ত, গুৰিয়া, ভেংবা, ধান, চুৰিণ, বণিয়া, ভীল, বিঞ্জিয়া, বেড়িয়া, বিৰহোৰ, বাগতি, বাৰুই, ছেৰো, ধানৱাৰ, ঘটোৱাৰ, লোহাৰ, লোধি, মাৰ্ল, মুগা, নাগবংশী, নেৱাৰ, নাপিত, পাতৰ, পাওৱা ইত্যাদি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। এনেদৰেই বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে বৈচিত্ৰৰ মাজত একত্ৰৰ সূচনা কৰি অসমৰ জাতীয়-জীৱনৰ মূল সূঁতিটোৰ সৈতে মিলি যাবলৈ প্ৰয়াস কৰি আহিছে। মূলতঃ দ্ৰাবিড় আৰু অষ্ট্ৰিক সংস্কৃতিৰ উত্তৰাধিকাৰী এই চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে অসমলৈ আহি নিজকে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সৈতে বিলীন কৰি দিয়ে। এওঁলোকৰ ভিতৰত যিসকল কোল-মুগাসকলৰ বংশধৰ, তেওঁলোক অষ্ট্ৰিক মূলীয়। এওঁলোকে পৰম্পৰাগতভাৱে পালন কৰা ভালেমান উৎসৱ-পাৰ্বণত অষ্ট্ৰিকসকলৰ উৰ্বৰা বিশ্বাসৰ প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰা যায়।

চাহ-জনগোষ্ঠীৰ শতাধিক জাতি-উপজাতিৰ মাজত পাৰম্পৰিক যোগাযোগ স্থাপনৰ বাবে খৰঠা, পাঁচপৰগণীয়া, সাদানী প্ৰভৃতি উমৈহতীয়া ভাষাই গঢ় লৈ উঠিছে। এইকেইটা উমৈহতীয়া ভাষাত অষ্ট্ৰিকৰ প্ৰভাৱ যথেষ্ট। বিশেষকৈ মুগা হো, বিৰহৰ, কোল, খাৰীয়া, ভূমিজ, চাওতাল আদি লোকসকল অষ্ট্ৰিকমূলীয় বুলি ইতিমধ্যে স্বীকৃত হৈছে।

ছোটনাগপুৰত বসবাস কৰা সদান (চদান) জাতিৰ লোকসকলে সাধাৰণতে সাদান বা সাদনি ভাষা ব্যৱহাৰ কৰে। অসমৰ চাহ - জনগোষ্ঠীৰ বিশেষকৈ বাঁচী জিলাৰ

পৰা অহা আদিবাসী জাতি জনজাতিৰ লোকসকলে সাদানী ভাষা প্ৰধান ভাষা হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। ছোটনগাপুৰত বাঁচী জিলাৰ ওচৰা-উচৰিকৈ থকা হাজৰাবীবাগ আদি জিলাত কুৰ্মালি বা খৰঠা ভাষাৰ প্ৰচলন আছে। এইদৰে চাহ জনগোষ্ঠীৰ মাজত গঢ় লৈ উঠা স্বতন্ত্ৰবীয়া আঞ্চলিক ভাষাবোৰত চাহ জনজাতিৰ ভাষাৰ বিবিধ শব্দাৱলীৰ লগে লগে অসমীয়া ভাষাবোৰে বিবিধ শব্দাৱলী সোমাই পৰিছে আৰু সেইদৰে অসমীয়া ভাষালৈয়ো চাহ-জনগোষ্ঠীৰ ভাষাৰ বিবিধ শব্দৰ আগমন ঘটিছে।

চাহজনগোষ্ঠীৰ সাংস্কৃতিক জীৱনত বিভিন্ন লোকউৎসৱত পৰিবেশিত লোকগীতসমূহে তেওঁলোকৰ জীৱনৰ বৰ্ণনায়, উৎসৱমুখৰ কলাত্মক দিশটো প্ৰতিফলিত কৰিছে। এনে লোক-উৎসৱৰ ভিতৰত কৰম পূজা, তুচু পৰব, সৰহাই পৰব, ফাগুন পৰব, দুৰ্গা পূজা, গ্ৰাম্য পূজা, মনসা পূজা, ত্ৰিনাথ পূজা আদি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। চাহবনুৱাৰ মৌলিক অনুষ্ঠানসমূহৰ সৈতে অসমৰ অষ্ট-মঙ্গোলীয় সংস্কৃতিৰ মূল উপাদানবোৰৰ সামঞ্জস্য আছে। ভাদমাহত অনুষ্ঠিত কৰমপূজাৰ সময়ত নিজৰ ঘৰত মৃতকৰ সকাম পতা, দেওধনি উঠা, কৰম পূজাৰ শস্য আগবঢ়োৱা, বুমুইৰ দৰে সমবেত নাচৰ আয়োজন অসমৰ বিভিন্ন অনুষ্ঠানৰ উপলক্ষ্যতো দেখা যায়। বিজ্ঞাচৰ দৰে যৌন-আবেদন বুমুইৰ নাচতো আছে।

নৃত্য-গীতৰ প্ৰাধান্যৰ লগতে সাৰ্বজনীন মানৱীয় আবেদনৰ বাবে কৰম পৰব বা কৰম পূজাই চাহ জনগোষ্ঠীৰ বৰ্ণনায় সাংস্কৃতিক জীৱনৰ প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছে। কৃষিভিত্তিক লোকউৎসৱ হোৱা হেতুকে এই গীতসমূহত কৃষিজীৱি চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ আশা-আকাংক্ষা সুন্দৰ ৰূপত প্ৰতিফলিত হৈছে।

চাহ জনগোষ্ঠীৰ উমৈহতীয়া জীৱনৰ অভিজ্ঞতা আৰু সৃষ্টিশীল মনীষাৰ স্বৰূপ প্ৰতিফলিত হৈছে তেওঁলোকৰ লোকগীতসমূহত। বুমুইৰ, ঘেৰা, ডমকচ, সাদী, সহৰাই, তুচু, নিচুকনী আৰু ওমলা গীত আদিৰ মাজেদি চাহ শ্ৰমিকসকলৰ সমাজৰ বহুমুখী বৈচিত্ৰ্যময় জীৱনৰ প্ৰতিফলন ঘটিছে।

বুমুইৰ গীত আৰু নৃত্যৰ সমাদৰ শ্ৰমজীৱি চাহ জনগোষ্ঠীৰ মাজত যথেষ্ট। স্থানভেদে এইবোৰ গীতৰ সুৰ, পৰিবেশন প্ৰণালী আৰু নৃত্য ভঙ্গিমাৰ পাৰ্থক্য থাকিলেও গীতসমূহৰ মৌলিক গাঁথনিৰ মাজত বিশেষ মিল দেখা নাযায়। বিহুগীতৰ দৰেই এই গীতবোৰ উপমা-ৰূপকেৰে সমৃদ্ধ আৰু বিশেষ সাহিত্যিক গুণসম্পন্ন। কৰম পূজা উপলক্ষে অনুষ্ঠিত বুমুইৰ নাচ আৰু গীতত চাহ জনগোষ্ঠীৰ জাতীয় জীৱনৰ আশা-আকাংক্ষা, সুখ-দুখ, ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰেম প্ৰীতি আৰু ইয়াৰ পৰিণতি স্বৰূপে হোৱা মিলন বিৱহৰ এক বহুৰঙী চিত্ৰ অংকিত হৈছে। উদাহৰণ স্বৰূপে বিহুগীতৰ সৈতে সাদৃশ্যযুক্ত বুমুইৰগীতৰ উল্লেখ কৰা হ'ল :

“আইড়ে শভে বকলী
পাথাৰে শভে ধান গ’;
মায়েৰ কলাই ছাইলা শভে
যেমন নয়া ছান্দ গ’।” (বুমুইৰ গীত)

“মেঘতে জিলিকে বিজুলী ছটায়
শূন্যত জিলিকে তৰা;
পৃথিৱীত জিলিকে আমাবে মইনা
তাতোকৈ এফেৰি চৰা।” (বিহগীত)

— ইত্যাদি

চাহ জনগোষ্ঠীৰ মাজত ভাদ মাহে বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে। তেওঁলোকৰ কৃষিভিত্তিক লোকউৎসৱ কৰম পূজাও অনুষ্ঠিত হয় ভাদ মাহৰ একাদশী তিথিত। কৰম পূজাৰ গীত বোৰত কৃষিজীৱি লোকসকলৰ জীৱনৰ বহুৰঙী চিত্ৰ অংকিত হৈছে।

দেৱালী বা সহৰাই পৰৱ হৈছে চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ গৰখীয়া জীৱনৰ সৈতে পোনপটীয়াভাৱে জড়িত আন এটি কৃষি উৎসৱ। গো-লক্ষ্মীৰ অৰ্চনাৰ সৈতে এই পূজা উৎসৱ জড়িত হৈ আছে। এই পৰৱৰ দিনকেইটাত গো পূজা কৰাৰ লগতে গৰখীয়াসকলে নিশা ৰাইজৰ ঘৰে ঘৰে গৈ ঢোল, মাদল, তাল আদি বাদ্য লৈ সহৰাই পৰৱৰ গীত গাই গৃহস্থসকলক আশীৰ্বাদ দিয়ে।

মাঘ বিহুৰ সমসাময়িকভাৱে চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে ‘তুচু পৰৱ’ বা ‘তুচুপূজা’ অনুষ্ঠিত কৰে। এই পৰৱত ‘তুচু গীত’ গোৱা হয় আৰু মাঘ বিহুৰ দৰেই পিঠা-পনা খাই সমূহীয়াভাৱে আনন্দ প্ৰকাশ কৰে। পূহ মাহত নিৰ্দিষ্ট এঘৰত নাৰীসকল একত্ৰিত হৈ তুচুৰ থাপনা পাতি সেই থাপনাৰ ওচৰত ভক্তিভাৱে গীত গাই তুচুৰ উপাসনা কৰে। জনবিশ্বাস অনুসৰি তুচু দেৱী সন্তুষ্ট হ’লে ধনলাভ আৰু নিঃসন্তানৰ সন্তান লাভ হয়।

হোলি বা ফাগুৱা (ফাকুৱা) সৰ্বভাৰতীয় উৎসৱ যদিও চাহ-জনগোষ্ঠীৰ মাজত উদ্‌যাপিত এই উৎসৱৰ কিছু সুকীয়া বিশেষত্ব আছে। পশ্চিম ভাৰতৰ লোকনৃত্য গবৰাৰ দৰেই চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে হাতত দুফুটমান কাঠী লৈ ফাগুৱা উপলক্ষে ঢোল-মাদলৰ ছেৰে ছেৰে ঘূৰি ঘূৰি নৃত্য কৰে। এই নৃত্যৰ সৈতে জড়িত গীতসমূহৰ সবহভাগেই কৃষকবিষয়ক লোকগীত। চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে কৰমপূজা উপলক্ষে ঝুমুৰ গীত, তুচু পৰৱ উপলক্ষে তুচু গীত, চহৰাই পৰৱ উপলক্ষে জাহলী গীত গাই আন্তৰিক আনন্দ প্ৰকাশ কৰে। নিচুকপি আৰু ওমলা গীতসমূহ সকলো-ছোৱালীক ওমলাবৰ বাবে গোৱা হয়। অনাখৰী লোকৰ সৃষ্টি হ’লেও ভালেমান গীত ছন্দ আৰু অলংকাৰৰ দিশৰ পৰা বিশেষ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। উদাহৰণ স্বৰূপে তলৰ ঝুমুৰইটি লক্ষণীয় :

“বাৰমাসেৰ বাৰ ফুল
ভাদমাসেৰ কিয়াৰে
কিবা দৰে ছাড়ে গেল
অভাগিনীৰ পিয়াৰে।”

তাহানি অসমীয়া ডেকা-গাভৰুৱে “তোৰো মনে গ’লে মোৰো মনে গ’লে কি কবিব অজাতি কুলে” বুলি কোৱাৰ দৰেই চাহ বনুৱাৰ ডেকা-গাভৰুসকলেও তুচ্ছ দেৱীক সাক্ষী কৰি যুৰীয়া জীৱনৰ পাতনি মেলাৰ প্ৰয়াস কৰে।

বিভিন্ন জাতি-উপজাতিৰ সংমিশ্ৰণত অসমীয়া জাতিয়ে গঢ় লৈ উঠিছে আৰু সেয়ে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশতো এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ লগতে পৰৱৰ্তী কালত এই দেশলৈ প্ৰব্ৰজিত হোৱা বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে থলুৱা ভাষা, ৰীতি-নীতি আচাৰ ব্যৱহাৰ গ্ৰহণ কৰি অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সৈতে মিলি গৈছে। চাহ জনগোষ্ঠীৰ ক্ষেত্ৰতো এনে সমন্বয় আৰু সমাহৰণ বহুদিন পূৰ্বেই আৰম্ভ হৈছে। চাহ বনুৱাই অসমৰ পৰম্পৰাগত ঐতিহ্য অনুসৰণ কৰি অসমৰ জনজীৱনৰ সৈতে মিলি গৈছে। তেওঁলোকৰ জনজীৱনৰ প্ৰতিনিধিত্ব কৰা বিভিন্ন গীত-মাত, লোক উৎসৱ আদিয়ে চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ বৰ্ণময় সাংস্কৃতিক জীৱনৰ পৰিচয় দিয়ে। আধুনিক সভ্যতাৰ প্ৰচাৰ প্ৰসাৰৰ লগে লগে তেওঁলোকৰ মাজতো নতুনতাই প্ৰবেশ কৰিছে যদিও নিজৰ সাংস্কৃতিক ঐতিহ্যৰ উৎকৰ্ষ সাধনৰ প্ৰতি মনোনিৱেশ কৰাবো সুযোগ আগবঢ়াই দিছে। বৃহত্তৰ অসমীয়া জনজীৱনৰ অপৰিহাৰ্য অঙ্গস্বৰূপ চাহ-জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে পৰম্পৰাগত থলুৱা সংস্কৃতিৰ পৰা ভালেমান উপাদান সংগ্ৰহ কৰাৰ লগে লগে নিজৰ পিতৃভূমিৰ পৰা কঢ়িয়াই অনা সাংস্কৃতিক সম্পদৰাজিৰ সমন্বয় সাধন কৰি সাংস্কৃতিক সমাহৰণত গুৰুত্ব দি আহিছে আৰু এনেদৰেই অসমীয়া সাংস্কৃতিক বৰ্ণাঢ্য ৰূপ প্ৰদান কৰিছে।

৫.৬ অসমৰ নেপালী জনগোষ্ঠী

আপোনালোক সকলোৱে জানে যে, প্ৰকৃত-অসমীয়া লিখিত সাহিত্যৰ প্ৰাচীন নিদৰ্শন হৈছে চৰ্যাগীতসমূহ। এই গীতসমূহ মহামহোপাধ্যায় হৰপ্ৰসাদ শাস্ত্ৰীয়ে কুৰি শতিকাৰ প্ৰথম দশকত নেপালৰ ৰাজদৰবাৰৰ গ্ৰন্থাগাৰৰ পৰা অন্যান্য তিনিখন গ্ৰন্থৰ সৈতে উদ্ধাৰ কৰি আনি *হাজাৰ বছৰৰ বাঙ্গলা ভাষায় বৌদ্ধগান* ও *দোহা* নামেৰে বঙ্গীয় সাহিত্য পৰিষদৰ পৰা প্ৰকাশ কৰি উলিয়ায়। প্ৰসঙ্গক্রমে উল্লেখ কৰা উচিত যে এই গীতসমূহৰ ৰচনাকাল অষ্টমৰ পৰা দ্বাদশ শতিকা আৰু এই সমলৰাজিৰ নেপালত সংৰক্ষিত হৈ থকা কথাটোয়ে প্ৰাচীন কামৰূপৰ সৈতে নেপালৰ সাংস্কৃতিক সম্পৰ্কৰ কথাই সূচনা কৰে। চৰ্যাগীতৰ ভালেমান গীতিকাৰ তথা তেওঁলোকৰ সৈতে সম্পৰ্কিত সিদ্ধাচাৰ্যৰ যে নেপালৰ সৈতে সম্পৰ্ক ৰক্ষিত হৈছিল, তাৰ আভাস নেপালৰ ইতিহাসতো পোৱা যায়। চৰ্যাকালীন সমাজখনৰ প্ৰসিদ্ধ কবি হাড়ীপা বা জালন্ধৰী পা, কানুপা আদিৰ গুৰু গোৱৰ্দ্ধনাথ আৰু তেওঁৰ গুৰু মীননাথৰ সৈতে নেপালৰ ইতিহাস জড়িত হৈ আছে।

*কৌলজ্ঞান নিৰ্ণয়*ৰ পাতনিত বিশিষ্ট পণ্ডিত প্ৰবোধচন্দ্ৰ বাগচীয়ে উল্লেখ কৰিছে যে মৎস্যেন্দ্ৰনাথে পাণ্ডপাত বেষ ধাৰণ কৰি নেপালত প্ৰবেশ কৰিছিল। মৎস্যেন্দ্ৰনাথ,

গোবৰ্দ্ধনাথ প্ৰভৃতি সিদ্ধসকলে সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ উপৰি নেপাল, চীন, তিব্বত আদিৰ বিভিন্ন ঠাইত পৰিব্ৰমণ কৰি শৈৱ-যোগ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। নেপালত মীননাথ আৰু গোবৰ্দ্ধনাথ আজিও পূজিত।

গতিকে দেখা যায় যে, নেপালৰ সৈতে পুৰণি কামৰূপৰ সম্পৰ্ক প্ৰায় ডেৰহাজাৰ বছৰ পুৰণি। খৃষ্টীয় অষ্টম শতিকা অথবা তাৰো বহুকাল পূৰ্বেই নেপালৰ সৈতে প্ৰাচীন কামৰূপৰ সাংস্কৃতিক যোগসূত্ৰ স্থাপিত হৈছিল আৰু তাৰ ফলস্বৰূপে ৰাজনৈতিক, সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক ইত্যাদি বিভিন্ন দিশত আদান প্ৰদান আৰু বিনিময় সংঘটিত হৈছিল।

চৰ্যাগীতৰ পটভূমিলৈ চালে দেখা যায় যে, এই গীতসমূহ প্ৰায় তেইশগৰাকী সিদ্ধাচাৰ্যৰ দ্বাৰা সংকলিত প্ৰায় পঞ্চাশটি গীতৰ সমষ্টি। এই গীতিকাৰসকলৰ ভিতৰত কানুপা হ'ল সৰ্বাধিক গীতৰ ৰচক। এওঁ এগৰাকী প্ৰভাৱশালী সিদ্ধ আছিল। কানুপা জালন্ধৰীৰ শিষ্য আছিল আৰু গোবৰ্দ্ধ বিজয়, মীনচেতন আদি গ্ৰন্থত এওঁলোকৰ বিষয়ে বিভিন্ন কাহিনী বিবৃত হৈছে।

পৰৱৰ্তী কালৰ নৱবৈষ্ণৱ ভক্তিদৰ্শনৰ পটভূমি বিচাৰ কৰিলেও দেখা যায় যে মায়ামৰীয়া সত্ৰৰ প্ৰতিষ্ঠাতা অনিৰুদ্ধদেৱৰ উপৰিপুৰুষ আছিল নেপালৰ নাগৰিক। ৰজনীকান্ত বৰদলৈয়ে চৰিত পুথিৰ বৰ্ণনাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি এই কথা উল্লেখ কৰি গৈছে। পৰৱৰ্তী কালৰ শংকৰদেৱৰ আদৰ্শ শিৰোধাৰ্য কৰি কেইবাগৰাকী নেপালীমূলীয় সত্ৰাধিকাৰে নৱবৈষ্ণৱ ভক্তিদৰ্শনৰ গুণি ধৰি অসমৰ বৈষ্ণৱ আন্দোলনতো বিশিষ্ট বৰঙনি আগবঢ়ায়। ভাৰতীয় স্বাধীনতা সংগ্ৰাম, ভাৰতীয় সাহিত্য আদিলৈয়ো নেপাল বংশোদ্ভৱ ভাৰতীয় তথা অসমীয়া লোকৰ বৰঙনি অতুলনীয়। বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন নেপালীসকল অসমলৈ আহে আৰু নিজস্ব কলা-সংস্কৃতি ৰক্ষা কৰিও বৃহত্তৰ অসমীয়া সমাজৰ সৈতে মিলি যায়।

মৎসেন্দ্ৰনাথৰ যোগেদি কামৰূপ আৰু নেপালৰ মাজত সংঘটিত হোৱা ধৰ্মীয় আৰু আধ্যাত্মিক সম্পৰ্ক, ১৮১৬ চনত সংঘটিত হোৱা সুগৌলী সন্ধিৰ দ্বাৰা ভাৰত অধিকৃত হোৱা নেপালী অধ্যুষিত স্থানসমূহৰ পৰা হোৱা আগমন, গোৰ্খা ৰেজিমেণ্টৰ যোগেদি অসমত বসতি স্থাপন কৰা নেপালীসকল আৰু কৃষিভূমিৰ সন্ধানত বিভিন্ন সময়ত অহা নেপালীসকলৰেই অসমীয়া নেপালী সমাজখন গঠিত হৈছে।

আগতেই উল্লেখ কৰি অহা হৈছে যে নেপালীসকলৰ সৈতে পুৰণি কামৰূপৰ সাংস্কৃতিক সম্পৰ্ক প্ৰায় ডেৰহাজাৰ বছৰ আগতেই সম্পন্ন হৈছে। মৎসেন্দ্ৰনাথ, গোবৰ্দ্ধনাথ প্ৰভৃতি সিদ্ধসকল এতিয়াও নেপালত দেৱতাকৰূপে পূজিত। পুৰণি কামৰূপৰ শৈৱ-কৌল আৰু নাথ-ধৰ্মৰ ঐতিহ্যৰ সৈতে সম্পৰ্কিত এই দুগৰাকী সিদ্ধযোগী আৰু তেওঁলোকৰ শিষ্য-প্ৰশিষ্যসকলৰ স্মৃতি বিজড়িত চৰ্যাগীত, দোহাকোষ আদি নেপালৰ ৰাজদৰবাৰৰ গ্ৰন্থাগাৰত সংৰক্ষিত হোৱাটোৱে এই সম্পৰ্কৰ কথাই সোঁৱৰাই দিয়ে।

অসমত বসবাস কৰা নেপালীসকলৰ মাজত বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ লোক আছে। ভিন ভিন জনগোষ্ঠীৰ নেপালীসকলে অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰাই অসমত বসবাস কৰি আহিছে আৰু অসমৰ থলুৱা ভাষা-সংস্কৃতি গ্ৰহণ কৰি বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতিগঠন প্ৰক্ৰিয়াৰ অংশীদাৰ হৈছে। পুৰণি কামৰূপৰ সৈতে দাঁতি কাষৰীয়া এই দেশখনলৈ প্ৰব্ৰজিত সৰহসংখ্যক লোকেই জীৱিকাৰ সন্ধানত ইয়ালৈ আহিছিল আৰু অসমৰ বিভিন্ন অঞ্চলত স্থায়ীভাৱে বসতি স্থাপন কৰি থলুৱা ভাষা-সাহিত্যক আপোন কৰি লৈছিল। এনেদৰেই থলুৱা সংস্কৃতি গ্ৰহণৰ যোগেদি সাংস্কৃতিক বিনিময় আৰু সংমিশ্ৰণৰ যোগেদি নেপালীসকলে অসমীয়া সংস্কৃতিক সমৃদ্ধ কৰিছে। ড° নগেন শইকীয়াৰ ভাষাত— “যোগিনীতন্ত্ৰই আগতেই কৈ গৈছে কামৰূপৰ কৈৰাতজ বৈশিষ্ট্যৰ কথা। এই বিচিত্ৰতাক আৰু এটি জনগোষ্ঠীয়ে সমৃদ্ধিশালী কৰিছে; এই জনগোষ্ঠী হ’ল নেপালৰ পৰা আহি অসমীয়া হোৱা নেপালী-অসমীয়া সমাজ। অৱশ্যে নেপালো প্ৰাচীন কামৰূপৰ ভিতৰুৱা আছিল। অসমলৈ ইতিহাসৰ বিভিন্ন সময়ত প্ৰব্ৰজন কৰি আহি থিতাপি লোৱা নেপালৰ অনেক লোক ভাষিক, সাংস্কৃতিক, নৃতাত্ত্বিক সকলো ফালৰ পৰা অসমীয়া ভাষা-সংস্কৃতি আৰু জাতীয় জীৱনৰ লগত বেলেগ কৰিব নোৱাৰাকৈ মিশ্ৰিত হ’ল; আৰু এনে অনেক লোক আছে, যিসকল এই সংমিশ্ৰণৰ আৰু সমন্বয় প্ৰক্ৰিয়াৰ ভিতৰুৱা হৈ পৰিছে। এইসকল লোকৰ লগত নেপালৰ কোনো ৰাজনৈতিক-অৰ্থনৈতিক সম্পৰ্ক নাই।”

নেপালীসকলৰ মাজত আৰ্য আৰু আৰ্যভিন্ন উভয় জনগোষ্ঠীৰ লোক আছে। ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, দৰ্জি, কমাৰ, কুমাৰ আদিৰ বাহিৰেও মসোলীয়া গোষ্ঠীসভূত ৰাই, গিৰু, মগৰ, ধিমাল, তামাং, শ্বেৰ্ণা, চেপাক, দানোৱাৰ, জিবেল আদি লোকো আছে। এই লোকসকলৰ মাজত পাৰম্পৰিক যোগাযোগৰ বাবে নিৰ্দিষ্ট ভাষা আছিল যদিও অসমলৈ আহি তেওঁলোকে অসমীয়া আৰু নেপালী এই উভয় ভাষাৰ মাধ্যমেৰেই সামাজিক যোগাযোগ আৰু সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰি আহিছে। অসমৰ নেপালীসকলৰ মাজত বিভিন্ন সামাজিক স্তৰ আছে। অসমৰ নেপালীসকলৰ মাজত ধৰ্ম বিশ্বাস অতি প্ৰবল। অৱশ্যে ধৰ্মৰ নামত বহু সময়ত অন্ধবিশ্বাস আৰু কুসংস্কাৰে প্ৰাধান্য লাভ কৰাত তেওঁলোকৰ সমাজখন আৰ্থ-সামাজিক আৰু সাংস্কৃতিক দিশতো যথেষ্ট পিছ পৰি আছে। নেপালীসকলৰ মাজত দেৱ-দেৱী, তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ, ভূত-প্ৰেত আদিৰ প্ৰাধান্য অধিক। সেইবাবেই তেওঁলোকৰ সমাজৰ অনেক প্ৰকাৰৰ পূজা-পাঠ, নানা দেৱ-দেৱী আৰু ধৰ্মীয় পৰম্পৰাত বিশ্বাসী লোকৰ আধিক্য লক্ষ্য কৰা যায়। অৱশ্যে বৰ্তমানে তেওঁলোকৰ মাজৰ পৰাও কিছুসংখ্যক ব্যক্তি শিক্ষা-দীক্ষণত আগুৱাই আহিছে আৰু সমান্তৰালভাৱে অসমৰ ভাষা, সাহিত্য, সংস্কৃতি আৰু আৰ্থ-সামাজিক দিশলৈ প্ৰভূত বৰঙণি আগবঢ়াইছে। ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰৰ প্ৰতিও কিছুসংখ্যক লোক অগ্ৰসৰ হৈছে যদিও এই সংখ্যা অতি সীমিত।

অসমৰ লোক সাংস্কৃতিক বিকাশত বাচিক কলা হিচাপে লোক সাহিত্যই এখনি বিশেষ স্থান অধিকাৰ কৰিছে। নেপালীসকলৰ মাজতো ভালেমান লোকগীতৰ প্ৰচলন আছে। ইয়াৰে কিছুমান বিয়া-বাৰু উৎসৱ আদিত গোৱা গীত, কিছুমান ভক্তিমূলক

আৰু আনবোৰ নৃত্য-গীত আদিৰ সৈতে সম্পৰ্কিত লোকগীত। লোকগীতত নেপালীসকল চহকী। অসমৰ মাটি পানীৰ সৈতে মিলি যোৱাৰ বাবেই নেপালীসকলৰ লোকগীত বিহুগীতৰ দৰেই ডেকা-গাভৰুৰ অন্তৰৰ আশা-আকাংক্ষা, হা-হুমুনিয়াহ আদিৰ সুন্দৰ প্ৰতিফলিত ঘটিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে তলৰ গীতটি চাওক

নেপালী লোকগীত – “উড়িজানে পুতলিকো পানী মণি ছাঁয়া।

জন্তো তিমিলাই পানী তিৰ্থা জন্তৈ মলাই মায়া।”

অসমীয়া বিহুগীততো অনুৰূপ ভাৱৰ প্ৰতিধ্বনি শুনিবলৈ পোৱা যায় :

“ওপৰে উৰিলে বগাকৈ বগলী

ক'লা হৈ পৰিলে ছায়া

ৰাতিৰ সপোনতে দুয়ো একেলগে

কিনো যে বিধাতাৰ মায়া।” (বিহুগীত)।

এনেকুৱা যথেষ্ট উদাহৰণ দিব পাৰি। অসমৰ নেপালীসকলে থলুৱা অসমীয়া লোকৰ সৈতে গভীৰভাৱে মিলি গৈছে, বৈবাহিক সম্পৰ্ক স্থাপন কৰিছে আৰু অধিক কি মহাপুৰুষীয়া ধৰ্মৰ ছত্ৰছায়াত ভক্তি আৰু মুক্তিৰ পথ প্ৰশস্ত কৰি তুলিছে।

অসমৰ নেপালীসকল মূলতঃ দোভাষী। তেওঁলোকে নিজৰ মাজত নেপালী ভাষাত আৰু অসমীয়া লোকৰ সৈতে যোগাযোগৰ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া ভাষাত প্ৰয়োজনীয় কথা-বতৰা পাতি ভাব বিনিময় কৰে। অসমীয়া ডেকাই ‘তোকে চাই লাহৰী বান্ধি যাওঁ ডাঙৰি’ বুলি গীত গাই মনৰ গোপন ভাব প্ৰকাশ কৰাৰ দৰেই নেপালী ডেকায়ে কোনোবা ৰূপহী গাভৰুক নেদেখি বুকুত বাঁহ বন্ধা বেদনাৰ ভাব প্ৰকাশ কৰে এনেদৰে -

“ধানকো ভৰি লিয়েৰ গয়ে যো বাটো চু-ৰু-ৰু

আওঁদা-জাঁদা তিমিলাই নেদেখি মন ৰনছে ধু-ৰু-ৰু।” ইত্যাদি।

অসমৰ নেপালীসকলৰ মাজত ভালেমান কাহিনী গীতৰো সৃষ্টি হৈছে। তেনে এটি গীতত ৰঙিলী আৰু পমিলী নামৰ দুগৰাকী অসমীয়া যুৱতীৰ প্ৰেমকাহিনী বিবৃত হৈছে। এনে গীত এটিৰ অসমীয়া ৰূপ এনেধৰণৰ :

“সোৱণশিৰী গাঁৱৰে আমি দুয়ো বাই -ডনী

নদীত গা ধুবলৈ যাওঁ অ’ আইজনী,

এজনীৰ নাম ৰঙিলী, আনজনী হ’ল পমিলী

ৰঙিলীক মুহিলে নেপালীৰ দৈ গাৰীৰে

পমিলীক মুহিলে প্ৰেমে ঐ ককাইটি।

গা ধুই থাকোঁতে নেপালীয়ে সুধিলে

তইন্তৰ নামে বা কিয়ে ঐ ছোৱালী,

মোৰে নাম ৰঙিলী, তাইৰে নাম পমিলী

সোৱণশিৰী গাঁৱৰে আমি দুয়ো বাই -ডনী” ইত্যাদি।

বছৰৰ আৰম্ভণি হয় ব'হাগ মাহত আৰু এই মাহটো তেওঁলোকৰ বাবে অতি পৱিত্ৰ মাহ। এই মাহত বছৰটোৰ সুখ-শান্তি আৰু সমৃদ্ধিৰ অৰ্থে নানাধৰণৰ পূজাপাঠ আৰু মাহলিক অনুষ্ঠান কৰি নেপালীসকলে কৃষি-কৰ্মত আত্মনিয়োগ কৰে। মাঘ মাহত মকৰ সংক্ৰান্তি উপলক্ষে পৰশুৰাম কুণ্ডত স্নান কৰিলে মুক্তিলাভ হোৱাৰ লগতে সকলোধৰণৰ পাপ খণ্ডন হয় বুলি নেপালীসকলে বিশ্বাস কৰে। সংক্ৰান্তি উপলক্ষে নানা ধৰণৰ ফল-মূল, পিঠা-পনা তৈয়াৰ কৰি আলহী-অতিথিক আপ্যায়ণ কৰে।

আহাৰ মাহত পথাৰত বসতি কৰি থকাৰ সময়ত ৰোবনীসকলৰ মাজত 'আচাৰে গীত' আদি গাই আনন্দ প্ৰকাশ কৰা হয়। আহিন - কাতি মাহত দুৰ্গা পূজা আৰু দিপাহিতা উৎসৱো মহাসম্বোধেৰে পালন কৰে। অসমীয়া সমাজত 'গৰু বিহ'ৰ দিনাখন বিঘ্ৰান দি আশীৰ্বাদ লোৱাৰ দৰেই নেপালীসকলৰ মাজত 'লিগে পিং' খেলৰ আয়োজন কৰি বিজয়া দশমীৰ দিনা ঘৰৰ জ্যেষ্ঠজনে নিজ নিজ সন্তান আৰু মিত্ৰ - কুটুমসকলৰ কপলাত ফোঁট (টিকা) দি আশীৰ্বাদ দিয়ে। তেওঁলোকে কাতি মাহত - তিহাৰ উৎসৱ পালন কৰে। এই উৎসৱ সাধৰণতে দুবিধ গীত পৰিবেশন কৰা হয় 'ভইলো' আৰু 'দেউসী'। দেউসী হ'ল পুৰুষপ্ৰধান খেল আৰু গীত।

নেপালী সমাজত ধৰ্মমূলক গীতৰ ভিতৰত ভজন-কীৰ্তন আৰু ব্ৰতৰ সৈতে যুক্ত গীতৰ উল্লেখ কৰিব পাৰি। কৃষ্ণৰ জন্মাস্তমী আৰু শিৱৰাত্ৰিতো তেওঁলোকে সমূহীয়াভাৱে ভজন পৰিবেশন কৰে।

নেপালীসকলৰ সংস্কাৰ কৰ্মৰ সৈতে জড়িত গীতৰ ভিতৰত 'বালন' আৰু বিয়াৰ গীতৰ উল্লেখ কৰিব পাৰি। বিবাহ অনুষ্ঠানৰ বিভিন্ন সময়ত গোৱা গীতে বিয়াখৰ মুখৰিত কৰি ৰাখে। বিয়াৰ ৰাতি তিবোতাবিলাকে গোট খাই 'ৰতৌলি' গীত গায় আৰু নৃত্য কৰে।

নেপালী সম্প্ৰদায়ৰ মাজত 'সেলো', 'ঝাউবে' প্ৰভৃতি প্ৰণয়গীত আৰু 'অসাৰে' আদি কৰ্মগীত আৰু 'মাকনী গীত', গাইনেৰ গীত' প্ৰভৃতি ৰং-ধেমালিৰ গীতৰ প্ৰচলন আছে। নাৰীপ্ৰধান উৎসৱ 'তীজ' উপলক্ষে গোৱা গীতবোৰ কৰুণ ৰসাত্মক। তীজত বিয়া দিনা কন্যাই মাতৃগৃহলৈ যাবলৈ নোপোৱাৰ মৰ্মবেদনা অতি কৰুণভাৱে প্ৰকাশিত হৈছে।

লোকমন্ত্ৰৰ ভিতৰত নেপালীসকলৰ মাজত 'যোগীৰ মন্ত্ৰ', 'ধৰ্মীয় মন্ত্ৰ' আৰু 'পিনাস' বা জৰাফুকাৰ মন্ত্ৰৰ প্ৰচলন আছে। পিনাসবোৰ মূলতঃ কাহিনীমূলক।

কাতিমাহৰ কৃষ্ণ ত্ৰয়োদশীৰ দিনা 'তিহাৰ' উপলক্ষে নেপালীসকলে কাউৰীপূজা কৰি কাউৰীক আহাৰ দান কৰে। তাৰ পিছদিনা 'কুকুৰ তিহাৰ' উপলক্ষে কুকুৰক খাবলৈ দি ডিঙিত মালা পিন্ধায়। আউসীৰ দিনা 'গাই তিহাৰ' অৰ্থাৎ গৰু বিহ। প্ৰতিপদৰ দিনা তেওঁলোকে গৰুৰ পূজা কৰি শিং আৰু খুৰাত তেল ঘঁহি ডিঙিত মালা পিন্ধাই দিয়ে। এনেদৰে নেপালীসকলৰ মাজত কাতি মাহৰ তিহাৰ উৎসৱে বিশেষ প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে।

নেপালীসকলৰ মাজত ভাতৃ-দ্বিতীয়া অতি উলহ-মালহৰে পালন কৰা হয়। ইয়াক ভাই টীকাও বোলে। ভাতৃহৰ প্ৰতীক 'ভাতৃ-দ্বিতীয়া' নেপালীসকলৰ অতি আদৰৰ আৰু জনপ্ৰিয় উৎসৱ। লোকবাদ্যত নেপালীসকল চহকী। তেওঁলোকৰ মাজত ব্যৱহৃত বাদ্যযন্ত্ৰসমূহৰ ভিতৰত মাদলে মুখ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে।

নেপালীসকলৰ বৰ্ণাঢ্য সাংস্কৃতিক জীৱনে এনেদৰেই অসমীয়া সংস্কৃতিক সমৃদ্ধ কৰিছে। বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশত এনেদৰেই বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ সহযোগিতাই সমাহৰণ প্ৰক্ৰিয়াক ত্বৰাধিত কৰিছে।

৫.৭ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমীয়া সংস্কৃতি সমন্বয়ৰ সংস্কৃতি। যুগ যুগ ধৰি বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ সাংস্কৃতিক উপাদানসমূহৰ আদান-প্ৰদান আৰু বিনিময়ৰ যোগেদি সাংস্কৃতিক সমাহৰণ আৰু সংস্কৃতি গ্ৰহণৰ মাধ্যমেদি পৰিৱৰ্তিত ৰূপত বৃহত্তৰ অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে বৰ্ণাঢ্য ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰিছে। সেই বাবেই কোন জনগোষ্ঠীৰ মাধ্যমেদি কোনবিধ উপাদান অসমীয়া সংস্কৃতি প্ৰবেশ কৰিছে, সেই কথা খটাংকৈ ক'ব নোৱাৰি।

আগৰ বিভাগত আলোচনা কৰি অহা হৈছে যে, অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ আৰু বিকাশত এই দেশত অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰা বসবাস কৰি অহা জনজাতীয় মূলৰ বিবিধ জনগোষ্ঠীৰ প্ৰভাৱ অতি গভীৰ আৰু সুবিস্তৃত। অনুৰূপভাৱে বলিতা, নাথ-যোগী, কৈৱৰ্ত আদি জনগোষ্ঠীৰ বৰঙণিও কম নহয়। অসমলৈ পৰৱৰ্তী কালত প্ৰব্ৰজিত হোৱা টাই-আহোম মুছলমান, নেপালী আৰু চাহ-জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলৰ বিষয়েও ইয়াত আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। অসমৰ জাতিসত্তা গঠনত এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ নৃ-গোষ্ঠীয় অৱদানৰ লগতে সাংস্কৃতিক উপাদানেও বাবেবৰণীয়া অসমীয়া সংস্কৃতিক বৰ্ণাঢ্য ৰূপ প্ৰদান কৰিছে। এই বিভাগটিত এই জনগোষ্ঠীসমূহৰ সামাজিক, সাংস্কৃতিক দিশসমূহৰ আলোচনা কৰাৰ লগতে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ বিকাশত এই বৈশিষ্ট্যসমূহে কেনেদৰে বৰঙণি আগবঢ়াইছে এই বিষয়েও আলোকপাত কৰা হৈছে।

৫.৮ আৰ্হিপ্ৰশ্ন (Sample Question)

- ১) অসমীয়া সংস্কৃতিয়ে টাই-আহোমসকলৰ বৰঙণি সম্পৰ্কে এটি আলোচনা দাঙি ধৰক।
- ২) আহোমসকল কেতিয়া অসমলৈ আহে? অসমীয়া জাতিগঠনত আহোমসকলৰ বৰঙণি সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
- ৩) আহোম যুগৰ চিত্ৰকলা আৰু ভাস্কৰ্য সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
- ৪) অসমত বসবাস কৰি অহা চাহ-জনগোষ্ঠীৰ সংস্কৃতিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।

- ৫) অসমীয়া সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশৰ চাহ জনগোষ্ঠীৰ অৱদানৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৬) চাহ-জনগোষ্ঠীৰ লোকসকল কেতিয়া অসমলৈ প্ৰব্ৰজিত হয়? এওঁলোক ভাৰতবৰ্ষৰ কোন কোন প্ৰান্তৰ পৰা অসমলৈ আহিছিল আৰু বৰ্তমান তেওঁলোকৰ পৰিচয় কি - বহলাই লিখক।
- ৭) চাহ-জনগোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত লোক গীত আৰু নৃত্যৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৮) অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশত নেপালী জনগোষ্ঠীৰ বৰঙণিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ৯) নেপালীসকল কি উদ্দেশ্যে অসমলৈ আহে? তেওঁলোকৰ বাবেবহুগীয়া সংস্কৃতিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ১০) নেপালীসকলৰ লোকসাহিত্য সম্পৰ্কে চমু আলোচনা আগবঢ়াওক।
- ১১) মুছলমানসকলৰ কেতিয়া আৰু কি উদ্দেশ্যে অসমলৈ আগমণ হয়? অসমীয়া সংস্কৃতিলৈ তেওঁলোকৰ বৰঙণিৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।
- ১২) অসমৰ সাহিত্য শিল্প সঙ্গীতলৈ মুছলমানসকলে আগবঢ়োৱা বৰঙণিৰ বিষয়ে লিখক।
- ১৩) অসমৰ কোনবোৰ জনগোষ্ঠীৰ মাজত মাতৃতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যবস্থাৰ প্ৰচলন দেখা যায়? ফঁহিয়াই আলোচনা কৰক।
- ১৪) অসমৰ জনজাতিসকলৰ মাজত কৃষিভিত্তিক লোক উৎসৱসমূহ কেনেদৰে উদযাপিত হয় লিখক।
- ১৫) অসমৰ কোন কোন জনগোষ্ঠীৰ মাজত অষ্ট্ৰিক আৰু দ্ৰাবিড় সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হয় লিখক।

১৬) চমুটোকা লিখক

ঝুমখেতি, বাগক'ৱা, ঐনিতম, ঠেংপাৰা, ছাবিন আলুন, মাংল্যাম, পংৰাগ, বৰতপূজা, দোমাহী আলুন, বায়খো, গুমৰাগ নৃত্য, বিষহৰি পূজা, লালিলাং গীত, লাঙামাৰা, আলি আয় লুগাং, বিষুৱা, মায়নাওৱী, পাতিৰাভা, বাইথ' পূজা, বাশ পূজা, বৈছাণ্ড, কেঁচাইখাতী, হায়দাং পূজা, হাইতাল, দোমাছি, দেওপূজা, জলসাই পূজা, পীৰা, ছেৰজা, ডাঙৰীয়া পূজা, চাংঘৰ, বৰকলিতা, বুৰিছিংকায়, ছায়া নৃত্য, ডেকাচাং, ঝুমুৰ, গুৰতি (সিদল), কাতিগাছ, ফাকিয়াল (টাইফাকে), সহৰাই পৰব, কাতিকা পূজা, অবিমাগা, তাওধৰ্ম, হোলি, মৰিয়া, হস্তীবিদ্যাৰ্ণব, মাৰৈ পূজা, সূত্ৰখাৰী নৃত্য, মৃগাবতী চৰিত, জিকিৰ গীত, মৰুণী গীত, নাথ-যোগী, দোতৰাগান, যোগীমন্ত্ৰ, ন-নাথ, যোগীঘোপা, তুচুগীত, জাহলী গীত, তুচুপূজা, ফাওৱা, কৰ্মনাশা, মঞ্জুশ্ৰীমূলকল্প, বাচক,

তামুলী পিৰা, চ'বানাও, বংঘৰ, পয়চাংকেন, চৰ্যাগীত, হঠযোগ, ছিফুং, হাংমা-হাংছানি ফালি, হাতা ছুবানি / হাথাছুনৈ, চমাংকান, ফাৰকাপ্তি, হাবলি ঘৰ, ঢাল-তবোৱাল, মানছালেংকা, জাৰিলি আখন, বজাক আহিব, কুলাবুটী নাচ, লাই হিলালী, ৰাতি খোৰা সম্প্ৰদায়, ডিঙাপূজা, তিতালাবৰ খোল, বৰত পূজা, হোৰা, জোলোভা, চালাঙি বাতি, দখনা থাওচি, বঙাপাতিন।

৫.৯ প্ৰসঙ্গ গ্ৰন্থ (References/Suggested Readings)

- কাকতি, বাণীকান্ত : পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ ধাৰা, ১৯৯৫
- কাগয়ুং, ভৃগুমণি (সম্পা) : মিচিং সংস্কৃতিৰ আলোচনা, ১৯৭০
- গগৈ, লীলা : অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
- (—) : টাই সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ১৯৭১
- গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত : অসমীয়া জনসাহিত্য, ১৯৮৬
- (—) : বাৰ মাহৰ তেৰ গীত, ১৯৬২
- গোস্বামী, সত্যেন্দ্ৰনাৰায়ণ : অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ সমীক্ষা, ১৯৭১
- চান্ডাব, আৰুচ : সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি
- তেৰাং, ৰংবং : সমন্বয় প্ৰবাহ, ১৯৮৯
- দাস, ভুবনমোহন (সম্পা) : অসমীয়া জাতি ইতিবৃত্ত
- দেউৰী, মনেশ্বৰ : মৰিগাওঁ জিলাৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৯৪
- নাথ, ৰাজমোহন : গৌৰৱময় অসম, ১৯৪৯
- নাথ, প্ৰফুল্ল কুমাৰ : অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা, ২০০৪
- নেওগ, মহেশ্বৰ : পুৰণি অসমীয়া সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
- (—) : পৱিত্ৰ অসম, ১৯৬৯
- পাদুন, নাহেন্দ্ৰ : অসমীয়া সংস্কৃতিৰ জনজাতীয় বৰঙণি, ১৯৮৮
- বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা : অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২
- বৰুৱা, অতুলচন্দ্ৰ : মনসাকাব্য আৰু ওজাপালি, ১৯৭৬
- বৰুৱা, বিৰিঞ্চি কুমাৰ : অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৫৭
- (—) : অসমৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৮৫
- বৰুৱা, প্ৰহ্লাদ কুমাৰ (সম্পা) : অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১
- ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ (সম্পা) : অসমৰ লোক উৎসৱ, ১৯৬৯
- (—) : অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২
- ৰাভা, হাকাচাম, উপেন : অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি, ২০০৫

- শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস, ১৯৯৫
- শৰ্মা, শশী : অসমৰ লোক সাহিত্য, ১৯৯৩
- শৰ্মা, হেমন্তকুমাৰ : অসমীয়া লোকগীতি সঞ্চয়ন, ১৯৭৮
- সৰকাৰ, হৰিমোহন : বহুৰঙী গীতৰ আঁচলত, ১৯৬৫
- হাজৰিকা, অতুলচন্দ্ৰ : উছৰৰ ভোগজৰা, ১৯৬৫
- (—) : উছৰৰ বংচ'ৰা, ১৯৬৩
- হাজৰিকা, পৰীক্ষিত : চৰ্যাপদ, ১৯৯৯
- হাজৰিকা, সূৰ্যকান্ত (সম্পা) : সংস্কৃতি সঞ্চয়ন, ১৯৮০
- AIRTSC : *Socio Economic Conditions of the Kaibartas of Assam, A Caste Study*, 1994.
- Buzarbarua. M : *Social and cultural life of the Mishing of Assam*, 1991
- Bondapadhyay, P.K : *The Tai Phakes of Assam*, 1983
- Barkakati, S.N : *Tribal Folktales*, 1971
- Baruah, H.C : *Marriage customs of the people of Assam*, 1895
- Barua, B.K : *A Cultural History of Assam*, 1969
- Barua, K.L : *Early History of Kamarupa*, 1966
- Chetterjee, S.K : *Kirata-Jana-Kriti*, 1974
- Das, J : *Folklore of Assam*, 1973
- Datta, B.N. (at. al., ed.) : *A Handbook of Folklore Materials of North-East India*, 1994
- Dutt, K.N. (Ed) : *Aspects of the Heritage of Assam*, 1959
- Goswami, P. : *Ballads and Tales of Assam*, 1980
- (—) : *The Spring time Bihu of Assam*, 1966
- Kakati, B. : *The Mother Goddess Kamakhya*, 1967
- Nath, Rajmohan : *The Background of Assamese Culture*, 1948
- (—) : *Pre-vedic Kamrup*, 1958

- Sen, Sipra : *Tribes and Castes of Assam*, 1999
Vidyarathi, L.P : *Art and Culture of North-East India*, 1993
Waddell, L.A : *The Tribes of the Brahmaputra Valley*, 1900
Tylor, E.B : *Primitive Culture*, 1974

অসমৰ পৰম্পৰাগত কলা আৰু লোকজীৱন

খণ্ডৰ পৰিচয়

কলা বুলি ক'লে প্ৰকাৰান্তৰে সংস্কৃতিকে বুজায়। জনগোষ্ঠী বা অঞ্চল বিশেষৰ কলা-সংস্কৃতি বুলি ক'লে ব্যৱহাৰিক মূল্য থকা আৰু ব্যৱহাৰিক মূল্য নথকা কিন্তু নান্দনিক মূল্য থকা এই উভয় শ্ৰেণীৰ কলাকে সামৰা হয়। যুগৰ লগত খাপ খোৱাকৈ, সময়ৰ দাবীৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনাই এইসমূহ কলাৰ ৰূপান্তৰণ কিম্বা উন্নতি সাধন নঘটাকৈ নাথাকে। আৰু এনেদৰে দ্বিতীয় অস্তিত্বত হ'লেও বহুখিনি কলা-সংস্কৃতিৰ বাণিজ্যিককৰণ বা বিশ্বায়ণৰ প্ৰতিযোগিতাত ফেৰ মাৰিব পৰা হৈ আহিছে। অসমৰ সাতামপুৰুষীয়া কলা-সংস্কৃতিয়ে এইদৰে বৰ্তমান বাণিজ্যিককৰণৰ মাজেদি প্ৰসাৰতা লাভ কৰিছে; ৰাজ্যিক স্তৰতে নহয়, ৰাষ্ট্ৰীয় আৰু আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়তো বজাৰ দখল কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। অৱশ্যে কেঁচামাল বা সুদক্ষ কাৰিকৰৰ অভাৱত কিছুমান হস্তকলাৰ অপমৃত্যুও ঘটিছে। হাতীদাঁতৰ শিল্প এই বিধৰ কলা।

অসমৰ সাতামপুৰুষীয়া ভৌতিক কলা (বাঁহ-বেতৰ শিল্প, মৃৎশিল্প, কুঁহিলা শিল্প, কাঠ শিল্প, হাতীদাঁতৰ শিল্প, ধাতুশিল্প, বস্ত্ৰশিল্প), লোক-আভৰণ, লোক-ব্যঞ্জন আৰু ইবিলাকৰ লগত জড়িত বিভিন্ন বৃত্তিজীৱি খেল বা সম্প্ৰদায়ৰ বিষয়ে যথাকিঞ্চিৎ আভাস এই খণ্ডটিত দিয়া হৈছে। তাৰ লগতে অসমৰ ঐতিহ্যমণ্ডিত চাক আৰু কাৰুকলা (চিত্ৰশিল্প, সাঁচিপতীয়া পুথি, মুখাশিল্প), স্থাপত্য-ভাস্কৰ্য, পৰম্পৰাগতভাৱে চলি অহা বিভিন্ন লোক-নাট্যানুষ্ঠান, নৃত্য-গীত-বাদ্য আদিৰো পৰ্যালোচনা কৰা হৈছে।

লোকজীৱন বুলিলে সাধাৰণ চহা অৰ্থাৎ গ্ৰামীণ লোকৰ পৰম্পৰাগত জীৱন- ধাৰণৰ প্ৰণালীকে বুজা যায়। ই লোকসংস্কৃতিৰ অন্যতম প্ৰধান অংগ। বহু ক্ষেত্ৰত লোকজীৱন অভিধাই লোকসংস্কৃতিকো সামৰে। তথাপি লোকজীৱনৰ লগত সামাজিক লোকাচাৰক বিশেষভাৱে জড়িত কৰা হয়। এই খণ্ডটিত অসমৰ গ্ৰাম্য জীৱনত পৰিলক্ষিত হোৱা লোকবিশ্বাস, লোকাচাৰ, লোক-চিকিৎসা, লোক-ঔষধ, পৰম্পৰাগত উৎসৱ-পাৰ্বণ আৰু খেল-ধেমালিৰ বিষয়েও এটা সম্যক ধাৰণা দিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

বিষয়বস্তুৰ পৰ্যালোচনাৰ সুবিধাৰ্থে এই খণ্ডটিক ছয়টা বিভাগত বিভক্ত কৰা হৈছে -

- প্ৰথম বিভাগ : অসমৰ ভৌতিক কলা
- দ্বিতীয় বিভাগ : অসমৰ স্থাপত্য আৰু ভাস্কৰ্য
- তৃতীয় বিভাগ : অসমৰ চাক আৰু কাৰুকলা (সাঁচিপতীয়া পুথি, চিত্ৰকলা আদি)
- চতুৰ্থ বিভাগ : অসমৰ পৰিবেশ্য কলা (লোকনাট্য, নৃত্য-গীত-বাদ্য আদি)
- পঞ্চম বিভাগ : অসমৰ লোকাচাৰ, লোক-বিশ্বাস আৰু লোক-চিকিৎসা
- ষষ্ঠ বিভাগ : অসমৰ লোক-উৎসৱ আৰু পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালি

প্রথম বিভাগ
অসমৰ ভৌতিক কলা

বিভাগৰ গঠন :

- ১.১ ভূমিকা (Introduction)
- ১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ১.৩ লোকশিল্প
 - ১.৩.১ মাটিৰ শিল্প
 - ১.৩.২ বাঁহ-বেতৰ শিল্প
 - ১.৩.৩ কাঠ আৰু কুঁহিলাৰ শিল্প
 - ১.৩.৪ হাতী দাঁতৰ শিল্প
 - ১.৩.৫ ধাতু শিল্প
- ১.৪ লোককলা (Folk Art)
- ১.৫ লোক-স্থপতি
- ১.৬ লোক-বন্ধন
- ১.৭ লোক-আভৰণ
- ১.৮ সাৰাংশ (Summing Up)
- ১.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ১.১০ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

১.১ ভূমিকা (Introduction)

লোকসংস্কৃতিৰ এক অন্যতম অঙ্গ ভৌতিক কলা বা Material culture লোকসাহিত্য, লোকাচাৰ আৰু লোকপৰিবেশ্য কলাৰ দৰেই ভৌতিক কলায়ো লোকসংস্কৃতিৰ এক বিস্তৃত দিশ আঙুৰি আছে। ক'বলৈ গ'লে মানৱ জীৱনৰ যি মৌলিক প্ৰয়োজন তাত এই ভৌতিক কলাৰেই সৰ্বাধিক বৰঙণি পৰিলক্ষিত হয়। মানুহ জীয়াই থাকিবলৈ মুখ্যতঃ খাদ্য, বাসস্থান আৰু পোছাকৰ প্ৰয়োজন। এই তিনিওবিধ সম্পদেই এই ভৌতিক কলাৰ ভিতৰুৱা। সেয়ে জীৱনৰ নান্দনিক অনুভূতিৰ কথা বাদ দিলেও প্ৰাথমিক প্ৰয়োজনতে ভৌতিক কলাক অস্বীকাৰ কৰাৰ উপায় নাই। লোকসংস্কৃতিৰ আন তিনিটা শাখা (লোকসাহিত্য, লোকাচাৰ, লোকপৰিবেশ্য কলা)-তকৈ এই ভৌতিক কলাৰ লগত জীৱনৰ সম্পৰ্ক অতি গভীৰ। জীৱনৰ বিভিন্ন প্ৰসঙ্গত প্ৰয়োজন হোৱা এই ভৌতিক সংস্কৃতিক 'physical folklife' বুলিও কোৱা হৈছে। সাধাৰণতে খোৱা খাদ্য প্ৰস্তুতকৰণ, থাকিবলৈ ঘৰ দুৱাৰ নিৰ্মাণ, পিন্ধিবলৈ কাপোৰ-কানি বোৱাকে প্ৰমুখ্য কৰি দৈনন্দিন জীৱনৰ লগত জড়িত বিবিধ কৰ্মত প্ৰয়োজন হোৱা আচ-বাব তথা সা-সৰঞ্জাম নিৰ্মাণ কাৰ্যই এই ভৌতিক সংস্কৃতি বা physical folklife-ক বুজায়। এই দিশসমূহক সাধাৰণতে নিম্নলিখিত ধৰণে ভাগ কৰিব পাৰি -

- ক) লোকশিল্প (Folk crafts)
- খ) লোককলা (Folk art)
- গ) লোকস্থপতি (Folk architecture)
- ঘ) লোকবন্ধন (Folk cookery)
- ঙ) লোক আভৰণ (Folk costume)

১.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই অধ্যায়টিৰ অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি-

- অসমৰ লোকশিল্পৰ বিষয়ে জ্ঞাত হ'ব পাৰিব,
- অসমৰ লোককলাৰ বিষয়ে পর্যালোচনা কৰিব পাৰিব,
- লোকস্থপতিৰ বিষয়ে এক সম্যক ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিব,
- লোক-বন্ধন প্ৰণালী সম্বন্ধে বিশেষ পৰিচয় পাব পাৰিব আৰু লোক-আভৰণ সম্পৰ্কে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব।

১.৩ লোকশিল্প

লোকজীৱনত ব্যৱহাৰৰ উপযোগীকৈ যিবোৰ বস্তু পৰম্পৰাগতভাৱে প্ৰস্তুত কৰি লোৱা হয় সেই বোৰেই লোকশিল্প। কোনোৱে ইয়াক হস্ত শিল্পও (Handi crafts) বোলে। লোকশিল্পই ব্যক্তিজীৱনৰ লগতে সামূহিক জীৱনৰ প্ৰয়োজনীয়তা যেনেকৈ পূৰণ কৰে তেনেকৈ ই অৰ্থনৈতিক দিশতো বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰা দেখা যায়। উল্লেখনীয় যে, বহুক্ষেত্ৰত এই লোকশিল্প আৰু লোককলা এটা মুদ্ৰাৰেই ইপিঠি-সিপিঠি। সাধাৰণতে এটি লোকশিল্প সম্পদেই লোক কলাৰো অৰ্থ বহন কৰিব পাৰে। লোকশিল্প মূলতঃ ব্যৱহাৰিক প্ৰয়োজনীয়তাৰ সৃষ্টি, আনহাতে লোককলা আনন্দদায়ক তথা নান্দনিক গুণ সম্পন্ন। একো একোটা লোকশিল্পই কেতিয়াবা কেতিয়াবা ব্যৱহাৰিক প্ৰয়োজনীয়তা পূৰণ কৰি উঠি নান্দনিক সৌন্দৰ্যও দান কৰিব পাৰে। তেতিয়াই ই লোককলা গুণেৰেও বিভূষিত হয়।

অসমৰ শিল্প বুলিলে সচৰাচৰ মাটি, বাঁহ, বেত, কাঠ-কুঁহিলা, ধাতু, শিং বা হাতী দাঁত আদিৰে সজা বস্তুবোৰকে বুজায়।

১.৩.১ মাটিৰ শিল্প

মাটিৰে নিৰ্মিত শিল্পকেই মৃৎশিল্প বা মৃৎশিল্প বুলি কোৱা হয়। সাধাৰণতে অসমত দুইশ্ৰেণী বৃত্তিধাৰী লোকে এই শিল্প নিৰ্মাণত ব্ৰতী হোৱা দেখা যায়। তেওঁলোক হ'ল কুমাৰ আৰু হীৰা। কুমাৰসকলে মাটিৰ সামগ্ৰীসমূহ সাজোঁতে এটা বিশেষ 'চাক' ব্যৱহাৰ কৰে। ইয়াক 'কুমাৰৰ চাক' বুলি কোৱা হয়। আনহাতে হীৰাসকলে কোনোধৰণৰ চাক ব্যৱহাৰ নকৰে। এওঁলোকে কাঠ বা বাঁহৰ মাৰিৰে কোবাই কোবাই মাটিৰ পাত্ৰসমূহ

নিৰ্মাণ কৰে। সাধাৰণতে কুমাৰসকলে ধৰ্মীয় কামত অৰ্থাৎ পূজা-পাতলত ব্যৱহাৰ কৰা মাটিৰ চাকি, ঘট, ধূনাদানি, ধূপদানি, পুতলা আদিৰ নিৰ্মাণ কৰে। কোনো কোনো ঠাইৰ কুমাৰসকলে দেৱ-দেৱীৰ মূৰ্তি, বিভিন্ন প্ৰতিমা আদি সজাও পৰিলক্ষিত হয়। আজিকালি অৱশ্যে অসমত বঙ্গদেশৰ পৰা অহা বাংলাভাষী লোকসকলে এই দেৱ-দেৱীৰ মূৰ্তি বা প্ৰতিমা সজা কামত বিস্তৃত ৰূপত নামি পৰা পৰিলক্ষিত হৈছে। মৃৎশিল্পৰ ক্ষেত্ৰত অসমৰ তেনে এখন বিখ্যাত ঠাই হ'ল গোৱালপাৰা জিলাৰ আছাৰিকান্দা। ইয়াৰ বঙ্গভাষী লোকসকলে নিৰ্মাণ কৰা মৃৎশিল্প অসম তথা ভাৰতৰ ভিতৰতে বিখ্যাত।

হীৰাসকলে সাধাৰণতে অনা ধৰ্মীয় বস্তু যেনে মাটিৰ কলহ, টেকেলী, চক, মলা, ধপাত খোৱা চিলিম আদি তৈয়াৰ কৰে। মৃৎশিল্প অসমৰ আটাইতকৈ প্ৰাচীন শিল্প বুলি ক'লেও অত্যাঙ্কিত কৰা নহ'ব। ইতিমধ্যে অসমৰ বিভিন্ন ঠাইৰ খনন কাৰ্যত উদ্ধাৰ হোৱা পোৰামাটিৰ মূৰ্তিসমূহেই এইবিধ শিল্পৰ ঐতিহ্য বহন কৰে। অসমৰ ভালেমান ঠাইত উদ্ধাৰ হোৱা পোৰা মাটিৰ ফলকসমূহো এইক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য। অসমৰ কুমাৰ আৰু হীৰাসকলে সজা মাটিৰ পুতলাবিলাকৰ ভিতৰত দৰা-কইনা, পিঠিত মাউতেৰে সৈতে হাতী, মানুহৰ সৈতে ঘোঁৰা, চৰাই আৰু দোলা-পাৰ্শ্বী উল্লেখযোগ্য। পুতলাবোৰ সাধাৰণতে উকা কেবল চকু মুখতহে আঁক দিয়া হয়। পুতলাত বগা ৰং, খৰিমাটি আৰু চূণকে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল।

১.৩.২ বাঁহ-বেতৰ শিল্প

অসমৰ লোকজীৱনত প্ৰচুৰ পৰিমাণে ব্যৱহৃত শিল্পসমূহৰ ভিতৰত বাঁহ-বেতেৰে নিৰ্মিত শিল্পই বিশেষ প্ৰাধান্য লাভ কৰি আহিছে। অসমৰ প্ৰায়বোৰ ঠাইতেই বাঁহেৰে নিৰ্মিত পাচি, খৰাহী, ডুলি, ঢাৰি, মুচা, খেতিকাৰা সঁজুলি, মাছ ধৰা সঁজুলি, বাঁহৰ বিচনী, ফণি, ডলা, কুলা, দোণ, তুলা, চালনী, জপা, তাঁতশালৰ সঁজুলি, বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ চুঙা আদি এইবোৰৰ ভিতৰত পৰে। অসমীয়া বাঢ়ৈয়ে অতীতৰে পৰা বাঁহ-বেতেৰে জীৱন নিৰ্বাহৰ প্ৰয়োজনীয় অনেক সামগ্ৰী সাজি আহিছে। এই ক্ষেত্ৰত ভৈয়ামবাসী আৰু পৰ্বতীয়া জনজাতি উভয়ৰে অৰিহণা সমান বুলিব লাগিব। উল্লেখনীয় যে, অসমৰ বাহিৰৰ মানুহে বাঁহৰ বাহিৰেও খেৰ আৰু গছৰ পাতেৰেও পাচি খৰাহী আদি তৈয়াৰ কৰে। কিন্তু অসমৰ মানুহে বাঁহ-বেতেৰেহে কামি বৈ তুলাই পাচি খৰাহী সাজে।

বাঁহ-বেতৰ সঁজুলিসমূহক প্ৰধানত দুভাগত ভগাব পাৰি। এবিধ গোৰোঙা আৰু আনবিধ বহল আৰু চেপেটা। গোৰোঙাবিধত নানাবিধ শস্য আদি সংৰক্ষণ কৰিব পাৰি। ডুলি, দোণ, জপা, পাচি, খৰাহী, কুলা, খোকা, খালে আদি এইশ্ৰেণীৰ সঁজুলি। আনহাতে ঢাৰি, বিচনী, কুলা ডলা, চালনী আদিক চেপেটা শ্ৰেণীত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব পাৰি। আনহাতে আকৌ চেপেটা হ'লেও পাটী, কঠ আদি বাঁহেৰে সজা নহয়। এইবোৰ

পাটী দৈ (পাটীদৈয়া), মোঠা, মাদুৰীবন আদি তৃণজাতীয় উদ্ভিদেৰেহে সজা হয়। কেতিয়াবা আকৌ টঙা, বিৰিণা, টকৌপাত, তালপাত আদিৰেও ভালেমান সামগ্ৰী সজা দেখা যায়। এইবোৰৰ ভিতৰত টঙাৰ ধাৰি, বিৰিণাৰ টুপী, তালপাতৰ বিচনী আদি উল্লেখযোগ্য। টকৌপাতেৰে সাধাৰণতে জাপি সজা হয়। অৱশ্যে জাপি সাজোতে বাঁহ আৰু বেতৰো প্ৰয়োজন হয়। মাছমৰা কামত ব্যৱহাৰ কৰা সঁজুলিবোৰো বাঁহেৰে সজা। এই বোৰৰ ভিতৰত পল, জাকৈ, চেপা, ঠুহা, ডিঙৰা, বহা, জুলুকি, খালে আদি উল্লেখযোগ্য।

১.৩.৩ কাঠ আৰু কুঁহিলাৰ শিল্প

কাঠৰ শিল্প নিৰ্মাণ কৰাসকলক বাঢ়ে বোলে। অসমৰ জনজীৱনৰ বাঁহবেতৰ সমান নহ'লেও কাঠৰ বিবিধ শিল্পৰ প্ৰচলন লক্ষ্য কৰা যায়। কাঠেৰে সজা বস্তুবোৰ বহুক্ষেত্ৰত শিল্প আৰু কলা উভয় গুণবিশিষ্ট সেয়ে ইয়াক শিল্পকলা বুলিও ক'ব পাৰি। প্ৰাত্যহিক জীৱনত ব্যৱহৃত কাঠৰ শিল্পসমূহৰ ভিতৰত বিবিধ প্ৰকাৰৰ পীৰা যেনে ফুলজালিকাটা পীৰা, বৰপীৰা, চালপীৰা, বাকচ, চন্দুক, পেৰা, বৰপেৰা, হাতনিপেৰা, চকী, মেজ, তামোল খুন্দা, খুন্দনা, চুঙা, ধানবনা উৰল, ঢেঁকী, দোলা পাৰ্শী, নাও, দা, কুঠাৰ আদিৰ নাল আদি বিশেষভাবে উল্লেখযোগ্য। দোলা, নাও, বাকচ, পেৰা আদি আকৌ ফুলজালি কাটি কলাত্মক কৰিও তোলা হয়। থকা ঘৰ-দুৱাৰৰ দুৱাৰ, খিৰিকী, চতিকাঠ আদিও কাঠেৰেই সজা হয়। সাধাৰণতে নামঘৰ, সত্ৰ আদিৰ দুৱাৰ-কাঠ বা খুঁটা চটিবোৰ ফুল জালিকাটি কলাগুণ বিশিষ্ট কৰি তোলা হয়। কাঠত কাটি উলিওৱা গোসাইমূৰ্তিসমূহৰ লগতে সত্ৰ-নামঘৰৰ গুৰু আসন, সিংহাসন আদিও এইক্ষেত্ৰত উল্লেখনীয়। সত্ৰসমূহত কাঠেৰে সাজি উলিওৱা বহু ভাস্কৰ্যৰ নিদৰ্শন আছে। কাঠৰ পৰা জগন্নাথ, হনুমান, গৰুড় পক্ষী আদি কাটি উলিওৱাৰ উপৰি সিংহাসনৰ চুকে চুকে উৰণীয়া সিংহ, হাতী আৰু কাছৰ গোট কাটি এক বিশিষ্ট ৰূপ প্ৰদান কৰিছে। নামঘৰৰ ঠগী-শৰাই আদিৰ লগতে সেইবোৰত পশু-পক্ষীৰ চিত্ৰ কাটি উলিয়াই তাক কলাগুণসন্মত কৰিছে। সত্ৰৰ বিবিধ কাঠৰ শিল্পকলাৰ দৰেই সত্ৰৰ বাহিৰতো কাঠৰ মূৰ্তি আদি তৈয়াৰ কৰা পৰিলক্ষিত হয়। আনকি কাঠৰ দুৰ্গা প্ৰতিমা সাজি পূজা কৰাও হৈছিল। নগাঁৱৰ পুৰণিগুদামত তেনে দুৰ্গা প্ৰতিমা থকাৰ প্ৰমাণ পোৱা গৈছে। তাতশালত মাকো, বাচ, দোৰপতি, টোলোঠা আদি যেনেকৈ কাঠেৰে সজোৱা; তেনেকৈ ধঁপাতখোৱা হোকাটোৰ নলিচা ডালো কাঠৰ। ৰাফনিঘৰত ব্যৱহৃত হেতা, কৰচলি আদিও কেতিয়াবা কেতিয়াবা কাঠেৰে সজোৱা দেখা যায়। কাঠৰ ব্যৱহাৰ জনজাতীয়সকলৰ মাজতো কম নহয়। তেওঁলোকে বাঁহৰ দৰেই কাঠেৰে সজা খাল, বাটি, গিলাচ আদিও ব্যৱহাৰ কৰে। ঘৰ সাজোঁতে ব্যৱহাৰ কৰা কাঠৰ খুঁটাবিলাকত বিবিধ ফুল জালি, চৰাই আদিও কাটি উলিয়াই কলাগুণৰ পৰিচয় দাঙি ধৰে। কাঠেৰে সজা মুখাসমূহো এই ক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য। গোৱালপাৰাৰ ৰাভাসকলে ভাৰীগানত

ব্যৱহাৰ কৰা মুখাসমূহৰ উপৰি সত্ৰৰ ভাঙনাত ব্যৱহাৰ কৰা মুখাসমূহো কাঠেৰে নিৰ্মিত। অৱশ্যে বাঁহেৰে সজা মুখাও নথকা নহয়। এই মুখাসমূহ কলাগুণ বিশিষ্ট। সেইদৰে আকৌ সত্ৰত লিখিত পুথিসমূহ ৰাখিবলৈ সাজি উলিওৱা বাকচবোৰতো চিত্ৰ অঙ্কিত কৰা থাকে। সেইবাবে এই বাকচবোৰো অন্যতম শিল্পকলা হিচাপে বিবেচিত হৈ আহিছে।

কাঠৰ শিল্পকলাৰ দৰেই ঠাইবিশেষে কুঁহিলাৰো ভালেমান শিল্পকলা সজা পৰম্পৰা আছে। এইক্ষেত্ৰত গোৱালপাৰা অঞ্চল বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। পুতলাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি দেৱ-দেৱীৰ মূৰ্তি, মুখা, নৃত্যৰত নাচনী, দৈত্য-দানৱৰ প্ৰতিকৃতি আদিক কুঁহিলাৰ পৰা তৈয়াৰ কৰা হয়। গোৱালপাৰাৰ দৰেই বৰদোৱা সত্ৰতো কুঁহিলাৰে সজা পুতলা, কাছ আদি বিবিধ শিল্প পোৱা যায়।

কুঁহিলাৰ দৰেই কলপটুৱাৰপৰা সাজি উলিওৱা ভালেমান শিল্পও আছে। বিশেষকৈ ব্ৰাহ্মণসকলে পূজা-পাৰ্বণৰ প্ৰসঙ্গত সজা, দোনা, ধূপদানি, গছ আদি কলপটুৱাৰ পৰাই সাজি উলিয়ায়। আনহাতে আকৌ মনসা পূজাৰ প্ৰসঙ্গত কলপটুৱাৰ পৰা সজা 'মজু'ও এক উল্লেখনীয় শিল্পকলা।

১.৩.৪ হাতী দাঁতৰ শিল্প

অসমৰ হাতী দাঁতৰ শিল্প পুৰণি কালৰ পৰাই পৰিচিত। আনকি ৰজা ভগদত্তই যুধিষ্ঠিৰলৈ পঠোৱা তৰোৱালৰ নালো হাতীদাঁতৰে আছিল বুলি উল্লেখ পোৱা গৈছে। তেনেকৈ ভাস্কৰবৰ্মাইয়ো হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ হাতী দাঁতৰ কুণ্ডল আৰু গজমুকুতা পঠিয়াইছিল। অতীতৰে পৰা অসমত হাতীৰ দাঁতৰ ভালেমান শিল্প যে নিৰ্মাণ হৈছিল তাত সন্দেহ নাই। এইবোৰৰ ভিতৰত হাতীদাঁতৰ ফণী, আঙঠি, টেমা, তৰোৱালৰ নাল, সঁফুৰা, মূৰত মৰা শলা, লাঠি আদি উল্লেখযোগ্য। মাজুলীৰ আউনিআটী সত্ৰত হাতীৰ দাঁতেৰে তৈয়াৰ কৰা পাটীখনো এইক্ষেত্ৰত বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। এইখন কেতিয়া কোনে সাজিছিল জনা নাযায়। ই দীঘলে চাৰি ফুট আৰু বহলে তিনিফুটমান হ'ব। হাতী দাঁতৰ শিল্পৰ ক্ষেত্ৰত বৰপেটাৰ নাম সৰ্বজনবিদিত। এওঁলোকে হাতীদাঁতৰ দ্বাৰা দেৱ-দেৱীৰ মূৰ্তি, জীৱজন্তুৰ মূৰ্তি, শৰাই আদিও সাজিছিল। বৰ্তমান এই শিল্প বিলুপ্তিৰ পথত।

১.৩.৫ ধাতু শিল্প

ধাতুৰে নিৰ্মিত শিল্প বুলি ক'লেই কাঁহ-পিতল, তাম, সোণ, ৰূপ আৰু লোৰ শিল্পসমূহক বুজায়। অসমত পুৰণি কালৰেপৰা উল্লিখিত ধাতুসমূহেৰে নিৰ্মিত শিল্পৰ প্ৰচলন লক্ষ্য কৰা যায়। স্থানীয় লোকসকলেই এসময়ত এই শিল্পসমূহ নিৰ্মাণত আগ ভাগ লৈছিল। এই ক্ষেত্ৰত কলিতাসকলৰ নাম বিশেষভাৱে প্ৰণিধানযোগ্য। কাঁহাৰ-কলিতাসকলে যেনেকৈ কাঁহৰ বাচন-বৰ্তন নিৰ্মাণ কৰিছিল তেনেকৈ কমাৰ-কলিতাসকলে লোৰ সা-সামগ্ৰীবোৰ প্ৰস্তুত কৰিছিল। কাঁহৰ শিল্পসমূহৰ ক্ষেত্ৰত কাঁহী, বাগকাঁহী, ফুলাম কাঁহী, বোছকাঁহী, পাণধোৱা, বৰকাঁহী, বেলা বা বেবাকাঁহী (মাইহাং),

বাটি (সৰুবাটি, বৰবাটি, বাণবাটি, হাতীখুজীয়া বাটি), লোটা, চৰিয়া, ঘটি, বটা আদি উল্লেখযোগ্য।

পিতলৰ শিল্পসমূহ সাধাৰণতে মৰীয়া সম্প্ৰদায়ৰ লোকসকলে নিৰ্মাণ কৰে। টৌ, চৰিয়া, কলহ, গিলাচ, গাগৰি, টেকেলি, শৰাই, গছ, চাকি আদি সাধাৰণতে পিতলেৰে নিৰ্মাণ কৰা হয়। পিতলৰ শিল্পৰ কাৰণে হাজো আৰু কাঁহৰ শিল্পৰ কাৰণে সৰ্হেবাৰী আজিও বিখ্যাত হৈ আছে।

সোণৰ শিল্পৰ ভিতৰত সাধাৰণতে অলংকাৰবোৰেই প্ৰধান। অসমত সোণৰ শিল্পৰ এক গৌৰৱময় ঐতিহ্য আছে। পুৰণিকামৰুপৰ ৰজা ভাস্কৰবৰ্মাই হৰ্ষবৰ্দ্ধনলৈ পঠোৱা উপহাৰবাজিৰ ভিতৰত সোণ-ৰুপৰ অলংকাৰ থকা কথাবোৰেই আজিও ইয়াৰ সাক্ষ্য বহন কৰে। অসমীয়া সোণাৰীয়ে নিৰ্মাণ কৰা অলংকাৰ শিল্পসমূহৰ ভিতৰত লোকাপাৰ, কেৰু, মতামণি, বিৰি, আঙঠি, মগৰদানা, গাম খাক, চিত্তিপাতি, কাণফুল, গলপতা, দুগডুগি, চিপামণি, মটবমণি, সাতসৰী, জোনবিৰি, গেজেৰা, নাকফুল, মুঠিখাক, বাজু আদি উল্লেখযোগ্য। অসমৰ সোণ-ৰুপৰ অলংকাৰবোৰৰ স্বকীয়তা ধৰা পৰে। এইবোৰত স্থানীয় ফুল, লতা, শেন, ভাটো প্ৰভৃতিৰ বিবিধ অনুকৰণত সজা হয়। অসমৰ মতা-তিৰোতা উভয়ে উল্লিখিত অলংকাৰ পৰিধান কৰিছিল।

সোণ-ৰুপেৰে অলংকাৰ সজাৰ উপৰি আন দুই-এপদ শিল্পও নিৰ্মাণ কৰা দেখা যায়। এই ক্ষেত্ৰত মন্দিৰৰ কলচীত সোণ-ৰুপ খটোৱা উল্লেখযোগ্য।

অসমত কাঁহ-পিতল আৰু সোণৰুপৰ শিল্পসমূহৰ তুলনাত লোৰ শিল্প একেবাৰে কম। দা-কটাৰী, কোৰ, কেৰাহী আদি প্ৰধানকৈ লোৰে সজা হয়।

১.৪ লোক-কলা (Folk Art)

লোকশিল্প (Folk crafts) আৰু লোককলা বহু ক্ষেত্ৰত একে হৈ পৰে। তথাপি লোককলা আৰু লোকশিল্পৰ মাজত পাৰ্থক্য নথকা নহয়। লোককলাৰ উদ্দেশ্য হ'ল মূলতঃ জীৱনক আনন্দ প্ৰদান কৰা। লোকশিল্পৰ উদ্দেশ্য হ'ল জীৱনৰ সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক দাবী পূৰণ কৰা। অৰ্থাৎ "আনন্দদানৰ প্ৰকাৰ্য সম্পৃক্ত নিৰ্মিতিয়েই (artifact) কলা আৰু জীৱনৰ বাস্তবিক প্ৰকাৰ্য সম্পৃক্ত নিৰ্মিতিয়েই শিল্প (Craft)" (লোকসংস্কৃতি : ড° নবীন চন্দ্ৰ শৰ্মা)। এতিয়া কলা মানেই আনন্দদায়ক যদিও লোককলা হ'ল পৰম্পৰাগত কলা। জনসাধাৰণে সন্মুখত কোনো বিজ্ঞানসন্মত আদৰ্শ বা অনুকৃতি নাৰাখি যি কলা চৰ্চা কৰি আহিছে সেয়াই পৰম্পৰাগত লোককলা। লোকশিল্পও পৰম্পৰাগত। কেতিয়াবা কেতিয়াবা একো একোবিধ লোকশিল্পই এফালে বাস্তৱ জীৱনৰ প্ৰয়োজন সাধন কৰিও আনফালে আনন্দদানৰ বিষয় হৈ পৰে। তেতিয়া ই লোককলাৰো সম্পদ হৈ পৰে। সেই ক্ষেত্ৰত আমি কেতিয়াবা কেতিয়াবা একেলগে শিল্পকলা শব্দটোও ব্যৱহাৰ কৰো। দৰাচলতে প্ৰায় বেছিভাগ শিল্পতে এই লোককলাৰ ধৰ্ম অক্ষুন্ন থকা দেখা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে শিপিনীয়ে তাঁতশালত বৈ কাটি উলিওৱা

গামোচাখন মূলতঃ শিল্প, বস্ত্ৰশিল্প। কিন্তু আকৌ সেই গামোচাতে থকা ধুনীয়া ফুলজালি আঁচুসূতাখিনিয়ৈ মনক আনন্দ দান কৰি কলাৰ প্ৰকাৰ্য সাধন কৰে। এনেধৰণে বিচাৰ কৰিলে প্ৰায়বোৰ শিল্পতে কলাৰ গুণ ধৰা পৰে বা বক্ষিত হোৱা দেখা যায়। তথাপি অসমৰ লোককলা বুলিলে সাঁচিপতীয়া পুথিৰ চিত্ৰ, নামঘৰ-গৌসাইঘৰ, সত্ৰ আদিত থকা সিংহাসন, বিভিন্ন কাঠৰ মূৰ্তি, দুৱাৰৰ চৌকাঠ আদিত খোদিত ভাস্কৰ্য আদিলৈ আঙুলিয়াব পাৰি।

১.৫ লোক-স্থপতি (Folk Architecture)

অসমৰ লোকস্থপতি বা লোকস্থাপত্য বুলিলে সাধাৰণতে বাঁহ, বেত, ইকৰা, খেৰ আৰু কাঠেৰে সজা ঘৰ-দুৱাৰবোৰকে বুজায়। ইয়াৰ ভিতৰত ব্যক্তিগত ঘৰ-দুৱাৰ যেনেকৈ আছে তেনেকৈ ৰাজহুৱা ঘৰদুৱাৰো আছে। লোকজীৱন সাধাৰণতে কৃষিৰ লগত জড়িত। গতিকে খেতি-বাতি কৰা লোক হিচাপে থকা ঘৰৰ উপৰি ভঁৰালঘৰ, গোহালিঘৰ, টেকীশাল আদি ভালেমান ঘৰৰ প্ৰয়োজন হয়। সেয়ে জনসাধাৰণে ভালেমান ঘৰদুৱাৰ নিৰ্মাণ কৰি লয়। এই ঘৰদুৱাৰ নিৰ্মাণ কৰা কোনো বিশেষ কাৰিকৰ গাঁৱত নাথাকে। সাধাৰণতে পৰম্পৰাগতভাৱে শিকা কথা, বুঢ়া মেথাৰ বচন, ডাকপুৰুষৰ বাণী আদিৰ খেও ধৰিয়ে এই ঘৰদুৱাৰবোৰ সাজি উলিয়ায়। ঘৰদুৱাৰবোৰ বিশেষ কাৰুকাৰ্যখচিত নহয়। ওপৰত দুখন চাল, চাৰিওফালে চাৰিখন মাটিৰে লিপা বেৰ, এখন দাং লগোৱা দুৱাৰ ইমানেই সাধাৰণ ঘৰবোৰৰ চানেকি। বিবিধ প্ৰয়োজনত সজা এই ঘৰবোৰৰ ভিতৰত চ'ৰাঘৰ, বৰঘৰ, সৰুঘৰ, মাৰলঘৰ, শোৱনিঘৰ, পাকঘৰ, টেকীঘৰ, তাঁতশাল, গোহালিঘৰ, ভঁৰালঘৰ, বাটচ'ৰা বা বাটঘৰ, নামঘৰ, গৌসাইঘৰ আদিয়েই প্ৰধান।

ঘৰদুৱাৰবোৰ সজাৰ যেনেকৈ বিবিধ সঁজুলি আছে তেনেকৈ ঘৰবন্ধা ভেটিবো নিৰ্বাচন থাকে। সাধাৰণতে নদীৰ কাষত বা দ ঠাইত ঘৰ সাজিলে সততে বানপানীৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰখা হয়। যাৰ বাবে নৈপৰীয়া মিছিংসকলে চাংঘৰ সাজে। চাংঘৰবোৰৰ তলত গৰু, ছাগলী, গাহৰি আদি ৰখা হয়।

আহোম স্বৰ্গদেউসকল আকৌ ৰাজ অভিষেকৰ কাৰণে পাটঘৰ, হোলোংঘৰ, শিঙৰি ঘৰ আদিও সজাইছিল। এওঁলোকে পোৰামাটিৰ পকীঘৰো সজাইছিল কিন্তু সাধাৰণ লোকক এই জাতীয় ঘৰ সজাবলৈ দিয়া নাছিল। আনকি টুপদিয়া ঘৰো সৰ্বসাধাৰণক সাজিব দিয়া হোৱা নাছিল। কেৱল বজাঘৰেহে দুয়োমূৰ টুপ লগোৱা ঘৰ সজাব পাৰিছিল। ঘৰদুৱাৰ সাজোঁতে প্ৰথমে জ্যোতিষীৰ হতুৱাই চোৱা-মেলা কৰা হয়। সাধাৰণতে ঘাইখুটা বা বৰখুটা পুতিবৰ দিনা পূজা এভাগিও কৰা নিয়ম। বৰঘৰ বা থকা ঘৰ সচৰাচৰ পূবা-পশ্চিমাকৈ সজা হয়। ডাকৰ বচনত সেয়ে আছে—

“পূবা পশ্চিমাকৈ সাজিবা ঘৰ।

অকাল মৃত্যুক নাহিকে ডৰ।।”

চ'ৰাঘৰ, আলহী ঘৰটো দুচলীয়াকৈ পথালিভাৱে সজা হয়। চ'ৰাঘৰত সোমাবলৈ সাধাৰণতে বাহিৰৰ চোতালৰ পৰা দুৱাৰ দিয়া হয়। বাকীবোৰ ঘৰতো ওলোৱা সোমোৱা কৰিবলৈ দুৱাৰ দিয়া থাকে। ঘৰবোৰত সাধাৰণতে খিৰিকী দিয়া নহয় যদিও পোহৰ সোমাবৰ কাৰণে জলজা বখা হয়। কিছুমানত আকৌ বেৰৰ ওপৰফালে তাঁতী দিয়া ব্যবস্থা আছে। ৰান্ধনি ঘৰ বা পাক ঘৰটো থকা ঘৰৰ পৰা কিছু আঁতৰত সজা হয়। একেদৰে গোহালি ঘৰটোও আঁতৰত সজা নিয়ম। ইয়াৰ পাছফালে বেৰ থাকে বাকী দিশত বেৰ দিয়া নহয়। গৰু ম'হৰ বাবে গোহালি ঘৰ সজাৰ উপৰিও ছাগলীৰ কাৰণে ওখ চাংঘৰ বা গোহালিৰ ভিতৰতে চাং সাজি দিয়া হয়।

ঘৰৰ বেৰবোৰ সাধাৰণতে ইকৰা, ৰাগৰি আৰু বাঁহ-বেতেৰে সজা হয় আৰু চালবোৰ উলু, শৰণখেৰ আদিৰে ছোৱা দেখা যায়। খেৰৰ অভাৱত অৱশ্যে ধানৰ নৰাবেও ছোৱা হয়। আজিকালি অৱশ্যে কাঠৰ ঘৰৰ লগতে বাঁহৰ ঘৰবোৰতো টিনপাট বন্ধা দেখা যায়।

১.৬ লোক-ৰন্ধন (Folk cookery)

অসমীয়া মানুহৰ লোকৰন্ধন প্ৰণালীৰ কথা ওলালেই প্ৰথমেই আহে ভাতৰ কথা। জাতি-বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে অসমীয়া মানুহৰ ভাতেই প্ৰধান খাদ্য। ভাতৰ ভিতৰত আকৌ আঁৰে-অখুৱা চাউলৰ ভাতেই হ'ল মূল। ভাত ৰন্ধা চাউল বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ ধানৰ পৰাই আহৰণ কৰা হয়। সেই ধানৰ ভিতৰত জহা, মাগুৰি, মালভোগ, শুৱাগমণি, শালি, শিয়ালনেজী ইত্যাদি। ৰন্ধা তপত ভাতৰ বাহিৰেও বাহী, পঁহতা, কৰ্কৰা বা জৰুৰা ভাতো খোৱাৰ পৰম্পৰা আছে।

অসমীয়া জা-জলপানো ধান চাউলৰ পৰাই প্ৰস্তুত কৰা হয়। এইবোৰৰ ভিতৰত চিৰা, মুৰি, মুৰিৰ লাডু, আঁঠে, আঁঠেলাডু, মান্দহ, গোটকৰাই, ডেৱাভজা, পিঠাগুৰি, কোমল চাউল, বৰাচাউল আৰু পিঠাই প্ৰধান। বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ পিঠাৰ ভিতৰত তিলদিয়া পিঠা, খোলাচপৰীয়া পিঠা, ঘিলাপিঠা, টেকেলী পিঠা, ফেণীপিঠা, পানীপিঠা, সুতলী পিঠা, লাওপিঠা, কলপিঠা, উৰহীয়া পিঠা, চুঙা পিঠা আদি উল্লেখযোগ্য। গাখীৰ তপতাই ঘন কৰি বীৰ আৰু বীৰৰ লাডু কৰা হয়। লোকজীৱনত পৰমাম্ৰণ উৎকৃষ্ট জলপান। পৰমাম্ৰণত গাখীৰ চেনীৰ লগতে কৰ্পূৰ, জাইফল আদি গন্ধ দ্ৰব্য দিয়া হয়। অন্যান্য জলপানো গাখীৰ, দৈ আদিৰ লগত খোৱাৰ পৰম্পৰা আছে। বিশেষকৈ কোমল চাউল বা বোকা জলপান আৰু পিঠাগুৰিৰ লগত গাখীৰ মিহলাই খোৱা হয়। গাখীৰ পিঠাগুৰি আঠীয়া কলেবে কৰা লুথুৰি কেচুৱাৰ উৎকৃষ্ট খাদ্য হিচাপে বিবেচিত হৈ পৰিছে। তেনেদৰে কোমলচাউল, দৈ, জুলিয়া গুৰ (চুৰা) আদি বিয়া-সৰাহৰ তৃপ্তিকৰ জলপান।

জলপানৰ দৰেই ফলাহাৰো উৎকৃষ্ট খাদ্য। এইক্ষেত্ৰত নামঘৰত আগবঢ়োৱা মাহ-প্ৰসাদৰ কথা বিশেষভাৱে উল্লেখ কৰিব পাৰি। উল্লেখনীয় যে অসমৰ দৰে অন্য ঠাইত পূজা-পাৰ্বণত মাহ প্ৰসাদৰ প্ৰচলন নাই। ভাতৰ লগত ব্যৱহৃত হোৱা ব্যঞ্জন বা আঞ্জাসমূহো উল্লেখযোগ্য। উপকৰণ আৰু বন্ধন অনুযায়ী এইবোৰক টেঙা, তিতা, খাৰ এই তিনিপৰ্যায়ত ভগাব পাৰি। শাক-পাচলিৰ ভিতৰত লফা, চুকা, কচুশাক, খুতৰা, টেকীয়া, মাটিকাদুৰি, মধুসোলেং, টেঙামৰা, কলমৌ আদি টেঙাৰ আঞ্জাৰ ভিতৰত পৰে। এই পাচলিবোৰ বান্ধোতে ঔ, তেঁতেলী, জলপাই, কৰ্দৈ, বগৰি, অথবা কৰ্জা, কেঁচা ঠেকেৰা আদিৰ বস দিয়া হয়। এইবোৰৰ লগত আকৌ বিধে বিধে মাছ দিয়াৰো নিয়ম আছে।

তিতা খোৱা অভ্যাসৰ পৰিচয় অসমীয়া মানুহৰ প্ৰাচীন বন্ধন প্ৰকৰণতে পোৱা যায়। সাধাৰণতে শোকোতা, তিতাফুল, দোৰোণফুল, শুকলতি, বেতগাজ, নৰসিংহ, তিতাকেৰেলা, হেলেচি, ভেকুৰি তিতা, শেৱালি ফুল আৰু পাত আদি তিতা পাচলি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। খাৰৰ প্ৰতি অসমীয়া মানুহৰ আকৰ্ষণ ইমানেই বেছি যে, যাৰ বাবে নেকি 'খাৰখোৱা অসমীয়া' নামেই পাইছে। খাৰ সাধাৰণতে দুবিধ সংখাৰ আৰু কলাখাৰ। দলনিত হোৱা শাকৰ পৰা সংখাৰ তৈয়াৰ কৰা হয় আৰু কলগছৰ পৰা কলাখাৰ প্ৰস্তুত কৰা হয়। দুয়োবিধ খাৰ বিশেষ যত্নেৰে কাতি মাহতে প্ৰস্তুত কৰি জীয়াৰী-বোকাৰীহঁতে সাঁচি ৰাখে। সংখাৰ ছুই খাৰণিৰ দৰে সৰাই মাটিৰ চকুত পগোৱাৰ দৰে পগাই কলহত ভৰাই থলে শুবৰ দৰে গোট মাৰে। আগতে ইয়াক লোণৰ পৰিৱৰ্তে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। ইয়াৰ উপৰি আঠীয়া কলৰ বাকলি শুকুৱাই পুৰিও খাৰ কৰে। সাধাৰণতে মাটি মাহ, কোমোৰা আৰু বৰালিমাছৰ খাৰৰ ব্যঞ্জন গাঁৱলীয়া ভোজ-ভাতত বিশেষ প্ৰচলন লক্ষ্য কৰা যায়। পচলাও মূলতঃ খাৰ ব্যঞ্জন। মাটিমাহৰ আঞ্জা বা ব্যঞ্জন সুকীয়া। লোকজীৱনত সাধাৰণতে মণ্ডমাহ, মাটি মাহ, কলামাহ আদিৰেই অধিক প্ৰচলন লক্ষ্য কৰা যায়। আজি কালি অবশ্যে এইবোৰৰ ঠাইত মচুৰ ডাইলৰ প্ৰাধান্য পৰিলক্ষিত হয়। এই ডাইল বন্ধা প্ৰকৰণো পুৰণি পুথিত পোৱা গৈছে। যেনে-

“মণ্ডৰ ডালিত ঘৃত চিনি চূড়া দিল।

আতি ভাল কৰি তাক মসুৰে ৰাখিল।।

আদালোণ যনী জিৰা মৰিচক দিল।।”

মাছৰ মুৰিঘণ্টতো ডাইল আৰু চাউল দিয়া নিয়ম। তেনেদৰে আকৌ জলব্যঞ্জনত জানুক, জলকীয়াৰ প্ৰয়োগ কৰা হয়।

বোগব্যাদি নিৰাময় আৰু শৰীৰৰ শক্তি বঢ়াবলৈও বেলেগ বেলেগ মুৰবোচক ব্যঞ্জন প্ৰস্তুত হয়। এইবোৰৰ ভিতৰত ভেদাইলতা, মানিমুনি, হেলেফি, মাটিকাদুৰি, হাঁহঠেঙীয়া, ভূতমুলা, নিমপাত, নৰসিংহ, কোৰোলা শাক, ডিমৰু, পুৰাকল, কুঁজী ঠেকেৰা, কৰ্দৈ আদি উল্লেখযোগ্য। এইবোৰৰ লগত কাঁৱে, গৰি, শ'ল, মাণ্ডৰ আদি মাছো বিশেষ প্ৰয়োজনীয়। অসুখীয়া লোকক এইবোৰ মাছৰ সৈতে পাচলিবোৰ

জোল কৰি ৰান্ধি খুৱালে দেহালৈ বল শক্তি আহে। অসমীয়া মানুহে যিকোনো ব্যঞ্জন ৰান্ধিবলৈ সাধাৰণতে সবিয়হ তেল আৰু লোণ ব্যৱহাৰ কৰে। তদুপৰি হিং, সবিয়হ, মেমেধু (ধনীয়া), জিৰা, যনী, জালুক, নহৰু, পনৰু, মিথি, কৰ্পূৰ, আদা আদি ব্যৱহাৰ হয়। ইয়াৰ উপৰি তেজপাত, ভোজপাত আদিও মচলা হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে।

প্ৰধান আঞ্জা বা ব্যঞ্জনৰ উপৰি ভাজি- পুৰি, বৰিকাত দি, পাতত দি মাছ, মঙহ, পুৰা কল, আলু, ফলৰ গুটি (কঠালগুটি) শাকপাচলি আদি খোৱাৰ ৰীতি আছে। আজিকালিৰ আধুনিক আচাৰৰ দৰে কাঁহুদি-খাবলিও ব্যৱহৃত হৈছিল। খৰিচা (গাজ টেঙা), ধেকেৰা, বগৰীণ্ডি, আমগুৰি আদিও লোণতেলেৰে সানি ভাতৰ লগত খোৱা হয়। খোৱা-লোৱাৰ পিছত মুখ শুদ্ধিৰ বাবে তামোল খোৱা পৰম্পৰাও অসমীয়া সমাজত আছে। তামোলৰ উপৰিও কৰ্পূৰ, আদা, আমলৰি, পিপলি, শিলিখা আদি মুখশুদ্ধি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। বিবিধ খাদ্য দ্ৰব্য যেনেদৰে খোৱাৰ পৰম্পৰা আছে তেনেকৈ আকৌ কিছুমান বাধা নিষেধো আছে। যেনে প্ৰতিপ্ৰদত কোমোৰা, দ্বিতীয়াত খৰুৱা বেঙেনা, তৃতীয়াত পটল, চতুৰ্থীত মূলা, পঞ্চমীত বেল, সপ্তমীত তাল, অষ্টমীত নাৰিকল, নৱমীত লাও, দশমীত কলমৌ, একাদশীত উৰহী, দ্বাদশীত পুৰৈ, ত্ৰয়োদশীত বেঙেনা, চতুৰ্দশীত কলামাহ আৰু পূৰ্ণিমা-আউনী তথা সংক্ৰান্তিত মাছ-মঙহ খোৱা নিষেধ।

খাদ্য বন্ধন প্ৰণালীৰ ক্ষেত্ৰত শাক-পাচলি কুটা পদ্ধতিও মনকৰিবলগীয়া। সকলো শাক পাচলি একেধৰণে কুটা-বছা নকৰে। কিছুমান যদি হাতেৰে নখেৰে আন কিছুমান মৈদাৰে কুটিব লাগে। তেনেদৰে মাছ-কাছ বছাতো নিয়ম আছে। গতিকে বন্ধন প্ৰণালীৰ ক্ষেত্ৰত শাক-পাচলি কুটা-বছা কৰাটোও গুৰুত্বপূৰ্ণ।

১.৭ লোক আভৰণ (Folk costume)

লোক আভৰণ বুলিলে সাধাৰণতে সাজপাৰ আৰু অয়-অলংকাৰকে সূচায়। অসমীয়া মানুহৰ সাজপাৰ লিঙ্গভেদে যেনেকৈ বেলেগ তেনেকৈ বয়স অনুযায়ীও ইয়াৰ পাৰ্থক্য আছে। অসমীয়া মানুহৰ অতীতৰে পৰা পদমৰ্যাদা তথা বংশমৰ্যাদা অনুসৰিও সাজপাৰৰ ভিন্নতা নথকা নহয়। অতীত কালৰ পৰাই অসমীয়া সমাজৰ পুৰুষসকলে ধুতিকেই প্ৰধান বস্ত্ৰ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। এই ধুতি পিন্ধাৰো ভালেমান ৰীতি আছে। ধুতিৰ পিছতেই পুৰুষৰ অন্য এপদ বস্ত্ৰ হ'ল চাদৰ। তিবোতাৰ সাজপাৰৰ ভিতৰত মেখেলা, ৰিহা আৰু চেলেং অন্যতম। মতামানুহৰ অৱশ্যে পাণ্ডৰি মৰা পৰম্পৰাও নোহোৱা নহয়। আহোমৰ দিনত পুৰুষে এঙাচোলা, গোমচেঙৰ চোলা, চাটনৰ চোলা, নবাচোলা, বুকুচোলা, মিৰ্জাই চোলা, মোগলাই চোলা আদিও পিন্ধিছিল। অসমীয়া মানুহে সাধাৰণতে কঁপাহী, এড়ি মুগা আৰু পাটৰ কাপোৰেই ব্যৱহাৰ কৰে। অৱশ্যে আজিকালি ৰেচমী বা কলকাৰখানাত উৎপাদন কৰা অন্যান্য বাসায়নিক সূতাৰে নিৰ্মিত সাজপাৰ পৰিধান কৰা দেখা যায়। অতীতত অসমীয়া

বোকনীয়ে মতা তিবোতা উভয়ৰে প্ৰয়োজনীয় সাজপাৰখিনি ঘৰতে বৈ কাটি লৈছিল। শালত একঠীয়া, গামোচা, চাদৰ, চেলেং, বৰকাপোৰ, তিয়নি, চুবিয়া বা ধুতি আৰু বিহা-মেখেলা, চোলাকাপোৰ সকলো বোৰা হৈছিল। অসমীয়া শিপিনীৰ ফুলবছা এটা লেখত ল'বলগীয়া লোককলা। কপাহী কাপোৰত সাধাৰণতে বঙাসূতাৰ ফুল আৰু পাট কাপোৰত গুণাৰ ফুল বছ হয়। অজ্ঞানজাতীয় শিপিনীসকলে কাপোৰত সচৰাচৰ লতা, ফুল, পাত, পখিলা, শবাই, গছ, পশু-পক্ষী আদি বাছি উলিয়ায়। আনহাতে জনজাতীয় শিপিনীয়ে বেখা, ত্ৰিভূজ আদি নানা জ্যামিতিক চিত্ৰ তোলে। অৱশ্যে নগা শিপিনীসকলে জীৱ-জন্তুৰ প্ৰতিকৃতি কাপোৰত তোলাটো এইক্ষেত্ৰত ব্যতিক্ৰম।

আহোম স্বৰ্গদেউ ৰুদ্ৰসিংহৰ দিনতে অসমীয়া সাজপাৰৰ মাজলৈ মোগলই পোচাকৰ আমদানি হয়। অৱশ্যে এয়া কেৱল ৰজাঘৰীয়া তথা ডা-ডাঙৰীয়া পৰ্যায়তহে হৈছিল। সাধাৰণ প্ৰজাৰ মাজত অতীতৰ সাজপাৰেই চলি আছিল।

অসমৰ অতীতৰ কাপোৰ-কানি ব্যৱহাৰৰো বিশেষ তাৎপৰ্য আছিল। বিশেষকৈ আহোম ৰজাৰ দিনত পাগিয়া ধুতি আৰু গাত লোৱা চেলেংখনে সমাজৰ কাড়ী পাইক বা ডাডাঙৰীয়াৰ সামাজিক স্থান নিৰ্ণয় কৰিছিল। যুঁজলৈ গ'লে কঁকালত টঙালি বান্ধি যোৱাৰ পৰম্পৰা আছিল। সাধাৰণ লোকে আঁঠুৰ তলে চুবিয়া পিন্ধাৰ নিয়ম আছিল। পিন্ধোতাৰ সাজপাৰত হাত দিলে মান-সন্মানতো হাত দিয়াৰ নিচিনা হয়। বিয়াই বাকৰে শুকু ঘৰলৈ খনিয়া কাপোৰ, বৰকাপোৰ আগবঢ়োৱা দস্তৰ। ব'হাগবিহুত বিহুৱান দিয়া বীতিও অদ্যাবধি প্ৰচলিত। আহোমৰ দিনত একে নিশাই সূতা কাটি বৈ দিয়া কবচ কাপোৰখন আহোমৰজাৰ দিনত যুঁজত কবচ স্বৰূপে ব্যৱহাৰ হৈছিল। অসমীয়া সমাজত সাজপাৰ মৰম আৰু মৰ্যাদাৰো প্ৰতীক। কাপোৰৰ লগত বিশেষ কিছুমান বীতি-নীতিও জড়িত হৈ আছে। অসমীয়া বোকনীয়ে শালৰ প্ৰথম গামোচাখন এতিয়াও নামঘৰলৈ বুলি আগ কৰে। শুকু ঘৰলৈকো সেইদৰে কাপোৰ জুতিৰ প্ৰথম চেলেং বা চাদৰখন আগ কৰা হয়। লোণদান সোণদানৰ দৰে অসমীয়া মানুহৰ বস্ত্ৰদানো এটা ডাঙৰ পৰম্পৰা। অসমীয়া শ্ৰাদ্ধদিতো মান অনুসৰি খেলৰ মেধি, সাতোলাক বেলেগ বস্ত্ৰ দান দিয়া নিয়ম আছিল। অসমীয়া তিবোতা মানুহৰ পাগঘৰৰ সাজ সাধাৰণতে ৰঙা আৰু আছুঠীয়া। মেধি, সাতোলা আৰু সাধাৰণ শিচৰ নামঘৰলৈ যোৱা সাজ বেলেগ বেলেগ। শ্ৰাদ্ধদিত বহিলে উপবীতৰ দৰে চেলেং চাদৰ ঘাগৰিগাঠীয়াকৈ লোৱা নিয়ম। মুঠতে বস্ত্ৰ বোৱা আৰু ব্যৱহাৰৰ সুকীয়া নিয়ম বা পৰম্পৰা অসমীয়া সমাজত বিশেষভাৱে মনকৰিবলগীয়া কথা।

অন্ন-অলংকাৰঃ সাজপোছাকৰ পিছতে অন্ন-অলংকাৰ অন্যতম লোক আভৰণ। অন্ন অলংকাৰ পৰিধানৰ প্ৰধান কাৰণ হ'ল সৌন্দৰ্য বৰ্দ্ধন। অসমীয়া মতা আৰু তিবোতা উভয়ে অতীতত অলংকাৰ পৰিধান কৰিছিল যদিও বৰ্তমানে মতা মানুহৰ অলংকাৰ

কম। ইয়াৰ বিপৰীতে তিব্বোতাৰ অলংকাৰ বেছি। মতা মানুহে ব্যৱহাৰ কৰা অলংকাৰ সমূহৰ ভিতৰত লোকাপাৰ, কেৰু, মতামণি, বিৰি, আঙঠি, মগৰদানা আৰু গামখাক উল্লেখযোগ্য। লোকাপাৰ সাধাৰণতে মতা মানুহে কাণত পিন্ধে। আগতে এনেধৰণৰ অলংকাৰ পিন্ধিবলৈ মতা মানুহেও কাণৰ লটি ফুটাই লৈছিল। লোকাপাৰ সাধাৰণতে সোণৰ আৰু ইয়াত বাখৰ পতা থাকে। সমাজৰ ডা-ডাঙৰীয়া বজা আদি সম্ভ্ৰান্ত লোকসকলে পৰিধান কৰিছিল। কাণত পিন্ধা অন্য এপদ অলংকাৰ কেৰু। সাধাৰণ আৰু মধ্যবিত্ত লোকে এই শ্ৰেণীৰ অলংকাৰ পৰিধান কৰিছিল। কেৰু মাইকী মানুহেও পিন্ধে। মতামানুহে পিন্ধা কেৰু সৰু আৰু পাতল। ইয়াক লং কেৰুও বুলিছিল। মতামানুহে ডিঙিত পিন্ধা মণিকে মতামণি বোলে। মতামণি সোণৰ বাখৰ পতা মণি। ইয়াৰ ভিতৰফাল ফোপোলা, ইয়াত লা বা লালি ভৰোৱা থাকে। মতামণিত সোণৰ মণিৰ লগতে বঙা পোবালমণি গোঠা থাকে। মতামণিৰ উপৰি বিৰি পিন্ধাৰ পৰম্পৰা মতামানুহৰ মাজত আছিল। বিৰিবোৰ কেতিয়াবা মতামণিত ওলোমায়ো পিন্ধা হৈছিল। অসমীয়া মতামানুহে পিন্ধা চকুত লগা অলংকাৰ মগৰদানাত প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ আলংকাৰিক কলাৰ সংমিশ্ৰণ দেখা যায়। মগৰদানাধাৰৰ দুয়োমূৰে দুটা মগৰৰ 'মটিফ' আছে। মাজডোখৰ মগৰৰ বা মাছ বাকলীয়া। অলংকাৰৰ উপৰি দোলা, পাৰ্শী, সিংহাসন আদিতো মগৰৰ 'মটিফ' ব্যৱহাৰ কৰাটো মনকৰিবলগীয়া। মতামানুহে পিন্ধা গামখাক সাধাৰণতঃ কপৰ। অৱশ্যে সোণৰ গামখাকও নথকা নহয়। সোণৰ গামখাক বাখৰ পতাও থাকে। খাৰুৰ উপৰি মতামানুহে আঙুলিত মোহৰৰ আঙঠি পিন্ধা পৰম্পৰা আছিল। অৱশ্যে সোণৰ বাখৰ পতা আঙঠিও পৰিধান কৰা দেখা যায়। মতামানুহে ভৰিত কোনোধৰণৰ অলংকাৰ পিন্ধা দেখা নাযায়। ইয়াৰ বিপৰীতে সাধাৰণ তিব্বোতাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি ডা- ডাঙৰীয়াৰ পত্নী তথা কুঁৱৰী, বাণী আদিলৈকে ভৰিৰ পৰা মূৰলৈকে বিবিধ অলংকাৰ পৰিধান কৰিছিল। আনকি খোপাতো সোণ-কপৰ ফুল, পিন আদি পিন্ধা দেখা গৈছিল। তিব্বোতাই পৰিধান কৰা অলংকাৰৰ ভিতৰত চিতিপতি, কাণফুল, কেৰু, সোণামাকৰি, গলপতা, হাৰ, ডুগডুগি, মণি, চিপামণি, মটৰমণি, সাতসৰী, জোনবিৰি, গেজেৰা, ঢোলবিৰি, নাকফুল আদি উল্লেখযোগ্য।

তিব্বোতা মানুহে হাতত মুঠিখাক বা খুচুৰীয়া পিন্ধাৰ উপৰি আঙুলিত বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ আঙঠি পৰিধান কৰিছিল। এইবোৰৰ ভিতৰত মোহৰপতা, বাখৰপতা, ম'বানেজীয়া, জেঠি নেজীয়া, শেনপতা আঙঠি অন্যতম। অসমীয়া তিব্বোতাই বাহুত বাজু পিন্ধাৰ পৰম্পৰা আছিল। বাজু এছটা চেপেটা সোণ বা ৰূপেৰে সজা হয়। কিছুমান বাজু ফোপোলা ভিতৰত লা বা বালি ভৰোৱা থাকে। তিব্বোতাসকলে কঁকালত কবন্ধনি পৰিধান কৰিছিল। কবন্ধনি ৰূপৰ তিনিডাল বা চাৰিডাল হাৰেৰে গঁথা থাকে। অতীতত বিয়াৰ কইনাই এইপদ অলংকাৰ বৰকৈ ব্যৱহাৰ কৰা দেখা গৈছিল। তিব্বোতাসকলে ভৰিত খাক আৰু পাজোপো পিন্ধা ব্যৱস্থা আছে। ভৰিৰ অলংকাৰবোৰ

সাধাৰণতে ৰূপৰ। ভবিৰ খাৰু ভবিৰ সৰু গাঁঠিত পিন্ধা দেখা যায়। খাৰু পিন্ধি খোজ কাঢ়িলে জুনুকাৰ দৰে শব্দ হৈছিল। পাজোপক নামনিৰ ফালে পাইজেপ বোলে। ছটীয়া হাৰৰ খাৰু ভবিৰ পতাত লিপিট খাই থকাৰ পাজোপ সাজিছিল। পাজোপাৰ তলৰফালে সৰু সৰু ফোপোলা মণিৰ শাৰী থাকে। অসমীয়া মতা বা তিৰোতাই ভবিৰ আঙুলিত আঙঠি পিন্ধাৰ কথা শুনা নাযায়। অৱশ্যে বিশেষ প্ৰসঙ্গত দুই একে পিন্ধিছিল বুলি জনা যায়। ইয়াক উৰুটি বা উজালি বোলা হৈছিল। আজিকালি এই জাতীয় অলংকাৰৰ প্ৰয়োগ তথা পৰিধান কমি আহিছে। অসমীয়া অলংকাৰবোৰ মিহি আৰু নিমজ্জ নহয় কাৰণে প্ৰায়ে বাহিৰৰ অলংকাৰৰ ব্যৱহাৰ কৰাও পৰিলক্ষিত হৈছে। ক'বলৈ গ'লে অসমীয়া অলংকাৰে আজি যাদুঘৰতহে স্থান পাইছেগৈ।

১.৮ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমৰ ভৌতিককলা বুলিলে লোকশিল্প, লোককলা, লোকস্থপতি, লোকৰন্ধন আৰু লোকআভৰণক সামৰি লয়। লোকশিল্পৰ অন্তৰ্গত বিভিন্ন দিশসমূহৰ ভিতৰত মৃৎ শিল্প, বাঁহ-বেতৰ শিল্প, কাঁঠ আৰু কুঁহিলাৰ শিল্প, হাতী দাঁতৰ শিল্প আৰু খাতু শিল্প উল্লেখযোগ্য। লোককলা বুলিলে সাঁচিপতীয়া পুথিচিত্ৰ, নামঘৰ, গোঁসাইঘৰ, সত্ৰ আদিত থকা সিংহাসন, বিভিন্ন কাঠৰ মূৰ্তি, ঘৰ-দুৱাৰ আদিত খোদিত বিভিন্ন ভাস্কৰ্যসমূহক উনুকিয়াব পাৰি। অসমীয়া মানুহৰ বিভিন্ন খাদ্যব্যঞ্জন, বন্ধনপ্ৰণালী ইত্যাদিক লোকৰন্ধনে সামৰি লয়। লোকস্থপতি বুলিলে বিভিন্ন ঘৰ-দুৱাৰ, মন্দিৰ-নামঘৰ আদিৰ নিৰ্মাণ প্ৰণালী আদিক বুজা যায়। অসমীয়া মানুহে ব্যৱহাৰ কৰা বিভিন্ন সাজ-পাৰ আৰু সৌন্দৰ্য চৰ্চাৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা অন্ন-অলংকাৰৰ বিষয়ে লোকআভৰণ শিতানটোৱে সামৰি লৈছে। এই বিভাগটিত এই সকলোবোৰৰ বিষয়ে যথাসম্ভৱ পৰ্যালোচনা কৰা হৈছে।

১.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) ভৌতিক-কলা বুলিলে কি বুজে? অসমৰ ভৌতিক-কলাৰ বৈশিষ্ট্য কি।
- ২) লোক-শিল্পই কোন কোন দিশক সামৰি লয়? পৰ্যালোচনা কৰক।
- ৩) অসমৰ লোক-কলা আৰু লোক-স্থপতি সম্পৰ্কে এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ৪) অসমৰ পৰম্পৰাগত খাদ্য-ব্যৱস্থা আৰু বন্ধনপ্ৰণালী সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
- ৫) অসমৰ পৰম্পৰাগত সাজ-পাৰৰ বিষয়ে এটি টোকা যুগুত কৰক।
- ৬) অসমীয়া মানুহে ব্যৱহাৰ কৰা অলংকাৰৰ বিষয়ে এটি নিবন্ধ লিখক।

১.১০ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

- অসমীয়া বিভাগ,
গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় : অসমৰ সংস্কৃতি সমীক্ষা
- কেশৱানন্দ দেৱগোস্বামী : সত্ৰ-সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা
- বাণীকান্ত কাকতি : পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য
- বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা : অসমৰ লোক-সংস্কৃতি
- মহেশ্বৰ নেওগ : পৱিত্ৰ অসম
- (—) : পুৰণি অসমৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি
- নবীনচন্দ্ৰ শৰ্মা : অসমীয়া লোক সংস্কৃতিৰ আভাস
- (—) : লোক সংস্কৃতি
- (—) : অসমৰ পৰিৱেশ্য কলা : ওজাপালি
- নিৰ্মল প্ৰভা বৰদলৈ : অসমৰ লোক-সংস্কৃতি
- যুগল দাস : অসমৰ লোক-কলা
- (—) : গহণা-গাঁঠৰি
- হৰি প্ৰসাদ নেওগ আৰু
লীলা গগৈ (সম্পা.) : অসমীয়া সংস্কৃতি
- উপেন বাভা হাৰাচাম : অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি
- সূৰ্য হাজৰিকা (সম্পাদিত) : সংস্কৃতি সঞ্চয়ন
- প্ৰফুল্ল কুমাৰ নাথ : অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা
- P.C. Choudhury : *History and Civilization of the People of Assam*
- S.N Sarma : *A Socio Economic and Cultural History of Medieval Assam*

দ্বিতীয় বিভাগ
অসমৰ স্থাপত্য আৰু ভাস্কৰ্য

বিভাগৰ গঠন :

- ২.১ ভূমিকা (Introduction)
- ২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ২.৩ অসমত মন্দিৰ-স্থাপত্যৰ ইতিহাস
- ২.৪ অসমত উদ্ধাৰ হোৱা মন্দিৰ-স্থাপত্য
- ২.৫ অসমৰ মন্দিৰ-স্থাপত্যৰ নক্সা
- ২.৬ সাৰাংশ (Summing Up)
- ২.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ২.৮ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

২.১ ভূমিকা (Introduction)

অসমৰ স্থাপত্যৰ নিৰ্দেশন স্বৰূপে পুৰণি কালত নিৰ্মাণ কৰা মঠ-মন্দিৰসমূহকে বিবেচনা কৰা হয়। মঠ-মন্দিৰসমূহৰ লগতে বিভিন্ন ৰজাধৰীয়া প্ৰাসাদ-দুৰ্গ আদিয়েও পুৰণি অসমৰ স্থাপত্যৰ নিৰ্দেশন দাঙি ধৰে। সেই বিভিন্ন মঠ-মন্দিৰ তথা প্ৰাসাদ-দুৰ্গ আদিৰ গাত খোদিত কৰা বিভিন্ন মূৰ্ত্তি-নক্সা আদিয়ে পুৰণি অসমৰ ভাস্কৰ্যৰ নিৰ্দেশন দাঙি ধৰে। এইবোৰৰ উপৰি বিভিন্ন শিলালেখবোৰতো বিভিন্ন ভাস্কৰ্যৰ নিৰ্দেশন পোৱা যায়। এতিয়ালৈ যিবোৰ পুৰণি মন্দিৰৰ স্থাপত্য উদ্ধাৰ হৈছে সেইবোৰৰ পৰা প্ৰমাণিত হৈছে যে, ইয়াৰ ইতিহাস গুপ্তযুগৰ পৰা আছে। গুপ্তযুগৰ পৰা আহোম ৰাজত্বৰ আৰম্ভণিলৈকে অসমৰ স্থাপত্য কলাৰ মধ্যযুগ। এই সময়তো অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত মঠ-মন্দিৰৰ লগতে প্ৰাসাদ, দুৰ্গ আদি নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল। অৱশ্যে এইবোৰৰ বেছিভাগেই ভগ্নাৱশেষ অৱস্থাত সিঁচৰতি হৈ পৰি আছে।

২.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই অধ্যায়টিৰ অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি—

- অসমত মন্দিৰ স্থাপত্যৰ ইতিহাস সম্পৰ্কে জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব,
- অসমত এতিয়ালৈকে উদ্ধাৰ হোৱা স্থাপত্যৰ নিৰ্দেশন মন্দিৰ, ৰাজ-প্ৰাসাদ আদিৰ বিষয়ে জ্ঞাত হ'ব,
- বিভিন্ন স্থাপত্যসমূহৰ নিৰ্মাণ কৌশল সম্পৰ্কে অৱগত হ'ব পাৰিব,
- অসমৰ ভাস্কৰ্য সম্পৰ্কে পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব।

২.৩ অসমত মন্দিৰ-স্থাপত্যৰ ইতিহাস

অসমত মন্দিৰ নিৰ্মানৰ ইতিহাস যথেষ্ট প্ৰাচীন। অসমত মন্দিৰৰ ইতিহাস জানিবলৈ হ'লে আমি পোনতে অভিলেখ আৰু লিখিত বিৱৰণীসমূহ অধ্যয়ন কৰিব লাগিব। প্ৰসঙ্গত উল্লেখ কৰা ভাল যে, পুৰণি ভাৰতবৰ্ষত শিৱ, বিষ্ণু, সূৰ্য আদি দেৱতা সকলৰ নামত মন্দিৰ সাজি উছৰ্গা কৰাৰ পৰম্পৰা আছিল। পুৰণি কামৰূপ ৰাজ্যতো এনে মন্দিৰ সজাৰ উল্লেখ মাৰ্কণ্ডেয় পুৰাণত পোৱা গৈছে। চীনা পৰিব্ৰাজক হিউৱেনচাঙৰ টোকাতে কামৰূপত এনে দেৱ-দেৱীৰ মন্দিৰ থকা বুলি উল্লেখ আছে। সুৰেন্দ্ৰ বৰ্মাৰ উমাচল শিলালিপিত থকা এই অঞ্চলৰ এটা মন্দিৰত মূৰ্তি প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল। একেদৰে বনমাল দেৱৰ তেজপুৰ তাম্ৰশাসনতো শিৱ মন্দিৰৰ উল্লেখ পোৱা গৈছে। বহু পালৰ গুৱাহাটী তাম্ৰশাসনতো বগাৰঙ সনা গঙ্গুজৰ নিচিনা শিখৰ থকা মন্দিৰত শিৱৰ মূৰ্তি স্থাপন কৰা বুলি উল্লেখ আছে। উল্লেখ কৰা ভাল, মন্দিৰৰ উপৰি তদানীন্তন ৰজা সকলে সজোৱা প্ৰাসাদ, দুৰ্গ আদিও এই শিলালিপিবোৰত উল্লেখ আছে। মুঠতে অসমত আহোম ৰাজত্ব আৰম্ভ হোৱাৰ আগতেও অৰ্থাৎ প্ৰাক্ আহোম যুগতে যথেষ্ট সংখ্যক মঠ-মন্দিৰ আৰু অন্যান্য ৰাজকীয় স্থাপত্য নিৰ্মাণ হৈছিল। কিন্তু এই স্থাপত্যসমূহ ভালেমান কাৰণত ধ্বংসপ্ৰাপ্ত হৈছিল। তাৰ ভিতৰত প্ৰধান কাৰণসমূহ হ'ল প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগ আৰু বহিঃশত্ৰুৰ আক্ৰমণ। প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগৰ ভিতৰত বিশেষকৈ ভূমিকম্প, বানপানী, ধুমুহা আদি উল্লেখযোগ্য। ইয়াবোৰৰ বাহিৰৰ শত্ৰুবিলাকে ৰাজ্য জয় কৰিবলৈ আহিও ধৰ্মীয় গোড়ামিৰ হিন্দুৰ মঠ মন্দিৰবোৰ ধ্বংসকৰাৰ ভালেমান তথ্য বুৰঞ্জীত পোৱা গৈছে। এই ধ্বংসপ্ৰাপ্ত মঠ মন্দিৰবোৰৰ বিষয়ে অতীতত অধ্যয়ন কৰাৰ কোনো ব্যৱস্থা নথকাত এই সম্পৰ্কে একো জানিব পৰা হোৱা নাছিল। কিন্তু বৰ্তমান প্ৰত্নতত্ত্বৰ গৱেষণাবে মন্দিৰৰ ভেটিৰ নক্সা, শিখৰৰ নক্সা, মন্দিৰৰ অঙ্গ, শিখৰ, শিৱপটীসমূহত খোদিত নক্সা আদি উদ্ধাৰ কৰি এইবোৰৰ বিষয়ে যথেষ্টখিনি অধ্যয়ন কৰিব পৰা গৈছে। এই অধ্যয়নেই প্ৰমাণ কৰিছে যে, গুপ্তযুগৰ পৰা আহোম ৰাজত্বকালৰ আৰম্ভণিলৈ অৰ্থাৎ মধ্যযুগৰ (চতুৰ্থ শতাব্দীৰ পৰা ত্ৰয়োদশ শতাব্দীলৈ) মন্দিৰৰ স্থাপত্য-ভাস্কৰ্যসমূহ উত্তৰ ভাৰতৰ স্থাপত্য আৰু ভাস্কৰ্য কলাশৈলীৰ সৈতে ওচৰ সম্পৰ্কীয়।

২.৪ অসমত উদ্ধাৰ হোৱা মন্দিৰ-স্থাপত্য

অসমত প্ৰত্নতত্ত্বই উদ্ধাৰ কৰা মন্দিৰ স্থাপত্যৰ আটাইতকৈ পুৰণি নিদৰ্শন হ'ল তেজপুৰৰ দ পৰ্বতীয়াৰ স্থাপত্য। ইয়াত প্ৰধানকৈ মন্দিৰৰ তোৰণখন অক্ষত অৱস্থাত উদ্ধাৰ কৰা হৈছে। এই তোৰণখন গুপ্ত স্থাপত্যৰ উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন। ইটোৱে নিৰ্মিত এই তোৰণখন মন্দিৰটোত লগোৱা হৈছিল। মন্দিৰটোৰ ভেটিটোও খনন কৰি উলিওৱা হৈছে। তোৰণ খনৰ দুকাষে দুটা দ্বাৰ আৰু ওপৰত এটা শিৱপটী আছে। দ্বাৰ শাখাঘৰৰ তলৰ ভাগত সহচৰীৰ সৈতে ক্ৰমে গঙ্গা আৰু যমুনাৰ মূৰ্তি দুটাই হাতত পুষ্পমালা লৈ

নৃত্যতন্ত্রীত থিয় হৈ আছে। গঙ্গা আৰু যমুনাৰ মূৰৰ পিছফালে ঘূৰণীয়াকৈ প্ৰভামণ্ডলী আছে - যিটো ঐশ্বৰিক গুণৰ প্ৰতিপাদক। ইয়াৰ কাষত আছে উৰি থকা দুটা ৰাজহংস। আঠ লৈ নাগ বা নাগিনীৰ মূৰ্তি আৰু লতা, পাত আৰু ফুলেৰে দ্বাৰশাখা আৰু শিবপত্নী সুশোভিত কৰি তুলিছে। শিবপত্নীত পাঁচটা চন্দ্ৰশালা আৰু প্ৰতিটোত দেৱতাৰ মূৰ্তি আছে। সোঁমাজৰ চন্দ্ৰশালাত শিবৰ লকুলিণ অবতাৰ, বাঁও আৰু সোঁফালৰ চন্দ্ৰশালাত ক্ৰমে গণ আৰু সূৰ্যৰ মূৰ্তি আৰু আন দুটা চন্দ্ৰশালাত ক্ৰমে কিষ্কৰ আৰু সুপৰ্ণৰ মূৰ্তি আছে। উল্লেখনীয় যে এই ভোক্তাৰ্থনৰ ভাস্কৰ্য, খৃ. পঞ্চম আৰু ষষ্ঠ শতিকাত পাটলিপুত্ৰ আৰু বাৰাণসীত বিকাশ হোৱা ভাস্কৰ্যশৈলীৰ লগত সাদৃশ্য আছে।

খৃ. পঞ্চম-ষষ্ঠ শতাব্দীত ভাস্কৰ বৰ্মাৰ কোনোবা উপৰি পুৰুষে নিৰ্মাণ কৰা বুলি অনুমান কৰা তেজপুৰৰ দ পৰ্বতীয়াৰ মন্দিৰটো পূৰ্ণাঙ্গ আছিল বুলি উদ্ধাৰ হোৱা ভেটিৰ ভগ্নাৱশেষৰ পৰা জনা গৈছে। মন্দিৰৰ গৰ্ভগৃহ বা মণিকূট, মণ্ডপ আৰু অৰ্ধমণ্ডপ আৰু মুখমণ্ডপো আছিল বুলি ধাৰণা কৰা হৈছে। প্ৰত্নতত্ত্ববিদ ড° আৰ. ডি. বেনাৰ্জি, ড° ৰবীন দেৱ চৌধুৰী, ড° প্ৰদীপ শৰ্মা আদিৰ মতে দ পৰ্বতীয়াৰ এই মন্দিৰটো গুপ্তযুগৰ ইটাৰে নিৰ্মিত মন্দিৰসমূহৰ ভিতৰতে প্ৰাচীনতম। দ পৰ্বতীয়াৰ দৰেই তেজপুৰৰ মাজ গাঁৱতো গুপ্তযুগৰ শেষৰ ফালে নিৰ্মিত আন এটি মন্দিৰৰ ভগ্নাৱশেষ উদ্ধাৰ হৈছে। এই ভগ্নাৱশেষত থকা শিবপত্নীৰ ওপৰ অংশত পাঁচটা মন্দিৰৰ চানেকি আৰু চাৰিটা চৈত্য খিৰিকী অলংকৃত কৰা আছে। চৈত্য খিৰিকীৰ ভিতৰত আসনত থকা দেৱতাৰ মূৰ্তিও পোৱা গৈছে। তেজপুৰৰ বামুণী পাহাৰ আৰু কাছৰী নিৰ্মাণৰ সময়ত খনন কাৰ্যত উদ্ধাৰ হোৱা স্থাপত্য ভাস্কৰ্যসমূহেও মন্দিৰৰ ভগ্নাৱশেষৰ পৰিচয় দাঙি ধৰিছে। অসমৰ আটাইতকৈ উচ্চতম মন্দিৰটো তেজপুৰৰ কাছৰী মৈদামতে অৱস্থিত আছিল বুলি প্ৰত্নতত্ত্ববিদসকলে অনুমান কৰিছে। এই অনুমান মতে দুৱাৰৰ ওপৰত দহফুট তিনি ইঞ্চি দীঘল আৰু এফুট আঠ ইঞ্চি বহল চতি এদালৰ পৰা আৰু তলৰ দুৱাৰ দলিডালৰ পৰা দুৱাৰখন অতিকমেও পোন্ধৰফুট ওখ আৰু সেই মতে মাটিৰপৰা শিখৰলৈকে মন্দিৰৰ উচ্চতা কমেও এশফুট আছিল। এইটো সূৰ্য দেৱতাৰ মন্দিৰ আছিল বুলি ঠিৰাং কৰা হৈছে। মন্দিৰটোৰ নিৰ্মাণ কাল আনুমানিকভাৱে নৱমশতিকা। এই মন্দিৰৰ ভগ্নাৱশেষত অলেখ ভাস্কৰ্যৰ নিদৰ্শনো আৱিষ্কৃত হৈছে। ইয়াত খোদাই কৰা কেতবোৰ ফুল জালিৰ লগত ওড়িশাৰ ভাস্কৰ্যকলাৰ মিল মনকৰিবলগীয়া। তেজপুৰৰ বামুণী পাহাৰৰ ভগ্নাৱশেষবোৰৰ মাজত একেখন চোতালতে সাতোটা মন্দিৰ আছিল বুলি প্ৰত্নতত্ত্ববিদসকলে মত প্ৰকাশ কৰিছে। ইয়াৰে এটা মন্দিৰ অতিকায় আছিল বুলি কোৱা হৈছে। এই মন্দিৰ কেইটাৰ স্থাপত্যও অষ্টম-নৱম শতিকাৰ বুলি ধাৰণা কৰা হৈছে। তেজপুৰৰ স্থাপত্যৰ দৰেই ইয়াৰ পূবৰ বিহালী, বিশ্বনাথ, গমিৰি আদি আন ভালেমান ঠাইতো প্ৰাচীন স্থাপত্য-ভাস্কৰ্য পোৱা গৈছে। এইবোৰেও যে মন্দিৰৰ ভগ্নাৱশেষৰ সাক্ষ্যকে দাঙি ধৰে তাক অনুমান কৰিব পাৰি। একেদৰে চাৰিদুৱাৰৰ

স্থাপত্য-ভাস্কৰ্যও এই ক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰপাৰৰ এই অঞ্চলবোৰত প্ৰধানত শিৱ আৰু দেৱীৰ মন্দিৰ থকা বুলি ধাৰণা কৰা হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত অৱশ্যে গহপুৰৰ সূৰ্য্যৰ মূৰ্তি আৰু চাৰিদুৱাৰৰ বেণুগোপালৰ মূৰ্তিয়েও বিশেষ তাৎপৰ্য বহন কৰিছে। বামুণী পাহাৰ, শিঙৰী, গৌসাই জুৰি, মিকিৰাটি, ন-নাথ ধান, বাজবাৰী, দেৱস্থান, কাঁৱেমাৰী আদি আন ভালেমান ঠাইতো একেলগে মন্দিৰৰ ভেটি আছিল বুলি প্ৰত্নতত্ত্ববিদসকলে অনুমান কৰিছে। সেইবোৰত নৱগ্ৰহৰ প্ৰমাণ নাই যদিও ব্ৰহ্মা, বিষ্ণু আৰু শিৱৰ মূৰ্তিৰ লগতে সূৰ্য্য আৰু আন কেইবাটাও গ্ৰহৰ মূৰ্তি ভালেমান শিৱপটীত একেলগে পোৱা গৈছে। ইয়াৰ পৰা ধাৰণা কৰিব পাৰি যে, শিৱ, বিষ্ণু, সূৰ্য্য আৰু শক্তি আদি দেৱ-দেৱী সকলৰ লগত নৱগ্ৰহক কেইটিমান দিক্‌পাল বা জ্ঞান উপদেৱতাৰ নামতো মন্দিৰ নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল।

তেজপুৰৰ দৰেই গুৱাহাটীত মন্দিৰ স্থাপত্যৰ প্ৰামাণ্য ঠাই। গুৱাহাটীৰ উপৰি ইয়াৰ আশে-পাশেও ভালেমান মন্দিৰৰ ভগ্নাৱশেষ উদ্ধাৰ হৈছে। গুৱাহাটীৰ পৰা প্ৰায় ৪০ কি. মি. উত্তৰে কাঁইহাটা চাৰিআলিৰৰ গুচৰত মদন কামদেৱ পাহাৰত পোন্ধৰটা মন্দিৰৰ ভেটি ৰাজ্যিক প্ৰত্নতত্ত্বৰ খনন কাৰ্যত উদ্ধাৰ হৈছে। এসময়ত এই ঠাইখন মন্দিৰ নগৰ হিচাপেই পৰিচিত আছিল যেন ধাৰণা হয়। ইয়াত উদ্ধাৰ হোৱা বহুদেৱ-দেৱীৰ মূৰ্তি, ভাস্কৰ্য, স্থাপত্যৰ অংশবিশেষ আৰু মিথুন মূৰ্তিসমূহ ভাস্কৰ্য শৈলীৰ ফালৰ পৰা এই মন্দিৰসমূহ একাদশ শতিকাৰ বুলি ধাৰণা-কৰা হৈছে। ইয়াৰে মদন কামদেৱ নামেৰে পৰিচিত মূল মন্দিৰটোৰ গৰ্ভগৃহত উমা মহেশ্বৰৰ মূৰ্তি অক্ষত অৱস্থাতে আছে। মন্দিৰটোৰ-জংঘাৰৰ তল অংশটো খান্দি উলিওৱা হৈছে। জংঘাৰৰ ওপৰৰ অংশপৰা শিখৰটো ধ্বংসপ্ৰাপ্ত হৈছে। জংঘাৰৰ তলৰ অংশটোত মিথুনমূৰ্তি, বিভিন্ন যুঁজবাগৰৰ দৃশ্য স্পষ্টভাৱে অলংকৃত হৈছে। এই মৈথুনৰত মূৰ্তিসমূহ খাজুৰাহোৰ মন্দিৰৰ মূৰ্তিৰ লগত তুলনা কৰিব পাৰি। গুৱাহাটী গুৰুেশ্বৰ পাহাৰত জনাৰ্দন আৰু শিখৰ মন্দিৰো প্ৰাক্ আহোমযুগৰ মন্দিৰ স্থাপত্যৰে নতুন সংস্কাৰ। জনাৰ্দন মন্দিৰৰ উত্তৰফালে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত পদ্মাসনত প্ৰকাণ্ড বুদ্ধ জনাৰ্দনৰ মূৰ্তি আৰু একেটা শিলত কটা সূৰ্যৰ মূৰ্তি, গণেশৰ মূৰ্তি, দুৰ্গাৰ মূৰ্তি আদি আছে। এইবোৰেই প্ৰমাণ কৰে অতীতত ইয়াতো মন্দিৰৰ স্থাপত্য আছিল। উত্তৰ গুৱাহাটীত উদ্ধাৰ হোৱা বিষ্ণু মন্দিৰৰ শিলত কটা বিষ্ণুৰ অনন্তশয়ন মূৰ্তি; উমানন্দ, উৰ্বশী, পাণ্ডু আদি ঠাইত উদ্ধাৰ হোৱা মূৰ্তি আদিয়েও সেই সেই ঠাইবোৰত পুৰণি মন্দিৰ-কলা থকাৰে ইঙ্গিত বহন কৰিছে। গুৱাহাটীৰ এই মন্দিৰ স্থাপত্যৰ সময় খৃ. নৱম-দশম শতিকা বুলি ধাৰণা কৰা হৈছে। প্ৰসঙ্গত উল্লেখনীয় যে, আমবাৰীৰ খনন কাৰ্যতো ভালেখিনি মূৰ্তি ভাস্কৰ্য উদ্ধাৰ হ'ল যদিও মন্দিৰ-স্থাপত্য উদ্ধাৰ নকৰাকৈয়ে খনন কাৰ্য বন্ধ ৰখা হ'ল। অনুমান কৰিব পাৰি যে, এই ঠাইতো নিশ্চয় মন্দিৰৰ ভগ্নাৱশেষৰ উদ্ধাৰ কৰিব পৰা গ'লহেঁতেন। বিশিষ্ট ভাস্কৰ যুগলদাসে কোৱাৰ দৰে "আমবাৰীৰ তেৰাকটাৰ 'ডেনাচ'ৰ ইতিবৃত্তৰ ভেদ অসম্পূৰ্ণ হৈ ব'ল।"

গুৱাহাটীৰ দৰে নগাঁও জিলাৰ ভালেমান ঠাইত স্থাপত্য ভাস্কৰ্যৰ লগত মন্দিৰ-কলাৰ ভগ্নাৱশেষৰ সন্ধান পোৱা গৈছে। বিশেষকৈ যোগীজান, কাৱৈমাৰী, দীঘলপানী, বৰগঙ্গা, গছতল, বসুন্ধৰী আদিত যিবোৰ-স্থাপত্য-ভাস্কৰ্য উদ্ধাৰ হৈছে সেইবোৰেই মন্দিৰ স্থাপত্যৰো ইঙ্গিত বহন কৰিছে। এইক্ষেত্ৰত বৰগঙ্গাত মন্দিৰৰ ভেটি এটা খনন কাৰ্যত উদ্ধাৰেই হৈছে। ভেটিটোত সম্পূৰ্ণ মন্দিৰ এটাৰ তিনিটা অংশ গৰ্ভগৃহ (মণিকূট), মণ্ডপ আৰু অৰ্দ্ধমণ্ডপ বা মুখ মণ্ডপ পোৱা গৈছে। নগাঁৱৰ উল্লিখিত ঠাইসমূহত যিবোৰ মূৰ্তি পোৱা গৈছে সেইবোৰৰ ভিতৰত শিৱ আৰু বিষ্ণু মূৰ্তিয়েই সবহ। অৱশ্যে ডবকাত উমালিঙ্গৰ মূৰ্তিও উদ্ধাৰ হৈছে। সেইদৰে মিকিৰ আচিঁত ক'লা শিলত কটা বাসুদেৱ মূৰ্তিখণ্ডও উল্লেখযোগ্য। এই মূৰ্তিবোৰে সেই ঠাইত দেৱ মন্দিৰ আছিল বুলি প্ৰতীয়মান কৰায়। নগাঁও-ডবকা অঞ্চলৰ এই স্থাপত্য-ভাস্কৰ্য তথা মন্দিৰ কলা খৃ. ষষ্ঠ শতাব্দীৰ পৰা দ্বাদশ শতাব্দীৰ ভিতৰৰ বুলি ধাৰণা কৰা হৈছে। বৰ্তমান নগাঁও জিলাৰ শিলঘাটৰ কামাখ্যা মন্দিৰটোৰ বাহিৰে সেই যুগৰ আন কোনো মন্দিৰৰ স্থাপত্য দেখিবলৈ পোৱা অৱস্থাত নাই। বনমাল বৰ্মাৰ শিলালিপি মতে সপ্তম শতাব্দীৰ পৰা দশম শতাব্দীলৈ তেজপুৰত ৰাজত্ব কৰা শালস্তম্ভ বংশৰ কোনো এগৰাকী ৰজাই শিলঘাটৰ এই কামাখ্যা মন্দিৰটো নিৰ্মাণ কৰাইছিল।

নগাঁও জিলাৰ দৰেই শিৱসাগৰৰ দেওপানী আৰু নুমলিগড় অঞ্চলতো অনেক দেৱমন্দিৰৰ স্থাপত্য আছিল বুলি অনুমান কৰা হৈছে। নুমলিগড়ৰ শিৱদ'ল নৱম শতিকাৰ বুলি পণ্ডিতসকলে অনুমান কৰিছে। দেওপানীৰ দেৱীদ'লো এই সময়তে নিৰ্মিত। নুমলিগড় মন্দিৰৰ উপৰি দেৱ-দেৱী গন্ধৰ্ব-কিন্ধৰ আদি সকলো প্ৰকাৰৰ মূৰ্তি পোৱা গৈছে। তাৰে ভিতৰত এছটা শিলত থকা এলানি নাৰী মূৰ্তিৰ ভাস্কৰ্যকলা অতি মনোৰম। স্ফীত বক্ষ সহ হাতত পদ্ম ধাৰণ কৰোঁতা, মূৰত কিৰিটি, কপালত তিলক লৈ স্মিতহাস্য সহকাৰে চাই কৰা এই মূৰ্তিসমূহ উৰি যোৱা অঙ্গৰী যেনহে লাগে। একেদৰে দেওপানীৰ চতুৰ্ভূজ বিষ্ণুমূৰ্তি আৰু চণ্ডীৰূপা চতুৰ্ভূজা দুৰ্গাৰ মূৰ্তিৰ কাৰুকাৰ্যও মনকৰিবলগীয়া।

মূৰ্তি-ভাস্কৰ্যসমূহে যিহেতু দেৱ-দেৱীৰ মন্দিৰ স্থাপত্যৰ ইঙ্গিত বহন কৰে সেই ফালৰপৰা লক্ষ্য কৰি গোৱালপাৰা জিলাৰো ভালেমান ঠাই-বিশেষকৈ শ্ৰীসূৰ্য পাহাৰত আৱিষ্কৃত দুৰ্গা মূৰ্তি, শিৱৰ মূৰ্তি, মনসা দেৱীৰ মূৰ্তি আদিয়েও সেই ঠাইত মন্দিৰৰ ভগ্নাৱশেষ থকাৰ ইঙ্গিত বহন কৰে। অসমৰ পূবপ্ৰান্তৰ শদিয়াত থকা তাম্ৰেশ্বৰী মন্দিৰৰ মূল ভাস্কৰ্য কেতিয়াবাই লোপ পালে যদিও ইয়াৰ ইতিহাসেই প্ৰমাণ কৰে পুৰণি অসমৰ মন্দিৰ স্থাপত্যত এই মন্দিৰটোৰো এক বিশেষ স্থান আছিল। যাহোক প্ৰাক্ আহোম যুগৰ পৰা উদ্ধাৰ হোৱা মন্দিৰ স্থাপত্যৰ ভগ্নাৱশেষ বোৰৰ পৰা মন্দিৰৰ নক্সা সম্বন্ধে প্ৰত্নতত্ত্ববিদসকলে কিছু আভাস আগবঢ়াইছে। তাৰ অংশ বিশেষ তলত দিয়া হ'ল।

২.৫ অসমৰ মন্দিৰ-স্থাপত্যৰ নক্সা

অসমত উদ্ধাৰ হোৱা প্ৰাচীন মন্দিৰ স্থাপত্যৰ নক্সা সমূহ নিম্নলিখিত ধৰণৰ
ক) তোৰণ : এই তোৰণ সমূহ মূল মন্দিৰৰ পৰা কিছু আঁতৰত মন্দিৰলৈ সোমোৱা
পথত নিৰ্মাণ কৰা হয়।

খ) মুখ্য দুৱাৰ : মন্দিৰৰ প্ৰবেশদ্বাৰ। এই প্ৰবেশ দ্বাৰত দুটা দ্বাৰ শাখাৰ সৈতে
ওপৰত শিৰদ্বী থাকে। দ পৰ্বতীয়া মন্দিৰৰ এনে মুখ্য দ্বাৰ উদ্ধাৰ হৈছে।

গ) মণ্ডপ বা নাটমন্দিৰ : মন্দিৰৰ ভিতৰত সমবেত হোৱা কক্ষ।

ঘ) অস্ত্ৰবাল বা প্ৰবেশ কক্ষ : মণ্ডপৰ পৰা গৰ্ভগৃহলৈ সোমোৱা পথ বা কক্ষ।

ঙ) গৰ্ভগৃহ বা মণিকূট : অসমত উদ্ধাৰ হোৱা মন্দিৰৰ ভেটিসমূহ লক্ষ্য কৰিলে
দেখা যায় পূৰ্ণাঙ্গ মন্দিৰতকৈ মঠৰ সংখ্যা বেচি। মঠসমূহত অকল মাথোন
গৰ্ভগৃহ বা মণিকূট আৰু গৰ্ভগৃহৰ সমুখত অস্ত্ৰবাল থাকে। তদুপৰি তেনে
মঠবোৰত মাথোন এজন দেৱতাৰহে মূৰ্তি থাকে।

গৰ্ভগৃহ হৈছে দেৱালয়ৰ মণিকূট। সাধাৰণতে চাৰিচুকীয়াকৈ সজোৱা এইটো
মণ্ডপতকৈ তলত থাকে। গৰ্ভগৃহলৈ সাধাৰণতে খটখটিৰে নামি যাব লাগে। প্ৰায়
ভাগ মন্দিৰৰ গৰ্ভগৃহটো দ বাবে তাত পানী জমা হৈ থাকে। কৈ থোৱা ভাল, অসমৰ
প্ৰায়বোৰ মন্দিৰৰে এইটো এটা বৈশিষ্ট্য। মণ্ডপ আৰু গৰ্ভগৃহৰ মাজৰ পথটোৱেই
অস্ত্ৰবাল। মন্দিৰবোৰৰ গৰ্ভগৃহৰ ওপৰত বিভিন্ন ধৰণৰ শিখৰৰ সৈতে বিমান নিৰ্মাণ
কৰা দেখা যায়। চাৰিচুকীয়া নক্সা দেৱী বা শক্তি উপাসনাৰ চক্ৰ বা শ্ৰী চক্ৰৰ আধাৰত
সৃষ্ট হৈছে যিটো নটা ত্ৰিভুজৰ সংমিশ্ৰণত গঠিত হয় আৰু এটা কেন্দ্ৰৰ পৰা চাৰিটা
ওপৰলৈ উঠে আৰু পাঁচটা তললৈ নামে। চুক বা কোণ আৰু দাতি বা কাণবোৰ
শ্ৰীচক্ৰৰপৰাই নিৰ্ণয় কৰা দেখা যায়। সাধাৰণতে দেৱালয়বোৰত চাৰি চুকীয়া মণ্ডপ
দেখা যায় যদিও বেছিভাগ দেৱালয়ত মণ্ডপ নাথাকে। সেইবোৰত সাধাৰণতে
অকলবিমানৰ সৈতে গৰ্ভ গৃহে পৰিলক্ষিত হয়। কেতিয়াবা অৱশ্যে অস্থায়ী মণ্ডপো
নসজা নহয়। দ-পৰ্বতীয়া, বৰগঙ্গা কামাখ্যা, গুপ্তেশ্বৰ দেৱালয়, ন-নাথ থান, দেৱৰস্থান
শিঙৰী আদি ঠাইত মন্দিৰ সমূহত এনে মণ্ডপ পৰিলক্ষিত হয়। মন্দিৰৰ চালবোৰ শিলেৰে
সজোৱা হৈছিল বুলি অনুমান কৰা হৈছে।

মন্দিৰৰ মণিকূট অংশৰ ওপৰত নিৰ্মিত শিখৰ যুক্ত মঠটোক বিমান বোলে।
মনৰ শৰীৰৰ দৰে বিমানক পাদ, জংঘা আৰু শিখৰ এই তিনিটা খণ্ডত বিভাগ কৰা
হয়। দবাচলতে শিখৰক কেন্দ্ৰ কৰি মন্দিৰৰ স্থাপত্য শৈলীৰ নামকৰণ কৰা হয়। চাবলৈ
গলে অসমৰ কোনো প্ৰাচীন মন্দিৰৰ বিমান মূল ৰূপত নাই। মাজগাঁৱৰ ধ্বংসাৱশেষত
পোৱা শিৰপটী এটা মন্দিৰৰ যি নক্সা পোৱা গৈছে সেয়া নাগৰ শৈলী বা উত্তৰভাৰতীয়
শৈলীৰ মন্দিৰৰ অনুৰূপ। মদনকামদেৱৰ মন্দিৰত আকৌ অংগ শিখৰ পোৱা গৈছে।
অংগশিখৰ হৈছে মূল শিখৰৰ অনুৰূপ নকল। অংগশিখৰ আৰু শিৰপটীত খোদিত
মন্দিৰৰ চানেকিসমূহৰ পৰা প্ৰাক্ আহোম যুগৰ অসমৰ মন্দিৰ স্থাপত্যত থকা বিমানৰ

ধাৰণা কৰিব পৰা যায়। স্থপতিবিদ তথা পণ্ডিতসকলে মন্দিৰৰ গাটোকো চাৰিটা ভাগত বিভক্ত কৰিছে। সেয়া হ'ল ১) পাদ বা পৃষ্ঠ বা অধিস্থান (ভেটি) ২) জংঘা, কঁকাল বা শৰীৰ বা বেৰ, ৩) কান্ধ বা ডিঙি আৰু ৪) শিখৰ বা মস্তক।

“পাদ বা অধিস্থানৰ পৰা জংঘা বা বেৰ খিয়কৈ কিছু ওপৰলৈ উঠা। গণ্ডী শিখৰৰ দেহভাগ সমান্তৰাল ভাবে কিছু ওপৰলৈ উঠি ক্ৰমে ভিতৰ ফালে ভাঁজ লয়। শিখৰ বা মস্তক গণ্ডীৰ ওপৰৰ পৰা আৰম্ভ হয়। গণ্ডীৰ ওপৰত আমলক বা আমলশিল থাকে। আমলকৰ ওপৰত খোল (বপুৰি) আৰু ইয়াৰ ওপৰত কলস (কলসী) বা কলহ আৰু কলহৰ ওপৰত যিজন দেৱতাৰ নামত মন্দিৰটো উছৰ্গা কৰা তেওঁৰ আয়ুধ বা (অস্ত্ৰ) থাকে। সাধাৰণতে আয়ুধৰ ভিতৰত ত্ৰিশূল বা চক্ৰ থাকে। কিন্তু অংগশিখৰ আৰু শিবপটী কটা মন্দিৰৰ নক্সাত আমলকৰ ওপৰৰ অংশ দেখা নাযায়। মন্দিৰৰ জংঘা বা বেৰসমূহ কেইবাটাও শাখাৰে গঠিত। পাদ ভাগৰ পৰা জংঘাৰ শীৰ্ষ ভাগলৈ উৰিষ্যাত 'বাড়' বোলে। কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত জংঘাক বাহুনাৰে দুভাগত বিভক্ত কৰাও দেখা যায়। গণ্ডীৰ শীৰ্ষ ভাগৰ পৰা বাকী থকা ওপৰৰ অংশক মস্তক বোলা হয়। গণ্ডী বা খেনুভিৰীয়া আকৃতিৰ গব্বুজটো নানাবিধ পৰা সৈতে বিভিন্ন উপাদানেৰে গঠিত। একেবাবে বাহিৰত পৰা বহুকেইটা সৰু আমলকৰদ্বাৰা বিভক্ত। এই আমলকবোৰক ভূমি আমলা বোলা হয়। শিল্পশাস্ত্ৰত মন্দিৰসমূহক বৰ্ষৰ সংখ্যা অনুসৰিও শ্ৰেণীবিভাজন কৰা হৈছে। বৰ্ষসমূহে মন্দিৰৰ শ্ৰেণীৰ ঐতিহ্য সূচায়। সেইমতে ব্ৰাহ্মণ মন্দিৰৰ বৈশিষ্ট্য নটা, ক্ষত্ৰিয়ৰ সাতটা, বৈশ্যৰ পাঁচটা আৰু শূদ্ৰৰ তিনিটা বৰ্ষৰদ্বাৰা সূচিত হয়। অসমৰ মন্দিৰকলা কম বেছি পৰিমাণে উল্লিখিত বৈশিষ্ট্যসমূহ পৰিলক্ষিত হয় যদিও মূলত এইবোৰো শিল্পশাস্ত্ৰৰ নিৰ্দেশমতেই নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল। অৱশ্যে এই নিৰ্মাণ কলাত এফালে যেনেকৈ গুপ্ত হিন্দু কলাশৈলীৰ প্ৰভাৱ পৰিছিল; আনফালে তেনেকৈ ওড়িশাকে প্ৰমুখ্য কৰি উত্তৰ ভাৰতীয় সাধাৰণ মঠবোৰতো সাদৃশ্য ধৰা পৰিছিল।

২.৬ সাৰাংশ (Summing Up)

পুৰণি অসম বা প্ৰাগজ্যোতিষত গুপ্তযুগৰে পৰা অগণন মঠ-মন্দিৰ, বাজপ্ৰাসাদ-দূৰ্গ আদি নিৰ্মাণ কৰা প্ৰমাণ পোৱা যায়। বিভিন্ন সময়ৰ বিদেশী পৰ্যটকৰ টোকা, তাম্ৰশাসন, ধৰ্মীয় গ্ৰন্থ আদিয়ে এই বিষয়ে আমাক তথ্য দিয়ে। বিভিন্ন কাৰণত এইবোৰ অক্ষত অৱস্থাত থকা নাই যদিও এইবোৰৰ ধ্বংসাৱশেষে এই বিষয়ে আমাক এটা ধূল-মূল ধাৰণা দিয়ে। এই ধ্বংসাৱশেষবোৰৰ পৰা এইবোৰৰ নিৰ্মাণ প্ৰণালী সম্পৰ্কে জানিব পাৰি। স্থাপত্যৰাজিৰ গাত খোদিত কৰা বিভিন্ন মূৰ্তি, নক্সা আদিয়ে অসমৰ পৰম্পৰাগত ভাস্কৰ্যৰ নিদৰ্শন দাঙি ধৰে। এই বিভাগটিত পুৰণি অসমৰ স্থাপত্য-ভাস্কৰ্যৰ বিষয়ে আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে।

২.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) অসমৰ স্থাপত্যৰ ইতিহাস সম্পৰ্কে আলোচনা দাঙি ধৰক।
- ২) অসমৰ স্থাপত্যৰাজিৰ নিৰ্মাণত কি কি যুগৰ নিৰ্মাণ-শৈলীৰ প্ৰভাৱ আছে? চমুকৈ আলোচনা কৰক।
- ৩) বৰ্তমানলৈকে উদ্ধাৰ হোৱা অসমৰ মন্দিৰ-স্থাপত্যৰ বিষয়ে বহুলি লিখক।
- ৪) অসমৰ মন্দিৰ-স্থাপত্যৰ নক্সা - এই বিষয়ে প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ৫) পুৰণি অসমৰ ভাস্কৰ্যৰ বিষয়ে এটি আলোচনা আগবঢ়াওক।

২.৮ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

অসম সাহিত্য সভা	:	অসমীয়া জাতিৰ ইতিবৃত্ত ১৯৭৪
(—)	:	বজালী দৰ্পণ (স্মৃতিগ্ৰন্থ), অসম সাহিত্য সভাৰ পাঠশালা অধিবেশন, পাঠশালা, ১৯৮৭
অসম কলেজ শিক্ষক সন্থা	:	প্ৰাগজ্যোতি (স্মৃতি গ্ৰন্থ), সন্দিকৈ কলেজ অধিবেশন, ২০০০
ড° বাণীকান্ত কাকতি	:	পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য
ধৰণীকান্ত দেবশৰ্মা	:	কামাখ্যাৰীৰ্ঘ
ড° মহেশ্বৰ নেওগ	:	পৱিত্ৰ অসম
(—)	:	প্ৰাচ্য শাসনাৱলী
গুণাভিবাম বৰুৱা	:	আসাম বুৰঞ্জী

অসমৰ চাক আৰু কাক কলা (সাঁচিপতীয়া পুথি, চিত্ৰকলা আদি)

বিভাগৰ গঠন :

- ৩.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৩.৩ অসমৰ সাঁচিপতীয়া পুথি
- ৩.৪ পুথি চিত্ৰ বা চিত্ৰকলা
- ৩.৫ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৩.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৩.৭ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

৩.১ ভূমিকা (Introduction)

আপোনালোক আটায়ে জানে যে অসমৰ চিত্ৰকলাৰ ইতিহাস অতি পুৰণি। মহাভাৰতত দানববংশী বজা বাণৰ জীয়াবী উষাৰ সখীয়েক চিত্ৰলেখাৰ চিত্ৰবিদ্যাত পাৰদৰ্শিতাৰ উল্লেখ পোৱা যায়। পাৰ্বতীৰ বৰ অনুসাৰে উষাই সপোনতে দিব্যকুমাৰ অনিৰুদ্ধক দেখা পায় আৰু চিত্ৰলেখাই সখীয়েকৰ অনুৰোধ ক্ৰমে ত্ৰিজগতৰ সকলো যক্ষ, বক্ষ, গন্ধৰ্ব কিম্বৰ, আৰু যাদৱ বীৰসকলৰ লগতে অনিৰুদ্ধকো আঁকি দেখুৱায় আৰু পিছত তেওঁৰ যোগেদিয়েই অনিৰুদ্ধক লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হয়।

পুৰণি কামৰূপৰ বজা কুমাৰ ভাস্কৰবৰ্মাই সম্ৰাট হৰ্ষবৰ্দ্ধনৰ সৈতে মিত্ৰতা স্থাপনৰ বাবে পঠোৱা উপটোকনৰাজিৰ ভিতৰত কামৰূপী সংস্কৃতিৰ এখনি বঙীন পুথি চিত্ৰৰ উল্লেখ পোৱা যায়। অনুৰূপভাৱে ভাস্কৰবৰ্মা প্ৰদত্ত নিধানপুৰ আৰু অন্যান্য তামৰ ফলিত ৰাজপ্ৰসাদৰ বিতোপন দেৱাল চিত্ৰৰ উল্লেখ পোৱা যায়। পৰৱৰ্তী শালস্তম্ভ আৰু পাল ৰাজবংশৰ ৰজাসকলেও বিভিন্ন মঠ মন্দিৰ আদিৰ নিৰ্মাণ কৰোঁতে বিভিন্ন ধৰণৰ বিতোপন দেৱাল চিত্ৰ অঙ্কন কৰাৰ উল্লেখ পোৱা যায়।

মধ্যযুগৰ অসমৰ সুদক্ষ কলাকাৰ মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱে চিহ্নযাত্ৰা নিৰ্মাণৰ উদ্দেশ্যে সাত বৈকুণ্ঠৰ পট আঁকি অসীয়া ভাওনাৰ যোগেদি জনসাধাৰণৰ মন ভগৱৎমুখী কৰিলে। এইগৰাকী শিল্পী-কলাকাৰে কোঁচৰজা নৰনাৰায়ণক উপহাৰ দিয়া বৃন্দাৱনী বস্ত্ৰখনিয়ে শংকৰী যুগৰ চিত্ৰকলাৰ উৎকৃষ্টতাৰ নিদৰ্শন দাঙি ধৰে।

৩.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই অধ্যায়টিৰ অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি—

- অসমৰ পুৰণি সাঁচিপতীয়া পুথিৰ ইতিহাস আৰু এইবোৰৰ প্ৰস্তুত কৰণ আৰু লেখন-পদ্ধতি সম্পৰ্কে অৱগত হ'ব পাৰিব,

- বৰ্তমানে প্ৰাপ্ত বিভিন্ন সাঁচিপতীয়া পুথিবোৰৰ বিষয়ে জ্ঞাত হ'ব পাৰিব,
- পুৰণি অসমৰ চিত্ৰকলা আৰু পুথিচিত্ৰ সম্পৰ্কে পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব।

৩.৩ অসমৰ সাঁচিপতীয়া পুথি

অসমৰ চিত্ৰকলাৰ ইতিহাসত সচিত্ৰ সাঁচিপতীয়া পুথিসমূহে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। এনে পুথিৰ ভিতৰত চিত্ৰ ভাগৱত বিশেষভাবে উল্লেখযোগ্য। বৰ্তমানলৈকে উদ্ধাৰ হোৱা সচিত্ৰ পুথিসমূহৰ ভিতৰত আদি দশম, ভক্তি-ৰত্নাবলী, কীৰ্ত্তন-ঘোষা, মহাভাৰত, বামায়ণ, অজামিল উপাখ্যান, কুমৰ হৰণ, নামঘোষা, ধৰ্মপুৰাণ, হস্তী বিদ্যাৰণ, গীত গোবিন্দ, শঙ্কচূড় বধ, কঙ্কিপুৰাণ, বনমালীদেৱৰ চৰিত, আনন্দ লহৰী, মৎস্য চৰিত, সমুদ্ৰ মছনইত্যাদি পুৰণি অসমৰ পুথিচিত্ৰৰ উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন। ইয়াৰে সৰহ সংখ্যকেই সাঁচিপতীয়া পুথি। দুই এখন তুলাপাতৰ সচিত্ৰ পুথি পোৱা গৈছে। অসমৰ সাঁচিপতীয়া পুথিসমূহৰ বিষয়ে সূৰ্য কুমাৰ ভূঞাই লিখিছে – “এই পুথি লিখোঁতাসকলৰ (নকলকাৰক) পুথিত অঙ্গসজ্জাৰ বাবে সাধাৰণতে চিত্ৰশিল্পী নিয়োগ কৰা হৈছিল। কেতিয়াবা লিখোঁতা নিজেই চিত্ৰশিল্পী আছিল; নহ'লে লিখোঁতাই পুথিত চিত্ৰৰ বাবে এৰি যোৱা খালী ঠাই কোনো চিত্ৰ শিল্পীয়ে যথাযথ চিত্ৰেৰে পূৰ্ণ কৰি দিছিল। মহাকাব্যসমূহ, বিশেষকৈ ৰাজকোঁৱৰ, ডা-ডাঙৰীয়া আৰু মুখ্য গৌসাইসকলৰ মনোৰঞ্জনাৰ্থে লিখা পুথিসমূহ সাধাৰণতে চিত্ৰিত কৰা হৈছিল। কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত চিত্ৰসংযোগ সম্ভৱ নহ'লে দাঁতিৰ খালী ঠাইসমূহৰ অলংকৰণেই চিত্ৰৰ অভাৱ পূৰাইছিল। বহুতো পুথিত হিন্দু বিশ্বাসমতে ভয়ঙ্কৰ পাপৰ চিত্ৰ আৰু অবতাৰসমূহৰ চিত্ৰ আছে। ধৰ্ম নিৰপেক্ষ চিত্ৰসমূহত সাধাৰণতে সিংহাসন বা হাতীৰ ওপৰত বহি থকা ৰজা আৰু ৰাণীৰ চিত্ৰ অথবা যুদ্ধক্ষেত্ৰৰ সৈন্যদলৰ চিত্ৰ থাকে। চিত্ৰসমূহত প্ৰায় সকলো ৰঙেই ব্যৱহৃত হ'লেও, হালধীয়া আৰু সেউজীয়া ৰঙেই আছিল আটাইতকৈ বেছি উজ্বল। দীৰ্ঘস্থায়ী এই ৰংবোৰৰ প্ৰস্তুত প্ৰণালীও আজি কাৰ্যতঃ লোপ পাইছে। শিষ্যসকলেৰে পৰিবেষ্টিত হৈ শিক্ষামুদ্ৰা আসনত থকা শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ চিত্ৰাবলীও তেওঁৰ জীৱন চৰিতত মাজে মাজে দেখা যায়।”

যিবোৰ সাঁচিপতীয়া পুথিৰ দাঁতিত অলংকৰণ কৰা হৈছে, তেনে পুথিক ‘লতাকটা পুথি’ বোলা হয়। যিসকলে এনে পুথিৰ চিত্ৰ অংকন কৰে, তেওঁলোকক বনিকৰ আখ্যা দিয়া হৈছিল। পুথি লেখাৰ বাবে সাঁচি অৰ্থাৎ অগৰু গছৰ ছাল ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। এই ছাল বা বাকলিবোৰ লেখাৰ বাবে উপযোগী কৰি তুলিবৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় প্ৰণালীৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰি চাৰ এডোবাৰ্ড গেইটে লিখিছে :

“এই উদ্দেশ্যে ৩০ আৰু ৩৫ ইঞ্চি বেৰৰ ১৫/১৬ বছৰীয়া এজোপা সাঁচিগছ বাছি লোৱা হয়। মাটিৰ পৰা ৪ ফুটমান ওপৰৰ পৰা গছজোপাৰ গাৰ পৰা ৬ ফুটৰ পৰা ১৮ ফুট পৰ্যন্ত দীঘলকৈ আৰু ৩ ইঞ্চিৰ পৰা ২৭ ইঞ্চি পৰ্যন্ত বহলকৈ ছটাছটে বাকলিবোৰ একওৱা হয়। বাকলিৰ ভিতৰৰ বগা ফালটো বাহিৰত ওলাই থকাকৈ আৰু বাহিৰৰ

সেউজীয়া ফালটো ভিতৰফালে পৰাকৈ, প্ৰত্যেক ছটা বাকলি বেলেগে বেলেগে মেৰিওৱা হয় আৰু বহুত দিন ধৰি সেইবোৰ ব'দত শুকুওৱা হয়। তাৰ পাছত সেইবোৰ কাঠৰ পাত আৰু তেনে টান বস্তুত হাতেৰে ঘঁহাই তাৰ বাহিৰৰ খহটা ছামনিতো গুছুওৱা হয়। ইয়াৰ পাছত বাকলিছটা এনিশা নিয়ৰত তিয়াই ৰখা হয়। সেইদিনা পুৱা বাকলিৰ বাহিৰৰ চামনিটো (নিকৰি) যত্নেৰে একৱাই পেলাই, বাকলিছটা সুবিধামতে ৯ ইঞ্চি পৰা ২৭ ইঞ্চি পৰ্যন্ত দীঘলকৈ আৰু ৩ ইঞ্চিৰ পৰা ১৮ ইঞ্চি পৰ্যন্ত বহলকৈ টুকুৰা-টুকুৰাকৈ উলিওৱা হয়। এতিয়া তাৰ ৰস বা আঠাবোৰ গুছাবলৈ এফটা চেঁচাপানীত বুৰাই খোৱাৰ পিছত কটাৰীৰে ওপৰখন টাচি মিহি কৰা হয়। তাৰ পিছত আধা ঘণ্টামান ৰ'দোৱাৰ পিছত যেতিয়া সি ভালকৈ শুকায়, তেতিয়া পোৰা ইটাৰে ওপৰখন ঘঁহা হয়। ইয়াৰ পিছত মাটিমাহৰ পৰা কৰা একপ্ৰকাৰ কবাল বা মণ্ড ঘঁহা হয় আৰু হাইতাল সানি হালধীয়া কৰা হয়। হাইতাল সনাৰ পিছত আকৌ ৰ'দত শুকুওৱা হয় আৰু ঘঁহি ঘঁহি মাৰ্বল শিলৰ দৰে মিহি কৰি লোৱা হয়।

সাঁচিপাতৰ দৰেই পুথি লিখিবৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা আনবিধ বস্তু হৈছে তুলাপাত। ইয়াৰ প্ৰস্তুত প্ৰণালীও সুকীয়া। সাধাৰণতে গুটি গুছোৱা কপাহৰ জোলা। ভাগৱত পুৰাণৰ যিটো স্বচ্ছৰ পৰা চিত্ৰ ভাগৱত সংকলন কৰা হৈছিল, সেইখন দৰাচলতে তুলাপাতত লিখিত আৰু নগাওঁ জিলাৰ বালিসত্ৰৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰা পুথি। ড° নেওগে এই পুথিখনিত ৰাজপুত-মোগল চিত্ৰাঙ্কণ পদ্ধতিৰ প্ৰভাৱ লক্ষ্য কৰিছে। পঞ্চম শতিকাত উত্তৰ ভাৰতত বৈষ্ণৱ আন্দোলনে গঢ় লৈ উঠাৰ সময়তে ৰাজপুত মোগল চিত্ৰকলাই প্ৰাণ পাই উঠিছিল। ষোড়শ শতিকাত - মোগল চিত্ৰশিল্পৰ বিকাশ ঘটে আৰু সপ্তদশ শতিকাত ই চৰম উৎকৰ্ষ লাভ কৰে। আহোম স্বৰ্গদেউ শিৱসিংহৰ পত্নী অম্বিকাদেৱীৰ পৃষ্ঠপোষকতাত দিলবৰ আৰু দোচাইয়ে হস্তী বিদ্যাৰ্ণৱ পুথিৰ চিত্ৰ অঙ্কণ কৰে। গ্ৰন্থখনৰ লেখক সুকুমাৰ বৰকাঠ।

হস্তী বিদ্যাৰ্ণৱত ৰঙা, নীলা, সেউজীয়া, বগা, ক'লা গুলপীয়া, বেঙুনীয়া আৰু ছাই ৰঙৰ মুঠ ১৭১ খন ৰঙীন চিত্ৰ সন্নিবিষ্ট হৈছে। আহোম যুগৰ আন এখনি সচিত্ৰ পুথি হ'ল বৰৰজা ফুলেশ্বৰীৰ পৃষ্ঠপোষকতাত ৰচিত আনন্দলহৰী। অনুৰূপভাবে শিৱসিংহ আৰু কুঁৱৰী ফুলেশ্বৰীৰ নিদেৰ্শক্ৰমে গীতগোবিন্দ আৰু শঙ্খচূড় বধ কাব্য, শিৱসিংহ আৰু অম্বিকাদেৱীৰ পৃষ্ঠপোষকতাত ধৰ্মপুৰাণ, ৰুদ্ৰসিংহৰ পৃষ্ঠপোষকতাত কঙ্কিপুৰাণ আদি পুথিৰ সচিত্ৰ ৰূপ প্ৰদান কৰা হয়।

নগাঁৱৰ বালিসত্ৰৰ পৰা উদ্ধাৰ হোৱা দশস্কন্ধ ভাগৱতত মুঠ ২৫২ খনি চিত্ৰ সন্নিবিষ্ট হৈছে। পুথিখনিৰ ৰচনাকাল ষোড়শ শতিকা বুলি অনুমান কৰা হৈছে। পুথিখনিৰ আৰম্ভণিতেই পৰম বৈষ্ণৱ শুকদেৱ আৰু মহাৰাজ পৰীক্ষিতৰ এখনি বিতপোন চিত্ৰ অঙ্কন কৰা হৈছে। ইয়াৰ বাহিৰেও কালীদমন, বস্তুহৰণ, ৰামলীলা, গোবৰ্দ্ধন ধাৰণ, নন্দৰ বৰশালয় বৰ্ণন, সুদৰ্শন বিদ্যাধৰৰ শাপমুক্তি, শঙ্খচূড় বধ, নাৰদৰ আগমন, অক্ৰুৰৰ প্ৰত্যাৱৰ্তন, অঙ্গৰা গন্ধৰ্বৰ নৃত্য-সঙ্গীতৰ সমাৰোহ, কংসবধ, বসুদেৱ দৈৱকীৰ বন্ধন

মোচন, বিপ্ৰপুত্ৰ আনয়ন, উদ্ধবৰ মথুৰালৈ প্ৰত্যাবৰ্তন প্ৰভৃতি দৃশ্যসমূহ অতি সুন্দৰ আৰু চিত্ৰাকৰ্ষক। মাধবদেৱৰ দ্বাৰা ৰচিত ৰত্নাবলী পুথিত প্ৰথম পৃষ্ঠাৰ পৰা ১৪১ পৃষ্ঠালৈ মুঠ ১৯৪ খনি বিতোপন চিত্ৰ অঙ্কিত কৰা হৈছে। চিত্ৰসমূহ প্ৰধানকৈ ৰঙা, নীলা, বগা, হালধীয়া, ক'লা, গুলপীয়া, পাতল নীলা আৰু ঈষৎ সেউজীয়া ৰঙেৰে সুন্দৰ আৰু অৰ্থব্যঞ্জকভাবে অঙ্কিত কৰা হৈছে। ইয়াৰ বাহিৰেও নিত্যানন্দ কায়স্থৰ *শ্ৰীভাগৱৎ-মৎস-চৰিত*, দিনজয় সত্ৰৰ *বিষ্ণুৰ দশাৱতা*ৰ ছবি, বাবেঘৰ সত্ৰৰ বামানন্দ কায়স্থৰ *কুমাৰ হৰণ* শ্ৰৱালকুছিৰ *শ্ৰীশ্ৰীঈশ্বৰহাটী* সত্ৰত থকা *সচিত্ৰ কীৰ্ত্তন* আৰু অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত সিঁচৰতি হৈ থকা সচিত্ৰ সাঁচিপতীয়া পুথিসমূহে অসমৰ চিত্ৰকলাৰ সমৃদ্ধ ৰূপটোৰ কথা উপলব্ধি কৰাত সহায় কৰে।

ইতিমধ্যে আলোচনা কৰা বালিসত্ৰত প্ৰাপ্ত দশমস্কন্ধ ভাগৱতৰ সচিত্ৰ সাঁচিপতীয়া পুথিখনকে অসমীয়া পুথিচিত্ৰৰ প্ৰাচীনতম নিদৰ্শনস্বৰূপে গ্ৰহণ কৰিব পাৰি। এই পুথিৰ চিত্ৰশৈলীৰ সম্পৰ্কে মন্তব্য প্ৰকাশ কৰি ড° মোতিচন্দ্ৰই কৈছে : “তুলনামূলকভাবে পিছৰ কালৰ হ'লেও চিত্ৰসমূহৰ কলাৰূপ আৰু নন্দনতাত্ত্বিক গুণ নোহোৱা নহয়। চিত্ৰবোৰৰ কিছুমান বৈশিষ্ট্য উল্লেখযোগ্য। চিত্ৰবোৰ সাধাৰণতে ধেনুভিৰীয়া বা একা-বেঁকা পেনেল বা স্ক্ৰেবৰ পটভূমিতে অঁকা হৈছে। পশ্চাদভূমি কেবল ৰঙা, নীলা, ধূসৰ বা মুগা এটা ৰঙেৰে বোলোৱা। মানুহৰ শৰীৰ অঙ্কনত কৌণিক পদ্ধতিৰ ব্যৱহাৰ লক্ষণীয়। চকুবোৰ মাছৰ চকুৰ দৰে, চেলাউবি ধেনুভিৰীয়া, নাক জোঙা আৰু কপালকন বহল আৰু এটলীয়া। কঁকাল সাধাৰণতে ক্ষীণ। এই পৰম্পৰাগত ৰীতিয়ে ছবিবোৰত নিহিত প্ৰাচীন - ঐতিহ্যৰ সাক্ষ্য দিয়ে। নীলা আকাশ আৰু সুশোভিত গছ থকা - নৈসৰ্গিক চিত্ৰসমূহ সৰল। পানীৰ চিত্ৰ পাচি বা খৰাহীৰ মোৰৰ দৰে বেখা দি গঢ়া হয়। ধেনুভিৰীয়া বেখা সমষ্টিৰে পৰ্বত বুজোৱা হৈছে; জন্তুৰ চিত্ৰবোৰ গতানুগতিক পদ্ধতিৰ। পুৰুষৰ পৰিচ্ছদত থাকে - ধুতি, চেলেং (দোপাট্টা) আৰু পাণ্ডৰি আৰু কেতিয়াবা জামা। তিবোতাৰ গাভুৰী আৰু একোটা চোলা থাকে। চৰিত্ৰবোৰৰ গাৰ কাপোৰে সপ্তদশ শতিকাৰ অসমৰ বয়ন - পদ্ধতিত আলোকপাত কৰে।

আহোম আৰু কোচ ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত ভালেমান পুথিৰ সচিত্ৰ ৰূপ প্ৰদান কৰা হৈছিল। সূৰ্যবড়ি দৈৱজ্ঞৰ ‘দৰং-ৰাজবংশাবলী’ দৰঙী ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত ৰচিত এখনি সচিত্ৰ পুথি। সেইদৰে আহোম ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত ‘হস্তী-বিদ্যাৰ্ণৱ’ *শংখচূড়বধ*, *গীত-গোবিন্দ* আৰু *লৱকুশৰ যুদ্ধ* আদিৰ দৰে মনোৰম চিত্ৰসম্বলিত পুথিসমূহ ৰচনা কৰা হৈছিল।

হস্তী-বিদ্যাৰ্ণৱ পুথিৰ চিত্ৰশৈলীৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰি পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে লিখিছে - “বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ হাতীৰ চিত্ৰ আৰু আহোম ৰাজসভাৰ দৃশ্য-সম্বলিত পুথিখনৰ প্ৰতি পৃষ্ঠা উচ্চস্তৰৰ কলা-কৌশলেৰে উজ্জ্বল প্ৰচুৰ চিত্ৰেৰে চিত্ৰিত। কেনেকৈ আহোম ৰজাৰ ৰাজসভা বহুৱাইছিল, ৰজাৰ সাক্ষাতত কেনেকৈ শেন মেলোৱা হৈছিল, শোভাযাত্ৰাত আহোম ৰজা কেনেকৈ হাতীত উঠি গৈছিল - এনে দৃশ্যৰ প্ৰকাশক

চিত্ৰবোৰৰ শিল্পমূল্য আৰু ঐতিহাসিক মূল্যও যথেষ্ট বেছি। ছবিবোৰ পানীৰ বঙেৰে বোলোৱা; তাৰে যথেষ্ট সংখ্যক সোণ-পানী চৰোৱা। অনেক বছৰ পাৰ হৈ যোৱা সত্ত্বেও আৰু পুথিখন সযত্নে চোৱা মেলা নকৰা সত্ত্বেও ছবিৰ ৰং আৰু সোণৰ উজ্বলতা সুন্দৰ হৈ আছে।”

অসমৰ সাঁচিপাত প্ৰস্তুতকৰণ বিদ্যা অতি পুৰণি। সাঁচিপাতক লেখন সামগ্ৰী হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰাৰ ইতিহাস যে সপ্তম শতিকাৰো আগৰ, তাৰ উমান পোৱা যায় হৰ্ষচৰিতত উল্লেখ কৰা ভাস্কৰবৰ্মা প্ৰদত্ত উপহাৰ সামগ্ৰীৰ ভিতৰত ‘অগৰুত্বক নিৰ্মিত পুস্তিকা’ৰ পৰা। এই সাঁচিপাত হৈছে অগৰু বা সাঁচি নামৰ গছৰ বাকলি। ইয়াক কেনেদৰে লেখাৰ বাবে উপযোগী কৰি তোলা হয়, সেই বিষয়ে উল্লেখ কৰি বেণুধৰ শৰ্মাই লিখিছে :

“বুঢ়া সাঁচিগছৰ বাকলি গছৰ পৰা একবাই আনি ধোৱাচাঙত শুকুৱাই থব লাগে। শুকাই কৰ্কৰীয়া হ’লে খাৰণিৰ খাৰ কাঢ়ি বাকলিবোৰ আকৌ শুকুৱাব লাগে। তাৰ পিছত সেইবোৰ পুথিৰ জোখমতে কাটি, চেঁচুৰে চাঁচি চাঁচি, বাকলিৰ নিকৰিবোৰ পেলাই দিব লাগে। বাও (শিল) মাৰি পাতবোৰ মিহি কৰি আকৌ শুকুৱাব লাগে। এইবেলি পাতখিনি হেঁচাদি থব লাগে। তাৰপিছত ঘিলা মাৰি সমান কৰি মাটিমাহৰ বসেৰে বোলাই হাইতাল ঘৰিব লাগে। ঘঁহা হৈ গ’লে পাতবোৰ জাগি-জুপি কুটনীৰে জুখি, মাজতে বিজ্জা এটা দিয়া হয়। এই বিজ্জাটোক পুথিৰ ‘নাভি’ বা ‘নাই’ বোলে। নাইটোত জৰী সুমুৱাই পুথিখন কটকটীয়াকৈ বান্ধি থব পৰি।”

সাঁচিপাতসমূহত লেকেটীয়া বাঁহৰ বা ঢেকীয়াৰ নাইবা খাগৰিৰ কাপেৰে লেখা হৈছিল। লেখিবৰ বাবে ঘৰুৱাভাৱে মহী বা চিঞাহী প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল। তাৰবাবে চৰুছাই বা বৰাচাউলৰ ছাই, কেহেৰাজৰ বস, কলাকচুৰ, গৰুমূত, শিলিখা, আমছাল, জামছাল— ইত্যাদি একেলগ কৰি সিজাই মাটিৰ চৰু এটাত থৈ তাৰ পৰা মহী প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল। পুৰণি কামৰূপৰ সাঁচিপতীয়া পুথিসমূহ লিখিবৰ বাবে লিখক বা লেখক নিয়োগ কৰা হৈছিল। লেখকসকলে পোন পোন শাৰীৰ নিমজ আখৰেৰে অতি পৰিশ্ৰম কৰি এই পুথিসমূহ লিখিছিল। আহোম আৰু কোচৰজাসকলে পুথিলেখা লেখক আৰু চিত্ৰ অঁকা খনিকৰসকলক পৃষ্ঠপোষকতা প্ৰদান কৰাৰ কথা ইতিহাসসম্মত। অসমীয়া মানুহে পুৰণি সাঁচিপতীয়া আৰু তুলাপতীয়া পুথিসমূহ অতি শ্ৰদ্ধা আৰু ভক্তি সহকাৰে সংৰক্ষণ কৰি ৰাখিছিল। অৱশ্যে বিভিন্ন ৰাজনৈতিক বিপ্লৱ, প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগ, কীট-পতঙ্গৰ আক্ৰমণ ইত্যাদি কাৰণত ভালেমান পুথি কালৰ বুকুত লয় পালে। মানুহৰ অস্থবিশ্বাস আৰু কু-সংস্কাৰৰ বাবেও পুথি নষ্ট হৈছে। তথাপিও পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ ভালেমান সম্পদ অসমৰ সত্ৰ, নামঘৰ, ব্যক্তিগত উপাসনা গৃহ, দেৱগৃহ আদিত সংৰক্ষিত হৈ আছে। অসম চৰকাৰৰ বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগ, কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতি, ৰাজ্যিক সংগ্ৰাহালয়, গুৱাহাটী আৰু ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ গ্ৰন্থাগাৰ, নলবাৰীৰ পূৰ্বভাৰতী ইত্যাদি বিভিন্ন শিক্ষাসদী অনুষ্ঠানত ভালেমান পুথি সংৰক্ষিত

হৈ আছে। বৰ্তমান ভাৰত চৰকাৰে দুখ্ৰুপা পুথিসমূহৰ জৰীপ আৰু সংগ্ৰহৰ কাম আৰম্ভ কৰিছে। এনে কাৰ্যৰ যোগেদি অসমৰ সাঁচিপতীয়া পুথি আৰু পুথিচিত্ৰৰ বিষয়ে ভালেখিনি কথা পোহৰলৈ অহাৰ সম্ভাৱনা আছে।

৩.৪ পুথি চিত্ৰ বা চিত্ৰকলা

আমি ইতিমধ্যে আলোচনা কৰিছোঁ আৰু আপোনালোকেও জানে যে অসমৰ নববৈষ্ণৱ জাগৰণৰ অন্যতম প্ৰকাশ হ'ল 'চিত্ৰকলা'। ভাওনাৰ আয়োজন কৰোতে পটচিত্ৰ অংকন কৰা বা তুলাপাতত সাত বৈকুণ্ঠৰ চিত্ৰ অঁকাৰ কথা গুৰু চৰিতত আপোনালোকে নিশ্চয় লক্ষ্য কৰিছেই। পৰবৰ্তী কালতো নৰনাৰায়ণ ৰজাৰ ৰাজসভা আৰু বৃন্দাবনীবন্ধু নিৰ্মাণ আদি প্ৰসংগত চিত্ৰ ৰচনাৰ কথাও চৰিত পুথিত আছে। নামঘৰ নিৰ্মাণ কৌশলৰ বিভিন্ন স্তৰতো চিত্ৰকলাৰ প্ৰয়োগৰ কথা আপোনালোকে জানে। এই যুগটোৰ চিত্ৰকলাবীতিৰ বিকাশৰ এটা প্ৰধান দিশ হ'ল পুথিচিত্ৰ (Manuscript painting) ৰ চহকী ধাৰা। স্মৰণযোগ্য যে সাঁচিপাত নিৰ্মাণ কৰি পুথিলেখা বা তেনে পাতত ছবি অঁকা প্ৰণালী পূৰণি কামৰূপৰ ভাস্কৰ বৰ্মা ৰজাৰ সময়তো প্ৰচলন আছিল বুলি পূৰণি কালৰ শিলালিপিসমূহে সাক্ষ্য দিয়ে। কামৰূপ শাসনাৱলী গ্ৰন্থ পঢ়িলে আপোনালোকে এই বিষয়ৰ আভাস পাব। অসমৰ পুথিচিত্ৰ বিষয়টোৱে যোৱা শতিকাৰ শেষস্তৰত গুৰুত্ব লাভ কৰাত অনুসন্ধানক্ৰমে অসমৰ বিভিন্ন সত্ৰত বা নামঘৰত অনেক এনে পুথিৰ সম্ভেদ পোৱা হৈছে। এনে পুথি ৰচনাৰ দুটা প্ৰধান মাধ্যম হ'ল - তুলাপাত আৰু সাঁচিপাত। চিত্ৰালংকৃত পুথিৰ নিদৰ্শনসমূহৰ ভিতৰত উল্লেখযোগ্য আৰু সবাতোকৈ পূৰণি বুলি অভিহিত পুথি হ'ল নগাঁৱৰ বালিসত্ৰত পোৱা 'চিত্ৰভাগৱত'। আন আন ঠাইত এনে পুথিৰ ভিতৰত সাঁচিপতীয়া ভাগৱত পুৰাণ; কামৰূপৰ অনুসন্ধান সমিতিৰ পুথিভঁৰালত থকা 'লবকুশৰ যুদ্ধ, দৰং ৰাজপৰিয়ালৰ পূৰণি কাকত পত্ৰৰ লগত পোৱা *সমুদ্ৰ নাৰায়ণৰ বংশাৱলী* বা *দৰং ৰাজবংশাৱলী*; ব্ৰিটিছ সংগ্ৰহালয়ত সংৰক্ষিত *ধৰ্মপুৰাণ*, *কীৰ্তনঘোষা*, বিজয় খনিকৰৰ দ্বাৰা চিত্ৰালংকৃত ৰমাকান্ত দ্বিজৰ *বনমালীদেৱৰ চৰিত* কবিৰাজ চক্ৰবৰ্তীৰ *শংখচূড় বধ*, তেওঁৰে স্বৰ্গদেৱ ৰুদ্ৰসিংহৰ আজ্ঞাত লিখিত আৰু চিত্ৰালংকৃত *গীত গোবিন্দ* মাধৱ কন্দলিৰ ৰামায়ণৰ *সুন্দৰাকাণ্ড*, ঘনশ্যাম খাৰঘৰীয়া ফুকনৰ *কঙ্কিপুৰাণ*, স্বৰ্গদেৱ শিবসিংহ আৰু তেওঁৰ ৰাণী প্ৰথমেশ্বৰীৰ ৰাজত্ব কালত লিখিত অনন্ত আচাৰ্য্যৰ শক্তিপুথি *আনন্দলহৰী*, ১৭৩৪ চনত লিখা সুকুমাৰ বৰকাথৰ *হস্তী বিদ্যাৰ্ণৱ* কবিৰাজ দ্বিজৰ *ধৰ্মপুৰাণ*, বামস্বতীৰ *মহাভাৰতৰ উদ্যোগ-পৰ্ব* এটিত য'ত চিত্ৰৰ অলংকাৰ সমূহত সাঁচা সোণপানী চৰোৱা আছিল আৰু নিত্যানন্দ কায়স্থৰ *শ্ৰীভাগৱত মংসচৰিত্ৰ* আদিয়েই উল্লেখযোগ্য।

অসমৰ সচিত্ৰ সাঁচিপতীয়া পুথি সমূহৰ বিষয়ে ক'বলৈ যোৱাৰ মুহূৰ্তত ড° সূৰ্যকুমাৰ ভূঞাই কোৱা মন্তব্য বেছ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ হৈ পৰে - এই পুথি লিখোঁতাসকলৰ পুথিত

অংগ সজ্জাৰ বাবে সাধাৰণতে চিত্ৰশিল্পী নিয়োগ কৰা হৈছিল। কেতিয়াবা লিখোঁতা নিজেই চিত্ৰশিল্পী আছিল; নহ'লে লিখোঁতাই পুথিত চিত্ৰৰ বাবে এৰি যোৱা খালী ঠাই কোনো চিত্ৰশিল্পীয়ে যথাযথ চিত্ৰৰে পৰিপূৰ্ণ কৰি দিছিল। মহাকাব্যসমূহ বিশেষকৈ ৰাজকোঁৱৰ ডা-ডাঙৰীয়া আৰু মুখ্য গৌঁসাইসকলৰ মনোৰঞ্জনাৰ্থে লিখা পুথিসমূহ সাধাৰণতে চিত্ৰিত কৰা হৈছিল। কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত চিত্ৰ সংযোগ নহ'লে দাঁতিৰ খালি ঠাইসমূহৰ অলংকৰণেই চিত্ৰৰ অভাৱ পূৰাইছিল। বহুতো পুথিত হিন্দু বিশ্বাস মতে, ভয়ঙ্কৰ পাপৰ চিত্ৰ আৰু অৱতাৰ সমূহৰ চিত্ৰ আছে। ধৰ্ম নিৰপেক্ষ চিত্ৰসমূহত সাধাৰণতে সিংহাসন বা হাতীৰ ওপৰত বহি থকা ৰজা আৰু বাণীৰ চিত্ৰ অথবা যুদ্ধক্ষেত্ৰৰ সৈন্যদলৰ চিত্ৰ থাকে। চিত্ৰসমূহত প্ৰায়সকলো ৰঙেই ব্যৱহৃত হ'লেও হালধীয়া আৰু সেউজীয়া ৰঙেই আছিল আটাইতকৈ বেছি উজ্জ্বল।

৩.৫ সাৰাংশ (Summing Up)

পুৰণি অসমৰ বিভিন্ন ৰাজবংশৰ পৃষ্ঠপোষকতাত সাহিত্যচৰ্চা হৈছিল। এই সাহিত্যৰাজি সাঁচিগছৰ বাকলিৰ পৰা বিভিন্ন প্ৰক্ৰিয়াৰ মাছেৰে কৰা সাঁচিপাতত লিখা হৈছিল। সাঁচিপাতৰ উপৰি লিখিবৰ বাবে তুলাপাত ব্যৱহাৰ হৈছিল। এই কাব্যসমূহৰ কেতবোৰত বিভিন্ন চিত্ৰবোৰ চিত্ৰিত কৰা হৈছিল। এই কাব্যসমূহৰ অধিকাংশই নষ্ট হৈছে যদিও বহুসংখ্যক পুথি এতিয়াও বিভিন্ন অনুষ্ঠানত সংৰক্ষিত হৈ আছে। এইবোৰে পুৰণি অসমৰ চাৰু আৰু কাৰু কলাৰ ঐতিহ্য বহন কৰি আহিছে। এই বিভাগটিত এইসকলোবোৰ দিশ সংক্ষেপে আলোচনা কৰা হৈছে।

৩.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) অসমৰ সাঁচিপতীয়া পুথি- এই সম্পৰ্কে এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ২) অসমৰ চিত্ৰকলা সম্পৰ্কে এটি টোকা লিখক।
- ৩) পুৰণি অসমৰ লেখন সামগ্ৰীসমূহ কি কি? এইবোৰ কেনেদৰে প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল?
- ৪) পুথিচিত্ৰ বুলিলে কি বুজে? অসমৰ পুথিচিত্ৰ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।
- ৫) চমুটোকা লিখক : চিহ্নযাত্ৰা, সাঁচিপাত, বৃন্দাবনী বস্ত্ৰ, চিত্ৰ ভাগৱত, তুলাপাত, হেঙুল-হাইতাল।

৩.৭ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

অসমীয়া বিভাগ,

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় : অসমৰ সংস্কৃতি সমীক্ষা

কেশৱানন্দ দেৱগোস্বামী : সত্ৰ-সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা

বাণীকান্ত কাকতি	:	পূৰণি অসমীয়া সাহিত্য
বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা	:	অসমৰ লোক-সংস্কৃতি
মহেশ্বৰ নেওগ	:	পৱিত্ৰ অসম
(—)	:	পূৰণি অসমৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি
নবীনচন্দ্ৰ শৰ্মা	:	অসমীয়া লোক সংস্কৃতিৰ আভাস
(—)	:	লোক সংস্কৃতি
নিৰ্মল প্ৰভা বৰদলৈ	:	অসমৰ লোক-সংস্কৃতি
যুগল দাস	:	অসমৰ লোক-কলা
হৰি প্ৰসাদ নেওগ আৰু	:	
লীলা গগৈ (সম্পা.)	:	অসমীয়া সংস্কৃতি
সূৰ্য হাজৰিকা (সম্পাদিত)	:	সংস্কৃতি সঞ্চয়ন
প্ৰফুল্ল কুমাৰ নাথ	:	অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা

বিভাগৰ গঠন :

- ৪.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৪.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৪.৩ লোক-পৰিবেশ্য কলা
 - ৪.৩.১ পুতলা নাচ
 - ৪.৩.২ ওজাপালি
 - ৪.৩.৩ ঢুলীয়া অনুষ্ঠান
 - ৪.৩.৪ খুলীয়া ভাওনা, কুশানগান আৰু ভাৰীগান
- ৪.৪ অসমৰ সংগীত
 - ৪.৪.১ লোক সংগীত
 - ৪.৪.২ জনজাতীয় সংগীত
 - ৪.৪.৩ মাৰ্গীয় অথবা শাস্ত্ৰীয় সংগীত
- ৪.৫ অসমৰ বাদ্য
- ৪.৬ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৪.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৪.৮ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

৪.১ ভূমিকা (Introduction)

মানৱ সমাজ বিবৰ্তনৰ প্ৰক্ৰিয়াৰ মাজেৰে সমাজত ক্ৰমাৎয়ে শ্ৰেণী বিভাজনৰ সৃষ্টি হৈছে। জনজাতীয় সমাজ তথা গ্ৰাম্য সমাজৰ স্তৰৰ পাছতেই নগৰীয়া সমাজ গঢ় লৈ উঠিছে। একেদৰে কৃষিযুগৰ পৰা শিল্প যুগৰ সৃষ্টি হৈছে। কিন্তু পোনতে আদিম সমাজত কোনো শ্ৰেণী বিভাজন নাছিল। ফলত 'লোক' শব্দটো অপ্রাসংগিক আছিল। যেতিয়াই সমাজত কৰ্ম বিভাজনৰ মাজেৰে শ্ৰেণীবিভাজন লাহে লাহে বাধ্যতামূলক হৈ পৰিল তেতিয়াই এই শ্ৰেণী- বিতৰণ ঠেক গণ্ডীৰ মাজত আবদ্ধ হৈ পৰিল। কোনো কোনো শ্ৰেণী সম্প্ৰদায় হৈ পৰিল। কৃষি, পশুপালন আদিত নিয়োজিত শ্ৰেণী আৰু ধাতু দ্ৰব্য ব্যৱহাৰ, পাত্ৰ নিৰ্মাণ, নৌকা তৈয়াৰ, যুদ্ধৰ সা- সামগ্ৰী প্ৰস্তুতি, গৃহ নিৰ্মাণ আদিত আত্ম নিয়োগ কৰা শ্ৰেণী এই দুটা ভাগত সমাজত কৰ্ম বিভাজনৰ সৃষ্টি হয়। অকল এয়ে নহয় বিভিন্ন আনুষঙ্গিক কাৰণত উল্লিখিত দুটি কৰ্ম বিভাজনৰ ফলশ্ৰুতিতেই গ্ৰাম্য আৰু নগৰ এই দুটি শব্দই ভৌগোলিক ভিত্তিত লাগে লাগে গুৰুত্ব পাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। পাৰস্পৰিক যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ মাজেৰে ক্ৰীতদাস প্ৰথাৰ সৃষ্টি হ'ল। এনেদৰেই প্ৰভু অথবা ৰাজতন্ত্ৰ আৰু ক্ৰীতদাসৰ মাধ্যমেৰে সমাজত শোষণ-বৃদ্ধিৰ সূচনা হ'ল। সৃষ্টি হ'ল নগৰ বাসীৰ দৃষ্টিত গ্ৰাম্যবাসীক 'লোক' (Folk) আখ্যা দিয়াৰ প্ৰবণতা।

বিশাল ভাৰতৰ জনসমষ্টিৰ যি বিচিত্ৰতা পৰিবেশ্য কলাসমূহৰো সেই একে বিচিত্ৰতা পৰিলক্ষিত। ভাৰতৰ জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াত যি ধৰণে বিভিন্ন প্ৰজাতিৰ উপাদানে বিশেষ অৰিহণা যোগাইছে একেদৰে বিশেষ ভৌগোলিক পৰিস্থিতিত একো একোটা জনসমষ্টিৰ সৃষ্টি হৈছে। এই জনসমষ্টিসমূহৰ কোনো কোনোৱে বিভিন্ন আনুসংগিক কাৰণত অগ্ৰসৰ ৰূপত আৰু কোনো কোনোৱে অনগ্ৰসৰ ৰূপত বৰ্তি আছে। ৰাজনৈতিক, সামাজিক, উদ্যোগিক, অৰ্থনৈতিক কাৰণত কোনো অগ্ৰসৰ অঞ্চল নগৰলৈ (পৌৰ) ৰূপান্তৰিত হৈছে। কোনো জনসমষ্টি নিৰ্জন দ্বীপৰ দৰেই গ্ৰামীণতকৈ অকলশৰীয়া অনগ্ৰসৰ ৰূপত থাকি গৈছে। ড° কপিলা ৰাংসায়নে বিগুচ্ছ নৃতাত্ত্বিক পৰিভাষাত জনজাতীয়, গ্ৰামীণ আৰু নগৰীয়া এই তিনিটা স্তৰত আৰু কলাগত পৰিভাষাত অংশগ্ৰহণমূলক স্বতঃস্ফূৰ্ত অভিব্যক্তিক লোকায়ত, প্ৰসঙ্গসাপেক্ষ ৰূপক শাস্ত্ৰীয় হিচাপে নামকৰণ কৰিছে। এই লোক আখ্যাটো জনজাতি, গাঁৱত থকা সমূহীয়া মানুহখিনিক আৰু শাস্ত্ৰীয় কথাটো উদ্যোগীকৃত হওঁকেই বা নহওঁকেই উচ্চ আদৰ্শযুক্ত পৌৰ জীৱনৰ সৈতে যুক্ত। ড° ৰাংসায়নে ভাৰতৰ প্ৰত্যেক ঠাইতে একোটা পৰিখ্যাপ্ত জনজাতীয় বেটনীৰ কথা উল্লেখ কৰি এওঁলোকৰ নৃত্য আৰু সংগীত লোকায়ত আৰু শাস্ত্ৰীয় বলিষ্ঠ এই দুই ভাগত বিভক্ত বুলি চিনাক্ত কৰিছে। কাশ্মীৰৰ পৰা আৰম্ভ কৰি হিমাচল প্ৰদেশলৈ আৰু তাৰপৰা আগবাঢ়ি ভূটান, চিকিম, মণিপুৰ, অসম আৰু মিজোৰামত থকা পূৰ্বাঞ্চলীয় পৰ্বতৰাজিক জুৰি হিমালয় আবেটনী। এই আবেটনীত গুজ্জৰ, চকৰৱাল আৰু নগা জনগোষ্ঠীসমূহ অন্যতম। গঙ্গা আৰু যমুনা নৈৰ মাজৰ হিমালয় পাদভূমিত আছে অন্য এক জনজাতীয় আবেটনী। গুজৰাট, মহাৰাষ্ট্ৰৰ মালভূমি অঞ্চল, ওৰাং, হো, মাৰিয়া, চাওঁতালকে আদি কৰি উৰিষ্যাৰ জনজাতিসকলক লৈ অন্য এক জনজাতীয় আবেটনী কল্পনা কৰিব পাৰি। আকৌ পৰ্বতৰ দক্ষিণ আৰু সাগৰৰ উপকূল অঞ্চলত টোঙা, বানজাৰা ; বেনাভিৰ আদি জনজাতিসমূহৰো অন্য এক আবেটনী আছে। এই জনজাতীয় আবেটনীসমূহৰ লোককলা বা পৰিবেশ্য কলাসমূহৰ লক্ষণসমূহ প্ৰায় একে। পৃথিৱী, চন্দ্ৰ আৰু সূৰ্যক কেন্দ্ৰ কৰি লোকায়ত সমাজত উৰ্বৰতাজনিত লোক বিশ্বাস গাঢ় হৈ পৰিল। তাৰপৰাই ঐশ্বৰজালিক- ক্ৰিয়া-কাণ্ড জড়িত হৈ লোক - উৎসৱৰ সৃষ্টি হ'ল। স্বতঃস্ফূৰ্ত অংশগ্ৰহণ আৰু সৰ্বাঙ্গক অভিব্যক্তি এই জনজাতীয় পৰিবেশ্য কলাৰ মূল বৈশিষ্ট্য।

৪.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই অধ্যায়টিৰ অধ্যয়নৰ অন্তত আপুনি-

- অসমৰ পৰিবেশ্যকলাৰ প্ৰধান উপাদান পুতলানাচ, ওজাপালি আদি অনুষ্ঠানৰ বিষয়ে জ্ঞাত হ'ব পাৰিব,
- নামনি অসমত প্ৰচলিত ঢুলীয়া আৰু খুলীয়া ভাওনা, ভাবীগান, কুশানগান আদিৰ বিষয়ে পৰ্যালোচনা কৰিব পাৰিব,

- অসমৰ পৰম্পৰাগত সংগীতৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব,
- সংগীতৰ লগত জড়িত বিভিন্ন বাদ্যযন্ত্ৰসমূহৰ বিষয়ে অৱগত হ'ব পাৰিব।

৪.৩ লোক-পৰিবেশ্য কলা

গ্ৰাম্য সমাজত পৰিবেশ্য কলাসমূহ কৃষক ৰাইজৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ সৈতে জড়িত। ঋতুভিত্তিক অথবা জলবায়ু ভিত্তিত এক বাৰ্ষিক কাৰ্যক্ৰমৰ সৈতে এই সংগীত, নৃত্য, বাদ্য অভিনয়সমূহ অংগাংগী হিচাপে পৰিগণিত হ'ল। কৃষিকাৰ্যৰ আৰম্ভণি, কৃষি ৰক্ষণাবেক্ষণ আৰু চপোৱা কাৰ্যৰ সৈতে নাৰী পুৰুষৰ উৰ্বৰতাজনিত লোকাচাৰসমূহৰ প্ৰতীকী ৰূপে ইয়াৰ মাজত সম্পৃক্ত হৈ পৰিল। জনজাতীয় সমাজৰ ঐন্দ্ৰজালিক আৰু তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰৰ ধ্যান-ধাৰণা সংগঠিত গ্ৰাম্য সমাজতো বৰ্তি থাকিল কিছু বিমূৰ্তৰূপত। ভাৰতীয় মহাকাব্য দুখন, বৌদ্ধ, জৈন আৰু হিন্দু ধৰ্মৰ সৈতে জড়িত বিভিন্ন জাতক, পুৰাণ কাহিনী সমূহে এই কৃষকৰ স্বতঃস্ফূৰ্ত কলাসমূহৰ সৈতে সহাবস্থান কৰাৰ ফলত স্থানবিশেষে বিভিন্ন জনশ্ৰুতিঅথবা মৌখিক কাহিনী, কথা আৰু গদ্যৰূপত আত্মপ্ৰকাশ কৰিলে।

উদাহৰণস্বৰূপে অসমৰ কাৰ্বি জনজাতিসকলৰ মাজত ছাবিন আলুন নামৰ ৰামায়ণৰ ক্ষুদ্ৰ পৰম্পৰা (Little tradition) ৰূপভেদ আৰু পশ্চিম অসমৰ কোচ ৰাজবংশী সমাজৰ কুশান গানৰ দৰে এটি গীতি-নাট্যধৰ্মীৰ কথা উনুকিয়াব পাৰোঁ। মূলতঃ গ্ৰাম্য সমাজৰ সৈতে যুক্ত এচাম পাৰদৰ্শী গায়ক, নৰ্তক বায়ন, অভিনেতা লাহে লাহে এনে পৰিবেশ্য কলাসমূহৰ ধাৰক আৰু বাহকৰ স্বাৰ্থত কৃষিকৰ্মৰ সৈতে বিচ্ছিন্ন হৈ বৃদ্ধিধাৰী হৈ পৰিল। পৰিভ্ৰমী এই বৃদ্ধিধাৰীসকলক ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইত তাঁড়, নট, গন্ধৰ্ব, বৈৰাগী, বীণকাৰ আদি নামেৰে জনাজাত হৈ পৰিল। এইসকলেই পাণিনিৰ দিনৰ পৰা স্বীকৃতপ্ৰাপ্ত হৈ ভাৰতীয় আন্তঃগাঁঠনিত সংঘটিত সংস্কাৰ আন্দোলনৰ বাহক হিচাপে পৰিগণিত হ'ল। ফলত এইসকলৰ দ্বাৰা সৃষ্টি হোৱা পৰিবেশ্য কলাসমূহ সামাজিক, সাংস্কৃতিক পৰিৱৰ্তনৰ আহিলা হিচাপে গুৰুত্বপূৰ্ণ হৈ পৰিল। ড° বাৎসায়নৰ মতে ভাৱাই, নোটস্টী, তেৰকুথু বীণি নাটকম, ওস্তান খুন্সাল আদি সমসাময়িক কলাসমূহ এই বীতিৰ। এইবোৰৰ আংগিক কলা -কৌশল আৰু ৰচনা বীতি অনুধাবন কৰি এই কলাবীতিসমূহক লোকনাট্য, পৰম্পৰাগত নাট্য অথবা লোক নৃত্য আখ্যা দিয়া হৈছে।

কৃষি আৰু অন্যান্য জীৱন কৰ্মৰ লগত জড়িত কলাসমূহকেই নগৰীয়া বিশেষ পৰিষ্কৃত নিমজ কৰি সেয়া অধিক বিন্যাসবদ্ধ কৰি এক বিশেষ ৰূপভেদ কৰাকেই আমি শিষ্ট বুলি অভিহিত কৰি আহিছোঁ। ভাৰতৰ সকলো প্ৰান্তৰতে এয়া পৰিদৃশ্যমান। নক'লেও হ'ব জনজাতীয় অথবা গ্ৰামীণ কলাই যুগে যুগে এনে শিষ্ট অথবা উচ্চ কলাক (elite) প্ৰভাৱিত কৰি আহিছে। প্ৰকৃততে ভাৰতৰ জনজাতীয়, গ্ৰামীণ বা পৌৰ কলাসমূহৰ মাজত পাৰম্পৰিক আন্তঃসম্পৰ্কৰ বাবেই পৰিবেশ্য কলাসমূহৰ মাজত

এক পৰিয়ালকেন্দ্ৰিক সমকপতা পৰিলক্ষিত হৈছে। উদাহৰণ স্বৰূপে- ১) ওড়িশাৰ গঞ্জাম জিলাৰ পাইক জনজাতীয়সকল ময়ূৰভঞ্জৰ নৰ্তকসকল, যাত্ৰা শিল্পীসকল, আখৰাৰ গোটিপুৰাসকলৰ আৰু মন্দিৰৰ মাহাৰিসকলৰ কলাবীতি ২) কলি, পুলিয়াৰা কলি, বেলকলি নৃত্যসমূহ আৰু দেবী-উপাসনাগোষ্ঠীৰ খেয়ি-অট্টম, খেৰিয়ট্টম আৰু শেষত কুটিয়ট্টম আৰু কথাকলি ৩) ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰৰ ওড়িছি, ভৰতনাট্যম, কথাকলি, মণিপুৰী আৰু অসমৰ সত্ৰীয়া নৃত্য আদি উচ্চ আদৰ্শযুক্ত নৃত্য বীতিসমূহ।

ভাৰতৰ বৈদিক যুগৰ পৰাই পৰিবেশ্য কলাসমূহৰ এক বিকাশশীল স্তৰ আমি অনুভব কৰিব পাৰোঁ। পশুপালন আৰু যাবাবৰী কেন্দ্ৰিক স্বৰূপেদীয়া সমাজৰ পৰা উচ্চ বিকশিত অৰ্থৰূপেদীয়া সমাজলৈকে এই কলাসমূহে এক নিজস্ব ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰিছিল। আমাৰ পঞ্চম বেদ হিচাপে পৰিগণিত নাট্যশাস্ত্ৰ প্ৰণেতা ভৰতমুনিয়ে নাট্যক সকলোৰে শিক্ষণীয় বিদ্যা বুলি কৈ স্বৰূপেদৰ পৰা কথা, সামবেদৰ পৰা সংগীত, ময়ূবেদৰ পৰা মুদ্ৰা আৰু অৰ্থৰূপেদৰ পৰা অস্ত্ৰদৰ্শী মানসিক অৱস্থাসমূহক লৈ নাট্যশাস্ত্ৰ লিখি উলিওৱাৰ পাছত পৰিবেশ্য কলাসমূহৰ চৰিত্ৰ উদ্ঘাটন কৰা আমাৰ বাবে সহজ হৈ পৰিল।

নৃত্য-গীত -বাদ্য আৰু অভিনয়ৰ সমাহাৰ এই পৰিবেশ্য কলাসমূহৰ ভিতৰত নাট্যকলাত উল্লিখিত চাৰিটা দিশ জড়িত হৈ থকা বাবে নাট্যকলাক পৰিবেশ্য কলাৰ সম্পূৰ্ণ ৰূপ বুলি কোৱা হয়।

নাট্যকলাক আমি দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰোঁ, ১) শিল্প অথবা প্ৰণালীবদ্ধ নাটক আৰু ২) লোক-নাট্য। শিল্প বা প্ৰণালীবদ্ধ নাটকক কোনো কোনোৱে সাহিত্যিক নাটক (Literary drama) বুলিও কৈছে। এইখিনিতে এটি প্ৰশ্ন উত্থাপন হ'ব পাৰে লোক নাট্য সাহিত্যিক গুণসম্পন্ন নহয় নেকি? লোক নাট্য যিহেতু মৌখিক অথবা জনসাহিত্যৰ (Oral) অন্তৰ্ভুক্ত সেয়ে লোকনাট্যৰ ধৰ্ম অনুধাবন কৰিলে আমাৰ মনত দুটা দিশ স্পষ্ট হৈ পৰে; ১) প্ৰকৃত অথবা শুদ্ধ লোকনাট্য (Authentic folkdrama) ২) প্ৰণালীবদ্ধ অথবা বীতিসম্মত লোকনাট্য (Literary folkdrama)।

প্ৰকৃত অথবা শুদ্ধ লোকনাট্য (Authentic folkdrama) স্বৰ্তঃস্ফূৰ্ত সৃষ্টি, অকৃত্ৰিম স্বাভাৱিকতা, মুখ তথা দৃশ্য-শ্ৰব্য পৰম্পৰা সম্বলিত। আনহাতে প্ৰণালীবদ্ধ অথবা বীতিসম্মত লোকনাট্যও (Literary folkdrama) মুক্তাঙ্গন, লোকবোধ্য ভাৱ-ভাষাৰে সংযুক্ত। মাথো ই শিক্ষিত লোকৰ ৰচনা প্ৰসূত।

ভৰতৰ নাট্যশাস্ত্ৰত 'লৌকিকী নাট্যধৰ্মী' শব্দ দুটাৰ প্ৰয়োগ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ।

ধৰ্মী যা দ্বিবিধা প্ৰোক্তা ময়া পূৰ্বং দ্বিজোত্তমাঃ।

লৌকিকী নাট্যধৰ্মী চ তয়োৰ্বাঞ্চ্যামি লক্ষণম্।। (১৪/৬১)

লোকধৰ্মীৰ লক্ষণ ভৰত মুনিয়ে এনেদৰে দিছে, -

স্বভাবভাৱোপগতং শুদ্ধস্ববিকৃকতং তথা।

লোক বাৰ্তা ক্ৰিয়োপেতমমঙ্গলীলা বিৰজি তম্।।

স্বভাৱাভিন্নয়োপেতং নানাত্তীপুৰুষাশ্ৰয়ম্।

যদীদৃশং ভৱেন্নাট্যাং লোকধৰ্মী তু সা স্মৃতা ॥

যি ৰূপকত লোকস্বভাৱ অনুসৰি ভাব প্ৰদৰ্শন কৰা হয়, সবল তথা অকৃত্ৰিম ক্ৰিয়া কলাপ, সামান্য প্ৰজাজনৰ আচাৰ - আচৰণক বিৱয়বস্বত্ৰ ৰূপে আৰু লীলা অৰ্থাৎ কৌশলপূৰ্ণ ভাবভংগী আদি বৰ্জিত আংগিক অভিনয়ৰ সৈতে সবল আৰু সহজভাৱে প্ৰদৰ্শন কৰা হয় আৰু য'ত বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ পুৰুষ আৰু স্ত্ৰী পাত্ৰ থাকে তেনে নাট্যানুষ্ঠানকে লোকধৰ্ম বুলি ভৱতমুনিয়ে কোৱাৰ কথাৰ পৰা আমি লোক-নাট্যৰ তদানীন্তন স্থিতি সম্পৰ্কে পৰিস্কাৰ ধাৰণা কৰিব পাৰোঁ। লোক প্ৰসিদ্ধ বস্তুকো কুশলতাৰে প্ৰয়োগ কৰিলে সেয়া নাট্যধৰ্মী প্ৰয়োগ বুলিও ভৱতমুনিয়ে কৈছে। হস্তীশ, ডিম আদি কৰি কিছুমান উপৰূপকৰ নাম, উপস্থাপন বীতিৰ পৰা সেইবোৰৰ মূল শিলা লোকনাট্য বুলি অতি সহজে আমাৰ মনলৈ আহে। একেদৰে মুচকটিক প্ৰকৰণখনি লোকনাট্যৰ উপাদানেৰে ভাৰাক্ৰান্ত।

আদিম মানুহৰ দেৱ-ধৰ্ম - উৎসৱ আৰু ঐন্দ্ৰজালিক অনুষ্ঠানৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত সংগীত নৃত্যৰ আয়োজনৰ পৰাই লোকনাট্যৰ সূত্ৰপাত হৈছে, Folk Drama began in primitive began rites and magic ceremonies song and dance." কীথ চাহাবৰ (Keith) মতো প্ৰায় একে।

তেওঁৰ মতে— a dance of course accompanied by gesture of pantoimic character, combined with song, and later enriched by dialogue, this would give rise to the drama. উদাহৰণস্বৰূপে গ্ৰীক লোকনাট্যৰ উদ্ভৱো (Dionysus) ৰ উৎসৱৰ পৰা হৈছে।

৪.৩.১ পুতলা নাচ

পুতলা নাচ পৃথিৱীৰ প্ৰাচীন লোক-নাট্যানুষ্ঠানসমূহৰ ভিতৰত অতি প্ৰাচীন। পৃথিৱীৰ প্ৰায়বোৰ দেশৰে প্ৰাচীন এই নাট্য পৰম্পৰা যিদৰে লেটিন পদ (Pupa) ৰ ইংৰাজী Puppet নিষ্পত্তি হৈছে এনেদৰে সংস্কৃত 'পুতলিকা'ৰ পৰা 'পুতিকা'ৰ > পুতলা হিচাপে ভাৰতত বিখ্যাত হৈছে। 'নাট্য শাস্ত্ৰ'ৰ 'সূত্ৰধাৰ' পদটোৰ প্ৰয়োগে সংস্কৃত নাটকত জনপ্ৰিয় হৈ পৰা 'সূত্ৰধাৰ' শব্দটো পুতলা নাচৰ 'সূত্ৰং ধাৰয়তি' 'সূত্ৰধাৰৰ পৰাই আহৰণ কৰিছে ই নিঃসন্দেহ। সেয়ে ভাৰতবৰ্ষত প্ৰাচীন কালৰে পৰা প্ৰচলিত এই নাট্যানুষ্ঠান অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত পুতলা নাচ, বতি পুতলা, বা জাল পুতলি নামে পৰিচিত। সূত্ৰাবে পৰিচালনা কৰা পুতলা নাচৰ উপৰি অসমত 'ছাঁয়া-পুতলা'ৰ ব্যৱহাৰ আছিল। ইয়াৰ প্ৰমাণ আমি মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ পদত পাওঁ;

কতো গীত গান্ত কৃষ্ণ গোপীৰ বচনে।

ছায়া পুতলাক যেন নচাবে যতনে ॥

বাহৰ দৈ, কুঁহিলা, কাঠ আদিৰ দ্বাৰা তৈয়াৰী পুতলাবোৰে নেপথ্যৰ সূত্ৰধাৰ আৰু গায়ন-বায়নৰ, সংলাপ, গীত-পদৰ তালে তালে বিভিন্ন অংগী-ভংগীৰে অভিনয় কৰে; গীত গায়, নাচে। অসমৰ পুতলা - নাচত বামায়াণকেন্দ্ৰিক কাহিনীবোৰে গুৰুত্ব লাভ কৰা দেখা যায়।

৪.৩.২ ওজাপালি

পৰিপূৰ্ণ লোকনাট্যৰ শাৰীত নেপেলালেও অসমৰ ওজাপালি অনুষ্ঠানৰ বিষয়ে আলোচনা নকৰিলে অসমৰ লোকনাট্যৰ বিষয় আধৰুৱা হ'ব। কাৰণ পুতলা নাচৰ পাছতেই প্ৰাচীন ওজাপালি অনুষ্ঠানৰ প্ৰভাৱ অকল শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ নাট ভাওনাৰ ওপৰতে সীমাবদ্ধ নাছিল। অসমৰ বিভিন্ন লোক নাট্যানুষ্ঠানত ইয়াৰ প্ৰভাৱ সুদূৰ প্ৰসাৰী। আনকি অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত ওজাপালি অনুষ্ঠানৰ সমপৰ্যায়ৰ বিভিন্ন পৰিবেশ্য কলা গঢ় লৈ উঠিল। অবিভক্ত গোৱালপাৰাত মাৰে গান, ভাসান গান, পদ্মা পূৰাণৰ গান, গীদালু গীত, নগাঁৱৰ নগঞা ওজাপালি, অবিভক্ত কামৰূপৰ আপী ওজাপালি, ৰাইমন ওজাপালি, ভাইৰা ওজা, দুলড়ী ওজা আদি দৰঙৰ ওজাপালি অনুষ্ঠানৰ আৰ্হিত গঢ়ি উঠা আঞ্চলিক ৰূপ।

ওজাপালি অসমৰ এক অৰ্ধ নাটকীয় পৰিবেশ্য কলা। সৰ্বভাৱতীয় কথকতা পৰম্পৰাৰ প্ৰত্যক্ষ ধাৰক আৰু বাহক ওজাপালি প্ৰাচীন কালৰেপৰা অসমত এক জনপ্ৰিয় কলা হিচাপে প্ৰচলিত। ওড্ৰ-মাগধী শৈলীৰ চৰিত্ৰৰ লগত ভালেখিনি খাপখোৱা ওজাপালি অনুষ্ঠান ভাৱতীয় মাগীয়া সংগীত-পৰম্পৰাত জন্ম। ইয়াৰ উদ্ভৱ আৰু বিকাশত ধৰ্মানুষ্ঠানৰ প্ৰভুত অবিহণা আছে। এই ওজাপালি কলা শৈলীৰ উদ্ভৱ আৰু বিকাশ সম্ভৱত বিভিন্ন 'মিথ' (Myth) আৰু জনশ্ৰুতি জড়িত হৈ আছে। এক দৈৱিক মতবাদমতে বৃহন্নলাৰূপী অৰ্জুনৰ দ্বাৰা এইবিধ কলা স্বৰ্গৰ পৰা মৰ্ত্যত প্ৰচলিত হয়। পাৰিজাত নামৰ এগৰাকী মহিলাই স্বপ্নৰ দ্বাৰা এই কলা আয়ত্ত কৰি শিষ্য সকলৰ শিকায় বুলিও বিয়াহৰ ওজা পালি সকলে বিশ্বাস কৰে। ব্যাসকলাই আৰু কেন্দুকলাই এই দুগৰাকী ব্যক্তি বিশেষে ওজাপালিৰ জনক বুলি জনশ্ৰুতি প্ৰচলিত। খ্ৰীষ্টীয় ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ এগৰাকী বিশিষ্ট পণ্ডিত বেদাচাৰ্যৰ স্মৃতি বত্ৰাক্ষৰ, অসমৰ তাত্ত্বশাসন, গুৰু চৰিত কথ্য আৰু বৈষ্ণৱ যুগৰ বিভিন্ন সাহিত্যত এই ওজাপালি কলা - শৈলী প্ৰাচীন কালৰে পৰা প্ৰচলন থকাৰ বিভিন্ন তথ্য দেখা পোৱা যায়। অসমৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত এই মাগীয়া সংগীত পৰম্পৰাই মহাকাব্য অথবা পূৰাণৰ কাহিনী গীত, নৃত্য আৰু অভিনয়ৰ মাধ্যমেৰে প্ৰচাৰ কৰা এক জন-চিত্ত বিনোদক লোক কলা শৈলীৰূপে বৰপীৰা পাৰি বহিল।

ওজাপালি অনুষ্ঠানক বিষয়বস্তুৰ ফালৰ পৰা দুটা ভাগত ভগাব পাৰি—

- ১) মহাকাব্য আশ্ৰয়ী আৰু ২) মহাকাব্য অনাশ্ৰয়ী।

মহাকাব্য আশ্রয়ী ওজাপালিক আকৌ সাতোটা উপভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। ভাগসমূহ হ'ল - ১) বিয়াহৰ অথবা সভা গোৰা ওজাপালি, ২) বামায়াণ অথবা বায়মন ওজাপালি, ৩) ভাউৰা বা ভাইৰা ওজাপালি, ৪) দুৰ্গাবৰী ওজাপালি, ৫) সত্ৰীয়া ওজাপালি, ৬) পাঞ্চালী ওজাপালি, ৭) দুৰ্ভী ওজাপালি।

একেদৰে মহাকাব্য অনাশ্রয়ী ওজাপালিক পাঁচ ভাগত ভগাব পাৰি- ১) সুকনানি ওজাপালি, ২) বিষহৰী গান, ৩) মাৰে গান, ৪) পদ্ম- পুৰাণৰ গান, ৫) টুকুৰীয়া ওজাপালি, ৬) গীদালু গীত।

ওজা আৰু পালি এই দুইবিধ অনুষ্ঠান নিবাহিকাৰদ্বাৰা ওজাপালি অনুষ্ঠান সংগঠিত। পালি আকৌ দুবিধ - দাইনা পালি আৰু সাধাৰণ পালি। নৃত্য, গীত, বাদ্য, বাগ, তাল, লহু, মুদ্ৰা, গতি, ভংগী আদিত সুদক্ষ ওজাৰ শাৰীৰিৰ গঠন আকৰ্ষণীয় হোৱা উচিত। প্ৰথৰ স্মৃতিশক্তি ওজাৰ অন্য এক প্ৰয়োজনীয় গুণ। নৃত্য - গীতৰ পৰিচালক ওজাই দিয়া, বাগ আদি প্ৰথমে লগাই দিয়ে। পালিসকলে সহযোগ কৰে। দাইনাপালি বা অন্য পালিৰ দ্বাৰা ওজাই পৰিবেশন কৰা গীতবোৰ কথিত গদ্যত বসালভাৱে অথবা অভিনয় ভংগীত দৰ্শকক বুজাই দিয়ে। দাইনা পালিৰ পিছতেই বানা -ধৰা বা গোৰপালিৰ স্থান। ইয়াৰ পিছতেই সহায়ক বা আগপালিৰ গুৰুত্ব। ওজাপালিৰ ৰূপ অনুসৰি ওজা আৰু পালিসকলৰ সাজ-পোছাক বিভিন্ন ধৰণৰ। মাথো সকলোৱে বিভিন্ন ধৰণৰ আয় অলংকাৰ পৰিধান কৰে। কোনো ওজাপালিৰ ওজাই জামাই উপৰিও মূৰত বিশেষ ধৰণৰ টুপী পিন্ধে অথবা পাগ মাৰে। মুখ্যতঃ ধৰ্মীয় দিশৰ লগত সম্পৃক্ত বাবেই ওজাপালিৰ সকলোৱে শুদ্ধ পোচাক পৰিধান কৰে। বিভিন্ন শাস্ত্ৰীয় বাগ-বাগিনী গোৰা ওজাপালি অনুষ্ঠানত সচৰাচৰ পঞ্চস্তব বা অংগৰ সংযুক্তি পৰিদৃশ্যমান। ধৰ্মীয়, প্ৰকাৰ্য, জন-চিত্ত বিনোদন, নৈতিক শিক্ষা, প্ৰচাৰ মাধ্যম, সামূহিক অনুভূতি আৰু আনুগত্য প্ৰকাশৰ মাধ্যমৰূপে ওজাপালিয়ে প্ৰাচীন কালৰেপৰা ৰজাঘৰ প্ৰজাঘৰ উভয়পক্ষতে বিশেষ সমাদৰ লাভ কৰি আহিছে।

৪.৩.৩ ঢুলীয়া অনুষ্ঠান

ওজাপালিৰ পাছতেই অসমৰ অন্য এটি প্ৰাচীন পৰিবেশ্য কলা হৈছে ঢুলীয়া। কামৰূপ আৰু দৰঙৰ সম্পদ এই ঢুলীয়া সচৰাচৰ তিনিপ্ৰকাৰ ১) বৰঢুলীয়া ২) জয় ঢুলীয়া আৰু ৩) ডেপা ঢুলীয়া। ইয়াৰে বৰঢুলীয়া কামৰূপৰ, জয়ঢুলীয়া দৰং আৰু অবিভক্ত গোৱালপাৰাৰ সুকনানি ওজাপালিৰ সৈতে সংযুক্ত হোৱা দেখা যায়। ডেপা ঢুলীয়া দৰঙৰহে সম্পদ।

বৰঢুলীয়া লোকনাট্যৰ দৰেই বাদ্য, নৃত্য, গীত আৰু অভিনয়ৰ সমষ্টি যদিও ইয়াৰ সৈতে কুষ্টি বা চাৰ্চাৰ প্ৰদৰ্শন সংযুক্ত হৈ ই আৰু অধিক ব্যাপক আৰু বৰ্ণাঢ্য হৈ পৰিল। অসমৰ সংগীতৰ উৎপত্তি আৰু বিকাশৰ সৈতে ঢুলীয়াও সমগোত্ৰীয় বুলি ক'ব পাৰি। ঢুলীয়াৰ সৈতে ভোৰতাল আৰু কালি অপৰিহাৰ্য। অসমৰ সকলো ঠাইতে

আঞ্চলিক ৰূপ বৈশিষ্ট্য পৰিগ্ৰহ কৰা ঢুলীয়াই ধৰ্মীয় উৎসৱ-পাৰ্বণ আৰু উৰ্বৰা জনিত লোক উৎসৱৰ সৈতে সংযুক্ত। অসমৰ বিভিন্ন দেৱ-দেৱী পূজা অনুৰংগ, বিহু উৎসৱ, বিয়া বাৰু, সভা-মেলা আদিত ঢুলীয়া অপৰিহাৰ্য।

পিছে কামৰূপীয়া বৰঢুলীয়া নৃত্য-গীত-বাদ্য অভিনয় বা চং আৰু কুষ্টি বা চাৰ্কাচেৰে পৰিপূৰ্ণ এটি বৃহৎ লোক নাট্যানুষ্ঠান। প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড ঢোল এই অনুষ্ঠানৰ মুখ্য হোৱা বাবেই সমগ্ৰ অনুষ্ঠানটি ঢুলীয়া নামে প্ৰখ্যাত হৈ পৰিল। একেদৰে দৰঙৰ খুলীয়া ভাউৰীয়া আৰু ঢুলীয়া দুয়োটি অনুষ্ঠানৰ মাজত অন্যান্য প্ৰক্ৰিয়াৰ (Inter action) ফলত কুষ্টি প্ৰধান ঢুলীয়া অনুষ্ঠানত অভিনয় বা চং গুৰুত্বপূৰ্ণ হৈ পৰিল। ৰামায়ণ, মহাভাৰত তথা বিভিন্ন পুৰাণ, উপপুৰাণৰ সৈতে জড়িত আৰু সমসাময়িক ঘটনা প্ৰবাহক ব্যংগকপত প্ৰকাশ (ইয়াকে চং বোলা হয়)। এই দুটি ধাৰা বিষয়বস্তুক লৈ ঢুলীয়াৰ দলে অভিনয় প্ৰদৰ্শন কৰে। খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ 'বহুৱা' চৰিত্ৰ এই ঢুলীয়াৰ পৰা আহৰণ কৰা বুলি ক'লে বঢ়াই কোৱা নহয়।

আগতেই উল্লেখ কৰা হৈছে যে ঢুলীয়া অনুষ্ঠান অসমৰ সংগীতৰ দৰেই প্ৰচীন। ঢুলীয়া আৰু ওজাপালি যি প্ৰচীন দেৱালয় আৰু মন্দিৰৰ বাদ্যকাৰ হিচাপে ৰজাসকলে সংস্থাপিত কৰিছে ইয়াৰ প্ৰমাণ ড° মহেশ্বৰ নেওগে প্ৰাচ্য শাসনাৱলীত স্পষ্টভাৱে উল্লেখ কৰিছে।

The Copper plate inscription of Dhaheswara Temple (Hatimura Hill, Kamrup, 1660 Saka, 1738 AD) was donated by king Siva Singha. The epigraphs gives the number of priests and paiks along with Dhulia, Kalia, Ojapali etc.

কামৰূপীয়া সভা গোৱা বৰঢুলীয়া দলত তিনিপ্ৰকাৰৰ ঢুলীয়া পৰিলক্ষিত – গাই ঢুলীয়া, ভাবৰীয়া বা ভাইবা আৰু খৰ বা কুষ্টিদিয়া ঢুলীয়া। যিজনে আটাইতকৈ ডাঙৰ ঢোলটো বজায় তেওঁকেই বৰঢুলীয়া বা ঘাই ঢুলীয়া বুলি কোৱা হয়। ইয়াৰ সৈতে বায়ন বা বাইন, গায়ক বা গাইন, তালুৱৈ, আঁৰিয়া ধৰা আদি। এটি ঢুলীয়া দলত কমেও বিশৰ পৰা ত্ৰিশজনলৈ কলা-কুশলী থাকে।

খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ সংযুতিৰ সৈতে অংকীয়া নাট- ভাওনাৰ সম্পৰ্কৰ কথা ইতিমধ্যে আলোচনা কৰা হৈছে। সৰ্বভাৰতীয় লোক-নাট্যৰ লক্ষণসমূহৰ মাজত নিহিত হৈ থকা সংযুক্তি এককবোৰ অনুধাবন কৰিলে লোক নাট্যানুষ্ঠানসমূহৰ মাজতো পাৰস্পৰিক সমৰূপতা লক্ষ্য কৰা যায়। ওড়িশাৰ 'প্ৰহ্লাদ নাটক' (Prahlad Nataka), তামিলনাডুৰ 'থেৰুকুথু' (Therukkoothu) কৰ্ণাটকৰ 'শ্ৰীকৃষ্ণ পাৰিজাত' (Sri Krishna Parijat), মহাৰাষ্ট্ৰৰ 'তামাশা (Tamasha), উত্তৰ প্ৰদেশৰ 'নৌটংকী' (Nautanki) হিমাচল প্ৰদেশৰ 'কাৰ্যালা' (Karyala), ৰাজস্থানৰ 'খ্যাল' (Khyal), অন্ধ্ৰপ্ৰদেশৰ 'ওগ্গকথা' (Oggakatha) বিহাৰৰ নটুৱা নাচ, চণ্ডিশগড়ৰ 'নাচ' আদি পাৰস্পৰিক নাট্যানুষ্ঠানৰ সৈতে খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ সম্পৰ্ক একে পৰিয়াল যেন লাগে।

একেদৰে পশ্চিমবংগৰ সাহিত্যিক লোকনাট্য 'যাত্ৰা'ৰ (Yatra) সৈতেও খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ কিছু মিল পৰিলক্ষিত। তাৎপৰ্যপূৰ্ণভাৱে পশ্চিমবংগৰ 'গম্ভীৰা' (Gambhria) আৰু জম্মু আৰু কাশ্মীৰৰ 'ভাণ্ড পাথেৰ' (Bhand Pather) এই দুটি অনুষ্ঠানৰ পৰিবেশন পদ্ধতিত কিছু পাশ্চাত্য প্ৰভাৱ অনুভূত হয়।

সৰ্বভাৰতীয় পৰিবেশ্য কলাসমূহৰ মাজত থকা আন্তঃসম্পৰ্ক অথবা অন্যান্য প্ৰক্ৰিয়াৰ (Inter action) কথা ইতিমধ্যে আলোচনা কৰা হৈছে। ভৰতমুনিৰ নাট্যশাস্ত্ৰ ই এই কলাসমূহৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ প্ৰণালীবদ্ধভাৱে প্ৰকাশ কৰাৰ পাছত, শিষ্ট (elite) কলাসমূহৰ প্ৰভাৱযুক্ত হৈ এক পাবম্পৰিক নাট্যনুষ্ঠান (Traditional drama) গঢ় লৈ উঠিল। ভক্তি আন্দোলনৰ প্ৰভাৱযুক্ত শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ অংকীয়া নাট-ভাওনা এনে আধাৰতেই সৃষ্টি হোৱা।

৪.৩.৪ খুলীয়া ভাওনা, কুশানগান আৰু ভাৰীগান

পুতলা নাচ, ওজাপালি আৰু ঢুলীয়াৰ পাছতেই অসমৰ তিনিটা বিশিষ্ট লোকনাট্যানুষ্ঠান হৈছে দৰঙৰ খুলীয়া ভাউৰীয়া, পশ্চিম অসম তথা উত্তৰ বঙ্গৰ কুশান গান আৰু দক্ষিণ গোৱালপাৰাৰ ভাৰীগান। এই তিনিওটা লোকনাট্যানুষ্ঠানৰ মাজত বহুতো সাদৃশ্য বিদ্যমান। ভাষাগত বৈসাদৃশ্যই মুখ্যতঃ পৰিদৃশ্যমান। তাৎপৰ্যপূৰ্ণভাৱে পছিম অঞ্চলৰ লোকনাট্যানুষ্ঠান দুটিৰ বিষয়বস্তু ৰামায়ণ। ইয়ে প্ৰাচীন অসমত ৰামায়ণৰ প্ৰভাৱৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশটো প্ৰতিভাত কৰে। অৱশ্যে খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ বিষয়বস্তু ৰামায়ণ, মহাভাৰতৰ অথবা অন্যান্য পুৰাণ। ৰামসৰস্বতীৰ বধকাব্যও খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ বিষয়বস্তু হৈছে। খুলীয়া শব্দটো খোলৰ আধিক্যৰ ফলত 'ঈয়া' প্ৰত্যয় সংযোগ হৈ নিষ্পত্তি হৈছে। 'ভাৰী' শব্দটো ভাউৰীয়া, ভাইৰা শব্দৰ পৰা হৈছে। মুখাবিশিষ্ট এই অনুষ্ঠানটি পৰিবেশনৰ বাবে এঠাইৰ পৰা আন ঠাইলৈ যাওঁতে মুখাবোৰ ভাৰী লগাই লৈ খোৱাৰ বাবেও 'ভাৰী' নাম হোৱা বুলি দুই একে কয়। 'কুশান' শব্দটো লব-কুশৰ সৈতে জড়িত বুলি বহুতে ভাবে। অৱশ্যে কোচ ৰাজ্যৰ বিশিষ্ট অনুষ্ঠানৰ বাবে কোনো কোনোৱে কোচান > কুচান > কুশান এইদৰে নিষ্পত্তি হোৱা বুলি কয়।

তাৎপৰ্যপূৰ্ণভাৱে ভাৰীগান আৰু কুশান গানত কৃতিবাসী ৰামায়ণৰ প্ৰভাৱ সততে অনুভূত হয়। খুলীয়া ভাউৰীয়াত অৱশ্যে মাধৱ কন্দলিৰ ৰামায়ণ, দুৰ্গাবৰী গীতি ৰামায়ণৰ প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত। কেতিয়াবা এই দুয়োখন ৰামায়ণৰ হুবহু পদ খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ সংলাপ হিচাপে ব্যৱহাৰ হোৱা দেখা গৈছে। কৃতিবাসী, মাধৱ কন্দলি, দুৰ্গাবৰী ৰামায়ণৰ প্ৰভাৱ বিশিষ্ট হোৱা বাবে আমি এই তিনিবিধ লোকনাট্যৰ সন্দৰ্ভত এয়াৰ কথা ক'ব পাৰোঁ পোনতে এই লোকনাট্যানুষ্ঠান সমূহ ওজাপালি দৰে অৰ্ধ নাটকীয় অনুষ্ঠানেই আছিল। যেতিয়া মাধৱ কন্দলিৰ ৰামায়ণ আৰু দুৰ্গাবৰী ৰামায়ণ স্ত্ৰী-শূদ্ৰে বৃজি পোৱা হ'ল তেতিয়াহে এই দুই ৰামায়ণৰ পদৰ প্ৰভাৱ লোকনাট্যানুষ্ঠানত পৰিল। তেনেতে বৰপেটা, কোচবেহাৰ আদি ঠাইত গুৰু দুজনাই অংকীয়া নাটভাওনাৰ প্ৰচলন কৰাত

এই প্ৰণালীবদ্ধ অংকীয়া নাট ভাওনাৰ প্ৰভাৱ উল্লিখিত অৰ্ধনাটকীয় অনুষ্ঠানৰ ওপৰত পৰিল। অংকীয়া নাট ভাওনাৰ বৰধেমালি, সৰু ধেমালিৰ দৰে খুলীয়া ভাউৰীয়া, ভাৰী গানত খোল ঘাটেনী আৰু কুশান গানত খোলা বন গুৰুত্বপূৰ্ণ অংগ হৈ পৰিল। আধুনিক যুগত মাধৱ কন্দলি, দুৰ্গাবৰী ৰামায়ণতকৈ কৃষ্ণিবাসী ৰামায়ণৰ মুদ্ৰিত সংস্কৰণ সহজলভ্য হৈ পৰাত অসমৰ পশ্চিম অঞ্চলত কৃষ্ণিবাসী ৰামায়ণ জনপ্ৰিয় হৈ পৰিল আৰু ইয়াৰ প্ৰভাৱ ভাৰীগান, কুশান গানতো পৰিলক্ষিত হ'ল।

খোল ঘাটেনীৰ পাছত খুলীয়া ভাউৰীয়া আৰু ভাৰীগানত ৰামৰে অথবা কৃষ্ণৰ বন্দনায়ুক্ত শ্লোক গায়। সংস্কৃতগন্ধী এই শ্লোক খুলীয়া ভাউৰীয়াত এনেধৰণৰ—

নাৰায়ণং নমস্কৃতং নৰবৈষ্ণৱ নবোওম

দেৱী সৰস্বতী ব্যাসং ততো জয়মুদীৰচয়ং ইত্যাদি।

কুশান গানত -

ৰাম লক্ষণ পূৰ্বজং ৰঘুবৰং সীতাপতিং সুন্দৰম্।

কাকুংসুং কৰুণাময়ং গুণনিধিং বিপ্ৰপ্ৰিয়ং ধাৰ্মিকম্ ॥ আদি

ইয়াৰ পাছতহে কুশান গানত থলুৱা ভাষাত সৰস্বতী বন্দনা আৰম্ভ হয়।

তাৎপৰ্যপূৰ্ণভাবে ভাৰীগান আৰু খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ সংযুতি প্ৰায় একে। খোলৰ বাদি, গীতৰ সুৰৰো মিল পৰিলক্ষিত। খুলীয়া ভাউৰীয়াত খোলঘাটেনীৰ পাছত ওজাই হাতত চৌৱৰ অথবা কমাল লৈ হাতেৰে মুদ্ৰা দি, দি নচাৰ অন্তত পদ লগাই দিয়ে। পালি তথা অন্যান্য শিল্পীসকলে সহযোগ কৰে -

অ' সৰ্বশাস্ত্ৰ বীজ হৰি - হয় হয়

নামে দুই অক্ষৰ

আদি অন্ত নাই যাৰ

বেদ আগোচৰ হে ॥

অ' সীতাহৰণ নাট হয় হয়

কৰিবো প্ৰচাৰ

অ' বঢ়া টুটা দোষ যেন

নথৰা আমাৰ এ।

ইয়াৰ পাছত ইষ্টদেৱতাৰ বন্দনা আৰম্ভ হয়—

বন্দো মই ৰামৰে চৰণ- নাৰায়ণ ... আদি।

কুশান গানত সৰস্বতী বন্দনাৰ পাছত কুশানী, দোৱাৰী আৰু চুকুৰী থিয় হয়। তেতিয়া কুশানীয়ে বেলাড পয়াৰত সুৰ বজালে দোৱাৰী আৰু চুকুৰীয়ে ঘূৰি ঘূৰি নাচে। ইয়াক নাচাৰী বোলে। ইয়াৰ পাছত ৰামৰ বন্দনা। তাৰ পাছত চাৰি যুগৰ মাহাঘ্য গোৱাৰ পাছত দোৱাৰীয়ে প্ৰশ্ন কৰে। গীদালে ব্যাখ্যা কৰে। এই অংশক জপসাল অথবা ভাংতি বোলা হয়। ব্যাখ্যাৰ প্ৰসংগত দোৱাৰীয়ে হাস্যবসৰ সৃষ্টি কৰে। আচলতে

কাহিনী আগবঢ়াই নিয়াৰ বাবে গীদাল আৰু দোবাৰীয়ে এনে ধৰণৰ জপসালৰ সৃষ্টি কৰে।

ভাৰীগানতো অনুৰূপ মূল আৰু কেতুৱাই কাহিনী ভাগ আগবঢ়াই নিয়ে। অৱশ্যে ভাৰীগানত অন্যান্য কুশীলৱৰ অভিনয় সংলাপ কম। কেতুৱা আৰু মূলৰ অভিনয় আৰু সংলাপ গুৰুত্বপূৰ্ণ। ভাৰীগান আৰু খুলীয়া ভাউৰীয়াত মূল অথবা ওঝাৰ নিদেৰ্শ মতেহে চৰিত্ৰসমূহ নাচি নাচি প্ৰবেশ কৰে। খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ উদাহৰণ —

বামচন্দ্ৰ কৰিছে গমণ

সীতাৰ সহিতে লক্ষ্মণ

চলে বনৰ মাজ।

পিতৃসত্য পালি বামে চলে বনবাস ...

ভাৰীগান আৰু খুলীয়া ভাউৰীয়াত যুদ্ধ প্ৰধান অথবা বীৰ বস প্ৰধান লোকনাট্যানুষ্ঠান বুলি ক'ব পাৰি। যুদ্ধৰ সুৰ-তাল-লয়ো প্ৰায় একে। মাথো পৰিবেশ; পৰিস্থিতিগত কাৰণত কিছু তাৰতম্য দেখা যায়। উদাহৰণ স্বৰূপে —

খুলীয়া ভাউৰীয়া—

অ' যুদ্ধ লাগিলবে

অ' বাম - বাৰণৰ

ধেনু শৰ লৈ যুদ্ধ কৰে অতি ভয়ংকৰ

যুদ্ধ লাগিলবে —

ভাৰী গান —

যুদ্ধ লাগিলবে

বাম বাৰণৰে

.....

বাৰণক দেখি

বামে বাণ যুৰিলৰে ইত্যাদি।

ওঝা বা মূলে লগাই দিয়ে পালিসকলে গায় আৰু চৰিত্ৰসমূহে খোলালৈ (মঞ্চ) আহি গীত আৰু বাদ্যৰ তালে তালে নাচি নাচি যুদ্ধ কৰে। ভাৰীগানত বান্দৰৰ অথবা ব্যক্তি বিশেষৰ কান্ধত উঠি বাম-লক্ষ্মণে যুদ্ধ কৰে। মুখাৰ ব্যৱহাৰ দুয়ো নাট্যানুষ্ঠানতে আছে। মাথো ভাৰীগানত বেচি। বাম, লক্ষ্মণ, সীতা আদি উচ্চস্তৰৰ চৰিত্ৰই মুখা নিপিছে। দৈত্যদানৱ, বাণ প্ৰভৃতি চৰিত্ৰইহে মুখা ব্যৱহাৰ কৰে। মাথো ভাৰীগানৰ শেষত কালী গৌসানীৰ অন্তৰ্ভুক্তি তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। বামাণৰ কাহিনী অন্তপৰাব পাছত সূৰ্যোদয়ৰ সময়ত কালী গৌসানীয়ে মুখা পিন্ধি নাচি নাচি প্ৰবেশ কৰে। তাৰ পাছত নাটকৰ যৱনিকা পৰে।

কুশান গানত , ডিমা, দেউ, দোটুকী, দুলাৰী, নাগান, চৌতালি, লোভা, চট্কা আদি তাল, হাস্য , কৰুণ বীৰ আদি বস প্ৰধান। টুলীয়া অনুষ্ঠান চঙৰ দৰে কুশান

গানতো সং বা ফ্যাচা অপৰিহাৰ্য। ৰামায়ণৰ কাহিনী ভাগত মাজে মাজে দোৱাৰীয়ে হাস্যৰস, সীথৰ আদিৰে গীত গায়, নাচি, অভিনয় কৰি দৰ্শকক মনোৰঞ্জন দিয়ে। একেদৰে ভাৰীগানত কেতুৱা, খুলীয়া ভাউৰীয়াত বহুৱাই উল্লিখিত দায়িত্ব পালন কৰে। অৱশ্যে এই কেইটা চৰিত্ৰই প্ৰায়ে নাটকীয় কাহিনীৰ গতিত Catharsis ৰ ভূমিকা পালন কৰে। নিজৰ প্ৰিয়পুত্ৰ যুৱৰাজ ৰামচন্দ্ৰ, বোৱাৰী সীতা, অন্য এগৰাকী পুত্ৰ লক্ষ্মণ বনবাসলৈ যাব ওলাইছে— নিজ গৃহ, ৰাজ্য ত্যাগ কৰি— তাকো নিজৰ দোষত সেয়ে দশৰথে যেতিয়া বুকুত ভুকুৱাই কান্দি কৈকেয়ীক তিবন্ধাৰ কৰি মৃত্যুবৰণ কৰিছে। এনে গভীৰ শোকে যাতে দৰ্শকৰ হৃদয়ৰ গভীৰত উপচি নপৰে ইয়াৰ বাবে খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ নাটকৰ বহুৱাই দশৰথ ৰজাজন যে এজন সাধাৰণ মানুহ আৰু তেওঁক এতিয়া ৰজাৰ অভিনয় কৰাৰ বাবেই দাঙি নিব লগা হৈছে এনে ধৰণৰ বক্তব্য উত্থাপন কৰি দৰ্শকক অভিনয়ৰ মোহাচ্ছন্ন অৱস্থাৰ পৰা নিলগাই আনে। অৰ্থাৎ প্ৰায়ে বহুৱা, কেতুৱা অথবা দোৱাৰীয়ে গান্ধীৰ্যপূৰ্ণ চৰিত্ৰসমূহ লৌকিক বসৰ উপাদানেৰে দৰ্শকৰ সন্মুখত উপস্থাপন কৰে। প্ৰায়ে এই তিনিটা চৰিত্ৰই বিষয়ৰ পৰা বিষয়ান্তৰলৈ গতি কৰে। হনুমানে নিজৰ নেজেৰে সোণৰ লংকা পুৰি ছাঁই কৰিলে। থাকিবলৈ ঘৰ নাই। সেয়ে নিজৰ বৈণীয়েকসহ খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ বহুৱা দেশচাৰি যাবলৈ ওলাইছে এনেদৰে—

যাওঁগৈৰে ভাইহাত, আজিপে দেশচাৰি যাওঁগৈৰে।।

এ পলেই আন্লা পলেই আন্লা

আন্লা পৰৰ তিৰী

কৰবাৰ বান্দৰ আহি ভাইহাত

ঘৰখান পেলা পুৰি।

কুশান গানত বিৰতিৰ সময়ত চুকুৰীসকলে ভাৱাইয়া, চট্কা অথবা দেহতত্ত্বমূলক গীত নাচে পৰিবেশন কৰে। ফলত কুশানগান হৈ পৰিছে বৈচিত্ৰ্যময়। উদাহৰণ, —

আৰ গেহিলে কি আসিবেন

মোৰ মাউত বন্ধুৰে ।

আকৌ,

একবাৰ হৰি বল মন বসনা

মানব দেহেৰে গৈবৰ কৰেনা।।

কুশান গানৰ শেষত ৰামায়ণৰ মাহাত্ম্য গোৱা হয়—

সেইজন শুনিবাৰে কৰে অভিলাষ।

সৰ্ব পাপ ওচৈ তাৰ স্বৰ্গে হয় বাস।।

মৃত্যু কালে ৰাম নাম কৰে সেইজন।

সশৰীৰে কৰিবসে বৈকুণ্ঠ গমন।। আদি।

খুলীয়া ভাউৰীয়া মঙ্গলসূচক ভটিমাবে সমাপ্তি হয়,

অপৰাধ ক্ষমা কৰাহে নাৰায়ণ

অ চৰণে শৰণ লৈলো ৰখো নাৰায়ণহে।

আগতে খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ সংলাপ পদছন্দ বন্ধন আছিল। মাধব কন্দলিৰ ৰামায়ণ, দুৰ্গাবৰী ৰামায়ণ ৰামসৰস্বতীৰ বধকাব্যৰ হুবহু পদ সংলাপসমূহত দৃষ্টিগোচৰ হোৱা ভাৰীগানত এতিয়াও পদছন্দৰ আধিক্য আছে। কুশান গানত কথা আৰু পদ দুয়োবিধেই পৰিলক্ষিত। ৰাম কথা বা ৰাসলীলাৰ দৰে কথাত কুশান গানৰ দৰে নমুনা গুনক —

“বন্দনা গাইতে আমাৰ হৈল অনেক দেবি, ঐজনা সমাজত কৰযোৰে প্ৰণাম কৰি। ভক্তিভাবে ৰামায়ণ যেইজন শুনে সৰ্বপাপ ক্ষয় হয় ৰাম নাম শুনে। দায় দোৰ সাফ কৰিবা কৰিলুং আবেদন। এই খানে মোৰ পৰিচয়টা কৰিলুং নিবেদন। নামটো মোৰ কৰেস্ত্ৰ মেধি, সাকিন-ঘৰে ঘৰে গায়ক বেৰাং ৰামেৰে মহিমা। দেশৰ কাছে মোৰ (আমাৰ) নিবেদন জানাই, ভুল যদি হয় মোৰ ক্ষমা কৰ ভাই। বাপ ভাই সবে দে হৰিধ্বনি, মা বইন সবে যে দে উলুধ্বনি। প্ৰেমানন্দ সবে বোলে হৰি হৰি।”
(গোৱালপৰীয়া লোক - সাহিত্য সংগ্ৰহ, পৃ. ৯৯)

উল্লিখিত তিনিবিধ লোকনাট্যৰ ৰাজহাড় হৈছে খুলীয়া ভাউৰীয়াত ওঝা, ভাৰী গানত মূল বা মুলী, কাহিনী, কুশান গানত গীদাল বা কুশানী। এই মূল ব্যক্তি গৰাকী হৈছে লোকনাট্যনুষ্ঠানৰ সকলো প্ৰতিভাৰ অধিকাৰী। তেওঁ যেন আঁৰ কাপেৰি থকা পুতলা নচুৱা সূত্ৰধাৰহে। চাৰিও কাষে দৰ্শক বহিব পৰা খোলামঞ্চতহে এই তিনিবিধ অনুষ্ঠান পৰিবেশিত হয়। ছোঁ ঘৰ অপৰিহাৰ্য। দৰ্শকৰ মাজেৰে কলা কুশলী সকলে প্ৰবেশ-প্ৰস্থান কৰিব পৰা পথ আছে। ভাৰীগান আৰু খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ মূল বাদ্য হৈছে খোল বা মৃদঙ্গ আৰু তাল। কিন্তু কুশান গানত বেণাৰ ব্যৱহাৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ বাবে ইয়াক বেণাগানো বোলা হয়। খোল, মন্দিৰা, বেহেলা, বাঁহী আদিবো ব্যৱহাৰ আছে। সম্প্ৰতি হাৰমোনিয়ামো অপৰিহাৰ্য হৈ পৰিছে।

খুলীয়া ভাউৰীয়াত ৰামায়ণৰ ঠাইত মহাভাৰত বা অন্যান্য পুৰাণৰ কাহিনী হ'লেও পৰিবেশন সংযুতিৰ পৰিবৰ্তন নহয়। পিছে দৰঙত খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ সৃষ্টিৰ উৎসত নিহিত হৈ আছে বৰ্ণাঢ্য ব্যাস-সংগীত পৰম্পৰাহে।

খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ গীত-পদৰ উপৰি ওঝাৰ বৈশভূষাতো এই পৰম্পৰা পৰিলক্ষিত। গুৰুদুজনা দৰঙত প্ৰবেশ নকৰিলেও এক শক্তিশালী বিষ্ণু পূজাৰ পৰম্পৰা দৰঙত আছিল। তেনে পৰম্পৰাৰ বৰভেটিতেই ওজাপালি, খুলীয়া ভাউৰীয়া, ঢুলীয়া আদি অনুষ্ঠানে গঢ় লৈ উঠিছিল। এই দৰঙৰেই কোনো খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ ওজা শিল্পীয়ে হয়তো দক্ষিণ গোৱালপাৰালৈ আহি ৰাভা-পাতিৰাভাসকলৰ মাজত ভাউৰীয়া শিকাইছিল। সেয়াই স্থানীয় ৰূপ 'ভাৰী' হৈ ভাৰীগান হৈ পৰিল। অথবা এই অঞ্চলৰ শিল্পীয়ে খুলীয়া ভাউৰীয়া শিকি স্থানীয় লোকক শিকাইছিল। একমাত্ৰ ভৌগোলিক কাৰণত বঙালী যাত্ৰাৰ প্ৰভাৱ চেগা-চোৰাককৈ এই ভাৰীগানত পৰিল। বিলাপ ৰ পয়াৰ জাতীয় গীত উল্লিখিত নাট্যানুষ্ঠানতেই আছে। সীতাৰ বিলাপ ইয়াৰ মুখ্য আকৰ্ষণ। এনে এটি বিলাপৰ উদাহৰণ খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ, —

অহে মোৰ প্ৰাণনাথ
 কৈত গৈলা এৰি হে
 অ' বাৰণে হৰিলা মোক
 বন্ধা কৰা আহি হে। ইত্যাদি।

গুৰু দুৰ্জনাই এনে ঐশ্বৰ্যমণ্ডিত লোকানুষ্ঠানৰ গহিনা লৈ সংস্কৃত নাটকৰ মধুৰ মিশ্ৰনেৰে যি শক্তিশালী অংকীয়া নাট ভাওনাৰ সৃষ্টি কৰিলে— এনে পৰিশীলিত, প্ৰণালীবদ্ধ নাট্যানুষ্ঠানৰ প্ৰভাৱ তেৰাৰ পৰৱৰ্তী কালৰ উল্লিখিত লোক নাট্যানুষ্ঠানৰ ওপৰত নপৰাটোহে অস্বাভাৱিক হ'লহেঁতেন। আজি খুলীয়া ভাউৰীয়া, ভাৰীগান, কুশান গান অংকীয়া নাট ভাওনাৰ স্পৰ্শত অধিক বৈচিত্ৰ্যময় হৈ পৰিছে। উজনি অসমত প্ৰচলিত 'ধুৰা নাট' বা 'ভাওনা নাট'ৰ সৈতে খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ বহু ক্ষেত্ৰত মিল দেখা যায়। যিহেতু এই অনুষ্ঠান অংকীয়া নাট'ৰ লোকৰূপ (Folk-form) সেয়ে খুলীয়াৰ সৈতে সমৰূপ দৃশ্যমান। খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ বহুৱাই লঘুহাস্য - ব্যংগ অনুষ্ঠান পৰিবেশন কৰে, একেদৰে ধুৰা নাটতো এই দিশ গুৰুত্বপূৰ্ণ। ধুৰা নাট ভাওনাই বহুকাব্যৰ বিষয়বস্তুক প্ৰাধান্য দিয়াৰ দৰে খুলীয়া ভাউৰীয়াইও বহুকাব্যৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে। খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ বহুবোৰ প্ৰকাৰৰ (Activities) সৈতে এই ধুৰা নাটৰ মিল পৰিলক্ষিত।

৪.৪ অসমৰ সংগীত

চৌষষ্ঠি কলাৰ ভিতৰত সংগীত হৈছে শ্ৰেষ্ঠ কলা। ভাৰতীয় সংগীতৰ শাস্ত্ৰীয় পৰম্পৰাত "গীতং বাদ্যং নৃত্যং ত্ৰয়ং সংগীতমুচ্যতে" অৰ্থাৎ গীত-নৃত্য-বাদ্যৰ সমলয়েই হৈছে সংগীত। আকৌ শংকৰদেৱৰ প্ৰভৃতি এচাম সংগীত-বিশেষজ্ঞই সংগীতত গীতৰ প্ৰাধান্য স্বীকাৰ কৰি গীতকেই সংগীত আখ্যা দিছে। গীতৰ অধীনত বাদ্য আৰু বাদ্যৰ অধীনত নৃত্যৰ সৃষ্টি হয়। সংগীত-শাস্ত্ৰৰ মতে আকৌ "গানাং পৰতৰং নহি" অৰ্থাৎ গীততকৈ শ্ৰেষ্ঠ বস্তু একো নাই।

সাম্প্ৰতিক কালত গীত আৰু বাদ্যৰ সমাহাৰকেই সংগীত হিচাপে জনপ্ৰিয় হৈ আছে। ইংৰাজী music শব্দৰ অৰ্থ অনুপাতে সংগীত শব্দ ব্যৱহাৰ হৈ আহিছে। B.B.C. English অভিধান মতে,

Music is the pattern of sound performed by people singing and playing instruments. Music is also symbol of written on the paper that represent sound.

সংগীত পৰিপুষ্ট হ'বলৈ হ'লে সৰগম, পদগম, লয়গম আৰু চেতনাবোধনাগম- এই চাৰি গুণবিশিষ্ট হ'ব লাগিব। এই চাৰিটা লক্ষণক আমি ক্ৰমে tuning, composition, timing আৰু পৰিশেষত appeal এই পাশ্চাত্য প্ৰতিশব্দৰে বুজাব পাৰোঁ। স্বৰ সাধনা সংগীতৰ অপৰিহাৰ্য বিষয়। সপ্তস্বৰৰ মধ্যৱৰ্তী সংগীতৰ একুৰি দুটা কোমল স্বৰ বা শ্ৰুতিও গীতৰ অন্যতম উপাদান।

যড়জ, গাঙ্কাৰ আৰু মধ্যম এই তিনিটা প্ৰামত গায়কে আৰোহণ-অৰোহণ কৰিব পাৰিব লাগিব।

লোক-সংগীতৰ বাগ-বাগিনীয়েই পৰিশোধিত তথা পৰিশীলিত হৈ শাস্ত্ৰীয় বাগ-বাগিনী হিচাপে মৰ্যাদা লাভ কৰিছে। এই বাগ উপলব্ধি বস্তু। “বজ্জয়তি ইতি বাগ” যিয়ে মনক বঙেৰে বোলায় অথবা মানুহৰ হৃদয়ত আনন্দৰ ভাৱ সঞ্চার কৰে সেয়ে বাগ।

ভাৰতীয় সংগীত পৰম্পৰাত বাগ অপৰিহাৰ্য উপাদান। স্বৰৰ সৈতে স্বৰৰ সাংগীতিক সম্পৰ্ক স্থাপন কৰা প্ৰক্ৰিয়াটোৰ নামেই হৈছে বাগ-বাগিনী। ভাৰতীয় পৰম্পৰাত ছয়ত্ৰিশ বাগ-বাগিনীৰ নামোল্লেখ গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ।

অসমৰ সংগীতৰ জগতখনতো লোক-সংগীতৰ উপৰি শাস্ত্ৰীয় অথবা মাগীয় সংগীতৰ এক সুকীয়া ঐতিহ্য আছে। প্ৰাচীন প্ৰাগজ্যোতিষ তথা কামৰূপৰ সময়ৰ পৰা চৰ্যাপদ, ওজাপালিৰ সংগীতসমূহে বিভিন্ন বাগ-বাগিনীৰে যুক্ত হৈ অসমৰ সংগীত জগত বৰ্ণাঢ্য কৰিছে। বিভিন্ন বাগৰ নাম চৰ্যাপদ তথা দুৰ্গাবতী, মনকবী, পীতাম্বৰী আৰু সুকনানি ওজাপালি সংগীতত সন্নিবিষ্ট হৈ আছে। যেনে – ধনশ্ৰী, মেঘমল্লাব, মালব, সাৰংগ, ববাৰি, ভৈৰবী, চালন, বসন্ত, গাঙ্কাৰ, বেহাগ, চৌৰাট, অহিৰ, মালধী, পূৰ্বী, দেশাগ, দীপক, ডাটিয়ালী, মালবি, কেদাৰ ইত্যাদি।

শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱে এনে শক্তিশালী মাগীয় পৰম্পৰাৰ বৰভেটিত সত্ৰীয়া সংগীতৰ ধাৰাৰ সৃষ্টি কৰিলে।

গোৱাৰ সময় অনুসৰি বাগ-বাগিনীৰ সৃষ্টি হৈছে। ইয়াৰ সুনিৰ্দিষ্ট তাল (rhythm) আছে। প্ৰতিষ্ঠা আৰু স্থিৰতাই ইয়াৰ মূল বৈশিষ্ট্য।

সংগীতৰ পূৰ্ণতা নৃত্যত। কাৰণ নৃত্যইহে সংগীতৰ সৌন্দৰ্য বঢ়াই তোলে। সংগীতৰ দৰে নৃত্যতো লোক আৰু শাস্ত্ৰীয় পৰম্পৰা অব্যাহত আছে। শক্তিশালী লোক-পৰম্পৰাই পৰিশীলিত অথবা অধিক প্ৰণালীবদ্ধ হৈ শাস্ত্ৰীয় পৰম্পৰাৰ সৃষ্টি কৰিলে। পৰিবেশ্য কলা-সংগীতত ভৰতমুনিৰ নাট্য শাস্ত্ৰই এনে পৰম্পৰাৰ বেদ হিচাপে পৰিগণিত হ'ল। এনেদৰেই সামগ্ৰিক প্ৰয়োজনত নাট্যশাস্ত্ৰ পঞ্চমবেদ হিচাপে পৰিগণিত হ'ল। নৃত্যত আসন, গতি, মুদ্ৰা, অভিনয় আদি অপৰিহাৰ্য। নাট্যশাস্ত্ৰৰ উপৰিও অভিনয়-দৰ্পন, শ্ৰীহস্ত মুক্তাবলী আদিয়ে ভাৰতীয় সংগীতৰ শাস্ত্ৰ হিচাপে মৰ্যাদা লাভ কৰিছে।

অসমৰ নৃত্য পৰম্পৰা – লোক আৰু শাস্ত্ৰীয় এই দুইধৰণে বৰ্ণাঢ্য। ব্যাসৰ ওজাপালি, দেৱদাসী আৰু সত্ৰীয়া নৃত্য পৰম্পৰা শাস্ত্ৰীয় পৰম্পৰাত গঢ়ি উঠিছে।

শ্ৰেণী বিভাজন :

ঐতিহ্যমণ্ডিত অসমৰ সংগীতক আমি তিনিটা শ্ৰেণীত ভাগ কৰি দেখুৱাব পাৰোঁ।

যেনে –

- ১) লোক সংগীত
- ২) জনজাতীয় সংগীত আৰু
- ৩) মাৰ্গীয় অথবা শাস্ত্ৰীয় সংগীত।

৪.৪.১ লোক সংগীত

অসমৰ লোক সমাজত প্ৰচলিত লোকগীত, লোকবাদ্য আৰু লোক নৃত্যৰ সমাহাৰকেই লোক সংগীত বোলে। মূলতঃ পৰিবেশ্য কলাৰ আধাৰত গঢ় লৈ উঠা অসমৰ লোকগীতৰ সৈতে বাদ্য, নৃত্য অপৰিহাৰ্য। মুখ পৰম্পৰা অথবা সুনিৰ্দিষ্ট প্ৰণালীবিহীনতাই এই লোক সংগীতৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য।

এই সংগীত অসমৰ উৎসৱ অনুষ্ঠান, পূজা-উপাসনা, মানুহৰ সংস্কাৰমূলক কৃত্য, শিশুৰ সৈতে, শ্ৰমৰ সৈতে, সকাম, সৰাহ আদিৰ সৈতে জড়িত। সেয়ে তলত দিয়ানুসৰি অসমৰ লোক সংগীতৰ শ্ৰেণী বিভাজন দেখাৱাব পাৰি –

১) উৎসৱ-অনুষ্ঠানৰ সৈতে জড়িত – বিহু সংক্ৰান্তীয় গীত, ভঠেলি গীত, ছুৰি গীত, পচতি গীত, মঠনী গীত, পাউৰা তোলাৰ গীত, ফাকুৰাগীত, মহৌহো গীত, সুঁৱেৰী গীত, দহৰ ফুকুওৱা গীত ইত্যাদি।

২) পূজা উপাসনাৰ সৈতে জড়িত - আইনাম বা শীতলা গীত , জগন্নাথৰ নাম, গনেশৰ নাম, সুবচনীৰ গীত, ভবানী পূজাৰ গীত, আইলা পূজাৰ গীত, কাছৰী আইৰ গীত, লক্ষ্মীদেৱীৰ গীত, সৰস্বতীৰ গীত, অপেচৰীৰ গীত, মদন-কামদেৱৰ পূজাৰ গীত, ভগৱতী বাঁশ পূজাৰ গীত, সোণাৰায় পূজাৰ গীত, হুদুম পূজাৰ গীত, গোপী - কৃষ্ণৰ গীত, শিৱ-পাৰ্বতীৰ গীত, সত্যনাৰায়ণৰ পূজাৰ গীত ইত্যাদি।

৩) সংস্কাৰমূলক কৃত্য-নোৱাই তোলাৰ গীত, উপনয়নৰ গীত, চুৰাকৰণৰ গীত, চুমতৰ গীত, বাহি বিয়াৰ গীত, পাছবিয়াৰ গীত, পুংসবন বা পোহন বিয়াৰ গীত ইত্যাদি।

৪) শিশুৰ সৈতে জড়িত গীত – ধাই গীত অথবা নিচুকনি গীত, খেল-খেমালি ইত্যাদি।

৫) শ্ৰমৰ সৈতে জড়িত গীত – নাও - খেল তথা নাও বোৱা গীত, মাছত-মৈষালৰ গীত, নাঙেলি গীত, টেকী দিয়া গীত, ধান কটাৰ গীত, হালবোৱাৰ গীত, কুঁহিয়াৰ পেৰা গীত, বৰশী বোৱা গীত, শাকতোলাৰ গীত, গছকটাৰ গীত ইত্যাদি।

৬) সকাম- সৰাহ আদিৰ সৈতে জড়িত গীত – দেহবিচাৰৰ গীত, টোকাৰি গীত, চিয়া গীত, নাগাৰা নাম, চেও - চাপৰি গীত ইত্যাদি।

বিষয়বস্তুগত শ্রেণী বিভাজন :

ক) প্রেম-প্রণয়মূলক গীত : বিধগীত বা বনগীত, ভাবইয়া , মাহতগীত, মইষাল গীত ইত্যাদি।

খ) ব্যংগপ্রধান গীত : চটকা, তামোলচোৰৰ গীত, নিংনি ভাৰবীয়াৰ গীত, মলুৱৰ গীত ইত্যাদি।

আঞ্চলিক শ্রেণীবিভাজন :

কোনো এটা অঞ্চলৰ বৈশিষ্ট্যক সামৰি বিশেষ কোনো এবিধ গীতৰ পৰম্পৰা সমাজত চলি থাকে। অসমত প্রচলিত তেনে গীতৰ উদাহৰণ হ'ল—কামৰূপী গীত, গোৱালপৰীয়া গীত, দৰঙী গীত, মৰিগাঁৱৰ গীত, নগঞা গীত, ইত্যাদি।

৪.৪.২ জনজাতীয় সংগীত

অসমৰ জনজাতীয় বেটনীৰ মাজত অনাথৰী জনসাধাৰণে অসংখ্য সংগীত মুখ পৰম্পৰাত পৰিবেশন কৰি আহিছে। অসমৰ বৃহত্তৰ জনজাতীয় সমাজত উৎসৱ অনুষ্ঠান, পূজা-উপাসনা, সংস্কাৰমূলক কৃত্য, প্রেম-প্রণয় সংক্রান্ত বিভিন্ন গীত-পদ, বাদ্য আৰু নৃত্যৰ সমলয়ত প্রচলিত হৈ আহিছে। বড়ো, ৰাভা, মিছিং, তিৱা, কাৰ্ব্বি, গাৰো, দেউৰী, চুতীয়া আদি জনগোষ্ঠীৰ মাজত উল্লিখিত লোক সংগীত প্রচলিত। অনুবংগ অনুসৰিও জনজাতীয় গীতবোৰ তলত দিয়াবদৰে শ্রেণী বিভাজন কৰিব পাৰি; যেনে

(ক) উৎসৱ-অনুষ্ঠানৰ লগত জড়িত গীত : বীসাও গীত (বৰো), বায়খু বা চাথাৰ গীত (ৰাভা), বুচুগীত (ডিমাচা), লিগাংগীত বা আই-নিতম (মিচিং), ছৰি গীত (দেউৰী, সোণোৱাল, তিৱা ইত্যাদি) দোমাহী আলুন (কাৰ্ব্বি) ছাত্ৰা গীত (তিৱা), ববতৰ গীত (তিৱা) ইত্যাদি।

(খ) পূজা-উপাসনাৰ লগত জড়িত গীত : খেৰাই পূজাৰ গীত (মন্ত্ৰ), গাৰ্জাপূজাৰ লগত সম্পৃক্ত গীত মন্ত্ৰ (বৰো); হাইদাংগীত (সোণোৱাল); গীতালুগাহান (হাজং); ৰাপোৱাল-পূজাৰ গান (গাৰো); বলকেতেৰ গীত, হেচা কেবান (লখিমী-পূজা) কাৰ্ব্বি আঃ বাং মিঃ তম, মিবু আঃ বাং, মিবু আঃ বাং (মিচিং); ফাৰকান্তি গীত, খোকচি অথবা দাদুৰি পূজাৰ গীত, বাইখু পূজাৰ গীত (ৰাভা); কৰিগীত, তুকুৰীয়াগীত, বৰমানী গান (পাতিৰাভা) ইত্যাদি

(গ) সংস্কাৰমূলক কৃত্যৰ সৈতে জড়িত গীত : হাবা মেথায় (বৰো); ফাৰকান্তি গীত, বিবাহগীত (ৰাভা); মিদাং নিঃতম (মিছিং) ; কাৰ্ব্বি বিবাহ গীত; হাজং, গাৰো, সোণোৱাল, তিৱা আদি সমাজতো বিবাহ গীত প্রচলিত।

(ঘ) প্রেম-প্রণয়মূলক গীত : গোচামনায় মেথায়, জোহোলাত মেথায় (বড়ো), ঐ - নিতম (মিছিং); কেপা-এৰ-আলুন (কাৰ্ব্বি); চাথাৰ (ৰাভা); ছাত্ৰা তিৱা); ঝুমইৰ (চাহ বাগিছাৰ সমাজ); ইত্যাদি।

(ঙ) কাহিনী গীত : গীতবোৰ জনজাতি আৰু অজনজাতীয় উভয়ৰে মাজত ওজাপালি, ঢুলীয়া, বীণ-বৰাগী, খুলীয়া ভাউবীয়া, কুশান গান, ভাবীগান আৰু বিশেষ বিশেষ গায়ক বা গায়িকাসকলে গায়। কাব্বিসকলৰ মাজত প্ৰচলিত 'ছবিন আলুন' (কাববি ৰামায়ণ) বিশেষ বিশেষ গায়ক গায়িকাই গায়।

লোকনৃত্য :

তাৎপৰ্যপূৰ্ণভাৱে জনজাতিয়েই হওক বা অজনজাতিয়েই হওক পূজা উপাসনা, উৎসৱ-অনুষ্ঠান, কৃষি আৰু প্ৰেম-প্ৰণয় সংক্ৰান্তত লোকনৃত্য পৰিবেশিত হৈ আহিছে।
উদাহৰণ স্বৰূপে :

পূজা উপাসনাৰ সৈতে জড়িত লোকনৃত্য - পুতনা নাচ, ঢুলীয়া আৰু ওজাপালি।

উৎসৱ-অনুষ্ঠানৰ সৈতে জড়িত লোকনৃত্য- বিহু নৃত্য, বৈশাখ নাচ, ছবি নৃত্য, দোমাসী নাচ, বাগৰুয়া, চাথাৰ বহুৰঙী, গুৰুবাগ নাচ, বগেজাৰী নাচ, হাচা-কেকান, হাণ্ডা নাচ, বাই-ডিমা ইত্যাদি।

কৃষিৰ সৈতে জড়িত লোক নৃত্য- বিহু, বৈশাখ (বৰো) খোকছি (ৰাভা) গুৰুবাগ (মিছিং) বাই-ডিমা নাচ আদি।

প্ৰেম-প্ৰণয় সংক্ৰান্তীয় লোকনৃত্য - বিহু, চাথাৰ গুৰুবাগ, বাই ডিমা, বুৰাই, বাগৰুয়া আদি নাচ।

৩) লোকনৃত্য (জনজাতীয় আৰু অজনজাতীয়) :

লোকগীত আৰু লোকনৃত্যৰ মাজত ৰক্ষিত হৈ আহিছে অবিচ্ছেদ্য সম্পৰ্ক। সাধৰণতে কোনো এটা লোক গীতৰ নাম অনুসৰি সেই গীতটোৰ সৈতে সম্পৃক্ত নৃত্য বা নাচটোৰ নামকৰণ কৰা হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে বিহুগীতৰ লগত সম্পৰ্কযুক্ত নৃত্য বিশেষৰ নাম বখা হৈছে বিহুগীত বা বিহুনাচ। অনেক ক্ষেত্ৰত যি সামাজিক পৰিবেশত অৰ্থাৎ অনুৰূপত (context) গীত আৰু নৃত্য অনুষ্ঠিত হয় সেই অনুৰূপৰ নাম অনুসৰি গীত আৰু নৃত্যৰ নামকৰণ কৰা হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে বিহু উৎসৱৰ অনুৰূপত গোৱা গীত আৰু গীতৰ সৈতে সম্পৃক্ত নাচৰ নামেই ক্ৰমে বিহু গীত আৰু বিহু নৃত্য বা নাচ। ডিমাছ সকলৰ বৃহৎ উৎসৱৰ অনুৰূপত গোৱা গীত আৰু এই গীতৰ সৈতে জড়িত নৃত্যৰ নামেই ক্ৰমে বুচুগীত আৰু বুচুনাচ (বাইদিমা)। বৰোসকলৰ দোমাসী উৎসৱৰ অনুৰূপত গোৱা গীত আৰু গীতৰ লগত নাচ নাচৰ নাম ক্ৰমে দোমাসী গীত আৰু দোমাসী নাচ।

অসমৰ পৰম্পৰাগত নৃত্য তেহেলৈ লোক নৃত্যই হওক কিম্বা জনজাতীয় নৃত্যই হওক এইবিধ কলাক কেইটিমান ভাগত ভগাব পাৰি; যেনে :

(ক) পূজা-উপাসনাৰ লগত জড়িত নৃত্য

(খ) উৎসৱ-অনুষ্ঠানৰ লগত সম্পৰ্কযুক্ত নৃত্য

(গ) কৃষিৰ লগত জড়িত নৃত্য

(ঘ) প্ৰেম-প্ৰণয় যাজ্ঞামূলক নৃত্য ইত্যাদি

(ক) পূজা-উপাসনাৰ লগত জড়িত নৃত্য : i) পুতলা নাচ ii) ঢুলীয়া নাচ, iii) ওজাপালি নাচ।

a) মহাকাব্যীয় বা মহাকাব্য আশ্ৰয়ী অথবা বৈষ্ণৱ অনুৰূপৰ সৈতে জড়িত ওজাপালি: ব্যাস-ওজাপালি (সভাগোৱা ওজাপালি), ৰামায়ণ ওজাপালি বা ৰায়মন ওজাপালি, ভাউৰা বা ভাইৰা ওজাপালি, দুৰ্গাবৰী ওজাপালি সত্ৰীয়া ওজাপালি, পাঞ্চালী ওজাপালি, দুলাড়ী ওজাপালি ইত্যাদি।

b) মহাকাব্য অনাশ্ৰয়ী ওজাপালি বা শাক্ত অনুৰূপ বা দেৱী-পূজাৰ লগত জড়িত ওজাপালি : সুকনানি ওজাপালি বা বংগোৱা ওজাপালি, বিষহৰী গান বা গীতগোৱা; মাৰ্বেগান, পদ্মা-পূৰাণৰ গান, বাঁশী-পূৰাণৰ গান, ভাসান-যাত্ৰা, মনসা - গীত (চাহ বাগান), তুকুৰীয়া ওজাপালি, গীতালু গীত বা গীতালু গাহান, ৰাখোৱাল গান ইত্যাদি।

iv) দেওধা-দেউলা : দেওধনী-দেধানী-দধনী নৃত্য, v) দেৱদাসী, vi) কালীচণ্ডীনাচ, vii) কতি পূজাৰ নৃত্য, viii) হুম পূজাৰ নৃত্য, ix) বাঁশ পূজাৰ লগত জড়িত নৃত্য, x) খেৰাই নৃত্য (বৰো), xi) হাবা জানায় (বৰো), xii) ফাৰকান্তি নৃত্য (ৰাভা), অগ্নি পূজাৰ নৃত্য (ৰাভা), xiii) ফাত্ৰীনৃত্য (ডিমাছ), xiv) চামাংকান নৃত্য (কাৰ্বি), xv) মিডিকাবা বা দেৱধনি নৃত্য (দেউৰী), xvi) মিবু দাকনাম (মিছিং), xvii) বৰতৰ নাচ (হিন্দুধৰ্মী তিৱা), ইত্যাদি।

(খ) উৎসৱ - অনুষ্ঠানৰ লগত জড়িত নৃত্য : বিহ নৃত্য, ছৰিনৃত্য, বৈসাগ নাচ, দোমাসীনাচ, বাগৰুয়া (বৰো), সাখাৰ, বহুৰঙী (ৰাভা), লুগাংনাচ বা গুম্ৰাগ চঃমান নাচ, ছৰি নাচ বা চঃমাননাম (মিছিং), বাগেঝাৰী বা বগেজাৰী নাচ (ৰাভা), বাই ডিমা (ডিমাছ), ছাগ্ৰানাচ (তিৱা), আৰব-ব' নাচ (দেউৰী), দোমাহী-কেকান, হাছা-কেকান (কাৰ্বি), হাগ্ৰানাচ, বহুবানাচ (সোণোৱাল কছাৰী) ইত্যাদি।

(গ) কৃষিৰ লগত জড়িত নৃত্য : বিহ নৃত্য (অজনজাতীয়), বৈসাগ আৰু দোমাসীনাচ (বৰো), আৰাকুৰা নাচ (কাৰ্বি), বগেজাৰী বা বহুৰঙী নাচ (ৰাভা), গুম্ৰাগ চঃমান, চুঃমাননাম (মিছিং), বচুনাচ বা বাই-ডিমা নাচ (ডিমাছ), ইত্যাদি।

(ঘ) প্ৰেম-প্ৰণয় যাজ্ঞামূলক নৃত্য : বিহনাচ (অজনজাতীয়), বৈসাগ মুচানায় (বৰো), সাখাৰ নাচ (ৰাভা), কাপা-এৰ কেকান (কাৰ্বি), গুম্ৰাগ নাচ বা লিগাংনাচ (মিছিং), বাইডিমা (ডিমাছ), ছাগ্ৰা নাচ (ডিমাছ), ছাগ্ৰা নাচ (তিৱা), কুমইৰ নাচ (চাহ জনজাতি), ইত্যাদি।

8.8.3 মাৰ্গীয় অথবা শাস্ত্ৰীয় সংগীত

আগতেই উল্লেখ কৰা হৈছে যে অসমৰ শাস্ত্ৰীয় বা মাৰ্গীয় সংগীতৰ এক সুকীয়া ঐতিহ্য আছে। সপ্তম - দশম শতিকাৰ শক্তিশালী ধাৰাটোৰ ঐতিহ্য বহন কৰি আহিছে।

এনে শক্তিশালী পৰম্পৰাক গীত, বাদ্য আৰু নৃত্যৰ সমন্বয়ত আৰু অধিক বৈচিত্ৰ্যময় কৰি তুলিলে শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱ।

গুৰুদুজনা তথা তেৰাৰ প্ৰিয় শিষ্যসকলে অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত স্থাপন কৰা সত্ৰসমূহতেই এই সত্ৰীয়া সংগীতৰ জন্ম হৈছিল আৰু আজিও এই সত্ৰসমূহতেই লালন-পালন হোৱা বাবেই ইয়াক সত্ৰীয়া আখ্যা দিয়া হৈছে। ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় উপাদান বহুলাংশে বহন কৰা বাবেই ইতিমধ্যে ভাৰত চৰকাৰে মাগীয়া সংগীত হিচাপে সত্ৰীয়া সংগীতক স্বীকৃতি প্ৰদান কৰিছে।

সত্ৰীয়া গীতপদৰ ভিতৰত ভটিমা, বৰগীত, অৰুণ গীত, যোষা-গীত, ওজাপালিৰ গীত, নামঘোষা অন্যতম।

অংকীয়া নাট-ভাওনাৰ সৈতে জড়িত নৃত্য, চালি নাচ, সূত্ৰধাৰী নাচ, গৌসাই প্ৰবেশৰ নাচ, বুয়ুবা, নাদু-ভংগী, বজাঘৰীয়া নাচ, বেহাৰ নাচ, ওজাপালি নৃত্য আদি অসংখ্য নৃত্যই সত্ৰীয়া নৃত্যক সু-সমৃদ্ধ কৰিছে।

8.৫ অসমৰ বাদ্য

বাদ্য-সংগীতৰ অন্য এক অপৰিহাৰ্য অংগ। অসমৰ লোক-সংগীত, জনজাতীয় সংগীত আৰু শাস্ত্ৰীয় সংগীতত বাদ্যই গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান অধিকাৰ কৰি আহিছে। তাৎপৰ্যপূৰ্ণভাৱে নাট্যশাস্ত্ৰ প্ৰণেতা ভৰত মুনিয়ে বাদ্যযন্ত্ৰৰ যি শ্ৰেণীবিভাজন কৰিছে সেয়া সামগ্ৰিকভাৱে বিশ্বৰ সমূহ বাদ্যযন্ত্ৰৰ সন্দৰ্ভতো প্ৰযোজ্য। ভৰতমুনিৰ মতে —

তত চৈদাৱনদ্ধং ঘন সুৰিবয়েৰ চ।

চতুৰ্বিধ'বং চ বিজ্ঞেয়মাতোদ্যং লক্ষণাঙ্কিতম।।

তত, আৱনদ্ধ, ঘন আৰু সুৰিৰ এই চাৰি প্ৰকাৰ বাদ্যযন্ত্ৰৰ শ্ৰেণীবিভাজন অসমৰ বাদ্যযন্ত্ৰৰ সন্দৰ্ভতো দেখুৱাব পাৰি—

১) তত বাদ্যযন্ত্ৰ : তাঁৰযুক্ত বাদ্যযন্ত্ৰসমূহেই হৈছে তত শ্ৰেণীৰ বাদ্যযন্ত্ৰ। যেনে - বীণ বা বীণা, সৰদ, চেতাৰ, এচৰাজ, তানপুৰা, টোকাৰী, একতাঁৰা, দোতোৰা, ধমক, তেপ্ৰা (গোৱালপাৰা অঞ্চলত ব্যৱহৃত), গগনা, চৰাজ (হাজং) চেৰজা (বৰো), দেলেংদাহ (কুকি), চেৰেণ্ডা (বাংখাল), তম্ৰাং (তিৱা), বাদুংদুগ্ৰা (ৰাভা), গংগনা (বৰো), ওংগাং (মিছিং) ইত্যাদি।

২) আৱনদ্ধ বাদ্যযন্ত্ৰ : চালেৰে ছেৰা যন্ত্ৰসমূহেই আৱনদ্ধ বা আনদ্ধ বাদ্যযন্ত্ৰ। বেদত ইয়াৰ নাম ভৌমী দুন্দভি বা ভাণ্ড বোলা হয়। ঢোল, ডগৰ, খোল, মৃদঙ্গ, পাখোৰাজ, ঢাক, নাগাৰা, ডবা, তবলা আদি আদৰ্শ আৱনদ্ধ বাদ্যযন্ত্ৰ। আমাৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত ঢোলজাতীয় বাদ্যসমূহ হৈছে— বৰঢোল, ঢেপাঢোল বা চুঙা ঢোল, মাদল, খাম, জয়ঢোল, দেওঢোল, খাম ছেং, দুমদুম, খুবং, ছেংৰূপ, বিহুঢোল, কৰ্কাঢোল ইত্যাদি।

৩) ঘনবাদ্যযন্ত্র : বাঁহ, কাঠ, শিল, মাটি বা ধাতুৰে নিৰ্মিত বাদ্যযন্ত্ৰই ঘনশ্ৰেণীৰ। যেনে - কৰতাল, খুটিতাল, ভোবতাল, পাতিতাল, মণ্ডহীৰা, টকা, গগনা, কাঁহ, বৰকাঁহ, জুৰি উপৰিও অসমৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত লুপি (মিছিং), জথা (ববো), ছেংছ (কাৰ্বি), কালি (ৰাভা), চাহপানু (কুকি) আদি ঘন বাদ্যযন্ত্ৰৰ প্ৰচলন দেখা পোৱা যায়।

৪) সুৰিৰ বাদ্যযন্ত্ৰ : ফুঁ দি বজোৱা বাদ্যযন্ত্ৰই সুৰিৰ শ্ৰেণীৰ। যেনে সুতোলি, বাঁহী, চাহনাই, ভেৰি, শংখ, কালি, মহৰী, পেঁপা, শিঙাৰ উপৰিও অসমৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত চিফুং (ববো), পেম্পা, শিঙা, তু-লু, দুম্পে (মিছিং), ব্ৰাংশি, ছিংগা (ৰাভা), শিংগা, বাংশী, পেঁপা (হাজং), থোৰা, পাংছি (তিৱা), মুৰি তংপ, পংছে (কাৰ্বি), মেটিয়ম (জেমী নগা), মুৰি, চুপিন, মুৰি বাটিছ (ডিমাছ), কেটফিট, গচেম, শিল্কি (কুকি) ইত্যাদি।

৪.৬ সাৰাংশ (Summing Up)

অসমৰ পৰিৱেশ্যকলা বুলিলে নাটক, নৃত্য আৰু গীত এই তিনিটা দিশৰ কথা সততে বিবেচনা কৰা হয়। পুতলা নাচ, ওজাপালি, ঢুলীয়া আৰু খুলীয়া ভাওনা, কুশানগান, ভাৰীগান আদি নাট্যকলাৰ লগত জড়িত। আনহাতে এই অনুষ্ঠানসমূহৰ লগত জৰিত আছে বিভিন্ন নৃত্য আৰু গীতসমূহ। সংগীতৰ লগত ওতপ্ৰোতভাৱে সম্পৃক্ত হৈ আছে পৰম্পৰাগত বাদ্যযন্ত্ৰসমূহ। এই বিভাগটিত অসমৰ পৰিৱেশ্যকলাৰ বিভিন্ন দিশসমূহ পুংখানুপুংখভাৱে আলোচনা কৰা হৈছে। বিভিন্ন শিতানসমূহ সুকীয়াকৈ আলোচনা কৰাৰ লগতে ইটোৰ লগত সিটোৰ সম্পৰ্কও দাঙি ধৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে।

৪.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) সংগীত বুলিলে কি বুজ্বে? সংগীতৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ পৰ্যালোচনা কৰি অসমীয়া সংগীত সম্পৰ্কে এটি আলচ যুগুত কৰক।
- ২) গীত আৰু নৃত্যৰ মাজত থকা আন্তঃ সম্পৰ্কৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।
- ৩) ভাৰতীয় সংগীত আৰু পাশ্চাত্য সংগীতৰ বিষয়ে এটি তুলনামূলক আলোচনা আগবঢ়াওক।
- ৪) অসমৰ লোকগীত আৰু লোকনৃত্যসমূহ অনুৰংগ আৰু বিষয়বস্তুৰ দিশৰ পৰা শ্ৰেণী বিভাজন কৰি প্ৰত্যেকৰে একোটাকৈ টোকা লিখক।
- ৫) অসমৰ সত্ৰীয়া সংগীত - এই বিষয়ে এটি প্ৰবন্ধ যুগুত কৰক।
- ৬) অসমৰ বাদ্যযন্ত্ৰ - শীৰ্ষক এটি আলোচনা যুগুত কৰক।
- ৭) লোকনৃত্য বুলিলে কি বুজ্বে? অসমৰ লোকনৃত্যৰ বিষয়ে এটি আলচ যুগুত কৰক?

- ৮) লোক পৰিবেশ্যকলা হিচাপে ওজাপালি সম্বন্ধে এটি ৰচনা লিখা।
 ৯) খুলীয়া ভাউৰীয়া আৰু ভাৰীগানৰ সাদৃশ্য-বৈসাদৃশ্য দেখুৱাই এটি তুলনামূলক আলোচনা আগবঢ়াওক।
 ১০) চমু টোকা লিখক :

ভাৰতীয় স্বৰ, পাশ্চাত্য স্বৰ, বাগ - বাগিনী, তাল, গতি, মুদ্ৰা, ছবিন আলুন, ওজাপালি, সুৰিৰ বাদ্য, ছাথাৰ গীত, কুশানগান, পুতলা নাচ, ভাৰীগান, বাঁসীও/বৈচাও, বিচু, বায়ৰু, গুৰুগান নাচ, হাছ কেকান, ভাৰইয়া গীত, মইষালি গীত, মলুৱাৰ গীত, কুমুৰা, নাদুভংগী, কাৰ্ত্তীনৃত, দোমাহী কেকান, চেপাটোল, অইনিতম।

8.৮ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

অসমীয়া বিভাগ, ওৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়	:	অসমৰ সংস্কৃতি সমীক্ষা
কেশৱানন্দ দেৱগোস্বামী	:	সত্ৰ-সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা
ধৰ্মেশ্বৰ দুৱৰা	:	অসমৰ বাদ্যযন্ত্ৰ
বাণীকান্ত কাকতি	:	পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য
বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা	:	অসমৰ লোক-সংস্কৃতি
মহেশ্বৰ নেওগ	:	পৰিত্ৰ অসম
(—)	:	পুৰণি অসমৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি
নবীন চন্দ্ৰ শৰ্মা	:	অসমীয়া লোক সংস্কৃতিৰ আভাস
(—)	:	লোক সংস্কৃতি
(—)	:	অসমৰ পৰিবেশ্যকলাঃ ওজাপালি
নিৰ্মল প্ৰভা বৰদলৈ	:	অসমৰ লোক-সংস্কৃতি
যুগল দাস	:	অসমৰ লোক-কলা
হৰি প্ৰসাদ নেওগ আৰু লীলা গগৈ (সম্পা.)	:	অসমীয়া সংস্কৃতি
সূৰ্য হাজৰিকা (সম্পাদিত)	:	সংস্কৃতি সঞ্চয়ন
প্ৰফুল্ল কুমাৰ নাথ	:	অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ৰূপৰেখা

বিভাগৰ গঠন :

- ৫.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৫.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৫.৩ অসমৰ লোকাচাৰ
- ৫.৪ লোকবিশ্বাস
- ৫.৫ অসমৰ লোকবিশ্বাস
- ৫.৬ অসমৰ লোকাচাৰ, লোকবিশ্বাসত প্ৰতিফলিত লোকজীৱনৰ স্বৰূপ
- ৫.৭ লোক চিকিৎসা
- ৫.৮ অসমৰ লোক-চিকিৎসা আৰু লোক-ঔষধ
- ৫.৯ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৫.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৫.১১ প্ৰসংগগ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

৫.১ ভূমিকা (Introduction)

সামাজিক আচাৰ-অনুষ্ঠান : সংস্কৃতিৰ ক্ষেত্ৰ বা বিভিন্ন দিশৰ ভিতৰত সামাজিক আচাৰ - অনুষ্ঠানে তাৎপৰ্যপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে। বিশেষকৈ লোক সাধাৰণৰ আদৰ্শগত আৰু ধৰ্মীয় দিশটোৰ পৰিচয় দিয়ে- সামাজিক আচাৰ- অনুষ্ঠান আদিয়ে। সামাজিক আচাৰ বা লোকাচাৰ সমাজৰ সমস্ত লোকৰ মাজত প্ৰচলিত। হিন্দু, মুছলমান, খৃষ্টান আদি ধৰ্মাবলম্বী সকলো জাতি-জনজাতিৰ মাজত এই আচাৰ-অনুষ্ঠানবোৰ পৰিলক্ষিত হয়। এই ফালৰপৰা ধৰ্মীয় প্ৰসংগ, প্ৰজাতীয় অনুযংগ আৰু ভাষিক গোষ্ঠীৰ সন্দৰ্ভত সমাজত প্ৰচলিত আচাৰ অনুষ্ঠানবোৰক সাধাৰণভাৱে এইদৰেও শ্ৰেণী বিভাজন কৰিব পাৰি; যেনে : হিন্দু আচাৰ-অনুষ্ঠান, ইছলামীয় আচাৰ-অনুষ্ঠান, খৃষ্টানীয় আচাৰ-অনুষ্ঠান, বড়োসকলৰ আচাৰ-অনুষ্ঠান, হাজংসকলৰ আচাৰ-অনুষ্ঠান, বঙালী আচাৰ-অনুষ্ঠান, নেপালী আচাৰ- অনুষ্ঠান, চাহ জনগোষ্ঠীৰ আচাৰ-অনুষ্ঠান আদি।

এই বিভাগটিত লোকাচাৰ, লোকবিশ্বাস আৰু লোক-চিকিৎসা সম্বন্ধীয় সাধাৰণ আলোচনা আগবঢ়োৱাৰ লগতে অসমৰ জনজীৱনৰ লগত সম্পৃক্ত হৈ থকা এই দিশবোৰৰ বিষয়ে পৰ্যালোচনা কৰা হৈছে।

৫.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই বিভাগটি অধ্যয়ন কৰাৰ পিছত আপোনালোকে-

- সমাজত প্ৰচলিত পৰম্পৰা, ৰীতি-নীতি ইত্যাদিৰ স্বৰূপ সম্পৰ্কে জ্ঞাত হোৱাৰ লগতে এইবোৰৰ লগত জড়িত পৰম্পৰাগত মূল্যবোধ আৰু ঐতিহ্যৰ বিষয়ে সম্যক জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব,

- লোকাচাৰ, লোকবীতি, লোক-বিশ্বাস প্ৰভৃতি লোকজীৱন চৰ্চাৰ সৈতে জড়িত জীৱনবোধৰ লগত পৰিচিত হ'ব পাৰিব,
- লোক-সংস্কৃতিৰ স্বৰূপ উপলব্ধি কৰিব পাৰিব,
- অসমৰ পৰম্পৰাগত চিকিৎসা পদ্ধতি আৰু চিকিৎসাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় লোক-ঔষধ সম্পৰ্কে অৱগত হ'ব পাৰিব।

৫.৩ অসমৰ লোকাচাৰ

অসমৰ সৰহ সংখ্যক লোকেই গাঁওবাসী, কৃষিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল আৰু পৰম্পৰা আশ্ৰয়ী গতিকে অসমৰ সামাজিক আচাৰ - অনুষ্ঠানসমূহত শাস্ত্ৰীয় উপাদান থাকিলেও এইবোৰ প্ৰায় লোকে সমাজত আশ্ৰয়ী। দ্বিতীয়তে, অসমৰ সামাজিক আচাৰ-অনুষ্ঠানবোৰ জাতি-উপজাতিৰ নিৰবচ্ছিন্নতা (Caste-tribe continuum) ৰ স্থিতি সহজে লক্ষ্য কৰিব পাৰি। অসমত প্ৰচলিত বিশ্বাস-ধৰ্মীয় আচাৰ কিদৰে শাস্ত্ৰীয়-লোকায়ত আৰু জনজাতীয় সাংস্কৃতিক সংমিশ্ৰণ ঘটিছে তাৰ প্ৰকৃষ্ট নিদৰ্শন যোগিনীতন্ত্ৰত উল্লেখ থকা 'কৈৰাতজ ধৰ্ম' বা 'কৈৰাতিকা ধৰ্মই' দিব পাৰে। সেইবাবে অসমৰ সামাজিক আচাৰ-অনুষ্ঠানক স্থূলভাৱে লোকায়ত আচাৰ-অনুষ্ঠান নাম দিয়াই সমীচীন হ'ব। সামাজিক আচাৰ-অনুষ্ঠান যথার্থতে পৰম্পৰাগত জীৱনৰ প্ৰতিফলন মাথোন। গতিকে পৰম্পৰাগত জীৱন, বাচিক কলা আৰু ভৌতিক সংস্কৃতিৰ সংযোজন বিন্দুৰ দৰে। লোকাচাৰ ব্যক্তিগত জীৱনৰ অন্যান্যক্ৰিয়াৰ সমষ্টি নহয়, সামাজিক জীৱনৰ অন্যান্য ক্ৰিয়াৰ সমষ্টিহে। সামাজিক লোক-আচাৰ-অনুষ্ঠান বা লোকাচাৰে কলা বা লোক সাহিত্য যথোপযুক্ত অনুৰূপ স্বৰূপেহে ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে। সমাজ আৰু পৰিয়ালত প্ৰচলিত বিবিধ বিশ্বাস, ধৰ্ম, ধৰ্মীয় আচৰণ, বিবিধ উৎসৱ-অনুষ্ঠান, জন্ম-বিবাহ-মৃত্যুৰ সৈতে জড়িত বিবিধ অনুষ্ঠান, আচাৰ, অৱসৰ বিনোদন, খেল-ধেমালি, লোক - চিকিৎসা আদিকেই সাধাৰণভাৱে সামাজিক লোকাচাৰ আখ্যা দিব পাৰি। এই ধৰণৰ বীতি-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ আদি প্ৰায়ে লোক বিশ্বাস নিৰ্ভৰশীল কিছুমান বীতি-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ সুনিৰ্দিষ্ট আৰু স্থানীয়। সাধাৰণ আৰু বিশেষ ধৰণৰ ধৰণ-কৰণ, আচাৰ-ব্যৱহাৰ আদিত প্ৰায়ে শাৰীৰিক কাৰ্য, লোক বিশ্বাস আৰু ভৌতিক পদাৰ্থৰ স্থিতি লক্ষ্য কৰিব পাৰি। যিবিলাক আচাৰ-অনুষ্ঠান আৰু বীতি-নীতি যাদুমূলক আৰু ধৰ্মীয় ভাৱ সম্পন্ন তেনেবিলাকৰ সাধাৰণতে ক্ৰিয়া - কাণ্ড বা আচাৰ-পদ্ধতি বুলিব পাৰি। ক্ৰিয়া-কাণ্ড বা আচাৰ-অনুষ্ঠানৰ ব্যক্তিগত আৰু ৰাজহুৱা হ'ব পাৰে। ৰাজহুৱা ক্ৰিয়া-কাণ্ড, আচাৰ-অনুষ্ঠানৰ সৈতে আন আন সামাজিক আচৰণ সংযুক্ত হৈ আন এবিধ সামাজিক লোকাচাৰৰ জন্ম হৈছে, যাক উৎসৱ-অনুষ্ঠান আখ্যা দিয়া হয়। এনে বিধৰ উৎসৱ-অনুষ্ঠানে পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালি, গীত নৃত্য - বাদ্য অভিনয় আদিৰ বিশিষ্ট অনুৰূপ স্বৰূপে ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। তেনেদৰে পূজা-উপাসনা আদিয়ে লোক-ঔষধ বা লোক চিকিৎসাৰ ভূমিকাও গ্ৰহণ কৰা দেখা যায়।

সামাজিক লোকাচাৰ চাৰিটা উপশ্ৰেণীত বিভক্ত ; যেনে -

- ক) লোক বিশ্বাস আৰু লোকধৰ্ম
- খ) লোক উৎসৱ-অনুষ্ঠান
- গ) অৱসৰ বিনোদন আৰু খেল-ধেমালি আৰু
- ঘ) লোক ঔষধ আৰু লোক চিকিৎসা।

৫.৪ লোকবিশ্বাস

লোক বিশ্বাস আচাৰ অনুষ্ঠান, ধৰ্মীয় কৃত্য আৰু ধৰ্মৰ বুনীয়াদ স্বৰূপ। অন্য প্ৰকাৰে লোক বিশ্বাসক ধৰ্মীয় ক্ৰিয়া-কাণ্ড আৰু আচাৰ-অনুষ্ঠানৰ চনদ, হুকুমনামা আৰু পথপঞ্জী (Guide book) বুলিব পাৰি।

লোক বিশ্বাস সৃষ্টিৰ কাৰণ ব্যাখ্যা কৰা অতিকৈ জটিল। বিশ্বাস প্ৰবণ সমাজত লোকবিশ্বাস পৰম্পৰাগতভাৱেই চলি থাকে। লোকমন সন্দেহ প্ৰবণতা, দোষ দৰ্শিতা আদিৰ পৰা প্ৰায়ে বিমুক্ত সেইবাবেই লোকাৱৃত সমাজত লোকবিশ্বাসৰ গুৰুত্ব বৰ্দ্ধিত হৈ আহিছে এই সন্দৰ্ভত ড° প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীয়ে সমীচীন মন্তব্য আগবঢ়াইছে :

It is difficult to explain the whys and wherefores of popular beliefs. Beliefs are traditionally handed down and in a society which does not appreciate the sceptical and critical attitude of mind, how they started or why they started is hardly remembered ?

কোনো কোনো পণ্ডিতৰ মতে লোক বিশ্বাসৰ উৎস অযৌক্তিক প্ৰত্যয়। সাধাৰণতে যি সমাজৰ মানসিক দিগন্তৰ পৰিসৰ তুলনামূলকভাৱে সীমিত আৰু বিচাৰ-বিবেচনাৰ পৰিসৰ ঠেক তেনে সমাজতহে লোকবিশ্বাস বা অন্ধবিশ্বাস আদিৰ জনপ্ৰিয়তা লক্ষ্য কৰিব পাৰি। যিবোৰ নৈসৰ্গিক কাৰণ অথবা জাগতিক ব্যাপাৰ যুক্তি - তৰ্কৰ সহায়ত সমাধান কৰিব নোৱাৰি সেইবোৰৰ আধাৰত লোকবিশ্বাসৰ সৃষ্টি হয়। দ্বিতীয়তে, ভয় আৰু বিশ্বয়ভাৱৰ বাবেও লোকবিশ্বাসৰ সৃষ্টি হ'ব পাৰে।

অন্ধবিশ্বাস : লোকবিশ্বাসৰ বহল পৰিসৰে অন্ধবিশ্বাসকো সামৰি লয়। অন্ধবিশ্বাসৰ ইংৰাজী প্ৰতিশব্দ superstition পদটো লেটিন stare ৰ পৰা উদ্ভৱ হৈছে। Stare ৰ প্ৰতিশব্দ survival (উদ্ধৰ্তন)। ইংৰাজী superstition ৰ সমাৰ্থক গ্ৰীক শব্দ deisidaimonia আৰু ইয়াৰ অৰ্থ ঈশ্বৰৰ প্ৰতি ভয়। গ্ৰীক deisidaimonia পদটোয়ে পৰিদৃশ্যমান জগতৰ অন্তৰালত থকা অনিৰ্ণেয় শক্তিসমূহে মানৱ অন্তৰত কিদৰে বিশ্বাস প্ৰবণতাৰ বিভিন্ন চক্ৰ নিৰ্মাণ কৰি আহিছে তাৰ ইংগিত বহন কৰে।

লোকবিশ্বাস সাধাৰণতে যুক্তি নিৰ্ভৰশীল অথবা যুক্তিৰ ফালৰপৰা এইবোৰ কম-বেছি পৰিমাণে বিশ্লেষণ কৰিব পাৰি। অন্যহাতে অন্ধবিশ্বাসবোৰ যুক্তিবিহীন, স্বমতাপ্ৰে (dogma) মাথোন। অন্ধবিশ্বাসো লোকবিশ্বাসৰেই বিজ্ঞানসন্মত বিচাৰ - বিশ্লেষণ পৃষ্ঠভূমিত লোকবিশ্বাস আৰু অন্ধবিশ্বাসৰ ভূমিকা অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। বিজ্ঞান

আৰু যাদুবিদ্যাৰ মাজতো দূৰণিবটীয়া সম্পৰ্ক আছে। যি ব্যাপাৰৰ কাৰ্য-কাৰণ যুক্তিনিষ্ঠভাৱে অধ্যয়ন কৰিব পাৰি তাতেই বিজ্ঞানৰ স্থিতি লক্ষ্য কৰা যায়; আৰু য'ত বিজ্ঞান বিফল হৈছে তাতেই অন্ধবিশ্বাস- যাদু আৰু ধৰ্মই প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে। গতিকে লোকবিশ্বাস বা অন্ধবিশ্বাসৰ সৈতে ধৰ্ম আৰু ধৰ্মীয়কৃত্যৰ সম্পৰ্ক ৰক্ষিত হৈছে। মানুহ যিমানেই শিক্ষা-দীক্ষা আদিত আগবঢ়া নহওক কিয় শতকৰা ৯০% ভাগ মানুহেই লোকবিশ্বাস, অন্ধবিশ্বাস আৰু যাদুবিদ্যাৰ আস্থা স্থাপন কৰে। এগৰাকী পণ্ডিতে এই প্ৰসংগত যথোপযুক্ত মন্তব্য এটি উপস্থাপন কৰিছে :

Nearly everyone is more or less superstitious. Though most people would deny this, nevertheless, ninety-nine persons out of a hundred will walk around ladder rather than under it.

লোক বিশ্বাস বা অন্ধবিশ্বাসৰ বৈজ্ঞানিক ভিত্তি নাই বুলিও খাটাঙকৈ ক'ব নোৱাৰি। বস্তৰ সম্বন্ধীয় আৰু বিবিধ ৰোগ নিৰাময়ৰ বাবে সমাজত অনুষ্ঠিত যাদু (magic) আদিত বৈজ্ঞানিক ভিত্তি নাই বুলি উৰাই দিব পাৰি নে নোৱাৰি নিশ্চয় ভাবি চাব লাগিব। লোক ঔষধ আৰু লোক চিকিৎসাৰ ক্ষেত্ৰত মিথ্যা অন্ধবিশ্বাস সত্যত পৰিণত হোৱাৰ প্ৰমাণ বিভিন্ন সমাজত পোৱা যায়। সাপে দংশন কৰা মানুহক বেজে জৰা-ফুকা কৰি নিৰাময় কৰা আমাৰ বহুতেই দেখিছে। জ্যোতিষতত্ত্বও অন্ধবিশ্বাসৰ পৰিসীমাত সামৰিব পাৰি; কিন্তু জ্যোতিৰ্বিদ্যাত বৈজ্ঞানিক ভিত্তি নাই বুলি কোনোৱে ক'ব নোৱাৰে।

লোকবিশ্বাসবোৰ তিনিটা শ্ৰেণীত বিভাজন কৰিব পাৰি; যেনে - (ক) সংকেত লোকবিশ্বাস, (খ) যাদু-লোকবিশ্বাস আৰু (গ) পৰিবৰ্তিত লোকবিশ্বাস।

(ক) সংকেত লোকবিশ্বাস : সংকেতমূলক লোকবিশ্বাসে ভবিষ্যবাণীৰ দৰে প্ৰকাৰ্য সাধন কৰে। যেনে : ভূমিকম্প হ'লে বৰষুণ হয়; পৰুৱাৰ লানি ওলালে বৰষুণ হয়, উইপৰুৱা ওলালে খৰ হয়।

(খ) যাদু লোকবিশ্বাস বা যাদুমূলক লোকবিশ্বাস : এইবিধ লোকবিশ্বাস প্ৰায়ে যুক্তিবিহীন ; বিশ্বাস সংপ্ৰত্যয়ৰ আধাৰীভূত। উদাহৰণস্বৰূপে - বৃহস্পতিবাৰে আবেলি কোনো ধৰণৰ শুভকৰ্ম কৰা অনুষ্ঠিত ; সোমবাৰে পূবদিশে যাত্ৰা কৰিলে শুভফল লাভ কৰিব নোৱাৰি ; ভেকুলি বিয়া পাতিলে বা হুঁম - পূজা কৰিলে বৰষুণ হয়, ইত্যাদি।

(গ) পৰিবৰ্তিত লোকবিশ্বাস : পৰিবৰ্তিত লোক বিশ্বাসবোৰ সংকৰ বা মিশ্ৰ লোকবিশ্বাস বুলিলেও কোনো ক্ষতি নাই। উদাহৰণ- ভাদমাহত কল-পুলি কলে কল-পুলি মৰি যায় ; দুটা শালিকা একেলগে দেখিলে শুভফল হয় ; যাত্ৰাৰ সময়ত হাতী দেখা মঙ্গলকৰ, ইত্যাদি।

ইয়াৰ বাহিৰেও লোকবিশ্বাসসমূহ আন কেইটিমান শ্ৰেণীত ভাগ কৰিব পাৰি; যেনে - ক) ধৰ্মীয় লোকবিশ্বাস, খ) জন্তুসম্পৰ্কীয় লোকবিশ্বাস, গ) চৰাই-চিৰিকতি সম্পৰ্কীয় লোকবিশ্বাস, ঘ) গছ-গছনি, লতা-লতিকা সম্পৰ্কীয় লোকবিশ্বাস, ইত্যাদি।

লোক বিশ্বাস হৈছে যুগ যুগ ধৰি জনসাধাৰণৰ মাজত পৰম্পৰাগতভাৱে গঢ় লৈ উঠা কেতবোৰ বিশেষ বিশ্বাস, যিবোৰ জনজাতীয়, অজনজাতীয় সকলো জনগোষ্ঠীৰ মাজতেই বিদ্যমান।

অসমত অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰাই সৰ্প উপাসনাৰ এক পৰম্পৰা প্ৰচলিত হৈ আহিছে। সংক্ৰামক ব্যাধি আৰু মহামাৰীৰ সময়ত মনসা দেৱী বা মাইৰ পূজা কৰাৰ পৰম্পৰা অতি পুৰণি কালৰে পৰাই প্ৰচলিত হৈ আহিছে।

অসমৰ খাচীয়াসকলৰ মাজতো সাপ-পূজাৰ প্ৰচলন আছে। মিলচৰ মতে লোখা নগাসকলেও তেনেকৈ কুকুৰনেচীয়া বাঘ বা কেতিয়াবা একোটা সাপ পোহে। ৰাভাসকলেও এসময়ত গুহাত বাস কৰা সৰ্পদেৱতা এজনৰ পূজা কৰি তেওঁক তুষ্ট কৰিছিল বুলি জনা যায়। আও নগাসকলেও সাপৰ অন্তিমিকাৰী প্ৰভাৱৰ পৰা ৰক্ষা পৰিবলৈ বহুবি কুকুৰা বুলি দি তাক তুষ্ট কৰিছিল। কুকিসকলৰ বিশ্বাস যে পৃথিৱীখন এটি বিৰাট সৰ্পই মেৰিয়াই ধৰি আছে।

অসমীয়া আৰু জনজাতীয় মানুহৰ মাজত এটা সাধাৰণ বিশ্বাস প্ৰচলিত আছে যে পানী, ধানৰ ভঁৰাল আৰু ধন-সম্পত্তি থকা ঠাইত সাপে ৰখীয়া হৈ থাকে। জনজাতীয়সকলৰ বহুতেই সাপক জলদেৱতা বুলি ভাবে। গৰ্ভৱতী অৱস্থাত তিবোতাই অথবা তেওঁৰ স্বামীয়ে সাপ মৰাটো নিষেধ। সৰ্প দংশনত মৃত্যু হোৱা মানুহক দুৰ্ভগীয়া বুলি গণ্য কৰি তেওঁৰ শটো প্ৰচলিত নিয়ম অনুযায়ী নুপুৰি পুতি পেলোৱা হয়। কিছুমান ঠাইত কলগছৰ ভূৰত মৰাশ তুলি দি নদীত উটুৱাই দিয়ে আৰু সেই ভূৰ নিজে নিজে সাপে খোঁটা ভাল কৰিব পৰা বেজৰ তাত গৈ ওলায় আৰু উপযুক্ত চিকিৎসা পাই মৰা লোকে বৰ্তি উঠে বুলি মানি আহিছে।

অসমীয়া মানুহে যোৰপতা সাপ দেখিলে প্ৰণয় আৰু কাজিয়াৰ বিষয়ত মঙ্গলজনক বুলি কয়। আনহাতে লুচাইসকলে যোৰ পতা সাপ দেখিলে মৃত্যু অথবা নৰিয়া হ'ব বুলি বিশ্বাস কৰে।

সপোনত সাপ দেখিলে নানা ধৰণে ব্যাখ্যা কৰা হয়। অসমীয়া মানুহে ইয়াক বন্ধুৰ লগত মনোমালিন্যৰ পূৰ্বাভাস বুলি বিশ্বাস কৰে। ৰেংমাসকলৰ মতেও সপোনত সাপ দেৱা শুভ লক্ষণ নহয়।

মাছ সম্পৰ্কেও ভালেমান লোকবিশ্বাসৰ প্ৰচলন আছে। মাছ প্ৰজনন আৰু বংশবৃদ্ধিৰ প্ৰতীক। উচ্চ বৰ্ণৰ হিন্দুৱে মিৰিকা, শিঙি, নেৰীয়া, গৰুৱা আদি মাছ নাখায়। চেমা নগাই আকৌ দুবিধ মাছ নাখায়। মনিপুৰৰ ৰাজপৰিয়ালৰ লোকসকলে আকৌ নগাৰুল নামৰ সৰ্পকৃতিৰ মাছবিধ খাব নাপায়। খাছিয়াসকলৰো কোনো শ্ৰেণীৰ লোকৰ সৈতে মাছৰ গভীৰ সম্পৰ্ক থকা বুলি জনা যায়। সেয়ে তেওঁলোকে সেইবিধ নিৰ্দিষ্ট মাছ ভক্ষণ নকৰে।

অ-জনজাতীয় আৰু জনজাতীয়লোকসকলৰ মাজত মাছধৰাৰ আগতে কিছুমান আচাৰ-অনুষ্ঠান পালন কৰাৰ বিধি প্ৰচলিত হৈ আহিছে। সাধাৰণতে মাঘবিহুৰ উৰুকাৰত ৰাজহুৱাভাৱে মাছ ধৰা হয়। গতিকে পানীত নামিবৰ আগতে ভালদৰে মাছ ধৰিবৰ বাবে জলদেৱতাৰ নামত পূজা - উছৰ্গা কৰা হয়।

অসমীয়া মানুহে জাল, জুলুকি, পল, চেপা-জাল, খোকা, জিঙৰা, পাউৰী ইত্যাদি বিভিন্ন সঁজুলিৰে মাছ মাৰে। মাছ মৰা সঁজুলিৰ ভিতৰত সৰহভাগেই বাঁহেৰে নিৰ্মিত।

কোনো কোনোৱে মাছ মাৰিবলৈ যোৱাৰ আগতে জালত বাঢ়নীৰে সাতবাৰ কোৱায়। সেইদৰে বিল বা পুখুৰীত নমাৰ আগতে মাছুৱৈয়ে সেই পানীত তিনিবাৰ খুৱায় আৰু মাছ লগাৰ লগে লগে জালৰ মাৰিত তিনিবাৰ কোৱায়।

অসমীয়া বিবাহ অনুষ্ঠানত জোৰোণৰ লগত মাছ দিয়াতো অতি প্ৰয়োজনীয় ৰূপে গণ্য কৰা হয়। আঠমঙলাৰ খাদ্য সামগ্ৰীতো মাছ অপৰিহাৰ্য। মণিপুৰী সকলৰ মাজতো বিয়াত মাছ অপৰিহাৰ্য। খাছীয়াসকলৰ বিয়াতো মাছৰ ব্যৱহাৰ আছে। মিছিংসকলৰ বিয়া ঠিক কৰোঁতেও মাছ লাগে। মাছ নহ'লে তেওঁলোকৰ বিয়াৰ বন্দোবস্তী পকা হ'ব নোৱাৰে। মিছিংসকলৰ দৰেই বাকিসকলেও বিয়াৰ সময়ত পূৰ্বপুৰুষৰ উদ্দেশ্যে শুকান মাছ উছৰ্গা কৰে। আও নগাসকলৰ বিয়াতো দৰাই মাছ দিহে বিয়াৰ স্থিৰ সিদ্ধান্ত কৰিব পাৰে।

কেঁচুৱা উপজিলা বন্ধু ৰাষ্ট্ৰৰ আৰু আঞ্চলিক স্বজনক মাছ দিয়াটো অসমীয়া মানুহৰ এটা সাধাৰণ নিয়ম। পুংসকন উৎসৱত এযোৰ মাঙৰ মাছ পূজা কৰি পূজাৰ অন্তত মাছযোৰ পানীত এৰি দিয়া নিয়ম। নামকৰণ উৎসৱতো মাছেৰে ভোজ দিয়া হয়। অসমীয়া মানুহে পৰিয়ালৰ কোনোবা লোক ঢুকালে অশৌচৰ দিন কেইটা মাছ-মাংস নাখায়। শ্ৰাদ্ধৰ পিছত গিয়াতিসকলৰ সৈতে মাছ ৰান্ধি ভোজ ভাত খায়।

দেৱ-দেৱীৰ উদ্দেশ্যেও মাছ উৎসৰ্গা কৰা হয়। শাৰদীয় দুৰ্গা পূজাত মাছ উৎসৰ্গা কৰাটো নিয়ম।

টোপনিত প্ৰস্ৰাৱ কৰা মানুহক পাটি-মুতুৰা মাছ খুৱালে সেই বোগ দূৰ হয় বুলি মানুহৰ বিশ্বাস। মাছ ঔষধ আৰু আৰ্থদিতো ব্যৱহাৰ কৰা হয়। মণিপুৰীসকলে দৃষ্টিশক্তি দুৰ্বল হ'লে বৌমাছৰ পেটু খায়। ডিমাছাসকলে ৰাঘ মাছৰ পিত পাকস্থলীৰ ৰোগত ব্যৱহাৰ কৰে। ৰাভাসকলে কেঁচুৱা সোনকালে খোজ কাঢ়িব নিশিকিলে চেঙেলী মাছ আঁঠুত লগায়। পাতি ৰাভাসকলে কাপোৰ ব'বলৈ নিশিকা ছেৱালীক, 'বোৱানী কাটি' নামৰ এবিধ মাছ খুৱায়।

মাছ সম্বন্ধীয় বহুতো বিশ্বাস অন্ধবিশ্বাস জড়িত হৈ আছে। বিল, পুখুৰী আদিত অপদেৱতা থাকে বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। মাছপ্ৰিয় এইবিধ দেৱতাৰ বাক বোলে। প্ৰবাদ মতে - 'খলত খল ৰজা, পোতা পুখুৰীত বাকেই ৰজা।' মিছিংসকলে প্ৰকাণ্ড মাছুন্দৰী নামৰ মাছটোক মৎস্য দেৱতাৰ অধীশ্বৰ বুলি ভাবে। এই মাছটোৰ সাফল্য পালে মানুহটোৰ দিন চমু চাপি আহিছে বুলি তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰে। অসমীয়াই সমাজিকত মাছ

দেখিলে বিয়া নাইবা সন্তান জন্মৰ আগজাননী বুলি ভাবে। সপোনত সৰহ মাছ দেখিলে গাৰোসকলে সৌভাগ্যৰ চিন বুলি ভাবে। বগা পুঠীজাতীয় সৰু মাছ সপোনত দেখিলে ডিমাছা কছাৰীয়ে ধনপ্ৰাপ্তিৰ লক্ষণ বুলি কয়।

মাছক সাধাৰণতে সৌভাগ্যৰ চিন হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। লোকগীততো মাছক নাৰী সৌন্দৰ্যৰ উপমা, বৌদ প্ৰতীক আৰু দাম্পত্য সম্প্ৰীতিৰ আদৰ্শৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়।

অসমৰ লোকবিশ্বাস আৰু লোকজীৱনৰ সৈতে কুকুৰা চৰাইৰ সম্পৰ্ক মনকৰিবলগীয়া। কুকুৰা চৰাই আৰু কণীয়ে ধৰ্মীয় জীৱনতো গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। অসমীয়া বিবাহ অনুষ্ঠানত বেইৰ তলত কণীপুতি ৰখাটো এটা সাধাৰণ নিয়ম। আঙ্গামী নগাৰ জোবোণ পিন্ধোৱা উৎসৱৰ দিনা কুকুৰাৰে মূল্য নিৰূপণ কৰা হয়।

আও নগাৰ বিবাহৰ সৈতে জড়িত আনুষ্ঠানিক উৎসৱৰ ভিতৰত দৰা কন্যাৰ মঙ্গল কামনা কৰি কুকুৰা চৰাই বলি দিয়াটো প্ৰধান। কুকিসকলৰ বিবাহ উৎসৱৰ সৈতেও কুকুৰা চৰাইৰ এবাৰ নোৱাৰা সম্পৰ্ক দেখা যায়।

বড়ো-কছাৰীসকলে পৰিয়ালৰ কোনো লোকৰ মৃত্যুত গ্ৰাম্য দেৱতাৰ সন্মুখত কুকুৰা বলি দিয়ে। গাৰো আৰু ৰাভাসকলে মৃতকৰ সহযোগী হ'বলৈ বুলি মৰাশ সংকাৰ কৰাৰ আগে আগে মৃতকৰ ভৰিৰে হেঁচুকি কুকুৰা এটা বধ কৰে। বোগ নিৰাময় কৰিবৰ বাবে আৰু বিভিন্ন ৰোগৰ পৰা হাত সাৰিবৰ বাবেও বিভিন্ন জনজাতিয়ে কুকুৰা বলি দিয়ে। অপদেৱতাই লভিলে তাৰ পৰিত্ৰাণৰ বাবে বহুতো জনজাতিয়ে কুকুৰা বলি দিয়ে। দুঃখৰ কুফলৰ পৰা হাত সাৰিবলৈয়ো কুকুৰা উৎসৰ্গা কৰি শুদ্ধিকৰণৰ অনুষ্ঠান পতা হয়।

আহোমসকলৰ মাজত কুকুৰা কাটি শপত খোৱা প্ৰথা আছে। আঙ্গামীসকলৰ মাজতো তেনেধৰণৰ নিয়ম আছে। আহোমসকলৰ এক বিশেষ শ্ৰেণীৰ বিষয়াই মতা বা মাইকী কুকুৰাৰ ঠেং পৰীক্ষা কৰি ভৱিষ্যৎ মঙ্গল - অমঙ্গল গণনা কৰে। খাটীসকলে কুকুৰা কণী ভাঙি মঙ্গল গণনা কৰাৰ প্ৰথা প্ৰচলিত। লোঠা নগাসকলে দা এখনৰ ধাৰৰ তলেদি এটা কণী ঘূৰাই সুফল-কুফল গণনা কৰে। যদি ধাৰ বা গাদীক ওপৰত কণীতো পৰে তেন্তে কুলক্ষণ বুলি ধৰা হয়।

পণ্ডিতসকলৰ মতে আমাৰ সমাজত প্ৰচলিত তামোল খোৱা প্ৰথাটো দ্ৰাবিড়ীয় প্ৰথা; কাৰণ মালয়ালম ভাষাৰ 'বেটিলা' শব্দৰ পৰা (beta) তামোল শব্দটো আহিছে। ৰাংসায়নৰ কামশাস্ত্ৰত দাঁত ঘঁহি মুখ খোৱাৰ পিছত তামোল খাই মুখৰ নিশ্বাস সুগন্ধি কৰিব লাগে। নিদান শাস্ত্ৰসমূহতো তামোলৰ গুণাগুণৰ উল্লেখ পোৱা যায়।

অসমত তামোল খোৱা প্ৰথাৰ ব্যাপক প্ৰচলন আছে। যোগিনীতন্ত্ৰত অসমীয়া তিব্বতী সকলো সময়তে তামোল চোবোৱাৰ উল্লেখ পোৱা যায়। তামোলপাণ অসমীয়া গাঁৱলীয়া মানুহৰ অতি প্ৰিয়। ডাকৰ বচনতো তামোল পাণ সম্পৰ্কে বিস্তৃত উল্লেখ পোৱা যায়।

ধৰ্মীয় অনুষ্ঠান, পূজাৰ নৈবেদ্য, উৎসৱ অনুষ্ঠান আদিত তামোল পাণ অপবিহাৰ্য।
অতিথি সংকাৰ, ৰাজহুৱা দায়-জগৰ ভণ্ডা কাৰ্যত তামোল - পাণৰ গুৰুত্ব অস্বীকাৰ
কৰিব নোৱাৰিব।

ডেকা গাভৰুৰ প্ৰেম নিবেদন , বিবাহ আদিতো তামোলৰ ভূমিকা গুৰুত্বপূৰ্ণ।
বিহগীতত আছে -

অতি চেনেহৰে খালৌ
সেইনো তামোলখনি খাবৰে পৰা
তোমাৰ লগত চিনাকি হ'লৌ।

বিবাহৰ বিভিন্ন কাৰ্য-ক্ৰমণিকাতো তামোলৰ গুৰুত্ব অস্বীকাৰ্য। আহোমৰ চকলং
বিবাহ পদ্ধতিতো তামোলৰ প্ৰয়োজন। তামোলৰ ঔষধি গুণো সৰ্বজন স্বীকৃত। বিভিন্ন
ৰোগৰ চিকিৎসাৰ বাবে তামোল-পাণ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। অসমৰ জনজাতিসকলৰ
মাজতো তামোল-পাণ খোৱা প্ৰথাৰ প্ৰচলন আছে।

ভৌগোলিক পৰিবেশনৰ ভিন্নতা, ৰুচি আৰু সৌন্দৰ্যবোধৰ লগে লগে সাজপাৰৰো
অভ্যাস সলনি হোৱা দেখা যায়। বৃষ্টি , ব্যৱসায়, সামাজিক মৰ্যাদা অনুসৰিও সাজপাৰ
পৃথক পৃথক হ'ব পাৰে।

সামাজিক উদ্দেশ্য নিৰ্বিশেষে সাজপাৰ পৰিধান কৰাৰ বিধি সুকীয়া। দুৰ্গাপূজাত
নতুন কাপোৰ পৰিধান কৰাৰ বিধান কালিকা পুৰাণত পোৱা যায়। বিবাহত নোৱনিৰ
পিছত দৰা কন্যা উভয়ে নতুন কাপোৰ পিন্ধিব লাগে।

নামনি অসমত মাংগলিক কাৰ্যত আনাকাটা গামোচা, তেল গামোচা , তেলশাৰীৰ
ব্যৱহাৰ বাধ্যতা মূলক।

ভাৰতৰ অন্যান্য দেশৰ দৰে অসমতো ধুতিয়েই সকলো শ্ৰেণীৰ পুৰুষৰ অধোবাস
আছিল। সৰু ল'ৰা - ছোৱালীয়ে কেৱল কাহনী পিন্ধিছিল। মহিলাৰ বস্ত্ৰৰ ভিতৰত চাদৰ
আৰু মেখেলাই প্ৰধান। আহোম যুগৰ শেষৰ ফালেহে শাৰীৰ প্ৰচলন হ'বলৈ ধৰে।
পুৰণি কালত মূৰত পাণ্ডৰি মৰা হৈছিল।

মেখেলা শব্দটো বৰ্হিবস্ত্ৰ বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। অৱশ্যে আদিতো নিয়মীয়া
বস্ত্ৰৰূপেহে মেখেলাৰ ব্যৱহাৰ হৈছিল। দেহৰ উৰ্দ্ধাংশ আবৃত কৰিবৰ বাবে চাদৰ ব্যৱহাৰ
কৰা হৈছিল।

৫.৬ অসমৰ লোকাচাৰ, লোকবিশ্বাসত প্ৰতিফলিত লোকজীৱনৰ স্বৰূপ

সমাজৰ স্বীকৃত বা গৃহীত আচাৰ পদ্ধতিসমূহক কোৱা হয় লোকৰীতি। অনন্যহাতে
লোকৰীতিতকৈ অধিক প্ৰত্যক্ষ ৰূপ সমাজৰ মৌলিক প্ৰয়োজনৰ সৈতে সম্পৰ্কিত
আচৰণেই হ'ল লোকাচাৰ। সমাজৰ শাস্তি , শৃংখলা আৰু ঐক্যৰ ভাব প্ৰতিষ্ঠাত
লোকাচাৰৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম।

লোকাচাৰ সমাজ জীৱনৰ সৰ্বাঙ্গীন মঙ্গলৰ উদ্দেশ্যে পালনীয় কেতবোৰ সামাজিক কাৰ্যক্ৰমৰ সমষ্টি, যিবোৰ একোখন সমাজৰ সদস্যসকলে প্ৰয়োজনীয় বুলি মানি চলে। যেতিয়া লোকবীতিবোৰ সামাজিক কাল্যাণৰ ধাৰাৰ সৈতে সংযুক্ত হৈ পৰে, তেতিয়াই লোকাচাৰৰ সৃষ্টি হয়। গতিকে লোকাচাৰ সমাজ জীৱনৰ সৈতে গভীৰ ভাবে সম্পৰ্কিত।

লোকাচাৰে আমাৰ ব্যক্তিগত আচৰণ সুদৃঢ় কৰাৰ লগে লগে সামাজিক গাঁথনি আৰু শৃঙ্খলাও সুদৃঢ় কৰে। মানুহক সমাজমুখী কৰি গঢ়ি তোলাতো লোকাচাৰৰ গুৰুত্ব অনস্বীকাৰ্য। অবশ্যে সমাজৰ প্ৰয়োজনৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি সময়ে সময়ে সামাজিক লোকাচাৰ সমূহবোৰ পৰিবৰ্তন সাধিত হয়। আধুনিক সমাজত এনে পৰিবৰ্তন তুলনামূলকভাবে দ্ৰুত প্ৰকৃতিৰ।

অসমৰ প্ৰধান জাতীয় উৎসৱ বিহুৰ সৈতে ভালোমান লোকাচাৰ জড়িত হৈ থকা দেখা যায়। স্থানভেদে আৰু জনগোষ্ঠীভেদে এনে লোকাচাৰৰ মাজত কিছু পাৰ্থক্য পৰিলক্ষিত হয়।

কৃষিভিত্তিক লোক উৎসৱ বাবেই ৰঙালী বিহুত প্ৰধানকৈ কৃষিৰ আহিলা গৰুবে মুখ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। ৰঙালী বিহুৰ প্ৰথম দিনটোৰেই মূলতঃ উৎসৰ্গিত হৈছে ৰাইজৰ হেঁপাহৰ ঘন গৰুক কেন্দ্ৰ কৰি। কৃষিজীৱী গাঁৱলীয়া ৰাইজে পুৱাৰ পৰা গধূলিলৈ এই বিশেষ দিনটোত গো-সম্পৰ্কীয় ভালোমান লোকাচাৰ পালন কৰে। তেনে লোকাচাৰৰ ভিতৰত গৰু গা ধুওৱা কপালত ফোঁট দিয়া, জাগনি দিয়া, মাথিয়তি দীঘলতি আদিৰ ব্যৱহাৰ কৰা ইত্যাদি প্ৰধান। বিহুৰ পিছৰ পৰাহে সাধাৰণতে মানুহে বিচনী ব্যৱহাৰ কৰে।

উজনি অসমৰ সোণোৱাল কছাৰীসকলে চ'ত-ব'হাগৰ দোমাহীৰ দিনটো 'বলিৰজাৰ দোমাহী' হিচাপে পালন কৰে। দেউৰী আৰু উজনি অসমৰ মৰাণসকলে ব'হাগ মাহৰ প্ৰথম বুধবাৰৰ পৰাহে বিহু পালন কৰা দেখা যায়। দেউৰীসকলে গৰু বিহুৰ দিনটোক ৰাইজৰ বিহু হিচাপে অভিহিত কৰে। গৰু বিহুৰ দিনাখন বস্ত্ৰদান কৰাটো পৰম পৱিত্ৰ কৰ্তব্য হিচাপে সেইদিনাখন সৰুৱে ডাঙৰক সেৱা কৰাৰ লগতে নৱবস্ত্ৰ তথা বিহুৱান দিয়াটোও নিয়ম। বিহুগীতত আছে -

গৰুৰ বিহু দিনা বস্ত্ৰ দান কৰিবা

তেহে পাবা বৈকুণ্ঠৰ স্থান।

সেইদৰে বছেৰেকৰ বিহু দিনা বিহুৱান লবলৈ নোপোৱাজনক অতি দুৰ্ভগীয়া বুলি বিবেচনা কৰা হয়। ব'হাগ বিহুত বিহুৱান দিয়া, জা জলপান খোৱা, মান্যজনক মান-সৎকাৰ কৰা আদিৰ লগতে ছবি গোৱা অনুষ্ঠানটো আছে। যিটো সবাতোকৈ আকৰ্ষণীয়। ছবিয়ে গাঁৱৰ ৰাইজৰ মাজত ভেদাভেদ আঁতৰাই ঐক্য আৰু সম্প্ৰীতিৰ বান্ধোন কটকটীয়া কৰে।

ব'হাগ বিহুৰ সময়ছোৱাত অসমৰ বিভিন্ন স্থানত পৰম্পৰাগত, খেল-ধেমালি অনুষ্ঠিত হয়। এনে খেলৰ ভিতৰত ম'হযুঁজ, হাতী যুঁজ, কুকুৰা যুঁজ, কনীযুঁজ, মাল যুঁজ,

ঢোপ খেল, কড়ি খেল, ঘিলা খেল, পাশা খেল, বাঘবল, কচুঙটি ইত্যাদি খেলৰ উল্লেখ কৰিব পাৰি। পুৰণি কালৰ ভালেমান খেল বৰ্তমানে লোপ পাইছে।

বিহুৰ সময়ছোৱাত গুৰু-গৌসাই, দেৱ-দেৱতাৰ মন্দিৰলৈ গৈ সেৱা জনোৱাটোও নিয়ম। বছৰৰ আৰম্ভণিতে এনে কৰিলে সকলো ধৰণৰ অমঙ্গল নাশ হোৱা বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। সুস্বাস্থ্য আৰু নিৰোগী জীৱন যাপনৰ বাবে বিহুৰ সময়ত সাত শাক খোৱাটোও নিয়ম। নামনি অসমৰ ভঠেলি, সুঁৰি উৎসৱৰ উদ্দেশ্যেও হৈছে নৱবৰ্ষক আদৰণি জনোৱা আৰু পৃথিবীক শস্য শ্যামলা কৰি তোলা।

স্ত্ৰী লোকাচাৰ : অসমীয়া লোক সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধি আৰু বিকাশত স্ত্ৰী - লোকাচাৰসমূহৰ গুৰুত্ব সৰ্বাধিক। নাৰীৰ গৰ্ভত ভ্ৰূণে স্থিতি লাভ কৰাৰ পৰাই প্ৰতিগৰাকী অসমীয়া নাৰীয়ে কেতবোৰ বিধিবিধ নিয়মৰ মাজেদি জীৱন অতিবাহিত কৰিবলগীয়া হয়। গৰ্ভস্থ মাতৃক পঞ্চম মাহত পঞ্চামৃত খুওৱা হয়। নাৰীৰ মাজতে সীমাবদ্ধ এই অনুষ্ঠানত ভালেমান লোকাচাৰ পালন কৰা হয়। ছোৱালীৰ কণবিধনৰ উদ্দেশ্যেও কেতবোৰ লোকাচাৰ পালন কৰা হয়। নাৰীয়ে মাহেকীয়া ঋতুস্নান উপলক্ষে তিনিদিন ব্ৰত আচৰণ কৰাৰ বিধি প্ৰচলিত হৈ আহিছে। এই কেইদিন তেওঁলোকে সাধাৰণতে কেতবোৰ কৰ্মৰ পৰা আঁতৰি থাকে। নাৰীৰ যোগেদিয়েই ভালেমান লোক-সংস্কৃতিক সম্পদ আমাৰ সমাজত সংৰক্ষিত হৈ আহিছে।

জন্ম সম্পৰ্কীয় : সন্তান জন্মৰ সময়তো নাৰীৰ ভূমিকা কম নহয়। সন্তানৰ প্ৰসৱ, নাভিছেদন, প্ৰসূতিৰ যত্ন লোৱা, সন্তানৰ পৰিচৰ্যা কৰা প্ৰভৃতিদিশত নতুনকৈ মাতৃ হোৱা নাৰীগৰাকীক উপদেশ দি সাহস যোগোৱাত নাৰীৰ ভূমিকা অনস্বীকাৰ্য। প্ৰসূতিৰ ওচৰত তুঁহ জুই বখা, অস্ত্ৰ বখা, দুৱাবত সিজু বগৰী আদিৰ ঠাল গুজি দিয়া। সন্তানবতীক সন্তান জন্মৰ পিছতে কচুঠোৰত জালুকৰ জাল দি খুওৱা আদি এই ক্ষেত্ৰত পালনীয় কৰ্তব্যৰ ভিতৰত পৰে। সন্তানৰ নামকৰণ, চূড়াকৰণ, অন্নপ্ৰাসন ইত্যাদি অনুষ্ঠানতো ভালেমান লোকাচাৰ পালন কৰা হয়।

বিবাহ সম্পৰ্কীয় : বিবাহ সম্পৰ্কীয় স্ত্ৰী-লোকাচাৰসমূহে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ কপটো অধিক সুদৃঢ় কৰিছে। বিয়াৰ সৈতে জড়িত দৈয়ন দিয়া, গাঁঠিয়ন খুন্দা, পানী তোলা, মড়ল সঞ্জোৱা, বেই সজোৱা, দুগৰিত চাউল-বস্তি ভৰোৱা, বিয়ানাম গোৱা, উৰুলি দিয়া আদি লোকাচাৰৰ সৈতে নাৰীৰ অবিচ্ছেদ্য সম্পৰ্ক।

ছোৱালী পুষ্পিতা হ'লে চাৰিদিন অথবা সাতদিনত তোলনী বিয়া, পুহন বিয়া অথবা উঠন বিয়া পতা হয়। এই বিয়াৰ সৈতে ভালেমান লোকাচাৰ জড়িত হৈ আছে। তোলনী বিয়াত নতুনকৈ যৌৱনত ভৰি দিয়া কন্যাগৰাকীক নাৰী জীৱনলৈ অহা দায়িত্ববোধৰ প্ৰতি আহ্বান জনাই ভালেমান গীত গোৱা হয়। গীতৰাজিত নাৰীজীৱনৰ কাৰুণ্য আৰু কৰ্তব্য সম্পৰ্কে আভাস পোৱা যায়।

বিবাহৰ যোগেদি বিবাহোপযুক্ত দুগৰাকী পুৰুষ-নাৰী সামাজিকভাৱে একত্ৰিত হয়। বিবাহোপযুক্ত দৰা-কন্যাৰ অভিভাৱকে যোগ্য পাত্ৰৰ সন্ধান কৰি পাছত ভাল দিনবাৰ

চোবাই তামোল-পাণৰ ভাৰ সোধাই কন্যা খোজা-বঢ়া কৰে আৰু পিছত পৰ্যায়ক্রমে আঙঠি পিন্ধোৱা, জোৰণ দিয়া, বিয়া আদিৰ বাবে দিনবাৰ ঠিক কৰা হয়।

বিয়াৰ জোৰণত প্ৰজনন আৰু বংশবৃদ্ধিৰ প্ৰতীক হিচাপে কন্যা ঘৰলৈ মাছ এটিও পঠিওৱা হয়। জোৰণত পাট, মুগা আদিৰ কেইবা সাজো কাপোৰৰ লগতে গহনা-পাতি, প্ৰসাধন সামগ্ৰী আদিও পঠোৱা হয়। জোৰণ দিয়াৰ লগে লগেই কন্যাগৰাকী বোৱাৰীলৈ কপাস্তৰিত হয়। জোৰোণ উপলক্ষে আয়তীসকলে গায় —

‘মাৰাৰ অলংকাৰ থোৱা কাটি কৰি
দেউতাৰাৰ অলংকাৰ থোৱাহে।
ৰামে দি পঠাইছে সুৱৰ্ণৰ অলংকাৰ
আজি মাথা দোৱাই লোৱাহে।’

জোৰোণৰ আগে আগে আয়তীসকলে পানী তোলে আৰু মংগল উৰুলি দি নানা তৰহৰ গীত গাই আনন্দ কৰে। অসমীয়া বিবাহ অনুষ্ঠানত নাৰীকণ্ঠৰ যোগেদি নিগৰিত আনন্দ-বেদনা মিশ্ৰিত নানাবিধ সুমধুৰ গীতেৰে সঙ্গীতমুখৰ হৈ উঠে। দৈয়ন দিয়া, সুৰাণবি তোলা, গাঁঠিয়ন খুন্দা আদিৰ সৈতেও ভালেমান লোকাচাৰ জড়িত হৈ আছে।

বিয়াত সাধাৰণতে দৰা-কন্যাক একত্ৰিত কৰিবৰ বাবে লগ্ন-গাঁঠিন ব্যৱস্থা হয়। বিয়াৰ দিনাৰপৰা খোৱাৰীলৈকে এই লগ্ন গাঁঠি খোলা নহয়। লগ্ন গাঁঠিৰ তাৎপৰ্য হৈছে প্ৰণয় আৰু পৰিণয়ক সুদৃঢ় কৰা। বিয়াৰ পৰবৰ্তী পৰ্যায়তো দৰা-কন্যাই কেতবোৰ নিয়ম পালন কৰিব লাগে। বিয়াৰ পাছতেই দৰা-কন্যাই প্ৰথম শাহুৰেকৰ ঘৰলৈ যোৱাৰ উদ্দেশ্যে আঠ-মঙ্গলা পালন কৰা হয়। সপ্তাহজোৰা বিচ্ছেদৰ অন্তৰ সেইদিনা আত্মীয়-পৰিজনৰ সৈতে কন্যাৰ পুনৰ্মিলন ঘটে। অৱশ্যে মাহ, তিথি, বাৰ অনুসৰি আঠমঙ্গলাৰ দিন সুবিধাজনকভাৱে নিৰ্ণয় কৰা হয়। সাধাৰণতে শনিবাৰ, মঙ্গলবাৰ, আউসী, পূৰ্ণিমা তিথি, পুহ আৰু চ’ত মাহ আদিত দৰা-কন্যাক আঠমঙ্গলাৰ বাবে মাকৰ ঘৰলৈ যাবলৈ দিয়া নহয়।

মৃত্যু সম্পৰ্কীয় : স্বামীৰ মৃত্যুত নাৰীয়ে বৈধব্য জীৱনৰ ব্ৰত হিচাপে সেন্দূৰ আৰু জাকজমকতা পৰিহাৰ কৰে। কম বয়সীয়া সন্তানৰ মৃত্যু হ’লে সাধাৰণতে পুতি থোৱা নিয়ম। দুঘটনাত পতিত হোৱা, আত্মহত্যা কৰা আদি ব্যক্তিৰ কাজকৰ্ম সাধাৰণতে তিনিদিনতে সম্পন্ন কৰা হয়। পিতৃ-মাতৃৰ মৃত্যুত পুত্ৰ সন্তানে দহ দিন ব্ৰত আচৰণ কৰি মুণ্ডায়ন কৰে। দহ দিনত দশা কৰ্ম, এঘাৰ দিনত কাজ আৰু তেৰদিনত ভোজ-ভাতেৰে শ্ৰাদ্ধ শেষ কৰা হয়।

৫.৭ লোকচিকিৎসা (Folk medicine / Ethnomedicine)

লোকচিকিৎসা বুলিলে ৰোগ সম্পৰ্কিত সকলো বিশ্বাস, ৰীতি নীতি, ধ্যান-ধাৰণাৰ লগতে ৰোগ নিৰাময় আৰু আৰোগ্য বা প্ৰতিকাৰ অৰ্থে গ্ৰহণ কৰা বিবিধ ব্যৱস্থা আৰু দ্ৰব্য এই সমস্ত দিশ সামৰি লয়। অৱশ্যে আয়ুৰ্বেদ শাস্ত্ৰৰ এটা উপবিভাগ হিচাপে

আলোচ্য লোক-চিকিৎসা বিধিৰ পোনপটীয়াভাবে আধুনিক চিকিৎসা বিজ্ঞানৰ ধ্যান-ধাৰণাৰ সৈতে সম্পৰ্ক নাই; ই পৰম্পৰাগত বা থলুৱা চিকিৎসাৰ আলোচনাহে।

মানৱ জীৱন আৰু সমাজৰ আবৃত্তিৰেপৰা মানুহে নিজৰ আৰু পোহনীয়া জীৱ-জন্তুৰ ৰোগ নিৰায়মৰ ব্যৱস্থা কৰিবলগীয়া হৈছিল আৰু এইদৰে লোক-ঔষধ বা লোক-চিকিৎসা আৰম্ভ হৈছিল। প্ৰত্যেক মানৱ সমাজতে বিভিন্ন ব্যাধিৰ চিকিৎসাৰ বাবে বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ উপায় অবলম্বন কৰি আহিছে। এনেদৰে নিজ নিজ ধৰণে সমাজ ভেদে একোটা চিকিৎসা পদ্ধতি ঠন ধৰি উঠে।

বিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিতে নৃতত্ত্ববিদসকলে ক্ষেত্ৰ অধ্যয়নৰ জৰিয়তে পৃথিৱীৰ বিভিন্ন সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ সম্বন্ধে তথ্য সংগ্ৰহ কৰি ফুৰোঁতে বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত এইধৰণৰ লোক-চিকিৎসা কথা পোহৰলৈ আহে। প্ৰখ্যাত ইংৰাজ চিকিৎসক আৰু নৃতত্ত্ববিদ W.H.R. Rivers এ ১৯২৮ চনতে পোন প্ৰথমে পৰম্পৰাগত চিকিৎসাৰ বিষয়ে চিন্তা-চৰ্চা কৰে। বিভাৰ্চৰ মতে পৰম্পৰাগত চিকিৎসা-পদ্ধতিও আন আন সামাজিক নিয়মৰ দৰে যুক্তিসংগত আচৰণ। তেওঁলোকে এই কথাও জানিব পাৰিছিল যে আদিম চিকিৎসা পদ্ধতিৰ লগত অকল সাধাৰণ চিকিৎসা পদ্ধতিয়ে জড়িত নাথাকে তাৰ লগত ধৰ্ম আৰু যাদুবিদ্যাও অংগাংগীভাৱে জড়িত থাকে।

লোক চিকিৎসা দুটা প্ৰধান ভাগত ভগাই আলোচনা কৰি পাবি -

- ১) প্ৰাকৃতিক লোক চিকিৎসা
- ২) যাদুবিদ্যাগত ধৰ্মীয় লোকচিকিৎসা

ক) প্ৰাকৃতিক লোক চিকিৎসা : প্ৰাকৃতিক লোক চিকিৎসা বনৌষধি আশ্ৰিত। গছ লতা- তৃণ আদিৰ পাত ফুল-মুকুল, ফল-ফুল, ছাল - শিপা, কাঁইট-সাৰ, আদিয়েই প্ৰাকৃতিক লোক-চিকিৎসাৰ মূল উপাদান। এইবিধ চিকিৎসা বা ঔষধৰ আন নাম যুক্তিপূৰ্ণ (rational) ঔষধ, অথবা ভেষজ ঔষধ (herbal medicine) আখ্যা দিয়া হয়। বিজ্ঞানসন্মত ঔষধ প্ৰস্তুতিত ভেষজ ঔষধ অৱদান অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। আদা, হালধী, নিম, বেল, আমলখি, শিলিখা, ভৈৰা, অশোক, অপৰাজিতা, আম, অশ্বগন্ধা, অমৃত, কল, মধুৰীআম, তুলসী, বাহকা, আদি গছ-বিৰিখ, লতা- লতিকা, তৃণ-উদ্ভিদ আদিৰ পাত, ফুল, ফল, ডাল, শিপা আদিৰপৰা আধুনিক যুগত বিজ্ঞানসন্মত ঔষধ প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। বদহজম, পিত্ত, ফিকা, ফুলা, উখহা, ঘাঁ, কটা-ছিঙা-ভঙা, অৰ্শ, প্ৰসূতিৰ ঘাঁ আদি ৰোগ নিৰায়মৰ বাবে কেঁচা হালধি অতিকৈ প্ৰয়োজনীয়। তেনেদৰে পেটৰ অসুখ, বিহ-কুব (বিষ আৰু বিষৰ ক্ৰিয়া), 'টনছিলাইটিচ', 'ফেৰেঞ্জাইটিছ', 'লেবিঞ্জাইটিছ', পানী - লগা, জ্বৰ-কাঁহ, আদি বিবিধ ৰোগৰ চিকিৎসাৰ বাবে আদা অতিকৈ প্ৰয়োজনীয়। সেইদৰে অমৃততা বা অমিতা বা মধুফল পিত্ত, বদহজম, কোষ্ঠ-কাঠিন্য, অৰ্শ আদি ৰোগৰ মহৌষধ। এইদৰে বিভিন্ন ৰোগৰ ঔষধ স্বৰূপে বিভিন্ন গছ-লতা-তৃণ আদিৰ পাত-শিপা, ডাল-ফুল আদি ব্যৱহাৰ কৰা হয়। অকল মানুহৰ ক্ষেত্ৰতেই নহয়, গৰু, ছাগলী, হাঁহ-

পাৰ, ঘোঁৰা-গাধ, উট-ম'হ-হাতী, গাহৰি আদিৰ বিবিধ ৰোগৰ নিৰাময়ৰ বাবে বিভিন্ন প্ৰকাৰ বনৌষধি ব্যৱহাৰ কৰা হয়। হস্তীবিদ্যাৰ্ণৱ আৰু ঘোঁৰা নিদান নামৰ পুথিত যথাক্ৰমে হাতীৰ আৰু ঘোঁৰাৰ বিভিন্ন ৰোগৰ লক্ষণ আৰু তাৰ প্ৰতিকাৰ বা আৰোগ্যৰ বিধান দিয়া আছে।

খ) যাদুবিদ্যাগত ধৰ্মীয় লোকচিকিৎসা : প্ৰাকৃতিক লোক চিকিৎসা যদি যুক্তিনিষ্ঠ, তেনেহ'লে যাদুবিদ্যাগত ধৰ্মীয় লোক চিকিৎসা বিশ্বাসনিষ্ঠ। কোনো ৰোগ ব্যাধিৰ উৎপত্তিৰ কাৰণ নিৰ্ণয় কৰিবলৈ গৈ পোনতে মঙল বা ঠিকনা চোওৱা হয় আৰু তাৰ প্ৰতিকাৰ বা আৰোগ্যৰ বিধান দিয়া আছে। ধান-মাহ-সৰিয়হ, আম, কঁঠাল, তামোল পাণ, ৰঙালাউ-কোমোৰা, অমিতা আদি বিভিন্ন পোকে খালে, ফল পচিবলৈ ধৰিলে নানা বিধান অৱলম্বন কৰা হয়। মঙল বা ঠিকনা চোওৱা মঙলতী বা সৰবজানে কড়ি বা বেৰা আদিৰ সহায়ত অৰ্থাৎ, যাদুমূলক আচৰণৰদ্বাৰা কোনজন দেৱতা বা কোনজনী দেৱীৰ, অথবা কোন অপদেৱতা বা অপদেৱীৰ যোগত ৰোগ-ব্যাধি হৈছে তাৰ নিৰ্ণয় কৰি সেই দেৱতাক বা দেৱীক বা অপদেৱতাক বা অপদেৱীক পূজা-উপাসনা কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে। মনসা বা বিষহৰি, শীতলা কাৰী, দুৰ্গা, শিৱ-মহাদেউ, বাৰ্থৌ-শিৱাই, বিষ্ণু আদি দেৱ-দেৱীৰ পূজা কৰা হয়। তেনেদৰে ৰোগৰ নিৰাময় কামনা কৰি বিভিন্ন অপদেৱতাক আৰু অপদেৱীক (দেও-ভূত-বীৰা) পূজা কৰাৰ পৰম্পৰা অসমৰ জাতি-জনজাতিৰ উভয়ৰে মাজত প্ৰচলিত। এই অপদেৱতা আৰু অপদেৱীৰ ভিতৰত কুব্ৰে, জলকুব্ৰে, খলকুব্ৰে, খেতৰ, খেতৰী, মূৰাকণ, যথ, যথিনী আদি উল্লেখযোগ্য। Malevolent বা অপায় - অমঙ্গলবাৰী দেৱ-দেৱীৰ প্ৰধান্য জনজাতীয় সমাজতে বেছি।

লোকচিকিৎসা আৰু লোকঔষধ পৰিসীমাত মন্ত্ৰ প্ৰয়োগ তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ। মন্ত্ৰ দুবিধঃ পূজা-উপাসনাত প্ৰয়োগ কৰা মন্ত্ৰ - প্ৰাৰ্থনা সূচক, আৰু ৰোগ-ব্যাধি নিৰায়মৰ বাবে প্ৰয়োগ কৰা স্তুতিমূলক আৰু ধম্‌কিসূচক। কিছুমান মন্ত্ৰৰ উদ্দেশ্য কল্যাণ কামনা আৰু কিছুমান মন্ত্ৰৰ উদ্দেশ্য অকল্যাণ কামনা মন্ত্ৰৰ সহায়ত ৰোগীৰ ৰোগ-ব্যাধি নিৰোগী মানুহ গালৈ প্ৰেৰণ কৰিব পাৰি। ডাইনী-ভূতুনী, যথ-যথিনী শাক-শাকিনী আদিৰ ধাৰণা এইদৰে ৰোপিত হৈছে।

মন্ত্ৰ আৰু কিছুমান বিশেষ বিশেষ সমল বা বস্তুৰ সহায়তো অপকাৰী যাদু সম্পাদন কৰিব পাৰি। অসমৰ জন জাতিসকলৰ বেতিপথাৰত ছৌ আৰু থোৱা আদি তেনে কিছুমান যাদুমূলক ধৰ্মীয় লোক চিকিৎসা।

৫.৮ অসমৰ লোকচিকিৎসা আৰু লোকঔষধ

আপোনালোকৰ আটায়ে জানে যে একোটা জাতিৰ লোকসংস্কৃতিৰ স্বৰূপ প্ৰকাশিত হয় তেওঁলোকৰ লোক বিশ্বাস, লোকাচাৰ আৰু লোকসাহিত্যৰ মাজেদি। অসমৰ লোকঔষধ আৰু লোক-চিকিৎসা সম্পৰ্কীয় ভালেমান তথ্য লোক সাহিত্যৰ বুকুত পুঞ্জীভূত হৈ থকা লক্ষ্য কৰা যায়। বিশেষকৈ ডাকৰ বচনত বিভিন্ন ঔষধি উদ্ভিদৰ

গুণাগুণ আৰু নানা যোগত তাৰ প্ৰয়োগবিধি সম্পৰ্কে সুন্দৰ উল্লেখ পোৱা যায়। ডাকৰ বচনত উল্লেখ থকা বিভিন্ন উদ্ভিদৰ ঔষধি গুণৰ বিষয়ে বৰ্তমানে দৃষ্টিকোণৰ পৰা বিভিন্ন চিন্তা চৰ্চা গোৱাটো মনকৰিবলগীয়া। বিশেষকৈ তুলসী গছ আৰু বেলগছৰ ৰোগাৰোগ্য কৰাৰ বিষয়ে ডাকৰ বচনত এনেদৰে উল্লেখ কৰিছে —

কলিয়া তুলসী বেলৰ পাত।
মুঠাই সহিতে বটি পটাত।।
তপত কৰিয়া জননী খাইবো
তেবেসে নাড়ীয়ে দৃঢ়ক পাইবো।

তেনেদৰে ভেদাই লতাৰ গুণাগুণ সম্পৰ্কেও উল্লেখ কৰিছে—

ভেদালী লতাৰ শিফাতে আনি
কাথ কৰি লৈব তাৰ পানী
লোণ জালুক দি পাগিয়া খাইবো
তেবেসে নাড়ী সুখাই যাইবো।।

বৰ্তমানৰ আধুনিক চিকিৎসা বিজ্ঞানও এইটো নিশ্চিত কৰিছে যে তুলসী গছৰ গুটি আৰু পাত, বেল পাত, ভেদাই লতা প্ৰভৃতি ঔষধি গুণযুক্ত উদ্ভিদ।

অসমীয়া সমাজত সিঙ্গুগছৰো প্ৰভাৱ অপৰিসীম। কাঁহ, বুকুৰ বিষ প্ৰভৃতি ৰোগ নিৰাময়ত সিঙ্গুৰে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে। ডাকৰ বচন কিছু সম্পৰ্কে লিখিছে—

গৃহ চাৰি চুকে দ্বাৰ মুখত
বচ সিঙ্গু বগৰি কইব সবাত।।

সিঙ্গু গছে সৰ্প ভয় নাশ কৰাৰ লগতে ভূত-পিশাচৰ পৰাও ৰক্ষা কৰে বুলি বিশ্বাস প্ৰচলিত হৈ আহিছে।

ডাকৰ বচনত আদা, জালুক, পিপলি প্ৰভৃতিৰ ঔষধি গুণৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰি লিখিছে—

আদাৰে ভোজন শিলিখাৰে গুন্ধি
তেখেতে লভিবা আয়ুস বৃদ্ধি।।
লোণ জালুকেৰে খুৱাবা জাল।
তেবে স্তন বস হৈবেক ভাল।।

আদা হজম কাৰক। সেইদৰে পিপলি বাতবিষ, পক্ষাঘাত আদি ৰোগৰ লগতে বংকাইটিছ আৰু অন্যান্য ৰোগৰো মহৌষধি। ডাকৰ বচনত পেটৰ বিষ, অভোৰ, অকৰ্চি প্ৰভৃতি বিনাশৰ বাবেও কেতবোৰ ঔষধৰ উল্লেখ কৰিছে -

ভোগজৰা পটৰীয়া তৰুমূল
বেলপাত খালে নাশ হয় শূল।
প্ৰভাত সময়ে খাইলে ইয়াক।
অকৰ্চিৰে নাশ বোলে ডাক।

ঘৃত গুড় তেস্তেলী লবণ সমান।

অৰুচি নাশ কৰে ভাল কৰি জান।।

ডাকৰ বচনত ধনীয়া, পুৰণলতি প্ৰভৃতি উদ্ভিদৰ ঔষধি সম্পৰ্কেও উল্লেখ পোৱা যায়—

ধনীয়া পুৰণলতা তেজপাত

সমভাগে খুন্দি শিলাত

কাথ কৰিয়া ইয়াৰ পানী

মতা পীড়া ছৰ ধৰিব জানি।।

ধনীয়া, পুৰণলতি আৰু তেজপাত একত্ৰিত কৰি তাক খুন্দি নিয়মিতভাবে খালে ছৰ ইত্যাদি পীড়াৰ পৰা পৰিত্ৰাণ লাভ কৰিব পাৰি। আমলখিও ঔষধি উপযুক্ত আৰু ই ডায়েৰীয়া, ডিচেণ্ড্ৰি আৰু এজমা ৰোগৰ মহৌষধি -

অমৰা আমলখি আমৰি লতা

উদফাই ৰোগক মাৰিব গতা।

নহৰু আন এবিধ ঔষধি গুণযুক্ত সামগ্ৰী, যিবিধ ঘা শুকুৱাৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হয়, লগতে কাঁহ কফৰ নিৰাময়ৰ বাবেও ইয়াৰ প্ৰয়োগ কৰা হয়। নহৰুৰ দৰে পিয়াজো বিভিন্ন ৰোগ উপশমৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বাতবিষ বিভিন্ন ৰোগ উপশমৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বাতবিষ, বদহজম, বক্তচাপ আদি বিভিন্ন ৰোগত নহৰু ঔষধ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

গাজৰৰ ৰসে স্মৃতিশক্তি আৰু দৃষ্টিশক্তি বৃদ্ধিত সহায় কৰে। ব্ৰাহ্মী আৰু মানিমুণি শাক ঘিউত ভাজি খালে স্মৃতি শক্তি বৃদ্ধি হয়। মানিমুনি আৰু চেঙেৰী টেঙাৰ পাত চকুৰ ৰোগৰ বাবেও ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বিশেষকৈ চকুত চানিপৰা ৰোগত ইয়াৰ প্ৰয়োগ সৰ্বজন বিদিত।

লোক ঔষধি হিচাপে গৰুৰ গোবৰ আৰু গোমূত্ৰৰ ব্যৱহাৰ অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰা হৈ আহিছে।

ভূত পিশাচ খেদাবৰ বাবেও গোবৰ আৰু গোমূত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। সাপৰ মোটি আৰু বিষ ঔষধি হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। আধুনিক চিকিৎসাতো সাপৰ বিষ ব্যৱহাৰ কৰি বিভিন্ন ৰোগ নিৰাময় কৰা হৈছে। কেঁচাৰ মগুহ আৰু পাখি কামোদ্দীপক ঔষধ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। লোক বিশ্বাস অনুসৰি কাম প্ৰবণতা বৃদ্ধিৰ বাবে ঘৰচিৰিকা চৰাইৰ মগুহ ঘিউত ভাজি খোৱা হয়।

মোহিনী মস্তত তামোল-পাণ, সৰিয়হ ইত্যাদি ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। সাধাৰণতে মস্তৰ যোগেদি ৰোগ নিৰাময়ৰ ক্ষেত্ৰত জৰা ফুকা কৰোঁতে বিহলগুনি, সৰিয়হৰ তেল, পোৰামাটি ইত্যাদি ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

তামোল-পাণৰ ঔষধি গুণ সম্পৰ্কে বিভিন্ন শাস্ত্ৰত উল্লেখ পোৱা যায়। বৃহৎ সংহিতাতো তামোলৰ গুণাগুণৰ বৰ্ণনা কৰা হৈছে।

মাছে চকুৰ দৃষ্টি শক্তি বৃদ্ধি কৰে। টোপনিত প্ৰসাৰ কৰা ল'ৰা - ছেৰালীক পাটি-
মুতুৰা মাছ খুৱালে এই ৰোগ দূৰ হয় বুলি মানুহৰ বিশ্বাস। সেইদৰে কোনো কোনো
ৰোগত পুখি আৰু দৰিকণা মাছ দৰৰ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। ৰক্তহীনতা, শাৰীৰিক
দুৰ্বলতা ইত্যাদি নিৰাময়ৰ বাবে শিঙিমাছৰ জ্বোল খাবলৈ দিয়া হয়।

ছালৰ ৰোগ নিৰাময়ৰ বাবে মিঠাতেল, কেচা হালধি ইত্যাদি ব্যৱহাৰ কৰা হয়।
চৰ্মৰ উজ্বলতা বৃদ্ধি আৰু অন্যান্য ৰোগ নাশৰ বাবে তেল হালধি সনা হয়।

ব'হাগ বিহুত সাত-শাক খোৱাৰ সৈতে ৰোগ নিৰাৰণ আৰু সুস্বাস্থ্য লাভ নিহিত
হৈ আছে। লবাতিতা, মহানিম, খাগৰা বা অগৰা, বিহুৰী পাত, আমৰ আগ, কচু, খুতুৰা,
নৰসিংহ, কলা কচুৰ পাত, চমহা কচুৰ পাত ইত্যাদি সাত শাক খালে বিভিন্ন ৰোগৰ
উপশম হয় বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। ব'হাগ বিহুৰ দিনা নিমপাত আৰু মচুৰ দাইল চোবাই
খালে সৰ্প দংশনৰ পৰা হাত সাৰিব পাৰি বুলি বিশ্বাস কৰা হয়।

নখচুকীয়া ৰোগৰ পৰা পৰিত্ৰাণ লাভ কৰিবৰ বাবে জেতুকা পাত ব্যৱহাৰ কৰা
হয়। জেতুকাই ছালৰ সৌন্দৰ্য কৰাৰ লগতে বিভিন্ন ধৰণৰ চৰ্মৰোগ নাশ কৰে। চুলিৰ
সৌন্দৰ্য বৃদ্ধিৰ বাবে নুনি পাত, ঠেটেঙাৰ বীজ ইত্যাদি ব্যৱহাৰ কৰা হয়। নাৰিকলৰ
তেল, নেমুটেঙা, কেঁচা পিয়াজৰ বস আদি উফি নিৰ্মূলৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়।

দাঁতৰ বিষ নিৰাৰণৰ বাবে মহানিম গছৰ ছাল ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বকুল গছৰ চালেৰে
প্ৰস্তুত ৰসেৰে মুখ কুলকুলিয়ালেও দাঁতৰ বিষ ভাল হয়।

লোক সাহিত্যত সুস্থ শৰীৰ লাভ কৰিবৰ বাবে বছৰটোৰে বিভিন্ন ঋতু মাহত
কেনেদৰে খাদ্য গ্ৰহণ কৰা উচিত, সেই বিষয়ে উল্লেখ পোৱা যায়। ডাকৰ বচনত লিখিছে-

জেঠত দৈ আহাৰত ৰৈ। শাওনে মৰাপাট খাবা গৈ।

ভাদত ওল আহিনত কল। কাতিত কচু বঢ়াই বল।।

আঘোণত বাবা চৰাই।

পুহত পিঠা মাঘত কড়াই।। ইত্যাদি

অসমীয়া মন্ত্ৰ সাহিত্যতো বিভিন্ন ৰোগ নিৰ্মূলৰ বাবে ব্যৱহৃত লোক ঔষধ আৰু
লোক বিশ্বাসৰ পৰিচয় ফুটি উঠিছে। ধৰণি মন্ত্ৰত আছে -

ধৰণি কটকট ধৰণি চাল

মোৰ ধৰণিৰ উপৰে বিষ নাই আৰ।।

নানা ধৰণি নানা জল।

বিষ নামি যা পাতালপুৰ।।

সেয়ে চাৰি বিষ উপৰে যশ

আই পদ্মকুমাৰীৰ মাথা খাস।

ধৰণীবান্ধো ইঠা ধৰণী বান্ধো সিঠা।

ধৰণী বান্ধো চন্দ্ৰ সূৰ্য দুই - দেৱতা।।" ইত্যাদি।

সেইদৰে সুদৰ্শন মন্ত্ৰত আছে—

সৰস্বতী দেৱী আই মোৰ কণ্ঠগত

বৈকুণ্ঠ ভুবনে বাধি আছে নাৰায়ণে।।

হাতৰ প্ৰকাশ কৰে চক্ৰ সুদৰ্শন।

জগতৰ সাধি প্ৰভু তুমি চক্ৰধাৰি

মনত গুনিলো প্ৰভু হেঠ মাথা চাৰি।

মনুষ্যক প্ৰভু বন্ধা কৰা যাই।” ইত্যাদি।

মন্ত্ৰৰ পৰিসৰ অতি ব্যাপক। সংস্কৃত, অসমীয়া আৰু জনজাতীয় ভাষাত বিবিধ মন্ত্ৰ পোৱা যায়, যিবোৰ বিভিন্ন ৰোগৰ চিকিৎসাৰ বাবে জনসাধাৰণৰ মাজত বহুযুগ ধৰি ব্যৱহৃত হৈ আহিছে। মন্ত্ৰবোৰৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ- প্ৰাৰ্থনা মন্ত্ৰ, ধৰ্মীয় কৃত্যৰ সৈতে জড়িত মন্ত্ৰ আৰু বিদ্যাৰ সৈতে জড়িত মন্ত্ৰ। ইয়াৰে শেষৰবিধ সাধাৰণতে ৰোগ ব্যাধি নিৰ্মূল কাৰ্যত প্ৰয়োগ কৰা হয়। প্ৰতিবিধ ৰোগ-ব্যাধিৰ সৈতে কোনো দেৱী বা দেৱতা জড়িত থকা বুলি বিশ্বাস কৰি তেনে দেৱী বা দেৱতাৰ সন্তুষ্টিৰ বাবে কিছুমান স্তুতিমূলক মন্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰা হয়। শীতলা ৰোগ নিৰ্মূলৰ বাবে শীতলা দেৱীক স্তুতি কৰা হয়। যেনে-

কি দিয়া পূজিম আই তোমাৰ চৰণে

আই তোমাৰ চৰণ।

পাতালত আছিল আই নাগৰ পূজা খায়।

মনুষ্যক আসিলা আই পঠা পাৰ পায়।।

আদাইদি পূজিম আই এ মাটি আগে খায়।

নিমখেদি পূজিম আই এ পানী উঠি যায়।।

যাদুবিদ্যাৰে জড়িত আনবিধ মন্ত্ৰ হ'ল ধমক বা ধমকি প্ৰদান মন্ত্ৰ। প্ৰাৰ্থনামূলক মন্ত্ৰেৰে ৰোগ নিৰাময় সম্ভৱ নহ'লে ধমক বা ধমকি প্ৰদান মন্ত্ৰ প্ৰয়োগ কৰা হয়।

যাদুমন্ত্ৰ দুবিধ — এবিধ কল্যাণকাৰী যাদু আৰু আনবিধ অকল্যাণকাৰী যাদু বা কুমন্ত্ৰ। কুমন্ত্ৰৰ ভিতৰত অভিচাৰ মন্ত্ৰ বেছি বিখ্যাত।

অসমীয়া মন্ত্ৰ সাহিত্যত যাদুমূলক মন্ত্ৰৰ পৰিসৰ অতি ব্যাপক। এনে মন্ত্ৰৰ ভিতৰত সৰ্বঢাক মন্ত্ৰ, কবন্তি মন্ত্ৰ, নৰসিংহ মন্ত্ৰ, ক্ষেত্ৰপাল যাদু, পক্ষীৰাজ মন্ত্ৰ, শ্ৰীৰাম মন্ত্ৰ, মুখভঙা মন্ত্ৰ, বান্ধ মেলা মন্ত্ৰ, সৰ্পৰ ধৰণী মন্ত্ৰ, মোৰৰ মন্ত্ৰ, পিশাচ মন্ত্ৰ, জ্বৰৰ মন্ত্ৰ, বায়ু মন্ত্ৰ, বাঘৰমন্ত্ৰ, আহ মন্ত্ৰ, বিষৰ মন্ত্ৰ, মোহিনী মন্ত্ৰ আদিৰ উল্লেখ কৰিব পাৰি। মানুহৰ লগতে পশু-পক্ষীৰ ৰোগ নিৰাময়ৰ বাবেও মন্ত্ৰৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

অসমত বসবাস কৰা বিভিন্ন জনজাতীয় লোক সকলৰ মাজতো বিভিন্ন মন্ত্ৰৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়। বড়ো, বাভা, ডিমাছ্য কাৰ্বি, মিছিং, তিৱা, দেউৰা, প্ৰভৃতি জনগোষ্ঠীৰ মন্ত্ৰসমূহ তেওঁলোকৰ নিজা ভাষাতেই ৰচিত হৈছে। বড়োসকলে দৌৰি, বেজ, ওঝা, কবিৰাজ আদিৰ যোগেদি এই মন্ত্ৰবোৰৰ বিভিন্ন ৰোগ নিৰাময় অপায়-অমংগল আদি বহিষ্কৰণত প্ৰয়োগ কৰি আহিছে।

মিছিং সমাজতো তিনিশ্ৰেণীৰ মন্ত্ৰৰ প্ৰচলন দেখা যায়। ইয়াৰ প্ৰথমবিধ ধৰ্মীয় কৃত্যৰে সৈতে জড়িত মন্ত্ৰ, যাক, 'আৰোং নিঃতম' বুলি জনা যায়।

ৰোগ-ব্যাদি নিৰাময়ৰ বাবে প্ৰয়োগ কৰা মন্ত্ৰবোৰত তেনে ৰোগৰ অধিষ্ঠাতা দেৱতা বা দেৱীৰ উদ্দেশ্যে কুকুৰা, গাহৰি, কপী আদি আগবঢ়াই এই জাতীয় মন্ত্ৰ মাতি বোগীৰ আৰোগ্য কামনা কৰা হয়। আনবিধ মন্ত্ৰ হৈছে খেতি পথাৰ আৰু ঘৰচীয়া জীৱজন্তুৰ মঙ্গল কামনা কৰি আবৃত্তি কৰা মন্ত্ৰ। মিছিংসকলৰ দৰে ডিমাছাসকলৰ মাজতো অনুকপ তিনিপ্ৰকাৰৰ মন্ত্ৰৰ প্ৰচলন দেখা যায়। কাৰ্ব্বিসকলে ৰোগ নিৰ্ণয়ৰ বাবে 'ল'দৈপ' অৰ্থাৎ দেওধ্বনিৰ সহায়ত মঙ্গল চাই ৰোগ নিৰূপণ কৰে। ৰাভাসকলৰ মাজতো ৰোগ- ব্যাদি নিৰাময়ৰ বাবে মন্ত্ৰৰ সহায় লোৱা দেখা যায়।

লোক চিকিৎসাৰ ক্ষেত্ৰত মন্ত্ৰ, জাৰণ-মাৰণ ক্ৰিয়া, কুমন্ত্ৰ, যাদু, ভেলেকি আদিৰ লগে লগে বিভিন্ন লোক বিশ্বাস আৰু লোক চিকিৎসা পদ্ধতিয়ে যুগ যুগ ধৰি জনসাধাৰণৰ মাজত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আহিছে।

৫.৯ সাৰাংশ (Summing Up)

সমাজ জীৱনৰ সৰ্বাঙ্গীন মঙ্গলৰ উদ্দেশ্যে পালনীয় সামাজিক কাৰ্যক্ৰমৰ সমষ্টিয়েই লোকাচাৰ, যাক একোখন সমাজত বসবাস কৰা সদস্যসকলে প্ৰয়োজনীয় বুলি ভাবে আৰু সেইবোৰ নিৰ্বিবাদে মানি-চলে। সমাজৰ সদস্য হিচাপে ব্যক্তিৰ ব্যক্তিগত আচৰণ সুদৃঢ় কৰাত লোকাচাৰৰ গুৰুত্ব অনাস্বীকাৰ্য। আনহাতে, যুগ যুগ ধৰি জনসাধাৰণৰ মাজত পৰম্পৰাগতভাবে গঢ় লৈ উঠা বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত বিশেষ কেতবোৰ বিশ্বাসকেই লোক বিশ্বাস আখ্যা দিয়া হৈছে। অসমৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত পৰম্পৰাগতভাৱে ভালেমান লোকবিশ্বাস গঢ় লৈ উঠিছে আৰু এই ৰোৱে তেওঁলোকৰ জীৱন ধাৰণৰ পদ্ধতিৰ ওপৰত বিশেষ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছে।

সংস্কৃতি জাতীয় জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰ সৈতে গভীৰভাৱে সম্পৰ্কিত আৰু জাতীয় জীৱনৰ বিভিন্ন উপলক্ষ্যৰ জনসাধাৰণৰ জীৱনৰ মৌলিক চাহিদা পূৰণৰ অৰ্থে জনসাধাৰণে যুগ যুগ ধৰি পালন কৰি অহা পৰম্পৰাগত ঐতিহ্য আৰু মূল্যবোধৰ ওপৰত ভিত্তি কৰিয়েই সংস্কৃতিয়ে গঢ় লৈ উঠে। বৈদিকযুগৰে পৰা আৰম্ভ কৰি বিভিন্ন মন্ত্ৰ আয়ুৰ্বেদ আদিৰ যোগেদি মন্ত্ৰজ্ঞ আৰু ভেবজ প্ৰভৃতি বিবিধ চিকিৎসা পদ্ধতিয়ে ভাৰতীয় জনগনৰ চিকিৎসা সম্পৰ্কীয় লোকবিশ্বাসৰ ভেটি টনকিয়াল কৰি আহিছে। চড়ক সুশ্ৰুত প্ৰভৃতিৰ লগে লগে বৈদ্যনাথ আদিৰ দ্বাৰা প্ৰদৰ্শিত চিকিৎসা বিদ্যাৰ দৰেই ডাকৰ বচন আৰু লোক সাহিত্যৰ বুকুত সঞ্জীৱিত হৈ থকা বিভিন্ন চিকিৎসা সম্পৰ্কীয় জ্ঞানৰ সপ্তেদে লোকজ্ঞান আৰু লোকপ্ৰজ্ঞাৰ মাজেদি গঢ় লৈ উঠা সাংস্কৃতিক উত্তৰাধিকাৰৰ বিষয়ে আমাৰ ধাৰণা বিকশাই তোলে।

ডাকৰ বচনত উল্লিখিত বিভিন্ন বনৌষধিৰ চিকিৎসাৰ বিষয়ে উল্লেখিত তথ্যসমূহ আধুনিক বৈজ্ঞানিক গৱেষণাতো সত্য প্ৰমাণিত হৈছে। সেইদৰে মন্ত্ৰৰ যোগেদি আগবঢ়াই

অহা চিকিৎসা পদ্ধতিৰ যোগেদি যি spirit of vibration ৰ মাধ্যমত মনস্তাত্ত্বিক চিকিৎসা কৰা হৈছিল, বোগীৰ ওপৰত তাৰ প্ৰভাৱ কেনেভাবে পৰিছিল, সেয়া চিন্তাশীল বিষয় হ'লেও ই আছিল পৰম্পৰাগত বিশ্বাস আধাৰিত। মন্ত্ৰৰ বশীকৰণ, সন্মোহন, জাৰণ, মাৰণ প্ৰভৃতি ক্ৰিয়া আধুনিক দৃষ্টিৰ পৰা আশ্চৰ্য যেন লাগিলেও লোক-সংস্কৃতিৰ দিশৰ পৰা সেইবোৰৰ গুৰুত্ব অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। এনে বিশ্বাসক ভিত্তি কৰিয়েই মধ্যযুগত ভালেমান মন্ত্ৰ-পুথি ৰচিত হৈছিল আৰু সেইবোৰৰ চৰ্চা হৈছিল। মুঠতে তাত্ত্বিক, যৌগিক, আয়ুৰ্বেদিক ইত্যাদি বিভিন্ন পদ্ধতিৰ চিকিৎসাৰ ব্যৱস্থা অসমত আছিল আৰু পুৰণি সাহিত্যৰ বুকুত সেইবোৰ আজিও সঞ্জীৱিত হৈ আছে।

৫.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) লোকাচাৰ বুলিলে কি বুজে? সামাজিক লোকাচাৰ সম্পৰ্কে এটি আলোচনা আগবঢ়াই নিবন্ধ লিখক।
- ২) লোক বিশ্বাস কাক বোলে? অসমৰ পৰম্পৰাগত লোক বিশ্বাসে লোক জীৱনৰ ওপৰত কেনেধৰণৰ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছে চমুকৈ লিখক।
- ৩) জন্ম-মৃত্যু আৰু বিবাহৰ সৈতে সম্পৰ্কিত অসমীয়া লোক বিশ্বাসৰ এটা পৰিচয় দাঙি ধৰক।
- ৪) ডাকৰ - বচনত লোক চিকিৎসাৰ আভাস কেনেদৰে পোৱা যায় লিখক।
- ৫) অসমৰ লোক চিকিৎসা পদ্ধতিত মন্ত্ৰৰ প্ৰভাৱ কেনে স্পষ্টকৈ লিখক।
- ৬) চমুটোকা লিখক।

স্ত্ৰী লোকাচাৰ, যাদু লোক-বিশ্বাস, বিয়া, মোহিনী মন্ত্ৰ, পানী কৰতি, বীৰা, যথ, খেতৰ, ধনতলৈ, বুঢ়াভাঙবীয়া, প্ৰেতাখ্যা, মঙল চোৱা, দেওধা, মুখ লগা আৰু মুখ ভঙা, কেণা লগা আৰু কেণা ভঙা, হস্তীবিদ্যাৰ্ণব, ঘোঁৰা নিদান, বেই, হুঁম পূজা, শীতলা দেৱী, কৰতী মন্ত্ৰ ইত্যাদি।

৫.১১ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

কাকতি, বাণীকান্ত	: পুৰণি কামৰূপৰ ধৰ্মৰ খাৰা, ১৯৯৫
কাগয়ুং, ভৃগুমণি (সম্পা)	: মিচিং সংস্কৃতিৰ আলোচনা, ১৯৭০
গগৈ, লীলা	: অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
গোস্বামী, প্ৰফুল্লদত্ত	: অসমীয়া জনসাহিত্য, ১৯৮৬
চান্দাৰ, আনুচ	: সংমিশ্ৰণত অসমীয়া সংস্কৃতি
নাৰ্জি, ভবেন	: বড়ো কছাৰীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি, ১৯৬৬
পাদুন, নাহেন্দ্ৰ	: অসমীয়া সংস্কৃতিতলৈ জনজাতীয় বৰঙণি, ১৯৮৮
বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা	: অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২

- বৰুৱা, বিবিষ্ণি কুমাৰ : অসমীয়া ভাষা আৰু সংস্কৃতি, ১৯৫৭
 (—) : অসমৰ লোক সংস্কৃতি, ১৯৮৫
- বৰুৱা, প্ৰহলাদ কুমাৰ (সম্পা) : অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১
- ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ (সম্পা) : অসমৰ লোক উৎসৱ, ১৯৬৯
 (—) : অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২
- ৰাভা, ৰাজেন : ৰাভা জনজাতি, ১৯৭৪,
 (—) : ৰাভা লোক গীত, ২০০১
- ৰাভা হাকাচাম, উপেন : অসমৰ জনজাতীয় সংস্কৃতি, ২০০৫
 (—) : ৰাভা লোক সংস্কৃতি, ২০০৬
- ৰাভা, ধনঞ্জয় : ৰাভা জনজাতিৰ চমু ইতিহাস, ১৯৯৮
- শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস, ১৯৯৫
- শৰ্মা, শশী : অসমৰ লোক সাহিত্য, ১৯৯৩
- শৰ্মা, হেমন্তকুমাৰ : অসমীয়া লোকগীতি সম্বন্ধে, ১৯৭৮
- স বৰুৱা, হৰিমোহন : ৰাভা সমাজ আৰু সংস্কৃতিৰ আভাস, ১৯৮১
- Baruah, H. : *History and Culture of the Khasi People*, 1969
- Baruah, H.C : *Marriage customs of the people of Assam*, 1895
- Barua, B.K : *A Cultural History of Assam*, 1969
- Barua, K.L : *Early History of Kamrupa*, 1966
- Chatterjee, S.K : *Kirata-Jana-Kriti*, 1974
- Datta, B.N. (at. al., ed.) : *A Handbook of Folklore Materials of North-East India*, 1994
- Dutt, K.N. (Ed) : *Aspects of the Heritage of Assam*, 1959
- Goswami, P. : *Ballads and Tales of Assam*, 1980
 (—) : *The Spring time Bihu of Assam*, 1966
- Kakati, B. : *Visnuitic Myths and legends*, 1982
 (—) : *The Mother Goddess Kamakhya*, 1967
- Nath, Rajmohan : *The Background of Assamese Culture*, 1948
 (—) : *Pre-vedic Kamrup*, 1958
- Playfair, M.A. : *The Garos*, 1909
- Rabha, Rajen : *The Rabhas*, 2002
- Sen, Sipra : *Tribes and Castes of Assam*, 1999
- Tylor, E.B : *Primitive Culture*, 1974
- Vidyarathi, L.P : *Art and Culture of North-East India*, 1993

বিভাগৰ গঠন :

- ৬.১ ভূমিকা (Introduction)
- ৬.২ উদ্দেশ্য (Objectives)
- ৬.৩ অসমৰ লোক উৎসৱ
- ৬.৪ অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল - ধেমালি
 - ৬.৪.১ অৱসৰ-বিনোদনধৰ্মী খেল-ধেমালি
 - ৬.৪.২ প্ৰতিযোগিতামূলক খেল-ধেমালি
- ৬.৫ সাৰাংশ (Summing Up)
- ৬.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)
- ৬.৭ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

৬.১ ভূমিকা (Introduction)

অসমৰ পৰম্পৰাগত উৎসৱ অনুষ্ঠানসমূহৰ সৈতে আপোনালোক অটোয়ে কম-বেছি পৰিমাণে সুপৰিচিত। এনে উৎসৱ অনুষ্ঠানৰ ভিতৰত বছৰৰ বিভিন্ন দিনত পালন কৰা গ্ৰাম্য সমাজৰ সামাজিক আৰু ধৰ্মীয় জীৱনৰ সৈতে জড়িত উৎসৱ আছে। যিবিলাক পঞ্জিকা আশ্ৰয়ী উৎসৱ অনুষ্ঠান সেইবোৰ পালনৰ বাবে বিভিন্ন ধৰণৰ আচাৰ অনুষ্ঠান ক্ৰিয়া-কাণ্ড, উপবাস, স্নান, দান, দক্ষিণা আদিৰ শাস্ত্ৰীয় বিধি আছে। আনহাতে এনে কিছুমান উৎসৱ আছে যিবোৰ সম্পূৰ্ণ লৌকিক নিয়মেৰে পালন কৰা হয়। এই উৎসৱসমূহ গ্ৰাম্য জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰ সৈতে জড়িত আৰু ইয়াৰ ভিত্তি মূলতঃ আঞ্চলিক।

এই উৎসৱ-অনুষ্ঠানসমূহৰ লগত ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত হৈ আছে পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালিসমূহ। খেল-ধেমালিসমূহৰ সৈতে অৱসৰ-বিনোদন আৰু মানসিক পৰিতৃপ্তিৰ সম্পৰ্ক আছে। শিশুৰ মনস্তাত্ত্বিক আৰু বুদ্ধিবৃত্তিৰ বিকাশত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰা খেল-ধেমালিয়ে একোটা জাতিৰ ঐতিহ্য আৰু পৰম্পৰাৰ পৰিচয় বহন কৰে। এই বিভাগটিৰ জৰিয়তে অসমৰ পৰম্পৰাগত উৎসৱ আৰু খেল-ধেমালিসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে।

৬.২ উদ্দেশ্য (Objectives)

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰাৰ পাছত আপোনালোকে-

- জাতীয় জীৱনৰ সৈতে উৎসৱ - অনুষ্ঠানৰ অপৰিহাৰ্যতা সম্পৰ্কে অনুধাৱন কৰিব পাৰিব,

- অসমৰ পৰম্পৰাগত উৎসৱ-অনুষ্ঠান আৰু বিভিন্ন জনগোষ্ঠীয় উৎসৱ-অনুষ্ঠান সমূহৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব,
- অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালিৰ স্বৰূপ সম্পৰ্কে জ্ঞাত হ'ব পাৰিব,
- শিশু, কিশোৰ আৰু পুৰুষ-নাৰী ভেদে প্ৰচলিত ভিন ভিন খেল-ধেমালিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব।

৬.৩ অসমৰ লোক উৎসৱ

উৎসৱ-পাৰ্বণ আদিৰ সৈতে ধৰ্মৰ সম্পৰ্ক আছে আৰু সেয়ে গাঁৱৰ মানুহে স্বকীয় ধৰ্মমত অনুসৰি বিবিধ পূজা-পাৰ্বণ কৰে আৰু সমিলমিল আৰু সহযোগিতাৰ মাজেৰে জীৱন অতিবাহিত কৰে অৱশ্যে এনে কেতবোৰ উৎসৱো আছে যিবোৰ সম্পূৰ্ণৰূপে ধৰ্মনিৰপেক্ষ। অসমীয়া সংস্কৃতিৰ পৰিপূৰ্ণ বিকাশত ইয়াত অতীজৰে পৰা বসবাস কৰি অহা থলুৱা জনগোষ্ঠীসমূহৰ বিবিধ ৰীতি-নীতি, ধৰ্মীয় আচাৰ ব্যৱহাৰ, পূজা-পাৰ্বণ আদিয়ে প্ৰধান্য লাভ কৰি আহিছে। বহুজাতিক অসমীয়া সংস্কৃতিৰ গঠনৰ মূলতেই জড়িত হৈ আছে দীৰ্ঘদিনীয়া সমন্বয় আৰু সমাহৰণ। এই ভূখণ্ডলৈ বিভিন্ন যুগত বিভিন্ন জাতি, ধৰ্ম, সম্প্ৰদায়ৰ লোক প্ৰব্ৰজিত হৈছে আৰু কালক্ৰমত ইয়াৰ থলুৱা লোকসকলৰ সৈতে সংস্কৃতি গ্ৰহণৰ যোগেদি তেওঁলোক মিলি গৈছে। ফলস্বৰূপে থলুৱা আৰু সৰ্বভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ বিবিধ উপাদান আহি অসমীয়া সংস্কৃতিত বিলীন হৈ পৰিছে।

মহোহো উৎসৱ : নামনি অসমৰ এবিধ ধৰ্ম নিৰপেক্ষ লোক উৎসৱ হ'ল মহোহো। অসমীয়া সমাজৰ বিশ্বাস যে এই উৎসৱ পালন কৰিলে মহ নোহোৱা হয়। সেইবাবেই আঘোন মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথিত জ্ঞান্ধি-বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে এই উৎসৱ পালন কৰা হয়।

আঘোন মাহৰ পূৰ্ণিমাৰ দিনাখন সন্ধিয়া সময়ত গাঁৱৰ ডেকাবোৰে হাতে হাতে বাঁহৰ টাঙোন লৈ মানুহৰ ঘৰে ঘৰে গৈ চোতালত টাঙোণেৰে কোবাই কোবাই নৃত্য গীত কৰি চাউল-পইচা আদি মাগি গৃহস্থক আশীৰ্বাদ দিয়া উৎসৱটি এটি অতি জনপ্ৰিয় উৎসৱ।

মহোহো গীতবোৰ লোক সাহিত্যৰ অমূল্য সম্পদ। স্থানভেদে গীতবোৰৰ মাজত পাৰ্থক্য থাকিলেও ইয়াৰ অন্তৰ্নিহিত উদ্দেশ্যে একেটাই, ম'হখেদা। গোৱালপাৰা জিলাত ম'হখেদাক এউৰি মগা উৎসৱ বুলি কয়।

বাম্বদেৱতা সোণাৰায় পূজা : গোৱালপাৰা জিলাৰ ধুবুৰী, গোলোকগঞ্জ, বিলাসীপাৰা, শালকোছ প্ৰভৃতি অঞ্চলৰ ডেকাসকলৰ মাজত বাম্বদেৱতা সোণাৰায়ৰ পূজাৰ প্ৰচলন আছে। লোক বিশ্বাস অনুসৰি এই দেৱতা সন্তুষ্ট হ'লে পোহনীয়া জীৱজন্তুৰ কোনো অপায় অমঙ্গল নহয়। সেইবাবেই - ডেকাসকলে পুহৰ সংক্ৰান্তিৰ দিনাৰ পৰা প্ৰায় এমাহ জুৰি দলবান্ধি হাতত কুলা লৈ নাচি নাচি গীত গায় সোণাৰায়ৰ বাবে দক্ষিণা বিচাৰে।

সোণাৰায়েৰ দক্ষিণা দিতে পূৰ্ণ কুলা ধান,
তাৰ ওপৰে লাগে যোৰ গুৰা পাণ।
গুৰাৰ কান্দালী নাইই আমি গুৰাৰ কথা কই,
দেশ ব্যৱহাৰেৰ কথা কয়া দিয়া যাই।।

পিছত সকলোৱে মিলি পুখুৰীৰ পাৰত মাগি অনা চাউলেৰে লগ ভাত খাই গীত
কৰি বায়্ৰদেৱতাৰ পূজা সম্পন্ন কৰে।

ভঠেলি উৎসৱ : অসমৰ বিভিন্ন স্থানত বছৰৰ আৰম্ভণিতে পালন কৰা বিবিধ
উৎসৱ পাৰ্বনৰ ভিতৰত নামনি অসমৰ এটি জনপ্ৰিয় লোক উৎসৱ হ'ল ভঠেলি। কামৰূপৰ
বিভিন্ন অঞ্চলৰ এই উৎসৱক ভঠেলি বা পাওৰা তোলা উৎসৱ বোলে। নতুন বছৰক
আদৰাৰ উদ্দেশ্যে কামৰূপত ব'হাগ মাহত এই উৎসৱ পালন কৰা হয়। এই উদ্দেশ্যে
এডাল পোন বাঁহ ভালদৰে চাচি চুৰুকি ৰঙ-বিৰঙৰ কাপোৰ মেৰিয়াই তাৰ মাজে মাজে
দহ-বাৰটা চৌৱৰ আঁকি দি গুড়িত কাপোৰৰ জামা পিন্ধাই সুন্দৰকৈ সজোৱা হয়। কিছুমান
ঠাইত কল-পটুৱাৰে জোঙাকৈ মজু সজা হয় আৰু সূৰ্য অস্ত যোৱাৰ লগে লগে ডেকা
ল'ৰাবোৰে মজুৰ ভিতৰৰ বস্ত্ৰবোৰ আঁতৰাই নি আগতে মজুৰ কাষতে ৰখা বাঁহৰ লাঠিৰে
মজুটো কোবাই ভাঙি আনন্দ উৎসৱৰ সামৰণি কৰে। নলবাৰী অঞ্চলত গোটেই ব'হাগ
মাহ জুৰি বিভিন্ন গাঁৱত বিভিন্ন দিনত এই উৎসৱ পালন কৰা হয়। কামৰূপ জিলাৰ
ভিতৰত ছয়গাওঁ, পলাশবাৰী, বামদিয়া, বেলশৰ, নৰ্দি প্ৰভৃতিৰ ঠাইৰ ভঠেলি উৎসৱ
অতি জনপ্ৰিয়।

হদুমদেও পূজা : গোৱালপাৰা জিলাত গাঁৱলীয়া নাৰীসকলে বৰষুণ কামনা কৰি
হদুমদেও পূজা কৰে। এই পূজাৰ বাবে কোনো নিৰ্দিষ্ট দিন বাৰ নাথাকে। মহিলাসকলে
মিলি পূজাৰ দিন ঠিক কৰি সন্ধিয়াৰ লগে লগে পথাৰৰ মাজত অথবা এৰাবাৰীত
যৌনগন্ধী গীত মাত গাই নৃত্য কৰে। এই উদ্দেশ্যে এটি পজাঘৰ সাজি ভিতৰত এটা
মাটিৰ বেদী সাজি চিত্ৰ বিচিত্ৰ ৰং গুৰিৰে শোভিত কৰে। বেদীৰ মাজত ঘট স্থাপন কৰি
তাৰ আমপাত আদি স্থাপন কৰা হয়। আগৰ দিনত বনৰ পৰা হদু চৰাই এজনী ধৰি আনি
বেদীৰ কাষতে বান্ধি ৰখা হৈছিল। বৰ্তমানে মাটিৰে হদু চৰাই এটি তৈয়াৰ কৰি তাকে
বেদীৰ কাষত ৰখাৰ ব্যৱস্থা কৰা দেখা যায়। গাঁৱৰ তিবোতাসকলে গোটেই ৰাতি যৌনগন্ধী
গীত গাই বৰষুণৰ পানীৰ বাবে হদুমদেওক খাটনি ধৰে আৰু শেষনিশা তেওঁলোক
ঘৰলৈ ৰাওনা হয়। মুঠতে যৌনগন্ধী গীত মাত আৰু নৃত্যৰ লগত স্ত্ৰী লোকাচাৰ
সমৰায়ত এই পূজা অনুষ্ঠিত হয়।

পচতি উৎসৱ : জগন্নাথমী অনুষ্ঠানক কেন্দ্ৰ কৰি ইয়াৰ পঞ্চম দিনত পচতি
উৎসৱ পালন কৰা হয়। অৱশ্যে স্থান বিশেষে অনা দিনতো এই উৎসৱ পালন কৰা হয়।
শ্ৰীকৃষ্ণৰ জন্মৰ পঞ্চম দিবসত গাৰ্গ মুনিয়ে কৃষ্ণৰ ভাগ্যফল নিৰ্ণয় কৰা পাৰম্পৰ্য
পৰাই পৰবৰ্তী কালত ই সামাজিক অনুষ্ঠানলৈ ৰূপান্তৰিত হৈ পচতি উৎসৱ হোৱা বুলি

পণ্ডিতসকলে অনুমান কৰে। ই মূলতঃ স্ত্ৰীসকলৰ উৎসৱ। এই উৎসৱত নাৰীসকল একত্ৰিত হৈ পৰম উদ্দীপনাৰে পচেতিৰ নাম গায়। এই নামত বুটমাহৰ উপৰি জালাগুড়াৰ ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। এই অনুষ্ঠানত গোৱা নামৰ নমুনা এনে ধৰণৰ :

আহা সখি আহা বাই এ নন্দ ঘৰে যাওঁ এ
 বশোদাৰ পুত্ৰ হৈছে নয়ন ভৰি চাওঁ, হৰি এ।
 নন্দ জনম দিলা এ দেৱ নাৰায়ণ
 গকুলৰ গপি সবে কৰে দৰশন
 আজি আমাৰ শুভদিন ব্ৰজেশ্বৰ
 হৰিএ শ্ৰীকৃষ্ণৰ ভৈল অবতাৰ।' ইত্যাদি

এই উৎসৱত গীতৰ ব্যৱহাৰ অধিক। অভিনয়ৰ জৰিয়তে অনুষ্ঠিত পচেতি উৎসৱ লোকনাট্য হিচাপেও ধৰা হয়। লোক বিশ্বাস আৰু ধৰ্মীয় ভাবৰ সমন্বয় সাধনৰ যোগেদি পচেতিৰ মাজেৰে গ্ৰাম্য নাৰীসকলৰ কলাসুলভ আশা-আকাঙ্ক্ষাৰ স্বৰূপ প্ৰকাশিত হৈছে।

কুমাৰী পূজা : কুমাৰী মাতৃ শক্তি দুৰ্গাৰেই এক প্ৰকাশ। বহুতে কুমাৰীক দুৰ্গা বুলিয়েই কয় আৰু কোলাসুৰ বধৰ সৈতে এওঁ জড়িত। কুমাৰী পূজাৰ সময়ত দেৱীৰ ৰূপ আৰু শক্তি সম্পূৰ্ণৰূপে কুমাৰীত আৰোপ কৰি সাধক তদগতোচিত হয়।

বিষ্ণুৰ বক্ষস্থলৰ পৰা জন্ম লাভ কৰা কোলাসুৰৰ উৎপীড়নত তৎ নাপাই দেৱতাসকলে অসুৰৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পাবৰ বাবে মহাকালীক উপাসনা কৰাত দেৱগণৰ উপাসনাত সুখসন্মত হৈ দেৱীয়ে কোলাসুৰক কুমাৰীৰূপ ধাৰণ কৰি সৰ্বাক্ৰমে বধ কৰে। তেতিয়া দেৱতাসকলে কুমাৰীৰূপী জগতজননী দেৱীক সুগন্ধি দ্ৰব্য আৰু ফুলৰ দ্বাৰা পূজা কৰে। পিছত মহাশক্তি অস্ত্ৰাৰ্চন হয়। তাৰে পৰাই কুমাৰী পূজাৰ প্ৰথাৰ প্ৰচলন হয়। এই পূজা অতিশয় শুভফল প্ৰদায়ক।

জনজাতিসকলৰ মাজত নিজা নিজা আচাৰ বিধিৰে শিৱ পূজা কৰাৰ প্ৰথা প্ৰচলন আছে। সৰ্বভাৰতীয় শৈৱধৰ্মৰ লগত থলুৱা জনজাতিসকলৰ লোক বিশ্বাস আৰু আখ্যান কিম্বদন্তিৰ সমন্বয়ত এই পূজা-পদ্ধতি গঢ় লৈ উঠিছে। ইয়াৰে এবিধ শাস্ত্ৰীয় আনবিধ লোক পৰম্পৰা আধাৰিত। সেয়ে শাস্ত্ৰসম্মত বিধি বিধান আৰু উপচাৰৰ লগে লগে থলুৱা জীৱ-জন্তু আৰু লাওপানী উৎসৰ্গা কৰাৰ পৰম্পৰাগত বিধিও প্ৰচলিত হৈ আহিছে।

শিৱৰাত্ৰি : অসমত জন সাধাৰণৰ মাজত শিৱৰাত্ৰি অতি জনপ্ৰিয়। অসমৰ প্ৰধান প্ৰধান শিৱমন্দিৰসমূহত সেইদিনা অগমন ভক্তৰ ভিৰ হোৱা দেখা যায়। এই উৎসৱত বিভিন্ন ধৰণৰ মেলা বহে আৰু মানুহৰ মাজত বিভিন্ন ধৰণৰ আনন্দ, নৃত্য গীত আদিৰ সূচনা হয়।

অম্বুবাচী : আহাৰ মাহত অম্বুবাচী উপলক্ষে কামাখ্যা ধামত ডাঙৰ মেলা অনুষ্ঠিত হয়। ভাৰতবৰ্ষৰ বিভিন্ন স্থানৰ সাধু সন্ন্যাসী অহি ইয়াত সমবেত হয়। অম্বুবাচী মূলতঃ কৃষি উৎসৱ আৰু সেয়ে এই সময়ত পৃথিৱী ঋতুমতী হোৱা বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। বিশ্বাসকলে উৎসৱৰ দিনকেইটিত উপবাসে থাকি ব্ৰত পালন কৰে।

দুৰ্গা পূজা : শবৎ কালত মহা পয়োভবেৰে শাৰদীয় দুৰ্গোৎসৱ উদ্‌যাপিত হয়। কামাখ্যাকে প্ৰমুখ্য কৰি কামৰূপত অতি প্ৰাচীন কালতেই শক্তি উপাসনাই প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল। অসমীয়া সংস্কৃতিত শাক্তধৰ্মৰ প্ৰভাৱ অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। বিভিন্ন ধৰণৰ তন্ত্ৰৰ সৃষ্টিও প্ৰাচীন কামৰূপতে হৈছিল আৰু এইক্ষেত্ৰত শাক্ত ধৰ্মৰ বিবিধ ক্ৰিয়া-পদ্ধতি সম্পৰ্কীয় বৰ্ণনা সন্নিবিষ্ট হৈছিল।

অসমত শাক্তধৰ্মই প্ৰাধান্য বিস্তাৰ কৰাৰ ফলত কামাখ্যা, ভুবনেশ্বৰী, কালী, উগ্ৰতাৰা, ত্ৰিপুৰেশ্বৰী, চণ্ডী, দুৰ্গা, জয়দুৰ্গা, ভৈৰৱী, বসুন্ধৰী, বায়্বেশ্বৰী, চামুণ্ডা প্ৰভৃতি দেৱীৰ উদ্ভৱ হৈছে। এই দেৱীসকলক বিশেষভাৱে পূজাপাতল আৰু বলিবিধানৰে আজিও পূজা কৰা হয়। কেচাইখাতী গোসানীৰ আগত নৰবলি দিয়া হৈছিল। দৰং ৰাজবংশাৱলীত নৰনাৰায়ণৰ পিতৃয়ে ফৰিং কাটি দুৰ্গাক পূজা দিয়াৰ উল্লেখ পোৱা যায়। দুৰ্গাপূজাৰ সৰোৎসৱ আৰু নকাত্ৰিকা আদিয়ে বিভিন্ন জাতি উপজাতি মাজত সমন্বয় সাধন কৰিছে।

শাৰদীয় পূজাৰ দৰে অন্য পূজাসমূহো বিভিন্ন উপচাৰেৰে জপ, হোম আৰু তৰ্পণৰ যোগেদি মহাসমাৰোহেৰে পালন কৰা হয়। লগতে ধূপ-দীপ আৰু নৃত্য গীতেৰে প্ৰতিমাৰ সন্মুখত আৰতিও কৰা হয়। জনসাধাৰণে আনন্দেৰে এই নৃত্য-গীত উপভোগ কৰে। শাক্ত ধৰ্মৰ সৈতে জড়িত আন আন পূজাসমূহ হ'ল কালীপূজা, লক্ষ্মী পূজা, শীতলাপূজা ইত্যাদি।

বিশ্বকৰ্মা পূজা : বৰ্তমান শিল্পানুষ্ঠানৰ পয়োভৰ বৃদ্ধি পোৱাৰ ফলত ভাদ আৰু আহিনৰ সংক্ৰান্তিত-মহা-আড়ম্বৰেৰে বিশ্বকৰ্মা পূজাও পালন কৰা হয়। মাঘ মাহৰ শ্ৰীপঞ্চমীত অনুষ্ঠিত সৰস্বতী পূজাভাগ ঘাইকৈ বিদ্যাৰ্থীসকলৰ উদ্দেশ্যে অনুষ্ঠিত হয়। গুৱাহাটীৰ চিত্ৰাচল মন্দিৰত নৱগ্ৰহ পূজা আৰু অসমৰ বিভিন্ন গণেশ মন্দিৰত বিঘ্নিনাশৰ উদ্দেশ্যে বিঘ্নেশ্বৰ গণেশৰ পূজা কৰা হয়। দুৰ্গা তনয়া লক্ষ্মীৰ পূজাক ব্যক্তিগত আৰু সামাজিকভাৱে অসমত বিস্তৰভাৱে উদ্‌যাপন কৰা হয়। ঠিক তেনেদৰে বৈদিক স্তৱৰ কাৰ্তিক পূজা আৰু এই পূজাৰেই লৌকিক ৰূপ কান্তি ঠাকুৰৰ পূজা অসমত ঠায়ে ঠায়ে অনুষ্ঠিত হয়।

মনসা পূজা : মনসা পূজা শাক্ত পৰম্পৰাৰে সৈতে জড়িত এবিধ লৌকিক পূজা। এই পূজা সাধাৰণতে শাওন মাহত অনুষ্ঠিত হয়। মাৰি-মৰক আৰু সৰ্পভয়ৰ পৰা ৰক্ষা পাবৰ বাবে মাৰি বা মনসা পূজা অনুষ্ঠিত কৰা হয়।

বিষ্ণু উপাসনাক কেন্দ্ৰ কৰি অসমত ভালেমান পুণ্যস্থান গঢ় লৈ উঠিছে। হাজোৰ হয়গ্ৰীৱ দেৱালয়, লক্ষীমপুৰৰ বাসুদেৱ থান, তেজপুৰৰ দুলাল মাধৱ, নগাঁৱৰ সৌভাগ্য মাধৱ আদি বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ প্ৰসিদ্ধ দেৱালয়। অসমৰ মহাপুৰুষীয়া বৈষ্ণৱসকলে জন্মাষ্টমীত, শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ তিথি নিয়মিতভাৱে পালন কৰে। জন্মাষ্টমীৰ গাঁৱৰ নামঘৰত নাম-কীৰ্তন আৰু ভাওনা আদি মহা-সমাবোহেৰে উদ্‌যাপন কৰা হয়। বথযাত্ৰা, ৰাম পূৰ্ণিমা, ঝুলন যাত্ৰা আৰু দৌল পূৰ্ণিমাও বৈষ্ণৱসকলৰ জনপ্ৰিয় উৎসৱ। সেইদৰে হোলি বা ফাকুৱা উৎসৱো বৰদোৱা আৰু বৰপেটাৰ দৰে অন্যান্য বৈষ্ণৱ সত্ৰবোৰত মহাসমাবোহেৰে উদ্‌যাপিত হয়।

জন্মাষ্টমীৰ বাহিৰেও ধৰ্মগুৰুসকলৰ তিথি আদিও প্ৰধান দুজনা ধৰ্মগুৰুৰ দৰেই অতি শ্ৰদ্ধাৰে গাঁৱৰ নামঘৰত ভক্তসকলে পালন কৰে।

বিহু উৎসৱ : অসমৰ প্ৰধান জাতীয় উৎসৱ বিহু মূলতঃ তিনিটা-বঙালী বিহু, ভোগালী বিহু আৰু কঙালী বিহু। বিহু মূলতঃ কৃষি উৎসৱ। সাধাৰণতে বঙালী বিহু সাতদিন ধৰি পালন কৰা হয়। গৰুবিহু, মানুহ বিহু, গোঁসাই বিহু চেৰা বিহু ইত্যাদি পৰম্পৰাগত নীতি-নিয়মেৰে পালন কৰাৰ উপৰি ছবি গোৱা, চোপ খেলা, কড়ি খেলা প্ৰভৃতি বিহুৰ সৈতে জড়িত হৈ আছে। মঙ্গলদৈ অঞ্চলত ব'হাগ বিহুত বিষ্ণুমূৰ্তি স্থাপন কৰি বৈশাখী দৌল উৎসৱ পালন কৰে। পূজাৰ লগত ডাঙৰ মেলাও বহে। হাজোৰ হয়গ্ৰীৱ মাধৱ মন্দিৰ আৰু গোৱালপাৰাৰ ভৈৰৱ থানতো বিহু উপলক্ষে খেলা অনুষ্ঠিত হয়।

কাতি বিহুত খেতিপথাৰৰ মঙ্গলৰ উদ্দেশ্যে আহিন-কাতিৰ সংক্ৰান্তিৰ দিনা বিভিন্ন ধৰণৰ বিধি বিধান পালন কৰা হয়। কাতিবিহুত তুলসীৰ গুৰিত বস্তি প্ৰস্থান কৰি তুলসীৰ নাম গোৱা হয়। উঁবালৰ গুৰিত বস্তি জ্বলোৱা হয়। কৃষি আৰু উৰ্বৰতাৰ উৎসৱ হিচাপে কাতিবিহুৰ লগত গুৰাওসকলৰ 'বাৰমগাৰা' পূজাৰ সাদৃশ্য মনকৰিবলগীয়া।

মাঘবিহু প্ৰাপ্তি আৰু প্ৰাচুৰ্যৰ, খেতি চপোৱাৰ আনন্দোৎসৱ। ইয়াৰ সৈতে মেজি ঘৰ, অগ্নি পূজা প্ৰভৃতি জড়িত হৈ আছে। এই বিহুত ন ধানৰ চাউল, মাহ, তিল আদি উৎসৰ্গা কৰা হয়। ঠাইবিশেষে ৰাজহুৱা ভাবে মাছ ধৰা, খেলধেমালি, ম'হ যুঁজ, কণীযুঁজ আদি অনুষ্ঠিত হয়।

লখিমী সৰাহ : নাৰীসমাজৰ মাজত অতি জনপ্ৰিয় লক্ষিমীসৰাহ আহিন মাহত অনুষ্ঠিত হয়। আহিনমহীয়া ধানৰ ঠোক ওলাবৰ সময়ত মহিলাসকলে একত্ৰিত হৈ লখিমী নাম গাই এই সৰাহ পাতে।

অন্যান্য লোকউৎসৱ : সামাজিক উৎসৱৰ ভিতৰত বিবাহ উৎসৱত গাঁৱৰ ৰাইজ সমূহীয়াকৈ মিলিত হয়। বিয়াৰ সৈতে জড়িত নীতি-নিয়ম ক্ৰিয়া কাণ্ড আদিত

তিবোতাসকলে বিশেষভাবে অংশগ্ৰহণ কৰে। পানী তোলা, দৈয়ন দিয়া, গাঁথিয়ন খুন্দা, বেই সজা, মড়ল দিয়া, সুৰাগুৰি তোলা, জোৰোণ দিয়া, খোৰা বুৰুনী উৎসৱ, আঠমংগলা, নেওতা দিয়া প্ৰভৃতি বিবাহৰ সৈতে জড়িত কেতবোৰ জনপ্ৰিয় অনুষ্ঠান।

ছেৱালী পুষ্টিপতা হ'লে চাৰি দিন অথবা সাতদিনত তোলনি বিয়া, নোৱাই তোলনি বা উঠন বিয়া পতা হয়। এই বিয়াত মাথোন তিবোতাসকলেহে অংশগ্ৰহণ কৰে। ইয়াক সংস্কাৰমূলক উৎসৱৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয়।

৬.৪ অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল - ধেমালি

পুৰণি কালৰে পৰা অসমৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত বিভিন্ন ধৰণৰ খেল-ধেমালি প্ৰচলিত হৈ আহিছে। সেইবোৰ অধিকল ভাবে প্ৰচলিত হৈ আহিছে নে সময়ৰ সোঁতত ৰূপ সলাইছে তাৰ কোনো স্পষ্ট প্ৰমাণ পাব পৰা নাযায় যদিও সমকালীন বিভিন্ন বুৰঞ্জী পুথি, প্ৰাচীন হাতেলিখা ইত্যাদি লিখিত সমলৰ পৰা ইয়াৰ ঐতিহ্য আৰু ৰূপান্তৰৰ সম্বন্ধে কিছু আভাস জানিব পৰা যায়। প্ৰাক্‌শংকৰী, শংকৰী আৰু উত্তৰ শংকৰী যুগৰ ৰচনাবাজিত পৰোক্ষভাবে এইবোৰৰ কিছু কিছু বিৱৰণ পোৱা যায়। আহোম যুগত প্ৰচলিত অথচ বৰ্তমান লুপ্ত বা অৰ্ধলুপ্ত খেলসমূহৰ বিৱৰণ আহোম বুৰঞ্জী সমূহত অতি সুন্দৰ কৈ লিপিবদ্ধ কৰা আছে। বিহগীত- বনঘোষাসমূহত বহু খেলৰ হুবহু বৰ্ণনা নাথাকিলেও নামোন্মেষ্ট আছে। ইতিপূৰ্বে শ্ৰেণীভুক্ত কৰা খেল-ধেমালিৰ শাখা অনুযায়ী অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল-ধেমালিসমূহকো আলোচনা কৰিব পাৰি। অসমৰ খেল-ধেমালিসমূহক অৱসৰ বিনোদন অৰ্থাৎ গীত-মাতৰ অংশ হিচাপে নতুবা প্ৰকৃত প্ৰতিযোগিতামূলক খেল হিচাপে আলোচনা কৰিলে আমাৰ আলোচনাত বেছি সুবিধা হয়। আনহাতে আন্তঃঘৰ খেল (indoor games) বা বহিৰ্ঘৰ খেল (outdoor games), পুৰুষৰ খেল বা মহিলাৰ খেল, শিশুৰ খেল বা প্ৰাপ্ত বয়স্কৰ খেল— এইদৰেও আলোচনা কৰিব পাৰি; যদিও কিছুমান খেল কোনো শ্ৰেণীতে গাইগুটীয়াকৈ নপৰে বাবে এনে আলোচনাত আঙ্কালে দেখা দিয়াটো তেনেই স্বাভাৱিক। সেই বাবে ইয়াক পৰিহাৰ কৰা হৈছে।

৬.৪.১ অৱসৰ-বিনোদনধৰ্মী খেল-ধেমালি

এই শ্ৰেণীৰ খেল-ধেমালিসমূহক দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি - (ক) ওমলা গীতৰ লগত সম্পৰ্কিত খেল-ধেমালি আৰু (খ) প্ৰদৰ্শনমূলক (অপ্ৰতিযোগিতামূলক) খেল-ধেমালি।

(ক) ওমলা গীতৰ লগত সম্পৰ্কিত খেল-ধেমালি : মাক, বুঢ়ীমাক, মাহীমাক বা বায়েকৰ কোলাত বা বোকোচাত শিশুহঁতে সৰহ সময় কটাবলগীয়া হয়। শিশুহঁতৰ আমনি,

জেঙা ভাঙিবলৈ সিহঁতে নানা উপায় অৱলম্বন কৰে। তাৰ ভিতৰত নিচুকনি গীত বা ওমলা গীতেই প্ৰধান। ওমলা গীত গাঁওতে বয়স অনুযায়ী পৰোক্ষ বা প্ৰত্যক্ষ ভাবে শিশুহঁতেও ভাগ ল'বলগীয়া হয়। তেনে কৰোঁতে বিভিন্ন খেল - ধেমালিৰ সৃষ্টি হয়। তেনে খেল-ধেমালিসমূহৰ ভিতৰত -

১) বুঢ়ীমাকে বা বয়সস্থলোকে পানীকেঁচুৱা, বহা বা আৰু থিয়দঙা দিয়া মইনাইঁতক কোলাত লৈ দুই কাষলতিৰ তলেদি দুই হাত সুমাই উচাল মাৰি ওপৰলৈ দলিয়াই কৰা ধেমালি : এই ধেমালি কৰিবৰ সময়ত সাধাৰণতে তলত দিয়া গীতটি গোৱা হয় -

মাৰৰ নিচিনা নহ'লি কিয়?
 বাপেৰৰ নিচিনা নহলি কিয়?
 বাৰীতে আছিলে চেৰাপেটী বেং
 তাৰে নিচিনা দুখনি ঠেং।

সেইদৰে কুকুভা, ভাকুটকুট (তাই-বাই), ঢুলনি খুওৱা আদি ধেমালি কৰিবৰ সময়তে বিশেষ কিছুমান গীত গোৱা হয়।

২) বায়েক বা সমনীয়াইঁতৰ লগত ওমলোতে খুনুক-থনাক মাত শিকা শিশুৱে কৰা ধেমালি: এই ধেমালি কৰিবৰ সময়ত গোৱা গীতৰ ভিতৰত --

“জোনবাই এ' তৰা এটি দিয়া”
 “এইডাল কাৰ বাহু?”
 “চিকি - মিকি লোণ জালুকী”
 “শালিকী এ' বটো টো”
 “বগলী এ সৰাহলৈ গৈছিলি কিয়?”
 - আদি বিশেষভাবে উল্লেখযোগ্য।

৩) পৰিবেশ- পৰিস্থিতিভেদে ধাউকতে নাচি বা অংগী-ভংগী কৰি কৰা ধেমালি: এনে ধেমালিৰ ভিতৰত সন্ধিয়াপৰত মহৰ উপদ্ৰৱৰ পৰা ৰক্ষা পাবলৈ “মহ- মহনী কথা”; ৰ'দে - বৰষুণে বতৰে লুকা-ভাকু খেলিলে আনন্দত মতলীয়া হওঁতে “খঁৰা শিয়ালৰ বিয়া”; সন্ধিয়া ফেঁচাৰ কুৰলি শুনোতে “ফেঁচা আৰু পৰঘুমাৰ বিয়া”; শগুণক দেখিলে “শগুণ শগুণ- কোনে দিলে লগুণ”, ভেলা চৰাই দেখিলে “ভেলা ঘূৰ ঘূৰ”; হাতী আৰু মাউত দেখিলে “হাতী ঐ ডালত / মাৰি ঐ ডালত; মিছা মাছে ফিছা মাৰে/ মাউতৰ গালত” ইত্যাদি ওমলা গীত গাই ধেমালি কৰাটো পূৰ্বৰ পৰা চলি অহা দস্তৰ।

৪) ভৱিষ্যতৰ কৰ্মজীৱনৰ বাবে আখৰা : ‘বালিৰে ভাত ৰন্ধা’, ‘শিশু নিচুকা’ (পুতলা খেল) ‘দৰা-কইনা খেল’ নতুবা ‘ফল গছ ৰোৱা’, ‘লাউ বা কোমোৰাৰ পুলি ৰোৱা’ ইত্যাদি ওমলা গীতৰে শিশুহঁতে ভৱিষ্যত কৰ্ম-জীৱনৰ পাতনি তৰে। ওমলা

গীতৰ লগত সম্পৰ্ক থকা ধেমালিৰ গীত নাথাকিলেও “লুকা-ভাকু” খেলৰ যোগেদি ইজনে আনজনৰ পৰা আত্মগোপন কৰাৰ কৌশলৰ যে উদ্ভৱ হৈছে এয়া শূকপ। সেইদৰে পানী হিলৈ ফুটোৱা (ভেলাঘৰত), চূড়া বন্দুক মৰা আদিও প্ৰকাৰস্বৰে ভৱিষ্যতে হিলৈদাৰী, কাড়ী-ৰণুৱা হোৱাৰ পূৰ্বপ্ৰস্তুতি বুলিব পাৰি।

৫) চেমনীয়া বা কিশোৰ-কিশোৰীৰ অৱসৰ বিনোদনৰ সময়ছোৱাত কৰা ধেমালি : কচুগুটি (অলৌ গুটি তলৌ গুটি কচু গুটি ঘাই), হাঁচতি বা হেতালি খেল (ইয়াৰ লগত জনগোষ্ঠী আৰু অঞ্চল ভেদে বিভিন্ন গীতৰ প্ৰচলন আছে), আঙুলি মোটোকা (চেন খেলোৱা), মানৱ শৃংখল (অলং-দলং, উপনিটি বায়স্কোপ) ইত্যাদি তেনে কিছুমান ধেমালি।

(খ) প্ৰদৰ্শনমূলক (অপ্ৰতিযোগিতা মূলক) : খোট বা ওলোট খোট (বৰ-বাগৰ মৰা, চাৰ্কাছৰ কুচকাৱাজৰ দৰে), পেংখেল (পেঙক উঠি বগোৱা খেল), টোকৰ মৰা খেল (চকুমুদি থাকোতে টোকৰ মৰা ব্যক্তিজনক চিহ্নিত কৰা), গছ কুমতি খেল (গছৰ ওপৰত বগোৱা জনক কুমতি হৈ ছুৱা), চৰিয়া খেল (চাৰি-পাঁচজনী ছোৱালী ইজনীয়ে সিজনীৰ ভৰিৰ তলুৱাই তলুৱাই লগাই হাতত ধৰা-ধৰি কৰি চৰিয়াটোৰ দৰে ঘূৰণীয়াকৈ জোৰেৰে পৰি নোযোৱাকৈ ঘূৰি থকা খেল), গৰখীয়া এছাৰি খেল (গৰখীয়াইতে এঠাইত মিলিত হৈ তাৰ পৰা বিমান পাৰে দূৰলৈ গাতৰ এছাৰিডাল দলিয়াই দূৰগামী এছাৰিডাল পশ্চাদগামী এছাৰিডালৰ তলেদি সৰকাই নিয়া খেল) ইত্যাদি এই শ্ৰেণীৰ প্ৰদৰ্শনমূলক খেল বা অৱসৰ-বিনোদন। সেইদৰে চিলা উৰোৱা, লাটুম বা লাটিম ঘূৰোৱাও এই শ্ৰেণীৰে খেল।

আনহাতে ধনু-কাঁড়েৰে লক্ষ্য ভেদ কৰা (তীৰ মৰা), লাঠি খেল প্ৰদৰ্শন কৰা, বিহুৰ সময়ত গাঁৱৰ ল'ৰাই বাহুৱে বাহুৱে যুজ (কুকুৰা যুজ) ৰ দৰে কঁকালে কঁকালে, বুকুৱে বুকুৱে, গলে গলে, মুৰে মুৰে, আঁঠুৱে আঁঠুৱে, ভৰিয়ে ভৰিয়ে, হাতে হাতে, মুঠিয়ে মুঠিয়ে বা বগৰা-বগৰিকৈ যুজি শক্তি পৰীক্ষা কৰা (ময়নযুদ্ধ বা মাল যুজ) কাৰ্যও-একধৰণৰ মনোৰঞ্জনধৰ্মী খেলেই। বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ সাঁতোৰ, জাঁপ, ৰবলুটি, বগুৱা বোৱা আৰু দৌৰো এক প্ৰকাৰৰ খেল-ধেমালিয়ে।

৬.৪.২ প্ৰতিযোগিতামূলক খেল-ধেমালি

প্ৰতিযোগিতাৰ মনোভাৱেৰে খেলা অৰ্থাৎ হৰা-জিকা হোৱা খেল সাধাৰণতে তিনিপ্ৰকাৰৰ। ১) এককভাৱে খেলা, ২) দলীয়ভাৱে খেলা আৰু ৩) অইন পোহ মনা জন্তু বা পক্ষীৰে খেলা। উদাহৰণ-

১) এককভাৱে খেলা খেল : কড়ি খেল (পঁচি বা পাঞ্চি), পাশা খেল (পাহ বা পাহ-ঢাল), ঘিলা খেল, টাংগুটি (ভন্টা), খুলি খেল (গাঁতা খলি), বাঘ-ঢাল (চক্ৰবেহ খেল) ইত্যাদি এই শ্ৰেণীৰ খেল।

কড়ি খেল : বঙালী বিহুত এই খেল এতিয়াও জনপ্ৰিয় । এই খেলত দুজনৰ পৰা দহজন লৈকে ভাগ ল'ব পাৰে। চাৰিৰ পৰা ছটা লৈকে কড়িৰে পুৰুষ - মহিলা উভয়ে খেলিব পৰা এই খেলৰ প্ৰণালী কেবাটাও আছে। ঢাল সহকাৰে আৰু ঢাল নোহোৱাকৈ দুইধৰণে খেলিব পাৰি। মাটি বা পাটিত পৰাকৈ চাৰিটা বা পাঁচোটা কড়ি মাৰি দিয়া হয় আৰু আটাইকেইটা কড়ি উৰুৰি খাই পৰিলে পূৰ্ণ নম্বৰ (চাৰি বা পাঁচ) পায়। পূৰ্ণনম্বৰ পোৱাৰ পিছত হাত খোলে আৰু যিমানটা কড়ি চিৎ হৈ পৰে দহৰ গণিতকত যথাক্ৰমে দহ, বিশ, ত্ৰিশ, চল্লিছ কিম্বা পঞ্চাশ পায়। এইদৰে বাৰেপতি খেলি খেলি উৰ্দ্ধতম সংখ্যাত (এশৰ পৰা পাঁচশলৈকে) উপনীত হয়। আন এক প্ৰকাৰেও ঢাল নোহোৱাকৈ কড়ি খেলা হয়। চাৰি বা পাঁচটা কড়িৰে খেলিব পৰা এই খেলত দুটা দুটা কড়ি টিলিকি মাৰি লগ লগাব পাৰিলে এযোৰত দহ, দুযোৰত বিশ, তিনিযোৰত ত্ৰিশ এই অনুক্ৰমে এশ বা দুশলৈকে সংখ্যা পাব পাৰে। যোৰ টিলিকি মাৰি লগ লগাব নোৱাৰিলে কড়ি অন্য এজনৰ হাতলৈ যায়। ঢাল পাতি খেলা কড়িখেলত মুঠ ছটা কড়িৰ আবেশ্যক। এই খেলৰ ঢাল কাপোৰত বা মাটিত আঁকি লোৱা হয়। এহাতেৰে কড়িকেইটা ঢালখনত মাৰি পঠালে এটা উৰুৰি ঘাই পাঁচোটা চিৎখাই পৰিলে 'দহ' হয়। ইয়াকে 'জগোৱা' বোলে। পাঁচটা উৰুৰি খাই এটা চিৎ খাই পৰিলে 'পচি' বোলে। ছয়টা কড়িয়েই তললৈ চিৎ খাই পৰিলে 'মুদ্ৰা' বোলে। বৰ্গক্ষেত্ৰাকাৰ ঢালত গুটি একোটা পৰিবলৈ হ'লে চাৰিওখন হাত বগাই ৭৩টা ঘৰ চেৰাব লাগে আৰু তেতিয়াই গুটি পকে। যিজনে পকাব পাৰে সেইজনেই জিকে। কড়ি খেল ধৰ্মীয়কৃত্যৰ লগত জড়িত অন্ধ ই প্ৰজননৰ প্ৰতীক হিচাপে অসমীয়া সমাজত গৃহীত।

পাশা খেল : আহোম আৰু কমতাপুৰৰ ৰাজ-পৰিয়ালবোৰৰ মাজত এনময়ত এই খেল অতি জনপ্ৰিয় আছিল। আহোম যুগত পাশা খেলৰ গুটি (পাশাটি) আৰু ঢাল হাতীৰ দাঁতেৰেও তৈয়াৰ কৰা হৈছিল। পাশাটিবোৰৰ আকাৰ চাৰিচুকীয়া গোটা বা ফন বৰ্গক্ষেত্ৰ, যাৰ ছটা পিঠি থাকে আৰু প্ৰতিটো পিঠিতে এটাৰ পৰা হটালৈকে চিন থাকে। খেলোঁতে মাৰি বা গুটিবোৰ হাতেৰে জোকাৰি ঢালখনত সামান্যভাবে মৰিয়াই দি খেলা হয়। ঢালত খেলুৱৈয়ে ধৰা চিনকেইটা ওলাইছে নে নাই, তাৰ ওপৰতে হৰা-জিকা নিৰ্ণয় কৰা হয়।

ঘিলা খেল : পুৰুষ - মহিলাতকৈ চেঙেলীয়া ল'ৰাৰ মাজত অতিকৈ জনপ্ৰিয় এই খেল অসমৰ প্ৰায়বোৰ জনগোষ্ঠীয় লোকৰ মাজত প্ৰচলিত আছিল। সাধাৰণতে ফাগুন - চ'ত মাহৰ আজৰি পৰত ঘিলা গুটি পকিবৰ সময়ত এই খেল খেলা হয়। পিছলৈ বিহুৰ বতৰত খেলা খেল হিচাপে ইয়াক আড়ম্বৰেৰে আদৰি ল'লে। দুজনৰ পৰা পাঁচ- ছয়জনে খেলিব পৰা এই খেলখনত প্ৰায় এমোনাকৈ ঘিলাৰ প্ৰয়োজন। খেলুৱৈকেইজন এঠাইত শাৰী পাতি থিয় হয়। এটা শাৰীত প্ৰথম লাই ঘিলা গুটিটোৰ

পৰা বাৰ আঙুলি দুৰতত কেবাটাও ঘিলা পাতি থৈ দিয়ে। তাৰপিছত ঘিলা মাৰি তাত লগাব পাৰিলে গুটি ঘিলাটো পায়। যদি লাই ঘিলাটোত লাগে তেন্তে আটাইকেইটা ঘিলা ভৰিব লাগে। ঘিলা খেলৰ কৌশল ভেদে বুৰবুৰি, চেলচেলি, নৰখোৰা, চিউট, দেগলাই, ঘৰুৱা, আঠ, হাবাং, পেঙ, বেঙেঠি ইত্যাদি নামেৰে জনাজাত।

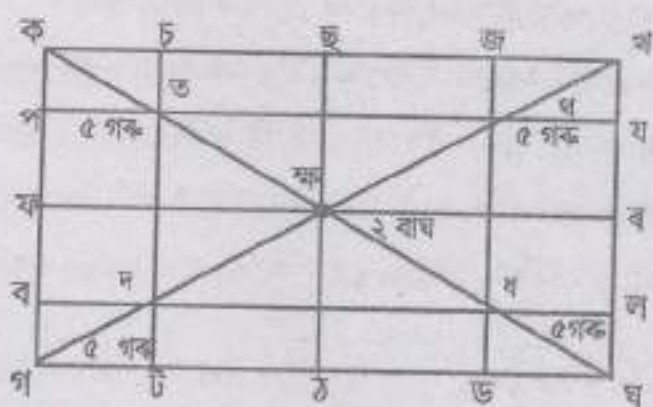
টাংগুটি (ভল্টা) : অসমৰ প্ৰাচীন ভটা খেলে স্থান বিশেষে টাংগুটি বা ক্ৰিষ্টি নামেৰে পৰিচিত। পুৰুষৰ মাজত বিশেষকৈ চেমনীয়া আৰু ডেকাৰ মাজত অতিকৈ জনপ্ৰিয় এই খেলখন খেলিবলৈ এডাল দেৰহাত মান দীঘল কাঠৰ ডাণ্ডি আৰু তিনি চাৰি আঙুল দৈৰ্ঘ্যৰ এটা টাংগুটি প্ৰয়োজন। দুটা দলত বিভক্ত হৈ খেলা এই খেলত ডাণ্ডি নোৱাজনে ডাণ্ডিৰে মাটিৰ এটা সৰু খুলিত পাতিথোৱা টাংগুটি ডাণ্ডিৰে উচাল মাৰি বিপক্ষৰ ফালে দলিয়াই দিয়ে। যদি বিপক্ষত থকাজন গুটিটো তেওঁৰ মাৰি ভালৰে কাটিব পাৰে তেতিয়া ডাণ্ডিধাৰীজনে 'মৰে' আৰু তেওঁ ডাণ্ডি ধৰিবলৈ যোগ্যতা অৰ্জন কৰে। গুটি বিপক্ষজনে কাটিব নোৱাৰিলে ডাণ্ডিধাৰীয়ে এই দললৈ মুখ কৰি পিছুৱাই আহি খুলিৰ পৰা এক ডাণ্ডি আঁতৰত ডাণ্ডিডাল পোতে। তেনে সময়তে বিপক্ষৰ জনে গুটিটো ডাণ্ডিলৈ মাৰি পঠিয়ায়। গুটি ডাণ্ডিত লাগিলে বা খুলিত সোমালে অথবা খুলিৰ পৰা এক ডাণ্ডিৰ ভিতৰত পৰিলে ডাণ্ডিধাৰীজন মৰে। অনহাতে ডাণ্ডিধাৰী নমৰিলে গুটিটো খুলিৰ পৰা কেইডাণ্ডি আঁতৰত পৰে জুৰি তাৰ হিচাপ ৰাখে।

দ্বিতীয়বাৰত, ডাণ্ডিধাৰীয়ে গুটিটো খুলিত পথালিকৈ নথৈ গুটিটো বিপক্ষৰ পিনে মুখ কৰি এটলীয়াকৈ থৈ ওলাই থকা আগটোত ডাণ্ডিৰে কোব সোধায়। গুটিটো ফৰিং ছিটিকা দি ওপৰলৈ জাঁপ মাৰি উঠে। তেতিয়াই ডাণ্ডিধাৰীয়ে গুটিটো শূন্যতে কোবাই বিপক্ষৰ পিনে মাৰি পঠিয়ায়। বিপক্ষৰ জনে গুটিটো কাটে। কটাৰ পিছত, গুটি যি ঠাইত পৰিছিল তাৰ পৰা গুটিটো খিয়কৈ পুতি থোৱা ডাণ্ডি ডাললৈ দলিয়াই দিয়ে। প্ৰথমবাৰৰ নিচিনা গুটি ডাণ্ডিত লক্ষ্য ভেদ কৰিলে ডাণ্ডিধাৰীজন মৰে। যদি নমৰে তেন্তে খুলিৰ পৰা কেইডাণ্ডি আঁতৰত পৰিছে তাক জুৰি থয়। গুটিটো ডাণ্ডিধাৰীজন পুনৰ বিপক্ষলৈ মাৰি পঠিয়ায়। যদি বিপক্ষৰ জনে গুটিটো কাটিব নোৱাৰে তেন্তে গুটি পৰা ঠাইৰ পৰা খুলিলে কেইডাণ্ডি হয় জুৰি থয়। এনেদৰে সাল-সলনিকৈ খেলোঁতে খেলোঁতে সৰ্বশেষত যি পক্ষই বেছি সংখ্যা ডাণ্ডি জোখত পায় সেই পক্ষই জিকে। এই খেল দুজনতকৈ বেছি লোকেও খেলিব পাৰে। মনকৰিবলগীয়া এই খেলৰ বাবে বিশেষ দুৰতত এটা চাবিসীমা বন্ধা হয় আৰু ডাণ্ডিৰে গুটি কোবোৱাত যদি সেই সীমা পাৰ হৈ নাযায় তেতিয়া গুটি, ফিট্টা বা 'ফিৰতা' হয় আৰু ডাণ্ডিধাৰীয়ে গুটি আকৌ মাৰিব লগা হয়। কোনো কোনো ঠাইত কিছু সুকীয়াকৈ এই খেল খেলা হয়।

খুলিখেল (গাঁতা খলি / চেংগুটি) : গবখীয়াসকলৰ মাজত জনপ্ৰিয় এই খেল খেলিবলৈ মাটিত পাঁচটা পাঁচটাকৈ সমানে দুশাৰী সৰু সৰু খুলি (গাঁতা) খান্দি, প্ৰতিটো খুলিত শিল গুটি নতুবা গছৰ গুটি (হাতী ভেকুৰীৰ গুটি) পাঁচটাকৈ ভগাই ল'ব লাগে।

সাধাৰণতে দুজন খেলুৱৈৰ দ্বাৰা খেলা এই খেলত প্ৰথমে এজনে নিজৰ ভাগৰ যিকোনো এটা গাঁতৰপৰা পাঁচটা গুটি তুলি নি আন আন গাঁতত দি যাওঁতে য'ত শেষ হয় তাৰ ওচৰৰ পৰা আকৌ পাঁচটা গুটি লৈ এটা এটাকৈ আনজনৰ ভাগৰ গাঁতত দি যাব লাগে। এইদৰে গুটি ভগাই থাকোঁতে এসময়ত যেনে তেনে এটা খালী গাঁত পাব আৰু এই গাঁতটো চেৰাই ওচৰৰ গাঁতৰ গুটিকেইটা তেওঁ পাব। আনজনেও একেদৰে গুটি ভগাই অন্য গুটি হাত কৰাব চেষ্টা চলাব। যদি সেইটো গাঁতত গুটি নাথাকে তেন্তে তেওঁ একো গুটি নাপাব। ৫, ১০, ১৫ টাকৈ বেছি পালে পাওঁতাই যথাক্ৰমে এটা, দুটা, তিনিটা গাঁত তেওঁৰ ফালে বন্ধ কৰি দিব। এইদৰে গুটি পাওঁতাই কম গুটি পোৱাজনে ভাগত ৩, ৪ বা ৫ টা গুটিহে পাবগৈ, ফলত আৰু তেওঁ হাবিব। খেল আকৌ নতুনকৈ আৰম্ভ হ'ব।

বাঘ-চাল (চক্ৰবেহু) : মাটিত, চিলটত নাইবা শিলত চাৰিটাকৈ সৰু সৰু বৰ্গক্ষেত্ৰই আঙুৰা এটা বৃহৎ বৰ্গক্ষেত্ৰ আঁকি লৈ প্ৰতিটো বেখা সংযোগ কৰা আৰু দুই বৃহৎ কৰ্ণ সংযোগ কৰা চক্ৰবেহুত (চিত্ৰত দেখুৱাৰ দৰে) এই খেল খেলা হয়। চক্ৰবেহুত অংকিত পথেদি কেন্দ্ৰস্থানলৈ সোমাই বা ওলাই (মাজত এটা গুটিক জঁপ মাৰি) দুটা ডাঙৰ গুটিৰে বাঘ হোৱা জনে চৌকাষে চাৰিটা বিন্দুত থকা পাঁচোটাকৈ গুটি (গৰু) খোৱাৰ বিধান দিয়া থাকে। এইদৰে যাওঁতে যাওঁতে খেলুৱৈকপী গবখীয়াৰ সুপৰিচালনাত শেষত বাঘটো জঁপিয়াই পাব হৈ যাব নোৱৰা অৱস্থা পায় আৰু তেতিয়াই বাঘ হোৱাজন খেলত হাবে। বাঘ হোৱাজনক জন্ম কৰিব নোৱাৰিলে গবখীয়া হোৱাজন খেলত হাবে।

চক্ৰবেহু

২) দলীয়ভাবে খেলা খেল : হাউণ্ডু (হৈ গুদু / কপাটি), গোম্বা (বুটী খেল) চোপ খেল, ঘাই পকোৱা খেল, পক (দৰীয়া বন্ধা খেল), কোমোৰা খেল, হাজামনি খেল, ৰচী টনা খেল, নাওখেল আদি এই শ্ৰেণীত পৰে। তলত এইবোৰ খেলৰ বিষয়ে কিছু আলোচনা দাঙি ধৰা হ'ল।

হাউণ্ডু (হৈ গুদু / কপাটি) : চেমনীয়া বা ডেকাসকলৰ এদনীয়া এই খেলটো বৰ্তমান ছোৱালী বিলাকৰ মাজত জনপ্ৰিয় হ'বলৈ ধৰিছে। উশাহ বন্ধ কৰি 'হাউ গুদু - নুগুদু' বুলি চিঞৰি দৌৰা বাবে ইয়াক গুদু, হাউ গুদু বা হৈ গুদু নাম দিয়া হৈছে। ই বৰ্তমান কালৰ অতিশয় জনপ্ৰিয় কপাটি বা কাবাদি খেলৰ পূৰ্বৰ ৰূপ বুলি ক'ব পাৰি।

এই খেলত পাঁচৰ পৰা দহজনীয়া দুটি দলে অংশ গ্ৰহণ কৰে। খেলপথাৰত এই দুই দলৰ মাজত এডাল ৰেখা টনা হয়। প্ৰথম দলৰ পৰা এজন এজনকৈ উশাহ নিছিগাকৈ 'হাউ' মাৰি বিপক্ষ দলক চুবলৈ খেদি যায়। যিসকল চোৱে তেওঁ লোক মৰে কিন্তু 'হাউ' মৰাজনক বিপক্ষ দলে উশাহ এবালৈকে ধৰি ৰাখিব পাৰিলে 'হাউ' মৰাজনেহে মৰে। আনহাতে 'হাউ' মৰাজন উশাহ বন্ধ অৱস্থাত মুকলি হ'ব পাৰিলে ধৰাকেইজন মৰে। এইদৰে পাল পাতি দলৰ প্ৰত্যেক গৰাকীয়ে হাউ মাৰি বিপক্ষক চুই মাৰিবলৈ প্ৰাণপণে চেষ্টা কৰে। এইদৰে যি পক্ষৰ খেলুৱৈ আনপক্ষতকৈ বেছিকৈ মৰে, সেই পক্ষ হাবে আনটো জিকে।

গোম্বা (বুটী খেল) : এই খেলো গুদুখেলৰ দৰেই- মাত্ৰ ইয়াত 'হাউ' মৰা দলটো সীমাৰ ভিতৰতে এটা সৰু ঘেৰৰ কেন্দ্ৰত থাকে। ঘেৰৰ কেন্দ্ৰত বাওঁভৰিৰ গোৰোহা সুমুৱাই এজনে কেউদিশে ঘূৰিব পৰাকৈ থিয় হয়। তেওঁকে 'বুটী' বোলা হয়। দলৰ বাকী কেইজনে বুটীৰ হাতত লানি নিছিগাকৈ ইটোৱে সিটোৰ হাতত ধৰা-ধৰিকৈ ঘূৰি, এখন ভৰি দাঙি বিপক্ষৰ লোকক চুবলৈ যত্ন কৰে। চুব পৰাজন 'মৰে' যাক কেতিয়াবা 'বুটীৰ' হাতৰ পৰা এৰা পৰি 'হাউ' মাৰি বিপক্ষৰ লোকক চুই মাৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হয়। চুব পাৰিলে বিপক্ষৰ লোক মৰে যদিও বিপক্ষই হাউ মৰাজনক উশাহ এবালৈকে ধৰি ৰাখিব পাৰিলে হাউ মৰাজনেহে মৰে। এইদৰে শেহত, যি পক্ষৰ লোক বেছিতৈ মৰে, সেই পক্ষ হাবে। আন পক্ষ জিকে। একেদৰে বুটীয়ে ছেগ চাই হাউ মাৰি বিপক্ষৰ দলক চুই বা নুচুই খেল পথাৰৰ সীমা পাব হ'ব পাৰিলে তেওঁ 'পকে' আৰু তেওঁৰ দল জিকে।

চোপ খেল : এই খেল পুৰুষ বা মহিলা উভয়ে খেলিব পাৰে। সাধাৰণতে মাঘ আৰু ব'হাগ বিহুত অতীজত এই খেল বহলভাৱে খেলা হৈছিল। গামোচা বা ফটাকানিৰে

মেৰিয়াই টোপোলা বান্ধি এফালে নেজৰ দৰে দীঘল কৰি ঢোপ সাজে। দুটা ফৈদ হৈ দলিয়া দলি কৰি এই খেল খেলা হয়।

ঘাই পকোৱা খেল : ই কচুগুটি খেলৰে উন্নত সংস্কৰণ দহ-বাৰজনীয়া দুটা দলত বিভক্ত হৈ খেলুৱৈ সকলে মুখা-মুখিকৈ শাৰী পাতি বহি এই খেল খেলে। পিছফালে বখা প্ৰত্যেকৰে হাতে হাতে গুটি দিয়াৰ নিচিনাকৈ নিজ দলৰ ঘাইজনে যিদলক দেখুৱায় অথচ বিশেষ এজনৰ হাততহে গুটিটো দিয়ে। বিপক্ষ দলে সেই গুটি ধৰা লোকক চিনাক্ত কৰিব পাৰিলে জিকে অন্যথা হাবে। ক'ব নোৱাৰিলে যাৰ হাতত আছে তেওঁ দীঘলকৈ এটা জাপ মাৰি আঙুৰাবৰ নিয়ম থাকে। এইদৰে আগবাঢ়ি নিৰ্দিষ্ট লক্ষ্য পালেই জয়ী হয়।

পক (দৰীয়া বন্ধা খেল) : এই খেল খেলিবলৈ আধুনিক খো খো খেলৰ লেৰীয়াকৈ কৰ্ট বা খেলৰ ঘৰ (বেৰিয়া) সাজি ল'ব লাগে। বহু খেলুৱৈৰ মাজত অনুষ্ঠিত এই খেলত মাজৰ পথালি আঁচবোৰত এজন এজনকৈ এটা দলে আগচি থাকে আৰু আনটো দলে চুব নোৱাৰাকৈ ঘৰবোৰ পাৰ হৈ পুনৰ ঘূৰি আগৰ ঠাইলৈ আহিব লাগে। আহিব পাৰিলে পকে আৰু তেতিয়া দলটো জিকে।

কোমোৰা খেল : দহ-বাৰজনমান ল'ৰা-ছোৱালীয়ে এটাৰ কঁকালৰ আনটোৱে ধৰি এডাল শিকলিৰ দৰে সাজে। প্ৰথমটোৱে এডাল খুঁটি বা গছত ভালদৰে ধৰি থাকে। বিপক্ষ দলে আহি 'ইৰিকটি মিৰিকটি বাঁহৰ শলা' -বুলি গীত গাই ইজনে সিজনে ধৰি থকা শিকলি চিঙিবলৈ যায়। একৰাব পাৰিলে জিকে অন্যথা হাবে। কোমোৰা ছিঙিবলৈ বুলি টিকাত চিকুটি মাৰি টুকুৰিয়াই বিপক্ষ দলক হাবাশাস্তি কৰে।

হাজামণি খেল : এই খেলত ল'ৰা - ছোৱালীবোৰ পথাৰত গোট খায় আৰু দুটা দলত ভাগ হয়। জুমটোৰ ভিতৰত কিছু পৰিমাণে টেঙৰজনে গুৰিয়াল বা মহাজনৰ নেতৃত্ব লয়। তেওঁ দুই দলৰ মাজত থাকি দুটা গুটি দুয়োহাতত লৈ সকলোকে চকু মুদিবলৈ কৈ এটা গুটি দূৰলৈ দলিয়াই দিয়ে। দলিওৱাৰ পাছত 'হাজামণি গ'ল, বিচাৰিবৰ হ'ল' বুলি তিনিবাৰ চিঞৰি অইন সকলোকে চকু মেলি গুটি বিচাৰিবলৈ দিয়ে। গুটি পাঁওতাজনক একে দলৰবোৰে আঙুৰি লৈ মহাজনৰ ওচৰলৈ দিবলৈ আহে আন দলে হেতা- ওপৰা লগায়। তেনেতে আৰু আনটো গুটি দলিয়াই দিয়ে বা বুধি কৰি হাতৰ চিপত ৰাখে। যিটো দলে দুটা গুটি এবাৰো দিব নোৱাৰে সেই দল হাবে।

বটী টনা খেল : প্ৰকাণ্ড বটী এডোখৰ দুফালে দুটা দলত বিভক্ত হৈ বল প্ৰয়োগ কৰি শক্তি পৰীক্ষা কৰে। যিটো দলে তিনিওবাৰে নিজৰ ফালে বিপক্ষৰ দলক টানি

আনিব পাৰে তেওঁলোক জয়ী হয়। ৰাভাসকলৰ বায়খো পূজাৰ 'লেৱা টানা' এনে এবিধ লতা টনা-টনি কৰি বলপৰীক্ষা কৰা খেল।

নাওখেল : অতীজৰে পৰা অসমত বিশেষে বিশেষে উৎসৱ-পাৰ্বনৰ দিনত সাধাৰণতে শবৎ বা শীত কালত নৈ, বিল বা ডাঙৰ পখুৰীত(সাগৰ) নাওখেল অনুষ্ঠিত হয়। দুখন নাওত থকা এজন - দুজন বা ততোধিক সমানসংখ্যক নাৱৰীয়াৰ মাজত এই খেল হয়। নাওখেলৰ গীত গাই নাৱৰীয়া বা বাইচাসকলে প্ৰতিযোগিতাত ভাগ লয়। আহোম যুগত চ'ৰা নাও, পানচৈ নাও, কৰনাও আদিৰে এই খেল অনুষ্ঠিত হৈছিল। বৰপেটা, শুৱালকুছি আদি ঠাইত অতি আড়ম্বৰপূৰ্ণভাৱে এতিয়াও নাও খেল অনুষ্ঠিত হয়।

৬.৫ সাৰাংশ (Summing Up)

ৰাজহুৱা ক্ৰিয়া-কাণ্ড, আচাৰ-অনুষ্ঠানৰ সৈতে আন আন সামাজিক আচৰণ সংযুক্ত হৈ উৎসৱ-অনুষ্ঠানৰ জন্ম হৈছে। এই উৎসৱ-অনুষ্ঠানে পৰম্পৰাগত নৃত্য-গীত, বাদ্য-অভিনয়, খেল-ধেমালি আদিৰ বিশিষ্ট অনুৰংগ স্বৰূপে বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। এইবোৰে একোটা জাতিৰ ঐতিহ্য আৰু উৎকৰ্ষতাৰ পৰিচয় বহণ কৰে। অসমত পৰম্পৰাগতভাৱে চলি অহা উৎসৱ-অনুষ্ঠান, খেল-ধেমালিসমূহে অৱসৰ-বিনোদন আৰু মানসিক পৰিতৃপ্তিৰ সৈতে সম্পৃক্ত হৈ থকাৰ লগতে বিশেষকৈ খেল-ধেমালিসমূহে শিশুৰ মনজাতিক আৰু বুদ্ধিবৃত্তিৰ বিকাশতো গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে। এই বিভাগটিৰ জৰিয়তে অসমৰ জনসমাজত পৰম্পৰাগতভাৱে চলি অহা বিভিন্ন উৎসৱ-অনুষ্ঠান আৰু খেল-ধেমালিসমূহৰ বিভিন্ন শিতানসমূহ সামৰি সিবোৰৰ বিভিন্ন দিশসমূহৰ বিষয়ে পুংখানুপুংখভাৱে আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে।

৬.৬ আৰ্হি প্ৰশ্ন (Sample Questions)

- ১) অসমৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ মাজত প্ৰচলিত পৰম্পৰাগত উৎসৱ অনুষ্ঠান সম্পৰ্কে চমুকৈ লিখক।
- ২) অসমৰ কৃষি ভিত্তিক লোক উৎসৱ সম্পৰ্কে এটি আলোচনা আগবঢ়াওক।
- ৩) অসমৰ পৰম্পৰাগত খেল কেইবিধমানৰ চমু পৰিচয় দিয়ক।
- ৪) খেল-ধেমালিৰ সামাজিক প্ৰকাৰ্য সম্পৰ্কে এটি আলোচনা যুগুত কৰক।

৫) চমুটোকা লিখক-

পচেতি, মহহো উৎসব, ন খোৰা, গছ বিয়া, ভথেলি, কাতি বিহ, দুশৰি, জোৰণ
দিয়া, দহৰ ফুবোৰা, সোণাবায় পূজা, হদুমদেও পূজা, কুমাৰী পূজা, অম্বুবাচী, শিববাত্ৰি,
দুৰ্গাপূজা, মনসা পূজা, বিশ্বকৰ্মা পূজা, আলি আই লিগাং, বায়খো, বৈছাণ্ড, বিহ উৎসব,
ডিঙা উটুৱা, কনী যুঁজ, ম'ই যুঁজ, নাওখেল, কড়িখেল, হেতালি বা হাঁচতি, টাংগুটি,
লোৰা টানা, গাছকুপতি, হাউগুদু, বৌগুদু, চেংগুটি ইত্যাদি।

৬.৭ প্ৰসংগ গ্ৰন্থ (References/ Suggested Readings)

- গগৈ, লীলা : অসমৰ সংস্কৃতি, ১৯৮৬
- বৰদলৈ, নিৰ্মলপ্ৰভা : অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৭২
- (—) : অসমৰ লোক-সংস্কৃতি, ১৯৮৫
- বৰুৱা, প্ৰহলাদ কুমাৰ (সম্পাদক): অসমীয়া লোক-সাহিত্য, ২০০১
- ভট্টাচাৰ্য, প্ৰমোদচন্দ্ৰ (সম্পাদক): অসমৰ লোক উৎসব, ১৯৬৯
- (—) : অসমৰ জনজাতি, ১৯৬২
- ৰাভা, ৰাজেন : ৰাভা লোকগীত, ২০০১
- (—) : ৰাভা লোক-সংস্কৃতি, ২০০৬
- শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ চমু আভাস, ১৯৯৫
- শৰ্মা, শশী : অসমৰ লোক-সাহিত্য, ১৯৯৩
- শৰ্মা, হেমন্তকুমাৰ : অসমীয়া লোকগীতি সঞ্চয়ন, ১৯৭৮
- Baruah, H.C : Marriage customs of the people of Assam, 1895
- Barua, B.K : A Cultural History of Assam, 1969
- Barua, K.L : Early History of Kamarupa, 1966
- Chatterjee, S.K : Kirat-Jana-Kriti, 1974
- Das, J : Folklore of Assamese, 1973

Dutta, B.N. (et. al., ed.) : A Handbook of Folklore Materials of North-East India, 1994

Jylor, E.B : Primitive Culture, 1974

Vidyarathi, L.P : Art and Culture of North-East India, 1993

